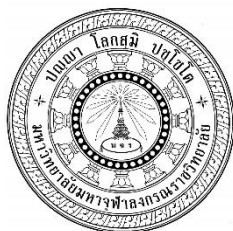

วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร
ในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ
AN ANALYSIS OF BUDDHIST DOCTRINE FROM THE KSARADHA CUSTOM
IN TENTH MONTH OF KHAMER DESCENDANT THAI PEOPLE IN SAYAO
SUB-DISTRICT, SIRATTANA DISTRICT, SISAKET PROVINCE

พระจักรพงษ์ จุกวิไล (สียา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

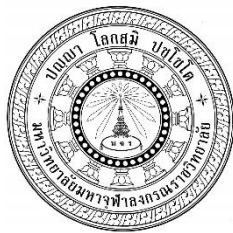
วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร
ในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

พระจักรพงษ์ จุกวโธ (สียา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analysis of Buddhist Doctrine from the Ksaradha Custom in Tenth
Month of Khmer Descendant Thai People in Sayao
Sub-district, Sirattana District, Sisaket Province

Phra Jakkapong Cakkavamso (Sriya)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว
อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.อภิญวัฒน์ โพธิ์सान)

กรรมการ

(รศ.วิเชียร ขาบุตรบุญทริก)

กรรมการ

(พระมหาภูษวชิร เขมทสสี, ดร.)

กรรมการ

(ดร.บรรพต แคะไธสง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาภูษวชิร เขมทสสี, ดร.
ดร.บรรพต แคะไธสง

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระจักรพงษ์ จุกวิไล)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ
ผู้วิจัย	: พระจักรพงษ์ จุกวิไล (สียา)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาภูษัณห์ เขมทสสี, ป.ธ.๙, ศน.บ.(รัฐศาสตรการปกครอง), ร.ป.ม.(นโยบายสาธารณะ), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา), : ดร.บรรพต แดไธสง, พธ.บ.(พระพุทธศาสนา), M.A.(Philosophy), Ph.D.(Philosophy).
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑)เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒)เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ๓)เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนพรรณนา พร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยโดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการวิจัยพบว่า

ประเพณีสารทเดือนสิบมีกำเนิดและพัฒนาการมาจากศาสนาพราหมณ์โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้แรกเริ่ม เปรตมีปรากฏในคัมภีร์มหาวิงค์แห่งพระวินัยปิฎกและลักขณสังยุตแห่งสังยุตตนิายพระพุทธศาสนาเชื่อว่าบุคคลที่จะเกิดเป็นเปรตมีสาเหตุมาจากกรรมเก่าที่เคยทำมาในอดีตชาติ เปรตจะได้รับส่วนบุญเมื่อมีญาติทำบุญอุทิศไปให้โดยผ่านบุคคลผู้รับทานคือพระภิกษุผู้มีศีล และเปรตอนุโมทนารับเอาส่วนบุญนั้น สารสำคัญอาศัยหลักความเชื่อตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล หลักการบูชาจะบูชาสิ่งที่ควรบูชา และเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรมและการเกิดใหม่ การอุทิศส่วนบุญให้ตามคติทางพระพุทธศาสนาสอดคล้องกับพิธีสารทที่มีการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญของชาวไทยเชื้อสายเขมร และการเรียกผีบรรพบุรุษและผีที่ไม่มีญาติให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ ชาวบ้านจะใช้เหล้าขาวและน้ำเปล่าธรรมาเทศาพ่นดินในการประกอบพิธี วัตถุที่ใช้ในการบูชาผีบรรพบุรุษคือ อาหารคาว หวาน ผัก ผลไม้ ขนม น้ำดื่ม เป็นต้น

การประกอบพิธีสารทของชาวเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้นมีการแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง คือ ๑)ช่วงสารทเล็กประกอบพิธีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ๒)ช่วงสารทใหญ่จัดขึ้นในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว คตินิยมเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้ตามแบบฉบับของคนในท้องถิ่นนี้เชื่อตามแบบของศาสนาพราหมณ์และเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา การปลุกฝังจริยธรรมแสดงถึงความรักในครอบครัว เคารพความเป็นผู้อาวุโส หลักการบูชา เป็นการปฏิบัติบุคคลที่ควรบูชา

เป็นบุคคลที่มีพระคุณ ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษ โดยมีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้น ความกตัญญูทเวทิตที่ปรากฏในพิธีสารท เป็นการแสดงออกถึงการตอบแทนผู้ที่มีพระคุณที่เป็นญาติผู้ใหญ่หรือผีบรรพบุรุษ โดยการนำสิ่งของไปเซ่นไหว้สะท้อนให้เห็นหลักสังคหวัตถุ ๔ ว่ามีการบริจาคตาน พุดจาเคารพให้เกียรติกัน มีการบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่วัด และเสมอต้นเสมอปลายในการทำบุญ

จากการวิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน ตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้เห็นคุณค่า ๘ ด้าน คือ ๑)คุณค่าด้านความกตัญญูทเวทิตตามคติทางพระพุทธศาสนา ๒)คุณค่าด้านสังคหวัตถุ ๔ ตามคติทางพระพุทธศาสนา ๓)คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ ๔)คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล ๕)คุณค่าด้านครอบครัว ๖)คุณค่าด้านสังคม ๗)คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ๘)คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชน และสังคม ที่มีความเชื่อ ค่านิยม มีแบบแผนในการปฏิบัติ สามารถสร้างความรัก สมัครสมานความเมตตาปราณี เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ให้สืบทอดกันต่อไป ประโยชน์จากประเพณีสารทก็จะได้รับความรู้ สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ถิ่นศิลปปฏิบัติธรรม

Thesis Title : An Analysis of Buddhist Doctrine from the Ksaradha
Custom in Tenth Month of Khamer Descendant Thai
People in Sayao Sub-district, Sirattana District,
Sisaket Province

Researcher : Phra Jhakkapong Cakkavamgso (Sriya)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee
: Dr.Phramaha Bhatchawat Khemadassi Pali IX.,
B.A.(Government Political Science), M.P.A.(Public Policy),
Ph.D.(Buddhist Studies)
: Dr. Banpot Khathaisong B.A.(Buddhism),
M.A.(Philosophy), Ph.D.(Philosophy)

Date of Graduation : November 1, 2017

Abstract

In this thesis, there are three objectives of research namely, 1) to study of tenth lunar month festival in Theravada Buddhism, 2) to study of tenth lunar month festival of khamer descent of Thai people, 3) to analysis of value of tenth lunar month festival of khamer descent of Thai people in Sayao sub-district, Sirattana district, Sisaket province. This research is documentary and qualitative research and present the datam in descriptive writing including expresses the concept of researcher by focusing on objectives and wanted problems.

The result of research found that :

Tenth lunar month festival origins and develop from Brahmanism. In Buddhism, King Pimpisarn was original person. Petta (ghost) appear in Mahavibhanga of Vinaya Pitaka and Lakkhanasamyutta of Samyutta-Nikaya. Buddhist beliefs that person who born to be Petta cause from the karma was done in the past. Petta will rechieve merit when the relative sent charity by passing the moral person as Bhiikkhu. And petta rejoice with the charity. The main point is the belief according to Buddhist concepts which practice accordingly devotion of merit, worships one that should be worshiped, belief in law of karma and reborn. The devotion of merit according to Buddhism relates to Sardha tradition of khmer descent of Thai people. In the appealing of descent ghost and non-relative ghost, Buddhist will pour alcohol

and water on the earth. In ceremony, objects which are used for worship of descent ghost are food, sweet, vegetable, fruit, water and so on.

The tenth lunar festival of khmer descent in Sayao sub-district, Sirattana district, Sisaket province divided into two sections namely 1) the small festival is organized on fifteenth days of tenth lunar month, 2) the big festival is organized on fifteenth days of tenth waning moon month. The objectives are devotion of merit to descent relative who pass away. Ideology and ceremony concern sacrifice on model of local people that following believe in Brahmanism and Buddhism. There are containing morality such as loving of family, respect to senior, worship, service worshiped person, service useful person, relative, descent with flowers incense stick and candles. Gratitude which appears in Sardh ceremony is expression reward the great relative or descent ghost. The tenth lunar month custom reflex to the four Sangahavatthu like giving, kindly speech, useful activities, equality in charity.

An analysis of value of morale from tenth lunar month festival of khmer descent of Thai people in Sayao sub-district, Sirattana district, Sisaket province. There are eight kinds of value such as 1) gratitude value 2) four sangahavatthu value 3) moral value according to Buddhism which appear in tenth moth custom 4) personal value 5) family value 6) social value 7) economic value 8) Buddhist value. Cultural belief is model in organizing activity of community and society and is platform of practice can create loving harmony and loving kindness and conserve local tradition and culture.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยในครั้งนี้มา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผศ.ดร.อภิวัฒน์ โพธิ์สาน กรรมการ รศ.วิเชียร ชาบุตร บุณทริก กรรมการ พระศรีปริยัติธาดา ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระมหาภักขวัชร เขมทสสี, ดร. ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์และ ดร.บรรพต แคนไธสง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำปรึกษาและชี้แนะในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณพระมหาพจน์ สุวโจ, ดร. อาจารย์ในเบื้องต้นที่ท่านได้ช่วยขัดเกลาเลือกเนื้อหาหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่มีหลากหลายจนมาได้หัวข้อในเรื่องนี้ ตลอดจนคณาจารย์ทุก ๆ ท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เทคนิคการนำเสนอส่งเสริมช่วยเหลือชี้แนะด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอนเพื่อให้การเขียนรายงานค้นคว้าฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุดให้สำเร็จไปด้วยดี ขอขอบคุณอุโมทนาบุญเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา คุณมงคล สอนไธสง และคุณอรุณรัตน์ แก้วอรสาน ที่คอยอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาของการศึกษาและ การทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนถึงเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตศึกษา ที่ช่วยในการแนะนำอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

กราบขอบพระคุณพระครูปริยัติธิตฺตคุณ ท่านผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทของผู้วิจัย ให้ได้เดินหน้าเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ กราบขอบพระคุณพระอธิการชุตีพงศ์ สนตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสุกโสภณ และอุบาสกอุบาสิกาภายในวัดเป็นอย่างสูงที่ให้โอกาสและให้การสนับสนุนการศึกษามีจิตเมตตาอนุเคราะห์ให้ที่พักอาศัยจำพรรษาตลอดมาแก่ผู้วิจัยได้อยู่ศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนเพื่อนสหธรรมิกภายในวัด ขอบคุณโยมแม่พวย โยมพ่อทอน สียา มาดาบิดาผู้ให้กำเนิดโยมพี่ทอง โยมพี่พยอม โยมพี่สมปอง สียา พี่น้องในครอบครัวและญาติ ๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจให้กับการศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบคุณทุกความสุขความทุกข์ทุกปัญหาทุกอุปสรรคที่ได้ผ่านเข้ามาในชีวิตให้อาตมาได้ประสบพบเจอ และได้ก้าวผ่านมาจนสำเร็จไปได้ด้วยดี จนได้มีวันนี้

คุณงามความดีทั้งหลายและคุณประโยชน์ใด ๆ ที่จะพึงเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา ซึ่งเป็นที่เคารพอย่างยิ่งของผู้วิจัย และขออุทิศบุญกุศลนี้ไปให้แก่เจ้ากรรมนายเวรตลอดถึงคุณปู่ คุณย่าคุณตา และบรรพบุรุษญาติพี่น้องชาวบ้านขนาดและโนนคำแก้ว และบ้านกระหว้น บ้านรุ่ง ตลอดจนต้นตระกูลสียา แก่นแก้ว มณีจันทร์ ในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษผู้ล่วงลับไปสู่ปรโลกทุก ๆ ท่าน

พระจักรพงษ์ จกกวโส / สียา

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การอ้างอิงคัมภีร์ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกภาษาไทยพร้อมอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม/ข้อ/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๕๕/๑๔ หมายถึง ขุททกนิกาย ชาตก (ภาษาไทย) พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ข้อที่ ๕๕ หน้า ๑๔

ส่วนคัมภีร์อรรถกถาจะแจ้งที่มา /เล่ม/หน้า กล่าวคือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๕๗/๒๐๐ หมายถึง ขุททกนิกาย ชาตก อรรถกถา (ภาษาไทย) เล่มที่ ๕๗ หน้า ๒๐๐

			พระวินัยปิฎก		
วิ.มหา.	(ไทย)	=	พระวินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)

			พระสุตตันตปิฎก		
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปปิณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.เปต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ (ภาษาไทย)

			พระอภิธรรมปิฎก		
อภ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	บุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

			อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก		
ขุ.ขุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	ขุททกปาฐอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.เปต.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถโชติกา	เปตวัตถุอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	อิติวุตตกอรรถกถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	เอกนิบาต	ชาตกอรรถกถา (ภาษาไทย)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำชี้แจงการใช้อักษรชื่อย่อคัมภีร์	ฉ
สารบัญ	๗
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ พัฒนาการของประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑
๒.๑ ความหมายของประเพณีพิธีสารทเดือนสิบ	๑๑
๒.๒ กำเนิดและ พัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อยุคก่อนพุทธกาล	๑๒
๒.๒.๑ ความเชื่อเรื่องผีลอยบาป	๑๒
๒.๒.๒ ความเชื่อเรื่องอำนาจลี้ลับศักดิ์สิทธิ์	๑๓
๒.๒.๓ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลี้ลับ	๑๓
๒.๒.๔ ความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษ	๑๔
๒.๓ กำเนิดและ พัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์	๑๔
๒.๓.๑ พิธีสารทของศาสนาพราหมณ์	๑๕
๒.๓.๒ แนวคิดเรื่องมหายัญ ๕ อย่าง	๑๖
๒.๔ กำเนิดและ พัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๔.๑ ประเภทของพิธีสารทในพระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๔.๒ ลักษณะสำคัญของพิธีสารทในพระพุทธศาสนา	๒๐
๒.๔.๓ ความเชื่อในเรื่องของภพภูมิ	๒๔
๒.๕ ประวัติและความเป็นมาของประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนา	๒๕
๒.๕.๑ เปตพลีในพระพุทธศาสนา	๒๖

๒.๕.๒	ความเป็นมาของพุพพเปตพลี	๒๗
๒.๕.๓	ความหมายและความเป็นมาของเปรต	๒๘
๒.๕.๔	เปรตในคัมภีร์มหาวิงค์แห่งพระวินัยปิฎกและ ลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกาย	๒๘
๒.๕.๕	เปรตในอรรถกถา	๒๙
๒.๕.๖	เปรตในคัมภีร์คัมภีร์โลกบัญญัติปริกัณ	๓๐
๒.๕.๗	การรับส่วนบุญของเปรต	๓๑
๒.๖	คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓๒
๒.๖.๑	สาระสังเขปคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	๓๓
๒.๖.๒	ความสัมพันธ์ระหว่างคติทางพระพุทธศาสนากับ ประเพณีสารทเดือนสิบ	๓๔
๒.๗	หลักการบูชาและการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามคติทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ	๓๕
๒.๗.๑	ลักษณะการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในประเพณีสารทเดือนสิบ	๓๖
๒.๗.๒	การอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา	๓๖
๒.๘	สรุป	๓๙

บทที่ ๓ ศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ และคติธรรมที่เกี่ยวข้อง

๓.๑	ประวัติชาวไทยเชื้อสายเขมรและประวัติบุญเดือนสิบในตำบลสระเยาว	๔๑
๓.๑.๑	ประวัติประเพณีบุญเดือนสิบ	๔๒
๓.๑.๒	ลักษณะของผู้นำประกอบพิธีกรรม	๔๔
๓.๑.๓	ลักษณะของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม	๔๔
๓.๑.๔	ลักษณะวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม	๔๔
๓.๑.๕	ลักษณะสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม	๔๕
๓.๑.๖	ประเภทของพิธีสารทเดือนสิบ	๔๖
๓.๑.๗	จุดมุ่งหมายในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระเยาว	๔๗
๓.๑.๘	ขั้นตอนของพิธีสารทเดือนสิบ	๔๘
๓.๒	กรรมและการเกิดใหม่ตามคติความเชื่อในประเพณีสารทเดือนสิบ	๕๐
๓.๓	บุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ	๕๑
๓.๔	คตินิยมของการจัดพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน ตำบลสระเยาว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ	๕๔
๓.๔.๑	การจัดพิธีสารทตามคตินิยมของคนในท้องถิ่น	๕๕
๓.๔.๒	การจัดพิธีสารทตามคตินิยมแบบศาสนาพราหมณ์	๕๘
๓.๔.๓	การจัดพิธีสารทตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา	๕๙

๓.๔.๔ การปลูกฝังจริยธรรมในประเพณีสารทเดือนสิบ	๖๐
๓.๕ หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ	๖๒
๓.๕.๑ บุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท	๖๓
๓.๕.๒ ลักษณะการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท	๖๖
๓.๖ สรุป	๖๗

บทที่ ๔ วิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสาย เขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

๔.๑ คุณค่าด้านความกตัญญูกตเวทีตามคติทางพระพุทธศาสนา	๗๐
๔.๑.๑ ความกตัญญูกตเวทีตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในประเพณีสารทเดือนสิบ	๗๐
๔.๑.๒ การปลูกฝังความกตัญญูตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน ประเพณีสารทเดือนสิบ	๗๑
๔.๒ คุณค่าด้านสังคหวัตถุ ๔ ตามคติทางพระพุทธศาสนา	๗๓
๔.๒.๑ การบริจาคทานตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี สารทเดือนสิบ	๗๔
๔.๒.๒ ปิยวาจาตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี สารทเดือนสิบ	๗๖
๔.๒.๓ อตถจริยาตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี สารทเดือนสิบ	๗๗
๔.๒.๔ สมานัตตตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี สารทเดือนสิบ	๗๙
๔.๓ คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ	๘๑
๔.๔ คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล	๘๔
๔.๔.๑ การมีส่วนร่วม	๘๖
๔.๔.๒ การสมัครสมานสามัคคี	๘๗
๔.๔.๓ การผสมผสานบูรณาการ	๘๘
๔.๔.๔ รักษาคุณค่าพิธีกรรม	๘๘
๔.๕ คุณค่าด้านครอบครัว	๘๙
๔.๕.๑ ความรับผิดชอบ	๙๑
๔.๕.๒ การครองตน	๙๑
๔.๕.๓ การครองคน	๙๒
๔.๕.๔ การครองงาน	๙๓
๔.๖ คุณค่าด้านสังคม	๙๔
๔.๖.๑ ต้นแบบชาวบ้าน	๙๖
๔.๖.๒ รักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น	๙๖

๔.๖.๓ การแบ่งปันความรู้	๙๗
๔.๖.๔ การมีความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	๙๘
๔.๗ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ	๙๘
๔.๘ คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา	๙๙
๔.๘.๑ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	๑๐๐
๔.๘.๒ ความเชื่อทางพิธีกรรม	๑๐๐
๔.๘.๓ ความเชื่อทางประเพณี	๑๐๑
๔.๘.๔ ความเชื่อทางวัฒนธรรม	๑๐๒
๔.๙ การอนุรักษ์พิธีสารทและประโยชน์ของพิธีสารทเดือนสิบ ของชาวไทยเชื้อสายเขมร	๑๐๓
๔.๑๐ สรุป	๑๐๗
 บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๐๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๙
๕.๒ ข้อเสนอ	๑๑๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๑๕
 บรรณานุกรม	๑๑๖
ภาคผนวก	๑๒๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนถึงปัจจุบันนี้ ด้วยสาเหตุหลัก ๆ คือ ได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพบุรุษและการบูชาเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา และได้รับคติความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้โทษของผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่า เมื่อถึงช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ ประตูนรกจะเปิด ประตูจะเดินทางมาเยี่ยมญาติเพื่อขอส่วนบุญจากญาติพี่น้องของตน ชาวไทยเขมรจึงต้องมีการจัดทำอาหาร ขนมข้าวต้ม เพื่อต้อนรับผีบรรพบุรุษเหล่านั้น เมื่อถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ก็จะนำอาหารขนมข้าวต้มไปถวายพระสงฆ์ที่วัดเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษของตน พิธีดังกล่าวเรียกว่า “การทำบุญวันสารทเล็ก” และเชื่ออีกว่า ผีบรรพบุรุษจะออกมาจากยมโลกได้ ๑๕ วัน หลังจากนั้น ต้องกลับไปรับกรรมในยมโลกตามเดิม

การประกอบพิธีสารทของชาวจังหวัดศรีสะเกษนั้น มีระยะเวลาการทำบุญเช่นเดียวกับชาวเขมรในจังหวัดอื่น ๆ คือมี ๒ ช่วง ดังนี้ (๑) ช่วงสารทเล็ก (เบญจตุง) ประกอบพิธีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ (๒) ช่วงสารทใหญ่ (เบญจทม) นับไปอีก ๑๔ วัน จากวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ สาเหตุที่ต้องเตรียมตัวทำบุญตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เพราะเชื่อกันว่า ผีบรรพบุรุษถูกปล่อยมาตั้งแต่ช่วงสารทเล็ก และเดินทางมาไกลเกิดความเหน็ดเหนื่อยหิวกระหาย เมื่อมาถึงก็จะอยู่ที่วัดรอคอยว่าญาติหรือลูกหลานจะมาทำบุญอุทิศส่วนบุญให้หรือไม่ ตอนนี้เองหากญาติหรือลูกหลานทำบุญให้ผีบรรพบุรุษก็จะดีใจ และได้รับผลบุญจากการทำบุญอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่องานที่ต่อผู้มีพระคุณ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรัก ความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ จนถึงการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วย^๑

การประกอบพิธีสารทดังกล่าว สอดคล้องกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือ หลักปฏิบัติที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสไว้ ได้แก่ การทำพลีกรรม ๕ อย่าง คือ ญาติพลี คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือญาติ อดิธิพลี คือการต้อนรับแขก การเสียสละของบางอย่างเพื่อต้อนรับแขก ราชพลี คือ การถวายทานเป็นของหลวง เช่น การเสียภาษีอากรเป็นต้น เทวตาพลี คือทำบุญอุทิศให้เทวดา เปตพลีคือทำบุญอุทิศให้ ดังเช่น ปุพเพตพลีที่พระเจ้าพิมพสารทรงกระทำ ซึ่งอาจจะมีความเกี่ยวเนื่องกับเครื่องเช่นสังเวตามคติดของพราหมณ์ เช่น อาหารและผ้าก็ได้ โดยมีรายละเอียดว่า

^๑ ชมรมรักษ์โหราศาสตร์ภาคพิธีกรรม, ประเพณีแซนโฎนตา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://horaburiram.igetweb.com/index.php?mo=๓&art=๕๑๐๘๑๓>, [๒๕ พ.ค. ๒๕๕๙].

“ลำดับนั้น พระราชาถวายผ้าและเสนาสนะ เป็นต้น ทรงอุทิศให้เครื่องอสังการต่าง ๆ มีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาดและที่นอน เป็นต้น ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น สมบัติเหล่านั้นของเปรตพวกนั้น ปรากฏทุกอย่างโดยประการใด พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงอธิษฐาน ให้พระราชาทรงเห็นโดยประการนั้น พระราชาทรงดีพระทัยยิ่ง แต่นั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยเสร็จแล้ว ทรงห้ามภักตอาหารแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ตีโรกฺขเทสุ ติฏฺฐนฺติ เป็นต้น เพื่อทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้ามคธรัฐ”^๒

เช่นเดียวกับเรื่องของนางตีสสาที่อุทิศส่วนบุญให้นางเปรตที่เป็นญาติของนาง คืออุทิศอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ผลแห่งทักษิณานั้น นางเปรตมีร่างกายหมดจด นุ่งผ้าสะอาดสวมใส่ผ้าเนื้อดีกว่าผ้าแคว้นกาสิมี เครื่องอาภรณ์ หรือ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับวิจิตรงดงาม^๓

บุพเพตพสีในพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ต่าง ๆ ว่าโดยหลักก็คือการทำกุศลกรรมบางอย่าง แล้วอุทิศส่วนบุญที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นนั่นเอง หลายครั้งที่การอุทิศส่วนบุญ มุ่งไปยังเปรตและบรรพชนซึ่งเชื่อกันว่า บัดนี้อาจจะกำลังประสบความทุกข์อยู่ในทุกคติภูมิ การกระทำดังกล่าวนี้ว่ามีประโยชน์ในเชิงปฏิบัติต่อการระงับความหิวของเปรตนั้นเป็นอย่างดี และเป็นเครื่องรับประกันว่าพวกเขาจะไม่สร้างความเดือดร้อนต่อมนุษย์อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นหากพิจารณาถึงประโยชน์ที่สังคม จะพึงได้จากการบูชาคุณของญาติที่ล่วงลับไปแล้วนี้ ก็สามารถมองเห็นช่องทางที่จะขยายประโยชน์ออกไปได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ เมื่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเคยสร้างคุณงามความดีไว้มากจนเป็น ที่ประจักษ์แก่สังคม สังคมก็จะช่วยกันยกย่องเชิดชูคุณงามความดีของเขา การกระทำอย่างนี้นับว่าเป็นผลดีแก่สังคม ในการที่จะดำรงรักษาสังคมนั้นให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น ทำให้สังคมมีความสุขมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน^๔ นอกจากนั้นยังเห็นหลักธรรมที่ได้จากประเพณีสารทเดือนสิบคือการเคารพผู้ใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษในวงศ์ตระกูล และการแสดงออกซึ่งความกตัญญูรู้คุณต่อบิดามารดาและบรรพบุรุษ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ครองเรือนทั่วไปจะพึงกระทำ และไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องทำให้แก่ผู้ ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว หรือผู้ที่เป็นเครือญาติของตนเท่านั้น แต่ให้กระทำแก่ผู้อื่นที่เป็นมิตรสหายหรือผู้ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน^๕

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะศึกษาวิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ เพื่ออธิบายประเพณีสารทเดือนสิบให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และสามารถเชื่อมโยงแนวคิดให้สอดคล้องกันกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว เครือญาติ ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ และในสังคมสืบต่อไป

^๒ ชุ.ช.อ. (ไทย) ๓๙/๒๘๔.

^๓ ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๕๘-๑๖๑/๑๙๓.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ชีวิตหนึ่งเท่านั้นสร้างความดีได้นันต์*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^๕ อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่ามีความเป็นมาและแนวคิดอย่างไร
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ว่าเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบคุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน ตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคติความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

- ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร
 - ศึกษาจากคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และอรรถกถา
 - ศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางวิชาการ หนังสือ งานเขียน บทความ วิชาการ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มประชากรที่เป็นชาวไทยเชื้อสายเขมรซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ
- ๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๑๐ รูป เจ้าหน้าที่ปกครองระดับอำเภอ ๒ คน เจ้าหน้าที่บริหารงานส่วนท้องถิ่น ๘ คน ผู้นำชุมชน ๒ คน มัคทายกวัด ๒ คน ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุในชุมชน ๔ คน รวมสัมภาษณ์ทั้งสิ้น ๒๘ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

คนไทยเชื้อสายเขมร หมายถึง คนไทยที่อาศัยอยู่ในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีเชื้อสายเขมร

ประเพณีสารทเดือนสิบ หมายถึง ประเพณีที่เนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งกระทำกันตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ (สารทเล็ก) จนถึง แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ (สารทใหญ่) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง และบริวารที่ล่วงลับไปแล้ว

ผีบรรพบุรุษ หมายถึง ผีของบุคคลในตระกูลหนึ่ง ๆ ซึ่งญาติพี่น้องมีความรู้สึกว่ามีผีนั้นยังคงมีความผูกพันกับครอบครัว และสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งด้านดีและไม่ดี

แซนโหม่งตา หมายถึง การเซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษผู้เป็นต้นตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นภาษาท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร มี ๓ พยางค์ คำว่า “แซน” แปลว่า การเซ่นไหว้ คำว่า “โหม่ง” แปลว่า โคตรตระกูล ส่วนคำว่า “ตา” แปลว่า บรรพบุรุษทุกชนชั้นที่ล่วงลับไปแล้ว

บุพเพเตตพลี หมายถึง การให้ทาน หรือเครื่องเซ่นไหว้และการบูชา ตามคติทางพระพุทธศาสนา เพื่อสงเคราะห์ญาติ และอุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

คุณค่าศีลธรรม หมายถึง คุณค่าที่ได้จากศีลธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งได้แก่ คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านพระพุทธศาสนา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารการวิจัยวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและอธิบายเรื่องเกี่ยวกับเรื่องของพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาในหนังสือ พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญว่า ในพระพุทธศาสนานี้ สิ่งที่เราเห็นว่าพิธีกรรมยังมีอีกหลายอย่าง แต่เดี๋ยวนี้เรามองเห็นกันว่าชาวพุทธใส่ใจในเรื่องที่สำคัญ ๆ เหล่านั้นน้อยไปแล้วก็มัวไปเน้นในด้านพิธีกรรมกันมากไป อย่างไรก็ตามจะต้องเข้าใจว่าเรื่องพิธีกรรมนั้นไม่ใช่ไม่สำคัญ ในบางโอกาสเราน่าจะพูดกันถึงเรื่องพิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่า เราควรจะปฏิบัติต่อมันอย่างไรอย่างน้อยก็จะได้เอาสิ่งที่เป็นอย่างปรากฏอยู่ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นไป ถ้าไปมองว่าอย่ามาวุ่นวายในเรื่องพิธีกรรมนี้เลย ไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ตัวแท้ตัวจริงของพระพุทธศาสนา แล้วละเลยไม่เอาใจใส่ก็อาจทำให้พลาด ในเมื่อมันเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ถ้าเราเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูก ทำด้วยความรู้ความเข้าใจ มันก็จะกลายเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดังที่ยิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องก็จะกลับนำเข้าสู่พระพุทธศาสนาได้ดี^๖

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

แปลก สนธิรักษ์ ได้ให้คำไว้ว่าพิธีสารไทยเป็นพิธีที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และทำให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตัวเอง เมื่อตนมีอายุล่วงมาถึงปี ตลอดจนทำขึ้นเพื่อประสานสามัคคีในหมู่เพื่อนบ้าน เพื่อความเจริญงอกงามทั้งแก่ตัว และหมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติอีกด้วย^๗

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้ให้คำถึงการทำพิธีกรรม ๕ อย่างและในพิธีกรรม ๕ อย่างนั้นมีการทำพิธีกรรมที่เรียกว่าปูพเพตพลีด้วย โดยได้ให้ความหมายของปูพเพตพลี คือการทำบุญอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตายไปแล้วซึ่งการทำในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูทวาทิตความเมตตากรุณาความเคารพที่ตนมีต่อท่านผู้จากไป ทั้งเป็นการกระทำที่เรียกว่าบุญที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญด้วย^๘

ธวัช ปุณโณทก ได้ให้แนวคิดไว้ว่าชาวไทยเขมรเป็นชนกลุ่มน้อยที่ใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเขมรตั้งภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ (ยกเว้นอำเภอรัตนบุรี) จังหวัดศรีสะเกษและบางอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น ประโคนชัย กระสัง และบางตำบลของอำเภอสตึก ประชากรอีสานที่ใช้ภาษาเขมร มีจารีตประเพณีของกลุ่มชนเด่นชัด ในเรื่องของการแต่งกายเครื่องดนตรี การรับประทานอาหารข้าวเจ้า ซึ่งต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาว หมู่บ้านชาวไทยเขมรมีการนับถือศาสนาพุทธ ถือเป็นสถาบันสำคัญของหมู่บ้าน มีความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในวันสารทเดือน ๑๐ เรียกว่า แชนโณนตา^๙

บรรพต เปรมชู ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พิธีกรรมสารทเดือนสิบของชาวอีสานใต้จะมีขึ้นเมื่อถึงเทศกาลเดือนสิบ ระหว่างแรม ๑๔ ค่ำและแรม ๑๕ ค่ำ ชาวอีสานใต้ (สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) จะมีประเพณีรำลึกบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คำว่า “โณนตา” เป็นภาษาเขมร มาจากคำว่า จิโณน ซึ่งแปลว่า โคตร หรือเหง้า หรือวงศ์สกุล คำว่าตาในที่นี้หมายถึง โคตร วงศาคณาญาติทั้งหมดที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือล่วงลับไปแล้ว ฉะนั้นเมื่อเอาคำสองคำมารวมกันเป็นโณนตาจึงหมายถึงพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษอย่างหนึ่งทั้งวงศาคณาญาติทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำการบูชาบวงสรวงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งโคตรทั้งเหง้า^{๑๐}

มงกุฎ แก่นเดียว ได้ให้แนวคิดไว้ว่า หัวใจของบุญทุกบุญในสังคมเขมร เขาจะต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (แซนฆมอจ) บอกปฐาตายายทุกครั้ง ความผูกพันกับปฐาตายาย ความซาบซึ้งในพระคุณของบรรพบุรุษจึงมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และสมัยก่อนนี้คงมีความเชื่อว่าเป็นเดือน ๑๐ ยมบาลจะปล่อยให้ผีลงมารับส่วนบุญจากญาติ ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ พวกลูกหลานจะทำการเซ่นสรวงบรรพบุรุษในวันแรม ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ซึ่งเรียกว่า สารทเดือนสิบ^{๑๑}

^๗ แปลก สนธิรักษ์, **พิธีกรรมและลัทธิประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔), หน้า ๘๓.

^๘ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**, (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.), หน้า ๒๒๔-๒๒๕.

^๙ ธวัช ปุณโณทก, **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, คติความเชื่อ**, (ม.ป.ท, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๒-๓๕๒.

^{๑๐} บรรพต เปรมชู, **พิธีโณนตา, สมบัติอีสานใต้**, (บุรีรัมย์: วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓๑.

^{๑๑} มงกุฎ แก่นเดียว, **แซมชายฉบับพิเศษ**, (สุรินทร์: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๓-๓๔.

ปรีชา นุ่นสุข ได้ให้ที่มาของประเพณีทำบุญเดือนสิบไว้ว่า ประเพณีสารทเดือนสิบ สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีที่รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย เหมือนกับประเพณีอื่นอีกหลาย ประเพณี ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่วิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของศาสนา พราหมณ์กล่าวคือในศาสนาพราหมณ์มีประเพณีอยู่ประเพณีหนึ่ง เรียกว่า เปตพลี เป็นประเพณีที่จัด ขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ประเพณีนี้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล คำว่า เปต เป็นภาษาบาลี แปลว่า ผู้ละไปแล้ว ตรงกับคำว่า เปรต ในภาษาสันสกฤตว่าผู้ไปก่อน หมายความว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วของใคร ๆ ทุกคน ถ้าเป็นคนดี พญายมซึ่งเป็นเจ้าแห่งความ ตายจะนำวิญญาณไปสู่แดนอันเป็นบรมสุขไม่มาเกิดอีก แดนนี้อาจจะอยู่ทิศใดแดนเดียวกับยมโลก ตามความเชื่ออันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สุดของพราหมณ์ซึ่งมีปรากฏในพระเวท อันเป็นคัมภีร์ของ ศาสนาพราหมณ์ ต่อมาพราหมณ์ได้เกิดความเชื่อขึ้นใหม่คือความเชื่อเกี่ยวกับนรก ดังนั้นชาวอินเดีย จึงเกรงว่าบรรพบุรุษที่ตายไปอาจจะไปตกนรกก็ได้หากคนไม่ช่วย วิธีการช่วยไม่ให้ตกนรกก็คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เรียกว่าพิธีสารท ซึ่งกำหนดวิธีการทำบุญไว้หลายวิธี หากลูกหลานญาติ มิตรไม่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรตจะได้รับความอดอยากมากดังนั้น การทำบุญทั้งปวงที่ทำเพื่ออุทิศผลไปให้แก่ผู้ล่วงไปแล้ว ซึ่งเรียกว่าทำบุญทักษิณานุประทานหรือ เปตพลีนั้น ล้วนเป็นความเชื่อที่มีเค้ามาจากเรื่องเปรตของพราหมณ์ทั้งสิ้น^{๑๒}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุพจน์ คำน้อย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศ ส่วนบุญส่วนกุศลในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลจากการวิจัยพบว่า คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่า หากสืบย้อนไปในช่วงระยะเริ่มแรกของพระพุทธศาสนา (Early Buddhism) เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ จะพบว่าการอุทิศส่วนบุญตามหลักของ พระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มจากการกระทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธ โดยมีพระเจ้าพิมพิสาร เป็นผู้ริเริ่ม คาดว่าในสมัยนั้นการอุทิศส่วนบุญน่าจะยังไม่เป็นที่นิยมของชาวพุทธ หากไม่ปรากฏ เหตุการณ์ของเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารในอดีตชาติมาแสดงตัวให้พระองค์เห็น ในสภาพ ที่น่ากลัวพระพุทธเจ้าจึงทรงถือเอาเหตุการณ์นี้ มาเป็นตัวอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญ แก่พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระองค์แรก^{๑๓}

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ปูพพเปตพลี ที่ปรากฏในคัมภีร์โบลาน : กรณศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสัณฐาน” ผลจากการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของการทำบุญปูพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสัณฐาน มีโครง เรื่องตามที่ปรากฏในเนื้อหาของคัมภีร์เปตตพลี มาจากเหตุการณ์ที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงกระทำไว้ เป็นแบบอย่างในสมัยพุทธกาล นอกจากนั้นยังพบหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชน ควรนำไปประพฤติปฏิบัติ เช่น ศีล ความเชื่อ เรื่องบุญบาป ทาน ความกตัญญู ศรัทธา ภาวนาและ

^{๑๒} ปรีชา นุ่นสุข, สารทเดือนสิบมรดกทักษิณ, อนุสาร อ.ส.ท, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน ๒๕๒๓), หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๓} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๕๕.

ความไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสงบสุข ตลอดถึงส่งผลให้สังคมโดยรวมเกิดสันติสุข^{๑๔}

พระอริการช่วง รุตโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโหม้นตา) ของจังหวัดสุรินทร์” ผลจากการวิจัยพบว่า บ่อเกิดของประเพณีสารทนั้น เกิดจากความเชื่อของคนในยุคโบราณซึ่งเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งลึกลับ พวกเขาเข้าใจว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากพระเจ้าพิมพิสาร ถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของศาสนาพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่ โดยเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อผู้นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ประเพณีสารทในพระพุทธศาสนาพบว่ามีกำเนิดจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสารได้ทำบุญอุทิศให้กับเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เอง และพระสารีบุตรเถระได้สร้างกุฏิ ๔ หลังถวายแก่สงฆ์พร้อมทั้งข้าวและน้ำ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นมารดาและนางติสสาอุบาลิกา ได้ถวายภัตตาหารและผ้าไตรจีวรแก่พระภิกษุ ๘ รูปแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่นางเปรตเป็นผลให้ผู้ได้รับส่วนบุญพ้นจากความเป็นเปรตได้ ความเชื่อดังกล่าวได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา และประเพณีสารทที่ถือปฏิบัติกันอยู่ในยุคปัจจุบันก็ได้มีกำเนิดและพัฒนามาจากความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายนี้ด้วยเหมือนกัน^{๑๕}

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน” ผลจากการวิจัยพบว่า ธรรมะพุทธปรัชญาให้ความสำคัญ เกี่ยวกับเรื่องสังสารวัฏน้อยมากเพราะว่าสังสารวัฏไม่ใช่จุดหมายปลายทางแห่งชีวิต การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องสังสารวัฏ เพื่อเป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนเห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย ที่มนุษย์ต้องเวียนว่ายตายเกิดครั้งแล้วครั้งเล่าในโลกทั้งสาม ได้แก่ โลกมนุษย์ โลกสวรรค์ และโลกนรก รวมแล้ว ๓๑ ภูมิโลกทั้งสามนี้ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นโลกที่ยังมีกิเลสต้นเหตุอยู่ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเน้นสอนเรื่องหนทางชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ กล่าวคือ เกี่ยวกับเรื่องทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์^{๑๖}

นางสาวเมธาวี ศิริวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประเพณีประดิษฐ์กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษางานเทศกาลประเพณีแซนโหม้นตา อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลจากการวิจัยพบว่าตัวตนของชาวเขมรในถิ่นไทยในจังหวัดศรีสะเกษไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในสาธารณชนมากนัก

^{๑๔} พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส, “ศึกษาวิเคราะห์ปูพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลาน : กรณีศึกษาคัมภีร์เปตพลีบั้งวัดหลวงราชสันฐาน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๓.

^{๑๕} พระอริการช่วง รุตโส, “ศึกษาวิเคราะห์คติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโหม้นตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๕.

^{๑๖} พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก), “การศึกษาเชิงเรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐.

ทั้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มากเป็นอันดับสองรองจากชาวไทยอีสาน(ไทยลาว) คนทั่วไปรู้เพียงโบราณสถานขอมที่ยิ่งใหญ่อลังการ แต่ไม่ค่อยสนใจและรู้จักกลุ่มคนพื้นที่ที่สืบทอดอารยธรรมขอมโบราณ ที่กระจัดกระจายอยู่บริเวณใกล้เคียง กระทั่งกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยม จึงทำให้มีการนำเรื่องราวของวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้ามานำเสนอต่อสาธารณชนเพิ่มมากขึ้น อาทิ การจัดงานประเพณีแซนโตนตาหรือแซนโฌนาตาของชาวเขมรถิ่นไทยซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นถิ่นเดิมที่ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมขอมโบราณในวิถีชีวิตของตน ผ่านภาพลักษณ์การใช้ภาษาตระกูลมอญเขมร กินข้าวเจ้า และประเพณีความเชื่อพิธีกรรมท้องถิ่น เป็นต้น^{๑๗}

พระศักดิ์ วรฉัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาตำบลพรหมเทพ อำเภอนาคู จังหวัดสุรินทร์” ผลจากการวิจัยพบว่า ชาวสุรินทร์ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวไทยเขมรในประเทศกัมพูชา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลาง ในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ประกอบด้วยการเกิดนั้น จะต้องมีการอยู่ไฟแบบชาวบ้าน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน ต้องมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วย งานศพนิยมนำไปฝังไว้ระยะหนึ่งก่อน ปีถัดมาจึงนำขึ้นมาเผา โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือ ผีอยู่ ๓ ประเภท คือ ผีประจำหมู่บ้าน ผีเฝ้าบ้าน และผีบรรพบุรุษ เมื่อชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็จะต้องบอกกล่าวให้ผีเหล่านี้ได้รับรู้^{๑๘}

เพชรภรณ์ โสลำภา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมแซนโฌนาตา ที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์” ผลจากการวิจัยพบว่า ด้านคติความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์มีความเชื่อในเรื่อง บรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าโฌนาตาเป็นผู้มีอำนาจให้คุณและโทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมแซนโฌนาตาก็จะถูกส่งคมลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนอกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต ไม่มีความสุข ความเจริญ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าบรรพบุรุษจะดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์ด้าน เกษตรกรรมอีกด้วย พิธีกรรมแซนโฌนาตานับว่ามีบทบาทต่อชาวไทยเขมรในตำบลกระหาดเป็นอย่างยิ่ง เพราะความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกันเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัยก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน^{๑๙}

^{๑๗} นางสาวเมธาวี ศิริวงศ์, “ประเพณีประติษฐานกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม : กรณีศึกษาทางเทศบาลประเพณีแซนโฌนาตา อำเภอนาคู จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๔๕.

^{๑๘} พระศักดิ์ วรฉัตร, “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาตำบลพรหมเทพ อำเภอนาคู จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐), หน้า ๓๗.

^{๑๙} เพชรภรณ์ โสลำภา, “พิธีกรรมแซนโฌนาตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พิธีกรรมแซนโฎนตาที่บ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์” ผลจากการวิจัยพบว่าด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมรที่บ้านบัวถนมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมรมาก ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานต่าง ๆ หรือมีการเดินทางไกลมักจะมีการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้คุ้มครองเดินทางด้วยความปลอดภัย นอกจากนี้ยังใช้คติความเชื่อเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม ให้ยึดมั่นในสิ่งที่ตั้งมด้วยค่านิยมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กตัญญูรู้คุณ เมื่อแม่ เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติพี่น้อง ทั้งที่เป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตและโดยการแต่งงาน ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นของสังคมทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรมที่เกิด จากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่าเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจุดหมายที่สนองความต้องการความจำเป็นเบื้องต้นของคนในสังคม

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ และพิธีกรรมในประเพณีสารทและคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พบว่าการอุทิศส่วนบุญตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีจุดเริ่มจากการทำบุญใหญ่ครั้งแรกของชาวพุทธ โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ริเริ่ม โดยถือเอาเหตุการณ์นี้มาเป็นตัวอย่างในการแสดงหลักของการอุทิศส่วนบุญ เพราะว่าพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานี้เป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูกทำด้วยความรู้ความเข้าใจก็จะกลายเป็นสื่อนำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องตั้งมายิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนาได้^{๒๐} ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของเรื่องราวข้างต้นจึงจะนำมาต่อยอดในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องวิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรตำบลสระยาว อำเภอศรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทตลอดจนศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอศรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษ และศึกษาคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีนี้ โดยการรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร วิทยานิพนธ์ งานเขียน งานวิจัยและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นศึกษาข้อมูล ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา มีทั้งหมด ๖ กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ภิกษุ นักปกครองระดับอำเภอ นักปกครองระดับท้องถิ่น ผู้นำชุมชน มัคคานายกวัด ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุในชุมชน

^{๒๐} ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ, “พิธีกรรมแซนโฎนตา บ้านบัวถน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗), หน้า ๙๖.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- ๑) คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์
- ๒) แบบสอบถาม โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก พระสังฆาธิการ นักปกครองระดับอำเภอ นักปกครองระดับท้องถิ่น ผู้นำชุมชน มัคทายกวัด ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุในชุมชนในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๒๘ รูป/คน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการนำเครื่องมือที่ได้สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งตรวจสอบด้านโครงสร้างและผู้เชี่ยวชาญอีก ๓ ท่าน ทั้งตรวจสอบในด้านเนื้อหาและรูปแบบในครั้งนี้ เมื่อเสร็จแล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริงในภาคสนาม

- ๓) เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ

๑.๗.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ และประสานงานติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๑.๗.๓ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๗.๔ ขั้นสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ สรุปผลและอภิปรายผลแบบบรรยายตามกรอบแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่าเป็นอย่างไ
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ว่าเป็นอย่างไ
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบคุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ว่าเป็นอย่างไ

บทที่ ๒

พัฒนาการของประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทย ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของประเพณีสารทเดือนสิบ กำเนิดและพัฒนาการของพิธีสารท ในคติความเชื่อก่อนพุทธกาล ความเชื่อทางประเพณีสารทของทางศาสนาพราหมณ์ ตลอดจน กำเนิดและพัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ว่ามีประวัติและความเป็นมา อย่างไร จึงได้ถือกำเนิดประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนา และมีการศึกษาคำอธิบายเบื้องต้น เกี่ยวกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนาในหลักการบูชาและการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามคติทาง พระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของประเพณีพิธีสารทเดือนสิบ

คำว่าสารท เป็นรูปภาษาบาลี มาจากคำว่า สรท แปลว่าฤดูใบไม้ร่วงส่วนรูปภาษาสันสกฤตเป็น ศารท มาจากคำว่า ศรท ซึ่งแปลอย่างเดียวกัน เมื่อสำเร็จรูปเป็นคำว่า สารท หรือ ศารท แปลว่า เนื่องด้วย ว่าฤดูใบไม้ร่วง ถ้ากล่าวตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ฤดูมีเพียง ๓ ฤดูใน ๑ ปี คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดู ฝน คำศัพท์ของภาษาบาลีและสันสกฤต รุนหลังแบ่งออกเป็น ๖ ฤดู ฤดูละ ๒ เดือน ฤดูสารท หรือศารท ตกในเดือน ๑๑ (อัสสสุระ) และเดือน ๑๒ (กัตติกะ) แต่การทำบุญของไทยตกในปลายเดือน ๑๐^๑

หรือที่เรียกในภาษาเขมรว่า “แซนโฌนตา” คำว่า แซนโฌนตา นี้ เป็นคำผสม เกิดจาก คำว่า แซน แปลว่า เชนไหว้, บวงสรวง และคำว่า โฌนตา มาจากคำ ๒ คำ คือ โตน แปลว่า ยาย และคำว่า ตา แปลว่า ตา แต่เมื่อคำ ๒ คำนี้มาผสมกัน จะมีความหมายโดยรวม แปลว่า บรรพบุรุษ ดังนั้นคำว่า แซนโฌนตา จึงหมายความว่า การเชนไหว้ ยาย ตา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเชนไหว้ผี บรรพบุรุษนั่นเองประเพณีแซนโฌนตานี้กระทำขึ้นในเดือน ๑๐ นับตามแบบจันทรคติโดยจะตรงกับ เดือนกันยายนของทุกปี และมีคำศัพท์ที่สำคัญที่ใช้ในที่นี้ คือ คำว่า เบนท์ ซึ่งคำว่า เบนท์ นี้มี ๒ ความหมายในภาษาเขมร ความหมายหนึ่ง หมายถึง ชื่อเรียกช่วงเทศกาลงานบุญ และอีก ความหมายหนึ่งคือ คำว่า เบนท์ นี้ มาจากคำภาษาบาลีว่า ปิณฑะ^๒ แปลว่า ก้อนข้าว โดยทั้งสองความหมายมีความสำคัญในประเพณีสารทโดยความหมายที่ปรากฏจะใช้แตกต่างกันไปในแต่ละ บริบท^๓

^๑ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วิทยากรกับการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๐), หน้า ๕๕.

^๒ มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิขุ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ภูมิ พลโลกิขุ, ๒๕๓๑), หน้า ๓๘๒.

^๓ สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์, การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโฌนตา, วิทยานิพนธ์ ศิลปะ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙), หน้า ๘-๙.

การนับวันของพิธีสารเดือนสิบมีการกำหนดช่วงระยะเวลา ดังนี้
สารทเล็ก เริ่มนับต่อจาก วันขึ้น ๑๕ ค่ำ คือตั้งแต่ วันแรม ๑ ค่ำ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ
สารทใหญ่ เริ่มนับตั้งแต่ วันแรม ๙ ค่ำถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐
 ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดศรีสะเกษนั้นมีภาษาที่เป็นทั้ง ภาษาไทยและภาษาเขมรที่ต้องตีความ และให้ความหมายตามลักษณะและเหตุการณ์ ของประเพณี

๒.๒ กำเนิดและพัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อก่อนพุทธกาล

ในสมัยโบราณเราจะพบว่า เรามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ๆ มากมาย ซึ่งล้วนแต่ทำให้ คนเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัวทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วไปสรุปลงอยู่ที่ความรู้สึกว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตาย^๔ “ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษนั้น เชื่อกันว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือ ขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อ ว่าการสร้างสรรคจักรวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเซ่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็น ผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวยตนเอง”^๕ เพราะความมนุษย์เกิดความกลัวและมีความต้องการที่จะรอดพ้น จากอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความหนาว ความหิว ภัยอันตราย ความร้อนจึงเกิดการนับถือแม่น้ำ ภูเขาพระจันทร์พระอาทิตย์ต้นไม้ดวงดาวเป็นต้น โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจและสามารถให้คุณ และโทษกับมนุษย์ได้ จึงต้องแสวงหาทางออกโดยการบูชาเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บวงสรวงกราบไหว้ ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประเพณีต่าง ๆ ในยุคต่อมา ในบทนี้ผู้วิจัย ได้ รวบรวมวรรณกรรมความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการแสวงหาทางออกของคนในแต่ละยุคมาศึกษา ดังนี้

๒.๒.๑ ความเชื่อเรื่องผีลอบบาป

ทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดโลกเชื่อกันว่า การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้นั้นเป็นบาป การกล่าวหาโทษว่าร้ายเป็นบาปการพูดเท็จเป็นบาปถือทณทวารุเป็นบาปการขับไล่เป็นบาป ดังพระ ดำรัสของพระผู้มีพระภาคที่ทรงแสดงเรื่องกำเนิดของโลกให้ว่าเสฏฐะและภาระทวาเซฟังในครั้งนั้น สัตว์บางพวกได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ บาปกรรมเกิดขึ้นในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอา สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ ให้จักปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือทณทวารุ จักปรากฏ การขับ ไล่จักปรากฏ ทางที่ดีพวกเราควร ลอยบาป อกุศลธรรมทั้งเสียเถิด สัตว์เหล่านั้น จึงได้พากัน ลอยบาปอกุศลธรรมนั้นทิ้งไป”^๖ ๔ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นกำเนิดความเชื่อ ของการแสวงหาทางออกเพื่อให้พ้นจากบาปอกุศลธรรมเหล่านี้ หากแต่ในยุคนี้ไม่ปรากฏว่าวิธี ลอยบาปมีลักษณะการปฏิบัติเช่นไร ปรากฏแต่เพียงว่าเป็นการออกบวชเพื่อบำเพ็ญบุญและปรากฏ ลักษณะการ “ลอยบาป” ของศาสนาพราหมณ์ซึ่งเกิดขึ้นในยุคหลัง ๆ ที่ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรือง ใน ประเทศอินเดีย

^๔ พระธรรมโกศาจารย์, (พุทธทาสภิกขุ), การกลับมาแห่งศีลธรรม, (สุราษฎร์ธานี: สำนักพิมพ์ธรรม ทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๓๖.

^๕ จันงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๒/๙๗.

๒.๒.๒ ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เมื่อมนุษย์เกิดความเชื่อว่าอำนาจสิ่งเหล่านี้มีจริงมีอำนาจเหนือตนและสามารถดลบันดาลให้คุณและโทษได้ จึงเกิดการเคารพบูชาสิ่งเหล่านี้ด้วยการแสดงออกให้เห็น เช่น การกราบ ไหว้ การมอบเครื่องเซ่นสังเวยเพื่อบูชาสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น ภูเขา ต้นไม้ เหล่านี้ ซึ่งเข้าใจว่าเมื่อบูชาแล้วจะเกิดความสุขความเจริญ สามารถดลบันดาลและขออะไรก็ได้ ตามใจปรารถนา “เมื่อมนุษย์ไม่รู้ว่า ความร้อน ความหิว ความกระหาย ของตัวเองที่มีติดตัวมานั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดขึ้นเพราะเหตุใด เพราะเมื่อลืมหืมตาดูโลก เห็นแต่ความมืด ความ สว่าง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ฝนตก พายุ ฟ้า ร้อง ไม่เคยทราบเหตุผลว่ามีขึ้นได้อย่างไรจึงเกิดความสงสัยและหวาดกลัวเกิดความเชื่อว่าสิ่งนั้นมีอำนาจลึกลับและเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดลบันดาลของพระเจ้าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของ ปรากฏการณ์เหล่านั้น”^๗ ความเชื่อในลัทธิศาสนาต่าง ๆ นั้นมีการบวงสรวงบูชาและการสร้าง ความสัมพันธ์อันดี ระหว่างมนุษย์กับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของวิถีชีวิตมนุษย์ เหตุนี้เองการขยาย ความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ไปสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์ และธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ เราพบเห็นได้ในทุกสังคมทุกยุคทุกสมัยตลอดมา

๒.๒.๓ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับ

หากพิจารณาจากความเชื่อดังกล่าวจะพบว่าอำนาจของสิ่งลึกลับมีอิทธิพลมากในยุคก่อน เพราะเข้าใจว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากอำนาจของสิ่งที่อยู่นอกตัวแต่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่กันได้ เช่น อากาศหนาวร้อนทำให้มนุษย์เจ็บไข้สุขภาพร่างกายไม่ปกติ ภูต ผี ปีศาจ มีอำนาจทำให้มนุษย์เป็น สุขก็ได้ เป็นทุกข์ก็ได้ เหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งมนุษย์ในยุคก่อนได้แสวงหาทางออก ด้วยการอ่อน วอน บูชา สิ่งเหล่านี้ “ในยุคที่ลัทธิศาสนาต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏนั้น มีความเชื่อที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด คือมีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูต ผี ปีศาจ อำนาจลึกลับต่าง ๆ ว่ามีอำนาจทำให้เกิด เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ละ สิ่งเหล่านี้สามารถถ่ายทอดกันไปได้จากสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่ง คือมีการถ่ายทอดจากธรรมชาติ สู่ มนุษย์ได้ ด้วยเหตุนี้เองมนุษย์ในยุคก่อน จึงต้องทำการบูชาอ่อนวอนเพื่อให้วิญญาณ ภูต ผี ปีศาจ สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ช่วยเหลือ ตนเองให้พ้นจากอันตรายทั้งปวง”^๘

ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อมนุษย์ในยุคนั้น หากแต่ช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้นซึ่งใน ส่วนของความตายความเจ็บป่วยต่าง ๆ นา ๆ ก็ไม่สามารถช่วยได้หมดทุกอย่าง หากแต่ยังคงมีการ ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เพราะการแสวงหาทางออกจากสิ่งเหล่านี้ต่างคนก็เชื่อตาม ประสบการณ์ของตัวเองว่าเหมาะสมกับลัทธิความเชื่อในลักษณะใด

^๗ มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน ; คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๐.

^๘ พระมหาหวมวด สุกกธมโม, ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๑๕.

๒.๔.๔ ความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษ

การบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะ ๒ อย่างคือ

(๑) การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ดอกไม้ ของหอม อาหาร ทรัพย์สินเงินทอง หรือของมีค่าต่าง ๆ มอบให้เพื่อแสดงถึงความเคารพนับถือ ตลอดถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพนับถือ เทิดทูน เชิดชูคุณความดี และยกย่องให้ปรากฏความสำคัญของความดี

(๒) การบูชาด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ การรับสืบทอดมาเพื่อรักษาให้เป็นผู้มีศีล ตลอดถึงการเคารพดูแลมารดาบิดาและบูชาปูชนียบุคคลทั้งหลายด้วย “การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นเกิดขึ้นเพราะความรักความผูกพันของลูกหลานที่ให้การเคารพภักดีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะเมื่อเวลาที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ให้ลูกหลานมากมาย และเมื่อบรรพบุรุษเหล่านั้นตายจากไปลูกหลานที่อยู่เบื้องหลังต้องทำหน้าที่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจึงต้องมีการบูชา เช่น สรง กราบไหว้ และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ส่งไปให้ หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเชื่อกันว่าอาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นา ๆ จึงต้องทำการบูชากราบไหว้ให้ช่วยบันดาลความสุขมาให้ เมื่อการกระทำดังกล่าวได้แสดงออกบ่อย ๆ จึงเกิดความเชื่อเต็มทีและฝังลึกลงไปในชีวิตสำนึกของแต่ละคน”^๔

มนุษย์มีความเชื่อว่าเมื่อบิดามารดาหรือญาติที่ตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่าง ๆ ไปเกิดใหม่บ้าง ยังวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์บ้าง ผีเหล่านี้เรียกว่า ผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายายหรือบางทีก็เรียกผีเรือน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์เป็นคนดีที่มีความสามารถเป็นพิเศษเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองเมื่อตายไปก็ยังมีผู้เคารพนับถือทั้งผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษนั้นจัดว่าเป็นผีดีเพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข และคอยควบคุมให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านไม่ให้ทำผิดชนบจารัตประเพณี

๒.๓ กำเนิดและการพัฒนาการของพิธีสารทในคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์

กำเนิดและการพัฒนาการความเชื่อเกี่ยวกับพิธีสารทในศาสนาพราหมณ์ เป็นความเชื่อที่มีมาช้านานก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นแม้แต่หลักการบางอย่างในพระพุทธศาสนา ก็รับเอาแนวคิดของศาสนาพราหมณ์มาใช้หากแต่มีการบูรณาการและประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับแนวคิดของตนเอง อย่างไรก็ตามศาสนาพราหมณ์ในสังคมอินเดียก็ยังคงมีบทบาทอยู่จนถึงทุกวันนี้ “นักบวชในศาสนาพราหมณ์ถือได้ว่าเป็นผู้มีอำนาจมีบทบาทในเรื่องพิธีกรรมโดย ผูกขาดบทบาทหน้าที่มาโดยตลอด พวกเขาอ้างว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้า หรือ เชื่อกันว่าพวกตนเป็นเผ่าพันธุ์ที่เกิดมาจากปากของพระพรหมจึงเกิดการสั่งสอนและประกอบพิธีกรรมในสังคมพราหมณ์ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของพวกพราหมณ์ที่มักจะอวดอ้างว่าพวกตนเป็นคนของพระเจ้าสามารถกุมศรัทธามหาชนได้อย่างเหนียวแน่น พยายามชวนเชื่อว่าหากผู้ใดได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพวกตนพระเจ้าก็จะประทานพรมาให้ แต่การประกอบพิธีกรรมต้องเป็นพวกพราหมณ์เท่านั้น

^๔ มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๐.

เพราะเชื่อกันว่าพราหมณ์นั้นรู้ว่าความประสงค์ของพระเจ้านั้นเป็นอย่างไร”^{๑๐} คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นี้ เมื่อมาถึงยุคหลังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัยซึ่งปรากฏหลักการที่คล้ายกัน เช่น หลักมหายัญ ๕ อย่างกับเรื่องการทำพิธี ๕ อย่างใน พระพุทธศาสนานั้นเอง

๒.๓.๑ พิธีสารทของศาสนาพราหมณ์

ระเบียบปฏิบัติของพราหมณ์ซึ่งเกี่ยวกับพิธีสารทนี้สามารถพิจารณาเทียบเคียงได้จากพิธีเปตมาส อันเป็นเทศกาลที่เกี่ยวกับผู้ตายของฮินดูซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

(๑) เป็นเทศกาลพิธีกระทำบุญอุทิศให้แก่วิญญาณผู้ตาย

(๒) เป็นพิธีทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษและสมาชิกของครอบครัวที่ตายไปแล้ว

(๓) เป็นพิธีที่มีการสังเวยน้ำแกววิญญาณผู้ตายในวันดิถีทางจันทรคติที่ตรงกับวันตาย ของพวกเขา(ทำบุญครบรอบวันตาย)

(๔) มีการเชิญพราหมณ์มาทำพิธีให้ด้วยของที่ใช้เป็นเครื่องสังเวยแก่พราหมณ์ เช่น เงิน ข้าวสุก นมเปรี้ยว พืชผัก ผลไม้ และอาหารคาวหวานอื่น ๆ

(๕) มีการเชิญวิญญาณของผู้ที่ตายในรอบปีให้มาสังสถิยอยู่ร่วมกับวิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษอื่น ๆ ที่มูมนึงที่บ้าน

ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ศาสนาอื่นซึ่งเกิดในยุคหลัง เช่น พระพุทธศาสนา และศาสนาเซน ถูกมองว่าเป็นศาสนานอกรีตเพราะมีคติความเชื่อและวิธีปฏิบัติทางศาสนาแตกต่างไปจากศาสนาดั้งเดิมโดยเฉพาะแนวคำสอน ที่ค้านแย้งต่อวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ เช่น การฆ่าสัตว์บูชาโยนเป็นต้นเป็นเครื่องเช่นสังเวยเทวดาตามหลักของมหายัญ ๕ ประการ อันได้แก่ อัศวเมธะ คือการ ฆ่าม้าสังเวย ปุริสเมธะ คือการฆ่าคนสังเวย สัมมาปาสะ คือแท่นบูชาที่กำหนดขึ้น ณ ที่ตกลงของท่อนไม้ซึ่งเขาเหวี่ยงลอดบ่วงไป วาชเปยยะ คือการตม่น้ำวาชะ เพื่อเพิ่มพลังหรือปลุกเร้าใจให้ฮึกเหิมอาจหาญพร้อมจะประกอบพิธีบูชาโยน และนิรัคหะ คือ ยัญพิธีที่ไม่ใช้หลักโยนสำหรับบูชา^{๑๑} “พิธีสารทถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของทั้งพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่ (ฮินดู) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งจะละเว้นไม่กระทำพิธีนี้ไม่ได้หากละเลยดเว้นก็ถือเป็นเรื่องเสียหายใหญ่หลวงเพราะอาจมีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษได้ เพราะจะทำให้ผีบรรพบุรุษของพวกเขาต้องเร่ร่อนและทุกข์ทรมานอันเกิดจากความอดหิวในโลกซึ่งเป็นที่สถิตของเหล่าบุรพบิดรผู้ล่วงลับนั้นอย่างยาวนาน พิธีสารทได้แก่งกิจพิธีของผู้มีศรัทธาที่จะทำการสังเวยบรรพบุรุษ ด้วยข้าวบิณฑ์ (ข้าว สุกที่บรรจุในกรวยใส่ไว้ในพุ่มดอกไม้) หรือการกระทำอุทิศทักษิณา (การแผ่ส่วนบุญแก่ผู้ตายด้วยของทำบุญ) ให้แก่บรรพบุรุษ เนื่องมาจากบุตรหลานในลัทธิพราหมณ์ เป็นห่วงต่อดวงวิญญาณของผู้ตายไปแล้ว ว่าจะต้องอดอยากหิวกระหายด้วยข้าวน้ำและขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม จึงได้ทำพิธีด้วยเครื่องเช่นบ้างให้ทานเป็นอุทิศทักษิณาแก่ผู้ตายบ้าง เพราะคิดว่าเมื่อดวงวิญญาณของผู้ตาย ได้รับสังเวยข้าวบิณฑ์แล้ว หรือได้รับ การอุทิศทักษิณาแล้ว คือเชิญพวกพราหมณ์ด้วยกันมากินเลี้ยงเสร็จ

^{๑๐} พระพรหมมุนี, (พิมพ์ ธรรมโธโร), **สากลศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕), หน้า ๓๘๓-๓๘๔.

^{๑๑} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๗, หน้า ๘๘-๘๙.

แล้วก็แจกเครื่องไทยธรรม (ของทำบุญ) มีผ้าอย่างหนึ่งซึ่งเป็นของที่จะจงดเว้นไม่ได้เลยด้วยถือว่าสำคัญ ยิ่งนักทั้งนี้ เพื่อไม่ให้วิญญาณต้องหิวกระหายและไม่ต้องเปลือยกายอยู่ ารกระทำดังนี้ จะทำให้วิญญาณเข้าไปที่ร่างหยาบหลุดพ้นจากความเป็นเปรตที่ต้องเร่ร่อนในชุม นรก กลายเป็นบิตร สามารถอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษที่ตายไปเป็นบิตร ก่อน ๆ และก็มีกรวดน้ำ ซึ่งเป็นที่นิยมว่าถูกต้องตามของลัทธิพราหมณ์ คือจะต้องลงไปกรวดในแม่น้ำ โดยใช้อุ้งมือทั้งสองกอบน้ำยกขึ้นมาแล้วปล่อยให้ค่อย ๆ ไหลร่วงลงไปพร้อมตั้งจิตอุทิศให้แก่ผู้ตายว่าขอให้มน้ำนี้ระงับความหิวกระหายของผู้ตายนั้น นั่นก็คือหลักฐาน ที่เป็นที่มาของการกรวดน้ำเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตายซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมของชาวอินเดียและศาสนาพราหมณ์กระทำกันมาช้านานแล้ว”^{๑๒} ถึงแม้ว่าการอุทิศส่วนบุญตามคติของศาสนาพราหมณ์มีลักษณะที่แตกต่างออกจากการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่มีข้อสังเกตว่าการกระทำดังกล่าว มีจุดหมายเพื่อประโยชน์ของผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเหมือนกัน

๒.๓.๒ แนวคิดเรื่องมหายัญ ๕ อย่าง

พิธีสารทเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อพวกพราหมณ์เป็นอย่างยิ่งซึ่งวิถีชีวิต ของพราหมณ์มักจะนิยมกระทำจนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่จะต้องกระทำเป็นประจำทุกบ้านเรือน เพราะการอุทิศส่วนบุญของพวกพราหมณ์เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติเรื่องดังกล่าวปรากฏในมหายัญทั้ง ๕ ที่พราหมณ์จะต้องกระทำ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สองในหลักอาศรม ๕ ประการ ของวิถีชีวิตพราหมณ์พวกพราหมณ์ที่ดำรงสถานะเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเมื่อแต่งงานมีครอบครัว และประกอบอาชีพการงานเลี้ยงตัวและครอบครัวได้แล้ว จะต้องบำเพ็ญมหายัญ ๕ อย่าง^{๑๓}คือ

(๑) พรหมยัญ คือ การทำพิธีกรรมด้วยการบริจาครทรัพย์แก่พราหมณ์ผู้มีหน้าที่ศึกษา และสอนคัมภีร์พระเวท

(๒) เทวยัญ คือ การทำพิธีกรรมบูชาบวงสรวงเทพเจ้าที่ตนนับถือ

(๓) ปิตฤยัญ คือ การทำพิธีกรรมอุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

(๔) ฤตยัญ คือ การทำพิธีกรรมแก่สัตว์เลี้ยงโดยการเลี้ยงดูอย่างดี

(๕) มนุษยยัญ คือ การทำพิธีกรรมแก่มนุษย์ เช่นเลี้ยงดูต้อนรับแขกผู้มาเยือนให้ทานแก่คนไข้ใจไว้ที่ฟังมหายัญทั้ง ๕ ประการ ของพราหมณ์นี้ กล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงใกล้เคียงกับหลักคำสอนเรื่องพิธีกรรมของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพิธีเทวยัญ มีความคล้ายคลึงกับเทวตาพลี พิธีปิตฤยัญมีความคล้ายคลึงกับบุพเปตพลี และพิธีมนุษยยัญก็มีความคล้ายคลึงกับบอดิถิพลีของพระพุทธศาสนา วิธีปฏิบัติดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการอุทิศส่วนบุญของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ก็มี เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วก็มี เทวตาก็มีและจุดมุ่งหมายอันเป็นนัยสำคัญของมหายัญทั้ง ๕ ของพราหมณ์อีกประการหนึ่งก็คือ การแสดงบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ ซึ่งพราหมณ์ต้องเข้าไปสัมผัสสัมพันธ์กับวิถีชีวิตปัจจุบัน หรือแม้กระทั่งผู้ที่อยู่เลยพ้นจากประสาทสัมผัสของมนุษย์เช่นเทพเจ้าเพื่อบูชาบวงสรวงบ้างเพื่อสงเคราะห์บ้างเพื่ออนุเคราะห์บ้างก็มี

^{๑๒} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๐๑.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑-๙๒.

๒.๔ กำเนิดและการพัฒนาการของพิธีสารในคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับกำเนิดความเชื่อของมนุษย์ตั้งแต่โบราณของมนุษย์ในอดีตนั้นมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ในยุคโบราณนั้นได้เกิดความเชื่อเรื่องผีลอบยาบ ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษและพัฒนาการมาเป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จึงถือได้ว่าพิธีสารเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคมอินเดียพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดมาในช่วงหลัง ต้องรับเอาคติความเชื่อ ประเพณีบางอย่างเข้าสู่ศาสนาของตน ในบทนี้ผู้วิจัยขอเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดและการพัฒนาการของพระพุทธศาสนามาศึกษา ดังนี้

๒.๔.๑ ประเภทของพิธีสารในพระพุทธศาสนา

เมื่อจัดประเภทของพิธีสารตามลักษณะของการประกอบพิธีกรรม สามารถแบ่ง ประเภทของพิธีสารได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑) ประเภทพิธีเช่นไหว้ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้คนอินเดียโบราณนิยมการทำการบูชาด้วยการไหว้ทิศและยังมีการนับถือ บูชาธรรมชาติ บูชาเทพเจ้าและการบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษ เพราะต้องการหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจต้องการสิ่งที่จะนำมาบูชา เคารพเช่นไหว้ต้องการหาศาสนาเป็นที่พึ่งที่ระลึกการที่มนุษย์ต้องมีที่พึ่งทางจิตใจเพราะเวลาที่เกิดความกลัวภัยคุกคามก็พากันบูชากราบไหว้สิ่งต่าง ๆ เพื่อขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยให้พ้นจากอันตราย “หากมองย้อนกลับไปในสมัยก่อนที่ชาวอารยันเข้ามาครอบครองอินเดีย ลัทธิการ นับถือธรรมชาติ เป็นลัทธิแรกที่มีมนุษย์ได้นับถือกันมา เมื่อมาถึงยุคชาวอารยัน นอกจากจะเคารพนับถือธรรมชาติและเทพเจ้าต่าง ๆ ชาวอารยันยังเคารพนับถือ และ บูชาวิญญาณของบรรพบุรุษเช่นเดียวกับเทพด้วย เพราะเห็นว่ามีมนุษย์และสัตว์ที่ตายไป นั่นก็เพียงแต่ร่างกาย (Body) ส่วนวิญญาณ (Soul) นั้นยังคงสภาพอยู่ และยังมีการบริโภคอาหารเช่นเดียวกับมนุษย์ ฉะนั้น จึงเกิดการบวงสรวง และเซ่นวิญญาณชาวอารยันยังมีความเชื่อถือต่อไปอีกว่า วิญญาณเหล่านั้นมีภพอยู่เบื้องบนการที่จะใส่ เครื่องบูชาให้ไปถึงวิญญาณเหล่านั้นได้ก็ด้วยการเผาไฟบูชาให้ควันไฟลอยขึ้นไปจึงทำให้มีลัทธิการบูชาวิญญาณเกิดขึ้น”^{๑๔}

ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส เรื่องของอัคคิทัตตบุโรหิต ความว่า พระเจ้ามหาโกศล ออกบวชเป็นปริพาชกพร้อมกับบริวารได้อาศัยอยู่ระหว่างเขตแดนแคว้นอังคะ แคว้นมคธ และแคว้นกुरु เขาได้สั่งสอนประชาชนที่เคารพนับถือตนให้ถึงภูเขาบ้าง ป่าไม้ สวน ต้นไม้บ้างเป็นที่พึ่ง จึงจะสามารถพ้นจากความทุกข์ได้เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาพอสรุปใจความได้ว่า “พวกมนุษย์จำนวนมาก ถูกความกลัวภัยคุกคาม ต่างพากันถึงภูเข่า ป่าไม้สวน รุกขเจดีย์ เป็นที่พึ่ง ซึ่งเหล่านี้ไม่ใช่ที่พึ่งอันเกษมไม่ทำให้ผู้ที่ถึงที่นับถือ พ้นจากความทุกข์ส่วนผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งใช้ปัญญาพิจารณาได้เห็นอริยสัจ ๔ ย่อมพ้นจากทุกข์ได้”^{๑๕} การยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิเดชปาฏิหาริย์ทั้งหลายนั้นจะพอยอมรับได้หรือไม่ ให้ดูที่เจตนาของผู้ปฏิบัติถ้ามีเจตนาใช้สิ่งเหล่านี้เป็นอุบายดึงหรือชักจูงคนที่ยังอยู่หากไกลจากธรรมะให้เข้ามาสู่หลักธรรมและใช้ภายในขอบเขต ที่จำกัดไม่ให้ขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนาและมีการสอนธรรมไปด้วยก็พอยอมรับได้แต่ถ้าใช้สิ่ง

^{๑๔} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร สระคำ), ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๑๕} พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๘๘-๑๘๙/๙๒.

ศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์เพื่อจูงคนให้มาหลงติดหรือตัวเองก็หลงหมกมุ่นอย่างนั้น ก็ไม่อาจยอมรับได้ยิ่งถ้าใช้ล่อคนเพื่อหา ลากสักการะผลประโยชน์ให้แก่ตน ก็ยิ่งเป็นการทำลายพระศาสนาหนักขึ้นไปอีก^{๑๖}

๒) ประเภทของพิธีทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ประกอบไปด้วย

(๑) ปัตติทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น^{๑๗} เช่น การเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วหรือแม้กระทั่งเทวดา การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นขอยกเอาตัวอย่างจากสมัยพุทธกาลซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายสวนเวฬุวันให้แก่พระบรมศาสดาและพุทธสาวกทั้งหลายที่ได้จำพรรษาในกรุงราชคฤห์ พระองค์ได้ถวายทานและทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงอุทิสว่า “ขอทานนี้จึงมีแก่พวกญาติของเรา ทนไฉนนั้นเอง สรรโปกขรณิดารดาด้วยปทุมก็ บังเกิดแก่เปรตพวกนั้นเปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสรรโปกขรณินั้น ระวังความ กระวนกระวายความลำบากและหิวกระหายได้แล้วมีผิวพรรณดุจทองคำดั่งนั้น พระราชาถวายข้าวยาคุของเคี้ยวของกินเป็นต้นแล้วทรงอุทิศในทานไฉนนั้นเอง ข้าวยาคุของเคี้ยวและของกินอันเป็นทิพย์ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็พากันบริโภคมของทิพย์เหล่านั้นมีอินทรีย์เอิบอิ่มลำคับนั้น พระราชาถวายผ้าและเสนาสนะเป็นต้น ทรงอุทิศให้เครื่องอสังการต่าง ๆ มีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาดและที่นอนเป็นต้น ก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น สมบัติเหล่านั้นของเปรตพวกนั้นปรากฏทาน และหมายถึงไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือหรือเป็นอุปกรณ์สำหรับการทำบุญ^{๑๘} แต่ความหมายที่มุ่งประสงค์นี้ก็คือทานที่มีเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนหรือทานเพื่อผลที่เจริญ^{๑๙} ซึ่งหมายถึงทุกอย่างโดยประการใด พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอธิษฐาน (ให้พระราชาทรงเห็น) โดยประการนั้น^{๒๐}

(๒) ทักขิณานุประทาน หมายถึง ทานเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นก็ได้ หมายถึง บุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว “ส่วนไทยธรรมสำหรับกระทำบุญนั้น คือปัจจัยสี่และเครื่องใช้สอยอื่น ๆ ที่สมควรแก่สมณบริภคเป็นเพียงส่วนประกอบของการอุทิศส่วนบุญ ไม่ใช่เป็นการอุทิศส่วนบุญโดยตรง คำว่า ทักขิณานุประทานตามนัยนี้จึงเป็นบุญกิริยาที่บุคคลกระทำเพื่อให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นให้แก่ผู้ที่ตายไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่มีการปวารณา งานบำเพ็ญกุศลทักขิณานุประทานก็จะมีการเพิ่มทักขิณา คืออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ทุกครั้งแตกต่างจากคำว่า ทักขิณาทานที่มักจะสื่อความถึงการให้ของทำบุญเป็นทาน^{๒๑} คำนี้ จึงเป็นภาษาที่ใช้เป็นทางการแสดงถึงลักษณะพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญ ให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นบุคคลผู้เป็นเครือญาติเท่านั้น

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุโต), *สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๓.

^{๑๘} พระสิริมงคลอาจารย์, *มงคลตถิปปนิ ทูติโย ภาโค*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

^{๑๙} ชวินทร์ สระคำจำลอง สารพัตนิก, *พจนานุกรม บาลี ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๑.

^{๒๐} พุ.พ.อ. (ไทย) ๓๙/๒๘๔.

^{๒๑} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๙๐.

(๓)บุพเพตพลี คือ การทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว คำว่า เปตะเป็นคำในภาษาบาลี ส่วนคำว่าเปรตเป็นคำในภาษาสันสกฤตทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายตรงกันคือ^{๒๒} “ผู้จากไปหรือผู้ละไปแล้ว หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้วผู้ล่วงลับไป แล้วเป็นความหมายทั่วไปพวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดาก็เรียกว่าเปตะหรือเปรตใน ความหมายนี้ก็มีเช่นพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายไปแล้วเรียกว่า เปตพลี สัตว์พวก หนึ่งในที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปรตวิสัย หรือเปรตวิสัย สัตว์ พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนาต่าง ๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ เช่น อตอยากผอมโซเพราะไม่มีอาหารหรือมีแต่กินไม่ได้หรือกินได้แต่กินยากเพราะปากเท่ารูเข็มหรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนองเป็นมูตร เป็นคูล”^{๒๓}

เปรตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่อง ได้แก่ เปรตวัตถุ ที่ พระผู้มีพระภาคทรงยกขึ้น แสดงเอง เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรตนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น เขตตูปมเปรตวัตถุ ปิณธุตติลิกเปรตวัตถุ ติโรกฐทเปรตวัตถุ เป็นต้น ส่วนเปรตวัตถุที่มาจากคำถาม ตอบ ได้แก่ เปรตวัตถุที่พระสาวกมีท่านพระนารทเถระ ท่านพระมหาโมค คัลลนเถระ ท่านพระสารีบุตรเถระ เป็นต้นเป็นผู้ถามเปรตที่ท่านพบเห็นและเปรตนั้น ๆ เป็นผู้ตอบ เมื่อท่านทราบความเป็นมาแล้วจึงถือกันว่าเป็นเปรตวัตถุทุกเรื่อง พระผู้มี พระภาค ทรงแสดง ยกเว้นบางเรื่องที่เกิดหลังพุทธปรินิพพาน เช่น ธาตุวิวัฒนเปรตวัตถุ นันทกเปรตวัตถุ เป็นต้น รูปแบบของเรื่องเปรตวัตถุที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่องเป็นแบบการบรรยายธรรม คือ พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงเองโดยตลอด แต่เปรตวัตถุที่มาจากคำถามตอบ เป็นแบบการ ถามตอบคล้ายกับวิมานวัตถุ แตกต่างกันที่อารมณ์ทั้งของผู้ถาม และผู้ตอบ กล่าวคือ ในกรณีของเปรตในเปรตวิสัยที่ได้รับทุกข์ทรมาน ผู้ถามถามด้วย

ความสงสารและเห็นใจในวิบากกรรมที่เปรตนั้นกำลังได้รับอยู่ผู้ตอบตอบด้วย ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจในผลกรรมนั้น และมีความสำนึกผิด ถ้ามีโอกาสก็คิดจะทำ ความดีทดแทนต่อไป บางรายหลังจากเล่าเรื่องบุญกรรมและสารภาพผิดแล้ว ได้ขอความช่วยเหลือ จากผู้ถามก็มี ส่วนกรณีของเปรตตามความหมายที่ ๑ คือผู้จาก โลกนี้ไป ถ้าไปเกิดเป็นเทวดา ทั้งผู้ถามและผู้ตอบก็มีอารมณ์ อย่างเดียวกับผู้ถาม ผู้ตอบ ในวิมานวัตถุ ถ้าไปเกิดเป็นเวมานิกเปรต ทั้งผู้ถามและผู้ตอบมีอารมณ์ ต่างออกไปจาก ๒ กรณีข้างต้น คือ อาจมีอารมณ์ทั้งเศร้าใจและดีใจผสมกันก็ได้ อย่างไรก็ตาม เปรตวัตถุ ทั้งที่มาจากเหตุเกิดแห่งเรื่องและจากการถามตอบมีรูปลักษณะทางวรรณกรรมอย่าง เดียวกันคือ เป็นคำร้อยกรองที่เรียกว่าคาลาล้วนเช่นเดียวกับวิมานวัตถุ”^{๒๔}

(๔)มตกทาน คือ ทานที่อุทิศผู้ที่ล่วงไปแล้ว ซึ่งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาชั้นปฐมภูมิปรากฏแต่เพียงคำว่า ยัญยอมแพรหลาย^{๒๕} กล่าวคือเมื่อครั้งนั้นแล อุทายีพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั้น ณ ที่สมควรได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

“แม้ท่านพระโคตมก็ทรงสรรเสริญยัญของพวกข้าพระองค์หรือ พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า พราหมณ์เราไม่ได้สรรเสริญยัญไปเสียทุกอย่างและเราก็ไม่ได้ติเตียนยัญไปเสีย ทั้งหมด เราไม่สรรเสริญยัญ ที่มีกิริยา คือ ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มี

^{๒๒} พ.อุ. (ไทย) ๒๖/๓๕/[บทนา].

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๒๕} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๐/๖๗.

การฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคยอมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้น พราหมณ์ แต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและอนุกุลยัญ คือยัญที่ไม่มีการฆ่า โค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ ท่านผู้ประพติพรหมจรรย์ สรรวมระวังยอม เกี่ยวข้องกับยัญ^{๒๖} “ยัญที่จัดเตรียมไว้อย่างดีไม่มีกิริยา เหมาะสมกับเวลา เช่นนั้นท่านผู้รู้ผู้ฉลาดในบุญมีกิเลสเปรียบเหมือนหลังคาอันเปิดแล้วลวงเลยตระกูลและคติในโลกยอม สรรเสริญยัญชนิดนี้ถ้าบุคคลทำการบูชาในปกติทานหรือใน มตกทาน ตามสมควรมีจิต เลื่อมใส บูชาในนาที่ดีคือท่านพรหมจารีทั้งหลายยัญที่บุคคลบูชาดีแล้วเช่น สรวงดีแล้วสมบูรณ์ดีทำไว้ในทักษิณยบุคคลยัญยอมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใส บัณฑิตผู้เป็น นักปราชญ์ บูชายัญอย่างนี้แล้วยอมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความ เปียดยั่งยืน”^{๒๗}

๒.๔.๒ ลักษณะสำคัญของพิธีสารทในพระพุทธศาสนา

บรรดาประเพณีทั้งหมดที่มีอยู่ในรอบปี ประเพณีสารทเป็นประเพณีที่มีพัฒนาการ มาจากความเชื่อเรื่องการทำ เปตพลี ของศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือในศาสนาพราหมณ์มีประเพณีอยู่ ประเพณีหนึ่ง เรียกว่า เปตพลี เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย ประเพณี นี้ ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาในอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ลักษณะสำคัญของประเพณีสารทนั้น แยกเป็น ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) ลักษณะสำคัญด้านจุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญ เพื่อชวนชวนทำบุญให้ตัวเอง กล่าวคือ เพื่อความสุขของตัวเอง เป็นหลักความไม่ ประมาท ในการที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียร และในการที่จะพัฒนาตน คือต้องไม่ ประมาทต้องมองเห็นตระหนักในความสำคัญของกาลเวลา และความเปลี่ยนแปลงว่า ในขณะที่เราดำเนินชีวิตอยู่นี้ สิ่งทั้งหลายรอบตัวเราและชีวิตของเรา ล้วนไม่เที่ยงแท้ แน่นนอน เราจะมัวนั่งนอนใจอยู่ไม่ได้ มีอะไรที่ควรจะต้องรีบทำ ต้องเร่งชวนชวน ไม่ประมาท ไม่นอนใจ ไม่ผัดผ่อนหลักไม่ประมาทนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า เหมือนกับบรอยเท้าช้าง ที่ครอบคลุมธรรมะของพระองค์ไว้หมด แล้วก็ป็น ปัจฉิมวจา ของพระองค์ก่อนปรินิพพานด้วย จึงถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง^{๒๘} ตอนแรกเราเคยมีความสุขจากการได้การเอาอย่างเดียวเป็นความสุขขั้นต้น ยัง แคบอยู่ พอเรามีคุณธรรมเพิ่มขึ้น เราก็มีความสุขจากการให้ด้วย เมื่อมีศรัทธาเราก็มี ความสุขจากการทำบุญทำกุศล เมื่อทำบุญทำกุศลไปแล้ว ระลึกขึ้นมาเมื่อไรก็มีความ ปีติอิ่มใจ มีความสุขจากการ ได้ทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ ได้ช่วยเหลือสังคมและได้ ทำความดีงามต่าง ๆ ถ้าเราไม่ประมาท คือไม่หยุดเสียแค่ความสุขขั้นต้น เราจะสามารถ พัฒนาในความสุข ทำความสุขให้เกิดขึ้นได้อีก มากมายต่อจากนี้ความสุขก็ขยายออกไปอีกเลยจากความสุข ในการทำความดี ก็ไปสู่ความสุขที่เกิด

^{๒๖} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๔/๖๔-๖๕.

^{๒๗} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๐/๖๗.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ถ้ารู้จักพระพุทธศาสนาความสุขก็มาทันที, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สว จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๖.

จากปัญญาความสุขที่เกิดจากปัญญา ก็คือความรู้เท่าทันสังขาร รู้โลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้เท่าทันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา^{๒๙} การที่จะทำให้จิตใจสงบเยือกเย็นแน่วแน่และแผ่ความตั้งใจดีต่อผู้ตายพร้อมทั้งคิดถึง

คติที่พึงได้จากงานนั้นหน้าที่ของเราคือตั้งใจดีต่อผู้ตาย และทำให้ใจเจริญกุศลเขาจะไปเกิดที่ไหนหรือไม่ ไม่เป็นหน้าที่ที่จะมาเถียงกัน^{๓๐}

“ ความหมายของคำว่าบุตร ๆ นี้ มันก็โบราณโบราณเต็มที ดึกดำบรรพ์เต็มที ก่อน พุทธกาลเป็นภาษาพูดของมนุษย์ในอินเดีย คำว่า บุตร แปลว่า ผู้ทำบิดามารดาให้ได้รับ ความพอใจ แต่เขามักจะหมายแคบ ๆ ว่าบุตรนี้จะได้ทำบุญกุศลอุทิศให้แก่บิดามารดาที่ ตายไปแล้ว ให้บิดามารดาได้รับความพอใจ นี่เราไม่เอาแคบ ๆ อย่างนั้น เราเอาทั้งหมด เลยว่าบุตรมีหน้าที่ทำบิดามารดาให้สบายใจโดยทุกอย่างทุกวิถีทาง บุตรจึงต้อง พยายามทำให้บิดามารดาสบายใจตลอดเวลา ถ้าไม่อย่างนั้นไม่เป็นบุตร ถ้าไม่เป็นบุตร แล้วมันจะเป็นบุตรที่ดีอย่างไรได้ ถ้าจะเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดาก็หมายความว่า ทำให้บิดามารดาสบายใจได้ตลอดเวลา ไม่ทำความคับอกคับใจกระวนกระวายอะไร ให้แก่บิดามารดา เหมือนที่ทำการอยู่โดยมาก บิดามารดาได้รับความพอใจ ความ พื่อใจความเย็นใจในความมีบุตรนั้น นั้นเรียกว่าบุตรที่ดีของบิดามารดาทุกคนเป็นบุตร ที่ดีของบิดามารดา”^{๓๑}

เพื่อบูชาแก่พระสงฆ์ จุดมุ่งหมายของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วนั้น มีพระสงฆ์เป็นผู้รับเครื่องไทยธรรม เพราะมีความเชื่อว่าอันสงฆ์จากการบูชาแก่ พระสงฆ์นั้น มีอันสงฆ์มากดังความปรากฏตอนหนึ่งใน ททัตลลวิมานวัตถุว่า “มนุษย์ทั้งหลายผู้หวังบุญให้ทานอยู่ ทำบุญปรารภเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิด พระพุทธเจ้าผู้ทรงทราบว่าสัตว์ทั้งหลายมีผลกระทบเป็นของของตนได้ ทรงอธิบายให้ ดิฉินฟังอย่างชัดเจนถึงผลแห่งการแจกจ่ายทานในเนื่อบานบุญที่บุคคลให้แล้วจะได้รับผลมากนั้นว่า พระอริยบุคคลผู้บรรลุอริยมรรค ๔ และผู้ดำรงอยู่ในอริยผล ๔ นี้ คือพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตรงดำรงมั่นอยู่ในศีล สมาธิ และปัญญามนุษย์ทั้งหลายผู้หวังบุญให้ทานอยู่ทำบุญปรารภเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิดจึงถวายทานแก่สงฆ์ซึ่งมีผล มากด้วยว่าพระสงฆ์นี้มีคุณยิ่งใหญ่ไพศาลหาประมาณมิได้จุฑะเลเปี่ยมด้วยน้ำพระอริยบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ประเสริฐสุดเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีความเพียร เป็น ผู้ให้แสงสว่างคือปัญญาแก่ชาวโลก ย่อมยกธรรมกลาขึ้นแสดง ทานที่บุคคลถวาย เจาจะจงสงฆ์นั้นชื่อว่าเป็นทานที่ถวายดีแล้วบูชาสักการะอย่างดีแล้ว ทักขิณาที่ถวาย สงฆ์นั้นมีผลมากทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ทรงรู้แจ้งโลกก็ทรงสรรเสริญแล้ว เหล่าชนมาหวนระลึกถึงบุญเช่นนี้ได้เกิดปีติโสมนัสกำจัดมลทินคือความตระหนี่พร้อมทั้งมูลเหตุได้ท่องเที่ยวไปในโลกไม่ถูกบัณชิตติเตียนจึงเข้าถึงแดนสวรรค์ได้”^{๓๒}

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), สุขภาวะองค์กรแนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๓.

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เรื่องน่ารู้และเกี่ยวกับพิธีศพและพุทธศาสนิตชีวิตและความตาย (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๓๑} พระธรรมโกศาจารย์, (พุทธทาสภิกขุ), สันติภาพของโลก, (ไชยา: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๖.

^{๓๒} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๓๙-๖๔๕/๗๐-๗๑.

๒) ลักษณะสำคัญด้านบุคคล พิธีกรรมในประเพณีสารทนั้นมีบุคคลที่เกี่ยวข้องสำหรับการประกอบพิธีคือ ฝ่ายปฏิกาคหกและฝ่ายทายก พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระคาถานี้ว่า “พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบเหมือนนาทายกทั้งหลายเปรียบเหมือนชาวนาไทยธรรมเปรียบเหมือนพืชผล ทานย่อมเกิดจากการที่ทายกบริจาคไทยธรรมแก่ปฏิกาคหกเหตุ ๓ อย่างนี้ คือ พืช การหว่านนาย่อมมีอุปการะแก่พวกเปรตและทายก เปรตทั้งหลายย่อมบริโภคนั้นทายกย่อมเจริญด้วยบุญทายกทำกุศลในอัฐภาพนี้แล้วอุทิศให้พวกเปรตครั้งทำกรรมดีแล้วย่อมไปสวรรค์”^{๓๓} ในติโรกฐตสูตรได้พรรณนาถึงบุคคลที่อุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติคือ พระเจ้าพิมพิสารอุทิศส่วนบุญให้เปรตที่เป็นญาติของพระองค์ ซึ่งตอนนั้นพระพุทธเจ้าได้รับนิมนต์จากพระเจ้าพิมพิสารเพื่อการทำบุญในครั้งนั้น

“พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ถ้าเช่นนั้น ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรด รับนิมนต์ เสดยภัตตาหารเช้าพຼงนี้ ของข้าพระองค์ด้วยพระเจ้าข้า ข้าพระองค์จัก อุทิศทานแก่เปรตพวกนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับพระราชเสด็จเข้าพระราชนิเวศน์ จัดแจงมหาทานแล้วให้กราบทูลเวลาภัตตาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าภายในพระราชนิเวศน์ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดไว้ พร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์ เปรตพวกนั้นพากันไปยืนที่นอกฝาเรือน เป็นต้น ด้วยหวังว่าวันนี้พวกเราคง ได้อะไรกันบ้างพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทำโดยอาการที่เปรตพวกนั้นจะปรากฏแก่

พระราชามหาดุทนพระราชาวายน้ำทักษิณทก ทรงอุทิศว่าขอทานนี้จะมีแก่พวก ญาติของเราทันใดนั้นเอง สระโบกขรณีดาราด้วยปทุมก็บังเกิดแก่เปรตพวกนั้น เปรตพวกนั้นก็อาบและดื่มในสระโบกขรณีนั่น ระงับความกระวนกระวายความ ลำบาก และหิวกระหายได้แล้ว มีผิวพรรณดุจดวง”^{๓๔} และเมื่อกล่าวถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกส่วนหนึ่งก็คือผู้รับส่วนบุญได้แก่เปรต ในที่นี้เป็นคำในภาษาสันสกฤตมีความหมาย ๒ นัยคือ

(๑) ผู้จากไป หมายถึงผู้จากโลกนี้ไปคือผู้ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็น ความหมายทั่วไป พวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดา ก็เรียกว่าเปตหรือเปรตในความหมายนี้ก็มี เช่น พิธี ทำบุญอุทิศส่วนบุญให้ผู้ตายไปแล้วเรียกว่าเปตพลี

(๒) สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปตวิสัย “สัตว์ พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนา ต่าง ๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซ เพราะไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้ หรือกินได้แต่กินยาก เพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูล เป็นคูดอนี้ยังมีเปรตอีกพวกหนึ่งที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียว กัน เรียกว่า เวมานิกเปรต คือเปรตที่มีวิมานอยู่เป็นของตัวเอง มีความสุขเหมือน พวกเทวดาในเวลาหนึ่ง แต่ในอีกเวลาหนึ่งได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัสเหมือนเปรตพวกอื่นและสัตว์นรกทั้งหลาย”^{๓๕}

๓) ลักษณะสำคัญด้านวัตถุสิ่งของ คัมภีร์ขุททกนิกายปรมัตถทีปนีวิมานวัตถุและ ปรมัตถโชติกาเปตวัตถุรรถกถาได้พรรณนาถึงผลของทานที่ปรากฏแก่เปรตทั้งหลายที่ได้รับส่วนบุญจากญาติและผู้ทีอุทิศส่วนบุญไปให้ซึ่งก็ปรากฏเป็นข้าวปลาอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเหมือนกับมนุษย์ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การจัดเครื่องเช่นสังเวช บูชา อุทิศ ส่วนบุญให้แก่ญาติ ๆ

^{๓๓} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๓/๑๖๗.

^{๓๔} ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๓๙/๒๘๓-๒๘๔.

^{๓๕} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๕-๓๖/[บทนำ].

ที่เป็นปรตานั้นมีวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎกของเถรวาท ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการ เช่นสร้างเครื่องสังเวตต่าง ๆ ตามรูปแบบในพิธีของศาสนาพราหมณ์ เช่น เครื่องสังเวตและภาชนะใส่เครื่องบูชาต่าง ๆ ดังความปรากฏแห่งปัญจสุทนี อรรถกถาัมชฌิม นิกายมูลปณณาสก์ ความว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ก็เมื่อเราตถาคตอยู่ในสถานที่เหล่านั้น ความว่า บรรดาเสนาสนะ เหล่านั้นเสนาสนะแห่งใด ๆ ซึ่งเป็นสถานที่สังสถิตของยักษ์ที่มนุษย์ทั้งหลายควรบนบาน และนำเครื่องสังเวตเข้าไปสังเวตมีพื้นธรณีเคลื่อนกล่นด้วยเครื่องบูชาและเครื่องสังเวตทั้งหลาย เช่น ดอกไม้ ฐูป เนื่อ เลือด มันเหลวมันข้น ม้าม ปอด สุราและเมรัยเป็นต้นเป็นเหมือนสถานที่ที่รวมชุมนุมกันของพวักษัรราชและปิศาจซึ่งเมื่อคนทั้งหลายมาเห็น เข้าในตอนกลางวันดูเหมือนหัวใจจะวายตาย”^{๓๖}

หากมองอย่าง ผิดเผินแล้ว บุพเพตพลี นี้อาจมีความหมายส่อไปทางการประกอบพิธี บวงสรวงบรรพ บุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยใช้เครื่องเช่นสังเวตหรือเครื่องบัตพลีต่าง ๆ ตามคตินิยมของผู้ที่มีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมากกว่าแต่ความจริงแล้ว การกระทำบุพเพตพลีในความหมายนี้ มีนัยสำคัญที่แสดงถึงการกระทำบูชาคุณของบรรพบุรุษด้วยการอุทิศส่วนบุญให้ เพื่อให้พวกเขาได้รับส่วนบุญโดยมีสมบัติเพิ่มพูนยิ่งขึ้น ดังเช่นบุพเพตพลีที่พระเจ้าพิมพสารทรงกระทำซึ่งอาจจะมี ความเกี่ยวเนื่องกับเครื่องเช่นสังเวตตามคติของพราหมณ์ เช่น อาหารและผ้าก็ได้^{๓๗} ดังจะสังเกตได้จากเรื่องนี้ กล่าวคือ “ลำดับนั้น พระราชาถวายผ้าและเสนาสนะ เป็นต้น ทรงอุทิศให้เครื่องอลังการต่าง ๆ มีผ้าทิพย์ ยานทิพย์ ปราสาททิพย์ เครื่องปูลาดและที่นอนเป็นต้นก็บังเกิดแก่ปรตพวกนั้น สมบัติมั่นนั้นของปรตพวกนั้นปรากฏทุกอย่างโดยประการใด พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอธิฐานให้พระราชาทรงเห็นโดยประการนั้น พระราชาทรงดีพระทัยยิ่งแต่นั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยเสร็จแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ติโรกขุเทสุ ติฏฐนฺติ เป็นต้นเพื่อทรงอนุโมทนาแก่พระเจ้ามครรัฐ”^{๓๘}

สอดคล้องกับเรื่องของนางตีสสาที่อุทิศส่วนบุญให้นางปรตที่เป็นญาติของนาง คืออุทิศอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่ม ผลแห่งทักษิณานั้นนางปรตมีร่างกายหมดจดนุ่งผ้าสะอาดสวมใส่ผ้าเนื้อดีกว่าผ้าแคว้นกาสิมีเครื่องอาภรณ์ หรือ เครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับวิจิตร งดงาม^{๓๙} พระสังคีติ กายจารย์ ได้กล่าวถึงพระสารีบุตรว่า พระสารีบุตรเป็นผู้มีใจอนุเคราะห์ถวายคำข้าว ๑ คำ และผ้าประมาณเท่าฝ่ามือผืนหนึ่งและน้ำดื่ม ๑ ชัน แก่ภิกษุรูปหนึ่งแล้วอุทิศทักษิณาไปให้นางปรตนั้น เมื่อพระสารีบุตรอุทิศส่วนบุญให้วิบากคือข้าวน้ำและเครื่องนุ่งห่มก็เกิดทันที นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ภายหลังนางปรตนั้นมีร่างกายบริสุทธิ์นุ่งห่มผ้าอันสะอาดมีค่ามากกว่าผ้าแคว้นกาสิมีวัตถุอาภรณ์ วิจิตรงดงาม^{๔๐}

^{๓๖} ม.ม.อ. (ไทย) ๑๗/๒๔๘.

^{๓๗} พระโมคคัลลานเถระ, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, แปลและเรียบเรียงจากคัมภีร์อภิธานปทีปิกา โดยพระมหาสมปอง มุทิโต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓๑.

^{๓๘} พุ.พ.อ. (ไทย) ๓๙/๒๘๔.

^{๓๙} พุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๕๘-๑๖๑/๑๕๓.

^{๔๐} พุ.วิ.อ. (ไทย) ๔๙/๑๔๐.

๔) ลักษณะสำคัญด้านเวลา วันสารทเป็นวันนักขัตฤกษ์ที่นิยมของคนทั้งหลาย ว่าเป็นวันที่จะได้ทำบุญขึ้นโรง เลี้ยงดูกันในตอนกลางปีอีกครั้งหนึ่ง มูลเหตุนี้เองการอุทิศส่วนบุญจึงต้องมีเงื่อนไขของวันและเวลาเป็นองค์ประกอบ ดังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคว่า “เหล่าชนผู้นุเคราะห์ ย่อมให้อาหารและน้ำดื่มที่สะอาดประณีตเหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาลอุทิศให้ญาติทั้งหลาย (ผู้ที่ตายไปแล้ว) อย่างนี้ว่าขอทานนี้จึงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด”^{๔๑} เพราะการทำบุญในวันสารทนั้นถือเอาฤดูข้าวออกรวงเป็นนํ้ามนจะนำไปทำข้าวปายาส (ข้าวงู้งเจือด้วยนํ้ามนและน้ำตาล ข้าวเปียกเจือนมผสมน้ำตาล) ข้าวทิพย์และข้าวยาคุเลียงดูพราหมณ์การเริ่มพิธีนี้ถือตามจันทรคติ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ และวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ประมาณเดือนกันยายนตามสุริยคติเมื่อถึงวันนี้แล้วคนโดยทั่วไปต่างก็ถือกันว่า เป็นวันทำบุญอุทิศให้ผู้ตายทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ

๒.๔.๓ ความเชื่อในเรื่องของภพภูมิ

ในความเชื่อของคนเรานั้นจิตของคนเรามีระดับที่ค่อนข้างคงที่แน่ชัด เรียกว่า “ภูมิจิต”^{๔๒} ซึ่งภูมิจิตนี้สอดคล้องกับ “ภพภูมิ” ที่สัตว์จะไปเกิดต่อในชาติภพหน้า เพราะจิตนั้นมีความคงที่ระดับหนึ่งจนเกิดสภาวะเหมือน “ภพ” ซ้อนขึ้นมาทั้ง ๆ ที่อยู่บนโลกยกตัวอย่างเช่น แต่ก่อนเป็นเหมือนคนทั่วไปพอทำบุญครั้งแรกเกิดจิตที่เป็นกุศลมีปีติสุขจากนั้นจึงทำบุญบ่อย ๆ จิตใจก็มีสุขสดชื่นภูมิจิตก็เปลี่ยนจากความเป็นโลกีย์ กลายเป็นสวรรค์ขึ้นมาทันที มองโลกก็เหมือนอยู่สวรรค์มีความสุขในจิตของตนเทียบเท่ากับได้ขึ้นสวรรค์ชั้นนั้นจริง ๆ จิตใจของคนผู้นั้นก็จะวนเวียนอยู่กับสิ่งเหล่านั้นทั้ง ๆ ที่ยังอยู่บนโลกและเมื่อตายลงจิตก็ระลึกถึงแต่สิ่งเหล่านั้นปกติแล้ว เมื่อสัตว์ตายลงจิตดวงสุดท้าย คือ “จุติจิต” จะส่งให้ไปเกิดยังภพภูมิหากจิตระลึกถึงสิ่งใดมาก ก็จะส่งผลให้เกิดยังภพภูมิที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวนั้นดังนั้น เมื่อสัตว์ตายลงจึงมีโอกาสดังจิตจะส่งไปยังภพที่จิตเกี่ยวพันอยู่จึงเป็นไปได้สูงมากด้วยเหตุนี้ บุคคลควรหลีกเลี่ยงจากอบายภูมิทั้งสามอันได้แก่ นรกภูมิ, เปรตภูมิ, เดรัจฉานภูมิ อันเป็นภพภูมิชั้นต่ำที่มีความทุกข์มากกว่าความสุขมีความลำบากเป็นอย่างมากและต่อเนื่องกันตลอดเวลา

สำหรับผู้ที่ยึดถือหรือเชื่อถือแต่พวกฟุ้งกลุ่มย่อยของตนที่ดีแต่พูดเอาอกเอาใจ ตรงใจถูกใจ เพราะปล่อยตัวตามใจอยากนั้นจะนำพาตนเองเข้าสู่ “นรกภูมิ” เป็นแน่แท้การจะหลุดพ้นออกมาได้ จะต้องเลิกยึดมั่นในความเชื่อของกลุ่มย่อยที่เชื่อกันเองในกลุ่มเล็ก ๆ อย่างผิด ๆ เช่น พรรคพวกที่คຸยสังสรรค์และสร้างความเชื่อกันว่าการข่มขืนผู้หญิงทำให้ผู้หญิงสนุกและการที่ผู้หญิงร้องเพราะมีความสุขมากแล้วเป็นความเข้าใจผิดอย่างยิ่งเป็นพฤติกรรมการเล่นแบบนายนิรบาลที่ลงไปทรมานสัตว์ในนรก และตนก็อยากระบายลงในผู้อื่นบ้างธรรมชาติได้สร้างสรรค์ในสรรพสัตว์ไม่ถูกทั้งถูกเพียงกลุ่มเดียวจึงสร้างให้ได้พบเจอกับนายนิรบาล ซึ่งหากปรารถนาจะเป็นนายนิรบาลจำต้องเริ่มหัดทำบุญ แม้ว่าจะเป็นบุญเจือบาปก็ต้องเริ่มทำไม่ใช่ความเลวโดยการเปลี่ยนแบบนายนิรบาล บุคคลจะได้เป็นอย่างที่ท่านปรารถนาเมื่อเขาประพฤติจนพร้อมที่จะเป็นจักรวาลจึงจะส่งพลังหนุนนำให้ แต่หากหักหาญเป็นเองใช้พลังอำนาจของตนเองก็จะถูกสมดุลงจักรวาลตอบโต้กลับ ทำให้ตนเองต้องได้รับวิบากกรรมซ้ำซ้อนต้องตกนรกซ้ำ ๆ

^{๔๑} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๖/๑๗๐.

^{๔๒} แหล่งที่มา (ออนไลน์)

สำหรับผู้ที่มีความตระหนี่ถี่เหนียวถือว่าไม่ได้ทำร้ายใคร แต่ไม่เคยเอื้อเพื่อช่วยเหลือใคร จำต้องเลิกความยึดมั่นในความดีที่ไม่แท้จริงของตนการไม่ทำร้ายใครและไม่ช่วยเหลือใครนั้นไม่ใช่ความดีเป็นแค่การไม่ทำเลวเพิ่มเท่านั้นเอง แต่บุคคลยังต้องพิจารณาว่าตนเองได้เกิดเป็นมนุษย์กินสัตว์ได้อื่นมากมายเพราะอะไรสัตว์บางชนิดที่กินได้เฉพาะใบพืชชนิดเดียวเท่านั้นเพราะอะไร หรือนั้นเพราะการไม่ทำบุญหรือทำบุญมาไม่เท่ากันใช่หรือไม่ บุคคลหากยังเวียนว่ายตายเกิดยังต้องมีการทำบุญเป็นเสบียงเลี้ยงตัวสำหรับผู้นิยมกดขี่ข่มเหงผู้อ่อนแอกว่าและยอมก้มจำนวนต่อผู้มีอำนาจมากกว่ามักยอมจำนวนเป็นบริวารคนแล้วทำร้ายคนที่อ่อนแอกว่าตน เป็น “เดรัจฉาน” มาเกิดโดยแท้ เหมือนสัตว์ใหญ่ที่กินสัตว์เล็กข่มเหงเบียดเบียนกันเป็นทอด ๆ หากต้องการหลุดพ้นจากภพนี้ จะต้องไม่ยอมก้มจำนวนต่อคนเลวหลีกเลี่ยงคนเลวเลวเลวข่มเหงผู้อ่อนแอกว่าหลีกเลี่ยงแบบรุ่นพี่ หรือผู้มีอำนาจแล้วหันมาสนับสนุนคนดีและช่วยผู้อ่อนแอจึงจะพ้นได้เมื่อพ้นจากอบายภูมิทั้งสามนี้แล้วก็จะได้เกิดแต่ภพที่ยังมีความสุขอยู่บ้างซึ่งบางภพเป็นสวรรค์ที่ทำให้หลงเพลิดเพลินและหลงลืมการทำสิ่งที่ดีงาม

สุดท้ายเชื่อว่าหมดวาระบุญต้องมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์ทำงานลำบากลำบากและตกต่ำกว่าสวรรค์เดิมที่ตนเคยอยู่หรือไม่ตกนรก ดังนั้นบุคคลจึงมีการทำบุญเพื่อจุดมุ่งหมายจะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้นซึ่งกระทำกันในงานบุญเดือนสิบ และเป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูลในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูตเวทิตาจิตต่อกันและกัน ซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จึงควรทำบุญเพื่อ ยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม เพราะความไม่แน่วมนอนเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกขณะที่เดียวหากยังมีภพชาติใหม่อยู่เรื่อย ๆ ก็จะต้องเสี่ยงเกิดเสี่ยงกรรมอีกเรื่อย ๆ หากหมดสิ้นภพชาติได้จึงหมดสิ้นเวรสิ้นกรรมพบแต่ความสุขอย่างเดียว แต่หากมีกำลังบุญบารมีมากคิดช่วยเชื้อสรพสัตว์แล้วพึงพัฒนาภูมิจิตให้ถึงสุขาวดี

๒.๕ ประวัติและความเป็นมาของประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนา

กำเนิดและการพัฒนาการของประเพณีสารทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า บ่อเกิดของประเพณีสารทนั้นเกิดจากความเชื่อของคนในยุคโบราณซึ่งเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งลี้ลับ ถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของศาสนาพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่โดยเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ประเพณีสารทในพระพุทธศาสนา พบว่ามีกำเนิดจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทำบุญอุทิศให้กับเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เอง และพระสารีบุตรเถระได้สร้างกุฏิ ๔ หลังถวายแก่สงฆ์พร้อมทั้งข้าวและน้ำแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นมารดาและนางตีสสาอุบาสิกา ได้ถวายภัตตาหารและผ้าไตรจีวรแก่พระภิกษุ ๘ รูปแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่นางเปรตเป็นผลให้ผู้ที่ได้รับส่วนบุญพ้นจากความเป้นเปรตได้ ความเชื่อดังกล่าวได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมาและประเพณีสารทที่ถือปฏิบัติกันอยู่ในยุคปัจจุบันก็ได้มีกำเนิดและการมาจากการความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายนี้ด้วยเหมือนกัน

ในประเทศไทยการทำบุญวันสารทมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตามที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือ นางนพมาศเนื่องจากศาสนาพราหมณ์แพร่เข้ามาในประเทศไทยคนไทยจึงรับประเพณีวันสารทมาจากศาสนาพราหมณ์ด้วย ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนประเพณีสารทหรืองานบุญเดือนสิบของชาวไทย

เชื้อสายเขมรก็ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธทั้งความเชื่อและประเพณีปฏิบัติที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาแต่ครั้งยาวนานจวบจนคนรุ่นหลังในปัจจุบัน เพราะบรรพบุรุษเองได้สั่งสอนและบ่มเพาะความเชื่อเรื่องของสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดและมีความเชื่อว่ามีมนุษย์ทุก ๆ คนต่างก็เคยเกิดและตายมาแล้วนับภพนับชาติไม่ถ้วนบางชีวิตก็เกิดในภพภูมิที่ดีบ้างบางภพภูมิก็เกิดในภพภูมิที่ไม่ดีบ้าง ตามกรรมดีหรือชั่วที่เจ้าตัวได้ประกอบไว้เมื่อตอนเป็นมนุษย์ ถ้าหากว่าจิตมีการฝึกอบรมที่ดีมีความพยายามในการอบรมจิตพยายามขจัดความเศร้าหมองในจิต ถ้ายังไม่สิ้นกิเลสก็ย่อมนำไปเกิดในภพภูมิที่ประณีตมีความสุขความเจริญ ถ้าจิตยังประกอบด้วยกิเลสที่หนาแน่นอยู่ปล่อยให้จิตใจเศร้าหมอง ก็ต้องประสบกับการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ตราบนั้นนอกจากเมื่อสิ้นชีวิตลงไปแล้ว จิตก็ต้องไปเกิดในภพภูมิที่หาความสุขไม่ได้ที่เรียกกันว่าอบายภูมิอันเป็นที่ได้อยู่อันแร้นแค้นหาความสุขสงบไม่ได้ แม้แต่อาหารที่จะใช้ดำรงชีพก็หาไม่ได้หากแต่ต้องอาศัยผลบุญกุศลที่มวลหมู่ญาติทั้งหลาย ที่ได้ระลึกถึงและได้ทำการอุทิศส่วนบุญไปให้เท่านั้นจึงจะมีอาหารบริโภคได้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีความคุ้นเคยกับการอุทิศส่วนบุญไปให้กับบรรดาญาติทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้วซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงการสร้างจิตสำนึกให้บุคคลตระหนักใส่ใจในความกตัญญูกตเวที ตลอดถึงมีความรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่สำคัญที่สุดไม่เฉพาะการกระทำหน้าที่ขณะเมื่อบุคคลเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่ทว่ายังขยายไปถึงเมื่อพวกเขาเหล่านั้น เปตชนผู้ที่จากโลกนี้ไปแล้วอีกด้วยซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ยึดเอาวิถีปฏิบัติของพุทธบริษัทเพื่อให้พวกเขาพ้นจากสภาพที่อดอยากทุกข์ทรมานในวิสัยแห่งภูมิเปรตอันเป็นอบายภูมินั้น ซึ่งลำดับสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลตามมูลเหตุของพระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นกษัตริย์แห่งแคว้นแคว้นมคธซึ่งเป็นต้นแบบของการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเป็นแบบแผน

๒.๕.๑ เปตพลีในพระพุทธศาสนา

บรรดาเปรตมีทั้ง ๓๗ ประเภท ชนิดประเภทของเปรตที่สามารถรับส่วนบุญในรูปของวัตถุได้คือ ปรตตตูปชีวิกเปรต ซึ่งดำรงสภาพอยู่ได้ด้วยอาศัยส่วนบุญที่ญาติทั้งหลายตลอดถึงผู้อื่นอุทิศส่วนบุญให้ ปรตตตูปชีวิกเปรตเป็นเปรตที่มีเศษอกุศลอันเบาบางจึงมีจิตอันระงับทุกข์ได้ บางขณะจึงมีโอกาสรับรู้บุญที่หมู่ญาติอุทิศให้เมื่อรับรู้แล้วอนุโมทนาผลบุญนั้น ๆ ความอดอยาก ยากแค้น ก็จบบรรเทาเบาบางหรือหายไปสิ้นด้วยเดชบุญของญาติที่ได้ทำการอุทิศไปให้ แต่ถ้ายังมีได้มีญาติระลึกถึงไม่มีการอุทิศผลบุญให้เปรตจำพวกนี้ ก็จะพเนจรเร่ร่อนแสวงหาผลบุญ จากหมู่ญาติคนต่อ ๆ ไป ถ้ายังมีได้ก็จะเวียนกลับมาขอใหม่วนเวียนอยู่ใกล้ ๆ หมู่ญาติด้วยความหวังว่าเมื่อใดญาติของเราทำบุญกุศลแล้วเขาคงอุทิศให้แก่เราบ้าง แต่เมื่อญาติทำบุญแล้วมิได้อุทิศผลบุญให้หมู่เปรตพวกนี้ก็จะเดินวนเวียนไปมาด้วยความผิดหวัง หิว กระหาย ทรมานทรมาย บางทีถึงกับเป็นลมล้มลงหมดสติไปครั้นพอมีลมพัดมากระทบกายก็ฟื้นคืนสติมาได้แล้วคิดลอบใจตนเองว่า วันนี้ญาติเราระลึกไม่ได้ว่ามีเราราวต่อไปเขาคงจะระลึกได้เมื่อทำบุญกุศลเขาคงจะอุทิศผลบุญให้เราในคราวหน้าและแล้วเปรตนั้นก็ทนอดอยากหิวกระหายต่อไปด้วยความหวังว่าสักวันเราจะได้อาหารจากหมู่ญาติที่ระลึกถึงแต่อย่างไรก็ตามก็ยังต้องมีเงื่อนไขว่าบรรดาเปรตชนิดนี้จะเสวยส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศได้นั้น ต้องทำการอนุโมทนาส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้ตนเสียก่อนจึงจะสามารถบริโภคและใช้สอยในสิ่งที่เขาอุทิศให้ได้ซึ่งเป็นในแง่ของรูปธรรมซึ่งเมื่อเหล่าเปรตทั้งหลายมีความปรารถนาริษยาในการอุทิศส่วนบุญของผู้อื่นที่อุทิศให้กับตนเมื่อนั้นจึงเป็นเหตุให้เขาได้รับในส่วนบุญที่อุทิศให้ในทันทีโดยมีตัวอย่างคือ ในครั้งที่พระเจ้าพิมพิสาร

ได้สร้างวัดเวฬุวันแล้วได้หลังทักษิณทกอุทิศส่วนบุญให้กับญาติทั้งหลายที่ล่วงลับซึ่งพอพวกเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้ทราบดังนั้น จึงพากันอนุโมทนาโดยการเปล่งวาจาว่าสาธุ ๆ ก็ปรากฏว่ามีโภชนาอาหารตลอดจนถึงผ้าเป็นต้นเกิดขึ้นอย่างพร้อมพร้อมยังผลให้พวกเปรตได้บริโภคใช้สอยปัจจัยจนอิ่มหนำแล้วพ้นจากอติภาพของเปรตในที่สุด^{๔๓}

๒.๕.๒ ความเป็นมาของปูพพเตตพลี

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเปรตยังคงจะนับถือกันแพร่หลายในอินเดียและมีมานาน ครั้นมีพระพุทธศาสนาแล้วพุทธศาสนาก็รับเอาเรื่องเก่าแก่สืบเนื่องกันมาช้านานนี้มาปฏิบัติในศาสนาด้วยเพื่อไม่ให้ขัดกับความนิยมที่คนทั่วไปเชื่อถือกันอยู่แต่ถ้าผู้ตายไปเกิดในแดนแห่งเปรตเป็นเพราะบาปกรรมที่ตนก่อไว้ อาจจะผ่อนผลกระทบนั้นให้เบาลงได้ถ้าหากว่าลูกหลานญาติมิตรทำบุญอุทิศข้าวปลาอาหารและปัจจัยอื่น ๆ ไปให้ ดังเช่นการทำบุญเลี้ยงพระที่เรียกว่า ปูพพเตตพลี (คือพิธีเช่นบรรพบุรุษที่ตายไปเป็นเปรต) หรือการทำบุญเป็นทักษิณานุทาน (คือทำบุญอุทิศไปให้) คงจะมาจากเรื่องพิธีศราทธหรือพิธีเลี้ยงพราหมณ์ ของชาวอินเดียดั้งเดิมนั่นเอง ดังความในพุทธประวัติที่กล่าวถึงการกระทำปูพพเตตพลีของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งกล่าวว่าพระพุทธร่องค์ทรงพิจารณาเห็นว่าประเพณีดังกล่าวมีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้จึงทรงอนุญาตให้อุบาสกอุบาสิกากระทำต่อไป ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติ เล่ม ๒ มัชฌิมนิคาเยปิฎกที่ ๙ ตอนหนึ่งว่า

“พระเจ้าพิมพิสารทรงทำปูพพเตตพลีภายหลังจากทรงนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ชะรอยจะอนุโลมตามธรรมเนียมของพราหมณ์ยังเป็นการเลี้ยงและถวายไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์แทนทำแก่พราหมณ์บ้างบางที่อาจจะได้กราบทูลพระศาสดาแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทูลเชิญเสด็จพระศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ไปทรงอังคาสที่พระราชนิเวศน์ พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วทรงบริจาคนไทยธรรมต่าง ๆ รวมทั้งผ้าด้วยแก่พระภิกษุสงฆ์เพื่อทรงทำปูพพเตตพลี แล้วทรงอุทิศ บุรพบิดร “อหสิ เม อหสิ เม” เป็นต้น แปลความว่า ญาติที่ระลึกถึงอุปการะอันท่านทำแล้วในกาลก่อนว่า ท่านได้ให้แล้วแก่เรา ท่านได้ทำแล้วแก่เราท่านเป็นญาติเป็นมิตร เป็นสาขาของเราพึงให้ทักษิณาเพื่อเปตชนไม่พึงทำการร้องไห้เศร้าโศกรำพันถึง เพราะการทำอย่างนั้นไม่เป็นไป เพื่อประโยชน์แก่เปตชนนั้น โดยฐานะสันกาลนาน ท่านทั้งหลายได้แสดงเป็นญาติธรรมด้วยได้ทำบูชาเปตชนในห้วงด้วยและอีกประการหนึ่งได้เพิ่มกำลังให้แก่ภิกษุทั้งหลายด้วย เป็นอันได้บุญไม่น้อยเลย”^{๔๔}

สำหรับการอุทิศส่วนกุศลที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ทำไปให้ญาติทั้งหลายอันได้ถือกำเนิดในภพภูมิของเปรตนั้นได้มีนักวิชาการต่างประเทศบางท่านตั้งข้อสังเกตว่า พิธีถวายทานในพระพุทธศาสนาด้วยเจตนามุ่งหมายอุทิศส่วนบุญให้แก่หมู่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นวิธีปฏิบัติซึ่งแทนที่พิธีศราทธ (พิธีสำหรับอุทิศประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับ) ของศาสนาพราหมณ์^{๔๕} แต่ว่าความ

^{๔๓} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๔๔} มรดกล้านนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://moradoklanna.com>, [๑๒ ธ.ค. ๕๙].

^{๔๕} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๕๕.

เป็นจริงก็มีความแตกต่างกันหลายประการคือ ผู้รับทานของพระพุทธศาสนาเป็นพระสงฆ์ส่วนของพวกพราหมณ์เป็นพราหมณ์ด้วยกันเองนอกจากนี้สำหรับการอุทิศส่วนบุญของพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดเฉพาะญาติของตนเท่านั้น แต่ทว่ายังขยายไปถึงบรรดามิตรสหายได้ด้วย แต่ของพวกพราหมณ์นิยมอุทิศเฉพาะบุรพบิดร ๓ ชั้นคือ บิดา ปู่ ทวด สำหรับบุรพบิดรชั้นก่อนรุ่นทวดขึ้นไปหรือญาติผู้ไม่ได้สืบสายตรงลงมาจะได้รับเฉพาะน้ำที่กรวดให้เท่านั้น^{๔๖} นี่เป็นลักษณะของพิธีศราถ์ของพวกพราหมณ์แต่อย่างไรก็ดี ส่วนที่เหมือนกันของทั้งสองศาสนาก็คือต่างก็เป็นกิจกรรมที่มุ่งอุทิศส่วนบุญที่ตนได้ทำไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้เขาได้รับประโยชน์จากการอุทิศส่วนบุญโดยการที่มีอาหารการกินตลอดถึงมีเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างสมบูรณ์และต่างก็มีจุดประสงค์ก็เพื่อปรับเปลี่ยนสภาพชีวิตของเหล่าเปรตชนที่มีแต่ความหิวกระหายโหยความทุกข์ตลอดถึงขาดเครื่องนุ่งห่ม ให้เกิดความอิ่มน่านำสำราญมีเสื้อผ้าอาภรณ์สวมใส่จนกระทั่งพ้นไปจากสภาพทุกข์ทรมานดังกล่าวสำหรับพระพุทธศาสนา จะเรียกพิธีอุทิศส่วนบุญให้กับเหล่าเปรตชนผู้ล่วงลับไปแล้วนี้ว่า บุพเพตตพลี อันเป็นหนึ่งในกรณีก่ออุทิศต่อผู้อื่นที่รวมอยู่ในหลักพลี ๕ ประการ

๒.๕.๓ ความหมายและความเป็นมาของเปรต

เปรตตามความเชื่อของคนไทยนั้นจะมีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันตามผลกรรมที่ทำไว้ เช่น สูงเท่าต้นตาลผอมยาว คอยาว ผอมโซ ท้องโต มีมือเท่าใบตาล แต่ทว่ามีปากเท่ารูเข็ม และเปรตจะมีอาการหิวอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากกินอะไรก็ไม่ได้จึงขอบที่จะมาขอส่วนบุญในงานบุญต่าง ๆ ซึ่งเมื่อสะสมบุญได้แล้วผลบุญนั้นจะส่งผลให้เกิดใหม่ในชาติหน้าจะได้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างที่เป็นอยู่สำหรับความหมายที่แท้จริงของเปรตก็คือ แปลว่า ผู้ตายไปแล้ว ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในเปรตวิสัยซึ่งเป็นอบายภูมิ ๑ ใน ๔ ภูมิ ตามคติโบราณมีความเชื่อว่า ถ้าหากใครก็ตามได้ทำร้ายพ่อแม่ ชาติหน้าจะไปเกิดเป็นเปรต มีอาการอันอดอยากอาหาร มีเพียงแต่การอุทิศส่วนบุญไปให้เท่านั้นจึงจะสามารถมีอาหารบริโภคได้ คือการทำพิธีกรรมแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือการทำบุญอุทิศไปให้ผู้ตายเรียกว่า เปรตพลี หรือ บุพเพตตพลี ซึ่งภพภูมิของเปรตจัดเป็นอบายภูมิชนิดหนึ่ง อันว่าเปรตวิสัยนี้ เป็นที่อยู่ของผู้กระทำอกุศลกรรมทั้งหลายและเป็นที่เสวยวิบากอันเผ็ดร้อนอันเกิดจากการประกอบอกุศลกรรม อย่างไรก็ดี แม้เปรตที่มีอยู่หลายประเภทจะมีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน คือมีชีวิตอันอดอยากทุกข์ทรมานขาดอาหารที่ใช้ในการบริโภคหรือมีก็เป็นอาหารอันเลว เช่น เสดด น้ำลายของมนุษย์ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากวิบากกรรมของอกุศลกรรมที่ตนได้ทำไว้ตอนอยู่ในภพภูมิมนุษย์ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีเปรตบางประเภทที่สามารถรับส่วนบุญที่มีผู้อุทิศส่วนบุญไปให้เป็นปัจจัยดำรงตนในภูมิเปรตได้ในเปรตวิสัยภูมินี้ปรากฏมีเปรตอยู่หลายประเภท อันสามารถจัดเป็นประเภทใหญ่ๆ อยู่ ๓๗ ประเภท

๒.๕.๔ เปรตในคัมภีร์มหาวิภังค์แห่งพระวินัยปิฎกและลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกาย

สำหรับในคัมภีร์มหาวิภังค์แห่งพระวินัยปิฎก และลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกายเปรตจะมีด้วยกัน ๒๑ ประเภทอันประกอบไปด้วย

- ๑) อัญญิสังขลิกเปรต คือ เปรตที่มีแต่กระดูกต่อกันเป็นท่อน ๆ แต่ไม่มีเนื้อหนัง
- ๒) มังสเปสิเปรต คือ เปรตที่มีแต่เนื้อ แต่ไม่มีกระดูก

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

- ๓) มังสปิณฑเปรต คือ เปรตที่มีเนื้อเป็นก้อน
- ๔) นิจวิเปรต คือ เปรตที่มีแต่เนื้อแดง ๆ แต่ไม่มีผิวหนังหุ้มเนื้อ
- ๕) อสีโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นพระขรรค์
- ๖) สัตติโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นหอก
- ๗) อุสุโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนยาวเป็นลูกธนู
- ๘) สูจิโลมเปรต คือ เปรตที่มีขนเป็นเข็ม
- ๙) พุติยสูจิโลมเปรต (สุจขกเปรต) คือ เปรตที่มีขนเป็นเข็มอีกจำพวกหนึ่ง
- ๑๐) กุมภกัณฑเปรต หรือ อณฑกภารีเปรต คือ เปรตที่อันทะใหญ่โตมาก
- ๑๑) คุณนิมคคเปรต คือ เปรตที่จมอยู่ในหลุมอุจจาระ
- ๑๒) คุณขาทีเปรต คือ เปรตที่กินอุจจาระเป็นอาหาร
- ๑๓) นิจฉวิตถิเปรต คือ นางเปรตที่ไม่มีหนังห่อหุ้มเนื้อ
- ๑๔) มังคุพิตถิเปรต หรือ ทุคคัณฑเปรต คือ เปรตที่มีกลิ่นเหม็นเน่า
- ๑๕) โอกลินีเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายถูกไฟเผาไหม้จนเป็นถ่านไฟหล่นร่วงลง
- ๑๖) อสีสกพันธเปรต หรือ อสีสัจฉินนเปรต คือ เปรตที่ไม่มีศรีษะ
- ๑๗) ภิกขุเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเหมือนภิกษุ
- ๑๘) ภิกขุณีเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเหมือนภิกษุณี
- ๑๙) สิกขมานาเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเหมือนสิกขมานา
- ๒๐) สามณเณรเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเหมือนสามณเณร
- ๒๑) สามณเณรีเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเหมือนสามณเณรี^{๔๗}

๒.๕.๕ เปรตในอรรถกถา

สำหรับประเภทของเปรต ที่ปรากฏในอรรถกถาพระสูตรและอรรถกถาพระอภิธรรมมีอยู่หลายแห่งด้วยกันและในคัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์หลักมีอยู่ ๔ ประเภท ด้วยกันคือ

- ๑) ปรทัตตูปชีวิกเปรตหรือปรทัตตูปชีวีเปรต คือเปรตที่ดำรงชีวิตโดยอาศัยทานที่ญาติมิตรอุทิศให้จากโลกมนุษย์ไม่สามารถแสวงหาอาหารมาบำบัดผ่อนคลายความหิวกระหายของตนเองได้
- ๒) ขุปปิปาสิกเปรต คือ เปรตที่หิวข้าวและกระหายน้ำเป็นกำลังถูกความหิวกระหายบีบคั้นอยู่เสมอ
- ๓) นิชฌามัตถนิกเปรต คือ เปรตที่ถูกไฟแผดเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอเนื่องเพราะมีเปลวไฟลุกไหม้อยู่ในปาก
- ๔) กาลกัญจิกเปรต คือ เปรตที่เป็นอสุรามีชื่อเรียกว่ากาลัญจิกาสูร มีรูปร่างสูงมากแต่มีเรียวแรงน้อย เพราะมีเลือดและเนื้อน้อย นัยน์ตาเหลือกกล่นออกมานอกเบ้าเหมือนตาปูและมีปากเท่ารูเข็มอยู่กลางศรีษะ

^{๔๗} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

๒.๕.๖ เปรตในคัมภีร์คัมภีร์โลกบัญญัติปรณ

สำหรับเปรตที่ปรากฏในคัมภีร์โลกบัญญัติปรณมีภูมิอาศัยใกล้ชิดกับมวลหมู่มนุษย์มากที่สุด ในบรรดาเปรตทั้งหลายและยังมีชื่อเรียกอย่างอื่นอีกว่า ทวาทสวรีเปรต บางพวกก็มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง แต่ว่าทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นแผ่นดินในมนุษย์โลกนี้ ส่วนมากอาศัยอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัย บางจำพวกสามารถบริโภคอาหารหยาบได้คล้ายมนุษย์แต่ล้วนเป็นอาหารปฏิกุลตามสภาพที่กรรมจัดสรรไว้ มีจำนวน ๑๒ ประเภทคือ

๑) วันตาสาเปรต คือ เปรตที่มีความอดอยากหิวกระหายเป็นกำลังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยดูตกินเสลดและน้ำลายของมนุษย์ที่ถมไว้เป็นอาหาร

๒) กุณปชาทเปรต หรือ กุณปาสเปรต คือ เปรตที่กินซากศพของมนุษย์และสัตว์ที่เหม็นเน่าแล้วเป็นอาหาร

๓) คูชาทเปรต คือ เปรตที่กินอุจจาระอันเหม็นเน่าของมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร

๔) อัคคีชาลมุขเปรต คือ เปรตที่มีเปลวไฟลุกไหม้อยู่ในปากและแลบออกมาจากนอกปากตลอดเวลา

๕) สุกิมุขเปรต คือ เปรตที่มีเท้าใหญ่ มีคอยาว แต่มีปากเท่ารูเข็ม

๖) ตัณหาชิตาเปรต หรือ ตัณหักฤตเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายผ่ายผอมและอดอยากถูกความหิวแผดเผาอยู่เสมอ

๗) นิชฌามักกาเปรต หรือ สุนิชฌามกเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างดุจดั่งเสาและต้นไม้ที่ถูกไฟไหม้สูงชะลูด ดำทะมึน

๘) สัพพังคาเปรต หรือ สัตถังคเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายใหญ่โต เล็บมือและเล็บเท้ายาวและคมเหมือนมิดและดาบแทงอ้อมเหมือนตะขอเหมือนเบ็ด

๙) ปัพพตังคเปรต คือ เปรตที่มีร่างกายใหญ่โตปานภูเขากลางคืนถูกไฟลุกไหม้โชติโชน เวลากลางวันมีควันไฟเป็นไอรุ่นอยู่รอบตัว

๑๐) อชครเปรต หรือ อชครังคเปรต คือ เปรตที่มีรูปร่างเป็นงูเหลือมแต่ถูกไฟไหม้ทั่วร่างกายทั้งกลางวันและกลางคืน

๑๑) เวมานิกเปรต คือ เปรตที่มีวิมานเป็นที่อาศัยแต่ต้องเสวยสุขและทุกข์สลับช่วงกันไปบางเวลาเสวยสุขราวกับเทวดาบางเวลาก็เสวยทุกข์เวทนาอันเผ็ดร้อนตามสมควรแก่อกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้

๑๒) มหิทธิกเปรต คือ เปรตที่มีฤทธิ์มากและมีรูปร่างดงามราวกับเทวดาแต่อดอยากหิวโหยยิ่งนักเที่ยวแสวงหาของปฏิกุลต่าง ๆ มากินเป็นอาหาร

ตามคติหลักคำสอนและความเชื่อในพระพุทธศาสนา ยืนยันว่าอบายภูมินั้นมีอยู่จริงและสาเหตุที่จะทำให้คนทั้งหลายไปเกิดในอบายภูมิคือ เป็นบุคคลคนที่ติดอยู่ในไฟกิเลสอันเร่าร้อนทั้งสามอันประกอบไปด้วยไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ เมื่อดับขันธไปแล้วจะต้องไปสู่อบายที่มีแต่ความเร่าร้อนตามแต่กรรมของตนภูมิของเปรตนั้นเป็นภพภูมิเดียวที่สามารถรับส่วนบุญจากผู้ทิศให้เป็นอาหารยังชีพของตนเพราะเนื่องจากว่าคนที่ล่วงลับไปแล้วไม่สามารถรับอาหารในลักษณะหยาบ ๆ เช่นมนุษย์ทั่วไปได้อีกอย่างบรรดาญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่สามารถที่จะล่วงรู้ได้ว่าบรรดาญาติทั้งหลายของตนที่ล่วงลับไปแล้วนั้นจะได้ไปเกิดอยู่ในภพภูมิใดและภพภูมิที่บรรดาญาติของเขาไปถือกำเนิดนั้น

เป็นสถานที่ที่มีความสะอาดและเหมาะสมสามารถได้รับผลบุญในรูปของวัตถุที่อุทิศให้ไปหรือไม่เพราะเหตุที่ว่าสัตว์ทั้งหลายต่างก็มีอาหารประจำภพภูมิของตนอยู่แล้ว กล่าวคือ เหล่าเทวดาต่างก็มีอาหารทิพย์เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงยังชีพมนุษย์ก็มีอาหารจำพวกของน้ำและข้าวบรรดาสัตว์เดรัจฉานมีอาหารเป็นต้นไม้ใบหญ้าตลอดถึงเนื้อต่าง ๆ เปรตทั้งหลายบางจำพวกก็มีอาหารจำพวกน้ำมูกและเลือดน้ำลายเป็นอาหารดังเรื่องเปรตที่เคยเป็นมารดาแห่งพระสารีบุตรที่อยู่ในเปรตวิสัย มีกายอัน เปลือยเปล่า รูปร่างซูบผอม ร่างกายเต็มไปด้วยเส้นเอ็นมีอาการหิวกระหายบริโภคสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เป็นต้นว่า น้ำลาย น้ำมูกมันเหลวของซากศพและได้ขอให้พระสารีบุตรทำการให้ทานแล้วอุทิศส่วนบุญให้กับตนเพื่อจะได้พ้นไปจากสภาพแห่งเปรตนั้นครานั้นพระมหาเถระจึงปรึกษาพระเถระอื่น ๆ แล้วได้ทำการสร้างกุฏิในทิศทั้งสี่ แล้วถวายกุฏิพร้อมทั้งถวายข้าวถวายน้ำแก่เหล่าสงฆ์จากนั้นจึงอุทิศส่วนบุญให้แก่นางด้วยผลแห่งทักษิณานั้นก็บังเกิดเป็นข้าว น้ำ และผ้าแก่นางเปรตทำให้นางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาดนุ่งห่มผ้ามีค่ายิ่งกว่าผ้าแว่นกาสีประดับด้วยพัสดราภรณ์อันวิจิตรงดงาม^{๔๘} และมหาเปสการเปตวิสูตรที่กล่าวถึงเรื่องนางเปรตอดีตภรรยาหัวหน้าช่างทอหูกที่ภิกษุรูปหนึ่งถามเทพบุตรตนหนึ่งว่า นางเปรตนี้กินคูถ มูลร โลหิต และหนอง นี่เป็นวิบากอะไร นางเปรตผู้ที่ยากจนและหนองเป็นประจำเมื่อก่อนได้ทำกรรมอะไรไว้^{๔๙} สำหรับสัตว์นรกมีอาหารคืออกุศลกรรมที่ทำให้ไปเกิดในนรกกรรมถึงเปรตที่มีสภาพความเป็นอยู่คล้ายกับสัตว์นรกก็เสวยความทุกข์ทรมานอันเกิดจากอกุศลกรรมเป็นอาหารเช่นกัน^{๕๐}

๒.๕.๗ การรับส่วนบุญของเปรต

ในช่วงปลายเดือนสิบที่เป็นช่วงเทศกาลสารท เป็นการแสดงออกซึ่งความชื่นชมที่นิยมกระทำกันคือ ทำบุญทานข้าว และทานธรรมไปให้มีกัมมัตถธรรม (กัมมัตถะ) และใส่สิ่งของที่ญาติพี่น้องที่เขาสอบตอนที่มีชีวิตอยู่ก็อาจจะหาอาหารสิ่งของที่ชอบไปทำบุญให้ และในการรับส่วนบุญของญาติที่เสียชีวิตไปแล้วที่ตกอบายภูมิที่เป็นเปรตจะสามารถรับส่วนบุญจากบรรดาญาติทั้งหลายอุทิศไปให้ได้ก็จริงอยู่แต่ก็ต้องมีเงื่อนไขปัจจัยในการรับส่วนบุญอยู่ ๓ ประการด้วยกันจึงจะสามารถบริโภคใช้สอยในส่วนบุญที่อุทิศไปให้ได้ซึ่งเงื่อนไขสามประการดังกล่าวประกอบไปด้วย

๑) มีผู้อุทิศส่วนบุญให้ โดยปกติแล้วพุทธศาสนิกชนเมื่อได้ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็มักจะอุทิศส่วนบุญนั้นแก่ท่านผู้มีพระคุณซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นผู้มีใจกว้าง แบ่งปันประโยชน์สุขต่อผู้อื่นด้วยอีกทั้งผู้ให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่นยังได้ชื่อว่าได้บุญเพิ่มอีกอย่างหนึ่ง คือ ปัตติทานมัยบุญเกิดจากการให้ส่วนบุญดังนั้นเงื่อนไขนี้มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในอันที่จะช่วยผลักดันให้เปรตทั้งหลายได้รับส่วนบุญเพราะว่าถ้าไม่มีปัตติทานปัตตนาโมทนาก็เป็นอันไม่มีกล่าวคือถ้าไม่มีผู้ถวายทาน ทานที่จะกลับกลายเป็นส่วนบุญก็ไม่มีเมื่อส่วนบุญไม่มีบรรดาเปรตทั้งหลายก็ไม่มีโอกาสที่จะได้กระทำความดีด้วยการ อนุโมทนา^{๕๑}

^{๔๘} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธานุสาวาท”, หน้า ๕๕.

^{๔๙} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๔/๑๗๖.

^{๕๐} พระมหาสุพจน์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธานุสาวาท”, หน้า ๕๖.

^{๕๑} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), อนุพุทธิกถาธิปนี, (กรุงเทพมหานคร: เซเวน พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖.

๒) บุคคลผู้รับทานจะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยมูลแห่งคุณสมบัติความเป็นผู้รับเป็นต้นว่าประกอบด้วยศีล จึงจะสามารถส่งผลได้ ตามที่ผู้อุทิศส่วนบุญไปให้เปรตทั้งหลาย ได้สมปรารถนาซึ่งตามคติของพระพุทธศาสนานั้นผู้ที่สมควรรับทานก็คือ เหล่าพระทักขิไณยบุคคลทั้งหลายเพราะเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยศีล สมาธิ และปัญญาบริสุทธิ์บริบูรณ์ปราศจากราคะโมหะโทสะเมื่อถวายบุคคลเช่นนี้อานิสงส์อันเกิดจากการถวายทานก็จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ส่วนบุญที่ทำบุญไปให้แก่ เหล่าเปรตทั้งหลายได้รับผลบุญตามจุดมุ่งหมายของเขาด้วยอย่างไรก็ตามแม้แต่สมมติสงฆ์ผู้ประกอบไปด้วยศีลหรือหมู่อุบาสกอุบาสิกาผู้รักษาศีลก็สามารถเป็นปัจจัยให้ผลทานสำเร็จแก่หมู่ เปรตได้เช่นกัน

ดังตัวอย่าง เรื่องของนางเวมานิกเปรตตนหนึ่งที่ทำกรรมไว้ตอนที่มิชีวิตอยู่และเมื่อคราวหนึ่งถูกพ่อค้าเชื้อเชิญให้ออกมาจากวิมานที่นางอาศัยอยู่เพื่อขึ้นชมรูปสมบัติของนางแต่นางก็ได้ปฏิเสธคำเชื้อเชิญของพ่อค้านั้นโดยนางให้เหตุผลว่าตนมีความอายที่ตอนมีชีวิตได้ทำบุญไว้เล็กน้อยเท่านั้นเมื่อสิ้นชีวิตจึงได้มาเกิดในสภาพที่เปลือย พ่อพ่อค้าจะให้เสื้อผ้านางใส่ นางจึงแนะนำให้พ่อค้าได้มอบผ้าผืนนั้นให้กับอุบาสกผู้นับถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทำการอุทิศส่วนบุญนั้นแก่นางด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้นางเวมานิกเปรตตนนั้นได้นุ่งห่มผ้าที่สะอาดงดงามยิ่งและเดินยิ้มออกมาจากวิมานพร้อมกับประกาศผลสำเร็จของการอุทิศส่วนบุญให้ปรากฏแก่พ่อค้านั้น

๓) การอนุโมทนาของเปรต การอุทิศส่วนบุญของผู้อื่นนั้นเป็นเพียงพลังสนับสนุนให้โอกาสเปรตได้กระทำความดี ที่จะทำให้เขาได้อนุโมทนารับเอายังส่วนบุญที่ผู้อื่นทำให้เพื่อที่จะพ้นไปจากสภาพที่ทุกข์ทรมานในภพของเปรตนั้น เพราะพวกเปรตนั้นจะพ้นจากวิสัยของเปรตวิสัยได้ก็โดยอาศัยการกระทำอนุโมทนาบุญเท่านั้น^{๕๒}

๒.๖ คำอธิบายเบื้องต้นเกี่ยวกับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา

คติความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสารทเดือนสิบมีความสอดคล้องกับคติทางพระพุทธศาสนาตามลักษณะของพิธีกรรมบางลักษณะของคติความเชื่อบ้างดังคำประพันธ์ของพุทธทาสภิกขุกล่าวไว้ว่า “เมื่อศีลธรรมเป็นไปอย่างแพร่หลายทุกหัวระแหง เราก็ไปเรียกว่าวัฒนธรรมบ้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น เป็นศีลธรรมด้วย ในฐานะที่เป็นเหตุแห่งความสงบก็มี ในฐานะที่เป็นผลคือความสงบก็มี จึงเห็นได้ว่า ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม จึงถือว่าศีลธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่า หรือมีค่านิยมของทุกสิ่งทุกอย่าง ในบรรดากิจกรรมที่มนุษย์จะพึงกระทำในโลกนี้”^{๕๓} เมื่อจำแนกประเภทและขยายความแล้วคติทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษ มีหลักการเบื้องต้นที่ต้องทำความเข้าใจก่อนคือระเบียบแบบแผนและพฤติกรรมการแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น

๒.๖.๑ สารสังเขปคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

อาศัยหลักความเชื่อตามคติทางพระพุทธศาสนา มี ๗ อย่าง ดังนี้

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๖.

^{๕๓} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การกลับมาแห่งศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๗๖.

๑) การอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่นด้วยเจตนาเป็นเหตุให้บุญเจริญเพิ่มพูนขึ้นซึ่งเกิดขึ้นจากการบริจาคทานโดยมีไทยธรรมที่เป็นเครื่องมือ หรือเป็นอุปกรณ์สำหรับการทำบุญและอุทิศส่วนบุญ

๒) การบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การแสดงความยอมรับนับถือแก่มารดา บิดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร เพื่อนชวนา เพื่อนร่วมงาน เทวดา สมณพราหมณ์ เพื่อแสดงความเคารพเทิดทูนเชิดชูคุณความดีและยกย่องให้ปรากฏเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของวงศ์ตระกูลตลอดถึงสังคมและประเทศชาติ^{๕๔}

๓) กตัญญูกตเวทิตามคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความกตัญญูกตเวทิต่อบุคคลผู้มีคุณความดี หรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวมเช่นที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อพระพุทธเจ้า โดยฐานที่ได้ทรงประกาศธรรมยังหมู่ชน ให้ตั้งอยู่ในกุศลกัลยาณธรรม เป็นต้นอย่างหนึ่ง^{๕๕}

๔) สังคหัตถ์ตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง เรื่องที่จะสงเคราะห์กันคุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุจสลักยัตถ์ที่กำลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้ มี ๔ อย่าง คือ

- ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน
- ปิยวาจา พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ
- อตถจริยา บำเพ็ญประโยชน์
- สมานัตตตาคความมีตนเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัวร่วมสุขร่วมทุกข์กันเป็นต้น^{๕๖}

๕) กรรมและการเกิดใหม่ตามคติทางพระพุทธศาสนา กรรม แปลตามศัพท์ว่า การงาน หรือการกระทำแต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไป คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรม ในความหมายทางธรรม^{๕๗} “ส่วนการเกิดใหม่นั้นเป็นหลักความจริงที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์หรือสิ่งของเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมเป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องจิตใจไม่ว่าชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตามทั้งหมดล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยเป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ธรรมดาที่ว่ามันมองด้วยสายตาของมนุษย์เรียกว่า กฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่านิยามแปลว่า กำหนดอันแน่นอน ทำนอง

^{๕๔} อก.ปจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๗.

^{๕๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๒.

^{๕๗} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), **กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม**, พิมพ์เฉพาะบทครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรู๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕.

หรือแนวทางที่แน่นอนหรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้นแล้วก็จะเป็นไปอย่างนั้นแน่นอน”^{๕๘}

๖) ความไม่ประมาทตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา มีสติไม่ปล่อยปละละเลยไม่พลาดโอกาสโดยเฉพาะความมีจิตสำนึกตระหนักในเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เห็นคุณค่าของกาลเวลาและรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ตลอดจนทำงานและพัฒนาชีวิตแข่งกับเวลา^{๕๙}

๗) คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ ทั้งระดับศีลที่เราเรียกกันว่า ศีลธรรมทั้งระดับจิตใจคุณธรรมภายในหรือคุณภาพจิตสมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญาความคิดเหตุผลความรู้เท่าทันความจริง เป็นการดำเนินชีวิตหรือครองชีวิตอย่างถูกต้องทำให้มนุษย์เป็นอิสระมีจิตใจไร้ทุกข์อย่างแท้จริง ท่านเรียกว่าเป็นพรหมจริย แปลว่า การครองชีวิตอย่างประเสริฐหรือชีวิตประเสริฐ^{๖๐}

๒.๖.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างคติทางพระพุทธศาสนากับประเพณีสารทเดือนสิบ

สำหรับความเกี่ยวข้องระหว่างพิธีกรรมกับการดำรงชีวิต และรวมถึงความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์นั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเราจะพบว่าในทุกศาสนานั้นมุ่งที่จะสอนให้ศาสนิกชน ได้รู้ถึงคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้ผู้ที่เคารพศรัทธาได้เห็นถึงพิธีกรรมว่า เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนา แม้พระพุทธศาสนาก็มีนัยเช่นนั้นโดยได้มีนักวิชาการท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้เอาไว้ว่า

“วงจรชีวิตของแต่ละบุคคลก็ดี ในวงจรเวลาหรือฤดูกาลของสังคมหรือชุมชนก็ดีล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด ถ้าไม่เป็นเรื่องของศาสนาหรือสืบเนื่องจากพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ต้องมีกิจกรรมตามคติความเชื่อหรือแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ด้วยสำหรับวงจรชีวิตของบุคคล เช่น ตั้งชื่อ โกนผมไฟ บวชแต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจะจดย่อยละเอียดถี่ถ้วนมากกว่านี้ หรือตัดออกบ้างให้น้อยกว่านี้ เหลือเฉพาะที่สำคัญหรือจำเป็น ก็พูดรวม ๆ ได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตายล้วนจัดให้เนื่องด้วยคติในพระพุทธศาสนา ส่วนในวงจรกาลเวลาของสังคมและชุมชนก็มีงานประเพณี และเทศกาลประจำปี ทั้งที่เป็นเรื่องทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา กลุณ เป็นต้น และที่จัดให้เข้าในคติของพระพุทธศาสนาเช่น ตรุษสงกรานต์ สารท ลอยกระทง เป็นต้น ตลอดงานนมัสการสังเวชนียสถานประจำปีของวัดต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ ในท้องถิ่นทั้งหลายทั่วสังคมไทยฤดูกาลจึงผ่านเวียนไปโดยไม่ว่างเว้นจากงานพิธีทางพระพุทธศาสนาจนชีวิตและสังคมไทยผูกพันแนบสนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพุทธศาสนา เทศกาล งานประเพณีและพิธีการต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากเป็นเครื่องผูกพันและร้อยประสานรวมใจประชาชนทั่วทั้งถิ่นและทั้งสังคมให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวมีความสามัคคีกันแล้ว กิจกรรมบุญ

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๒.

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จะพัฒนานคนกันได้อย่างไร**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓). หน้า ๑๓-๑๔.

กุศลในโอกาสเหล่านี้ล้วนโน้มน้อมไปในทางการให้การบริจาคสละและสละคลายความยึดติด จึงเป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจและฝึกนิสัยของคนไทย ให้มีอริยาศัยกว้างขวางแผ่แผ่ไม่มีตรีและน้ำใจ”^{๖๑}

๒.๗ หลักการบูชาและการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ

ในภาษาไทย คำว่า บูชา เป็นคำศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า ปูชา, เป็นอิติลึงค์หรือ ปูชนเป็น นปฺงสกลิงค์ แปลว่า การบูชา, วิเคราะห์คำศัพท์ว่า ปูชาติ ปูชน, ปูชียเต ปูชนเต, แปลว่า การบูชาชื่อว่า บูชา, หรือ อันยอมบูชา ชื่อว่า การบูชา, ลง ยุ ปัจจัยแต่หน้า ปูช ธาตุเป็นภาวรูป ภาวสาธนะ^{๖๒} คำว่า บูชา คำศัพท์เดิมคือ ปูชา, ปูชน เมื่อเปลี่ยนรูปคำตามไวยากรณ์แล้ว รูปศัพท์ ก็แปลงไปเป็น บูชา บ้าง ปูชน บ้าง แปลว่า การบูชาเหมือนกันทั้ง ๒ ศัพท์ คัมภีร์อริยธานวรรณนา ให้ความหมายคำว่า บูชา ไว้ว่า (ปูช+ปูชาย +อ+อา) แปลว่า การบูชา, การทำสักการะ, วิเคราะห์ว่า ปูชนบูชา หมายถึง การบูชา ชื่อว่า บูชา^{๖๓} เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาไทยแล้ว คำว่า บูชา หมายถึงการยกย่อง สรรเสริญเป็น ต้น ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะ เคารพนบนอบและไหว้ ชื่อว่าบูชา^{๖๔}

ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า การแสดงความเคารพต่อบุคคล หรือสิ่งที่นับถือด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่นบูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ การยกย่องเทิดทูนด้วยความนับถือหรือเลื่อมใสในความรู้ ความสามารถ เช่นบูชาวีรบุรุษ บูชาความรู้ บูชาฝีมือ^{๖๕} จึงพอสรุปได้ว่า การบูชาจึงหมายถึง การแสดงความเคารพ การกราบไหว้ การยกย่องนับถือ บุคคลที่ควรเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูป พระสงฆ์ ปิตามารดา คณูอาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ ถือเป็นเหตุ นำความสุขความเจริญและความก้าวหน้าในชีวิตมาให้แก่ผู้ทำ หรือบูชาบุคคลหรือสิ่งที่นับถือเลื่อมใส ด้วยเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลเป็นการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ด้วยความเคารพนับถืออย่างจริงใจเป็นการแสดงกิริยาอาการที่เลื่อมใสใจจริง หรือการบูชาคือแสดงออกซึ่งความเคารพยกย่องเชิดชู เป็นการแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกข้อหนึ่ง ที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ การบูชาเป็นลักษณะของการแสดงออกของผู้รู้จักบุญคุณ การยอมรับนับถือคุณงามความดีของคนอื่น

๒.๗.๑ ลักษณะการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารท

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๖๒} มงคล (บาลี) ๑/๕๗/๕๔, มงคล (ไทย) ๑/๕๗/๘๑.

^{๖๓} พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อริยธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๑.

^{๖๔} มงคล. (บาลี) ๑/๖๙/๗๕, มงคล (ไทย) ๑/๖๙/๑๑๒.

^{๖๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๔.

เตือนสติ

การบูชาในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตรนั้น สรุปใจความได้ ดังนี้ “อานนตฺถ์ต้นสาละทั้งคุ่มผลิดอกนอกฤดูกาล บานสะพรั่งเต็มต้น ดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปราย ตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคต ดอกมณฑารพ อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศ โปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคตจรรณแห่งจันท์อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศ โปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคต ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงในอากาศ เพื่อบูชาตถาคต ทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะเคารพนับถือ บูชานอบน้อมด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ ก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าจะจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพนับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นอานนตฺถ์ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่าเราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ อานนตฺถ์ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล^{๖๖} อีกอย่างหนึ่ง

“บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ลูกรับผู้ที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง สักการะผู้ที่ควรสักการะ เคารพผู้ที่ควรเคารพ นับถือผู้ที่ควรนับถือ บูชาผู้ที่ควรบูชา เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้นหลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาจะเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง มาณพการที่บุคคลเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ลูกรับผู้ที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง สักการะผู้ที่ควรสักการะ เคารพผู้ที่ควรเคารพ นับถือผู้ที่ควรนับถือ บูชาผู้ที่ควรบูชา นี่เป็นปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง”^{๖๗}

๒.๗.๒ การอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา

การแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีนั้น เป็นหน้าที่ของบุคคลผู้รู้คุณบุญการซึ่งทำได้หลายวิธีแต่การอุทิศส่วนบุญและการรับส่วนบุญ ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรง “ตรัสเรื่องฐานะและอฐานะของผู้จะได้รับส่วนบุญส่วนกุศล คือผู้ไปเกิดในภูมิที่เป็นฐานะเท่านั้นจึงควรได้รับส่วนกุศล ซึ่งได้แก่ปรตตูปชีวิเปตส่วนภูมิอื่นมีนุสสภูมิ เป็นต้นเป็นภูมิที่ไม่ได้ส่วนกุศลเพราะต่างก็มีอาหารของตนชื่อว่าอฐานะ”^{๖๘} ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยขอแนะนำแนวคิด เรื่องการอุทิศส่วนบุญและการรับส่วนบุญ ตามคติทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

การอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น หลักสำคัญหรือจุดมุ่งหมายก็เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นยังต้องรอให้ญาติพี่น้องทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ พบเอกสารในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาบางเล่มว่าไว้คือ เรื่องเปรตที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ในลักษณะต่าง ๆ มากมายซึ่งไม่สามารถยกตัวอย่างมาทั้งหมด ขอยกตัวอย่างแสดงเรื่องเอาไว้ว่า “ขณะที่พระมหาโมคคัลลานะ กำลังลงจากภูเขาศิขณภูมิจึงถึงสถานที่แห่งหนึ่งได้แสดงอาการแยม พระลักษณะถามว่า ท่านโมคคัลลานะ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย

^{๖๖} วิมหา. (ไทย) ๑๐/๑๙๙/๑๔๘.

^{๖๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๖/๓๕๕.

^{๖๘} อง.เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๔๒-๔๓.

ให้ท่านแสดงอาการแยม พระมหาโมคคัลลนตอบว่า ท่านลักษณะ ยังไม่ถึงเวลาตอบปัญหานี้ เมื่อเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอยู่ถามปัญหานี้เกิด ครั้นท่านทั้ง ๒ เทียวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์กลับจากบิณฑบาต หลังจากฉันอาหารเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่งลง ณ ที่สมควร ครั้นแล้วพระลักษณะได้กล่าวขึ้นว่า ท่านมหาโมคคัลลนนะ เมื่อท่านลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ในกรุง ราชคฤห์นี้ถึงสถานที่แห่งหนึ่งได้แสดงอาการแยม อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ท่านแสดงอาการแยม พระมหาโมคคัลลนตอบว่า “ท่าน เมื่อกระผมลงจากภูเขาคิชฌกูฏ ได้เห็นมังสเปลิเปรต ลอยขึ้น สูกลางอากาศพุ่งแรง นกกา นกเหยี่ยวพากันโฉบอยู่ขั้วไขว่ จิกทั้งย้อยแย่งเปรตนั้น สะบัดไปมาจนมัน ร้องครวญครางกระผมมีความรู้สึกว่า น่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ ที่มีสัตว์เช่นนั้น มียักษ์เช่นนั้น มีเปรตเช่นนั้น มีการได้อัตภาพเช่นนั้น ภิกษุทั้งหลายพากันดำนิประณามโพนทนาว่า พระมหาโมคคัลลนนะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย สวากทั้งหลายที่มีจักขุญาณ ก็ยังมีอยู่ เพราะสวากที่รู้ที่เห็นนี้เป็นพยานได้ เมื่อก่อนเราก็เห็น มังสเปลิเปรตนั้น แต่ไม่พยากรณ์ เพราะการพยากรณ์นั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่อกุล ข้าจะเป็นทุกข์ ยาวนาน แก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรา ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆ่าโคอยู่ในกรุงราชคฤห์ เพราะผลกรรม นั้น จึงตกนรกหมกไหม้อยู่หลายร้อยปีหลายพันปีหลายแสนปีแล้วได้อัตภาพเช่นนั้น เพราะเศษกรรม ที่ยังเหลือ^{๖๙} และได้ยกตัวอย่างบางเรื่อง ที่มีเค้าโครงมีความใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง การทำบุญอุทิศ หากแต่มีเค้าโครงการเชื่อมโยงคติความเชื่อเรื่องการรับส่วนบุญของเปรตนั้นก็มิปรากฏและสอดคล้องกับคติความเชื่อของคนพื้นที่ตั้งกล่าว ดังความตอนหนึ่งที่ปรากฏใน ติโรกฐทสูตรว่า

“พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตนบ้าง ยืนอยู่ที่ฝาเรือนด้านนอกบ้าง ยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่งบ้าง ยืนฟังอยู่ที่บานประตู เมื่อมีข้าวและน้ำต้มมากมาย เมื่อของเคี้ยวของกินถูกจัดเตรียมไว้ แล้วญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้น เป็นปัจจัยเหล่าชนผู้นุเคราะห์ ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดประณีตเหมาะแก่ พระสงฆ์ ตามกาลอุทิสให้ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อย่างนี้ว่าขอทานนี้จงสำเร็จแก่ ญาติทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเกิด ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้น พากันมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น ย่อมอนุโมทนาในอาหารและน้ำดื่มเป็นอันมาก โดยเคารพว่า เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ขอญาติเหล่านั้น ของพวกเรา จงมีอายุยืน อนึ่ง การบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล”^{๗๐}

โดยทั่วไปคนส่วนใหญ่เข้าใจว่า เปรตเป็นผีชนิดหนึ่งที่มีลำตัวสูง บ้างว่าสูงเท่าลำตาล สูงเท่าต้นตาลหรือยอดตาล บ้างว่าสูงเท่าหลังคาโบสถ์ บ้างว่าสูงเท่ายอดธง สรุปลักษณะก็คือเปรตเป็น ผีที่มีรูปร่างสูงมากจนมีคำพูดติดปากล้อใครที่ตัวโย่ง ๆ ว่า สูงยังกับเปรตแต่เนื่องจากกรรมหรือการ กระทำในทางที่ชั่วร้ายมีแตกต่างกันไป เมื่อตายแล้วจึงได้เกิดเป็นเปรตชนิดต่าง ๆ กันต่อไป^{๗๑} วรรณกรรมเรื่องเปรตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น ส่วนมากจะปรากฏเรื่องของการอุทิศ ส่วนบุญไว้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น เรื่องของจุฬเศรษฐีเปรต ในสมัยนั้น

^{๖๙} วิมพา. (ไทย) ๑/๒๒๘/๒๒๑-๒๒๒.

^{๗๐} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑-๕/๑๕.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระสัง ฐานวโร, พระอาวุโสวัดบ้านขนาด, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

“พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสถามเปเรตนั้นว่า ท่านผู้เจริญท่านเป็นนักบวชเปลือยกายชบสอม เพราะผลกรรมอะไรท่านจึงไปที่ไหน ๆ เฉพาะกลางคืนขอท่านจงบอกเหตุที่มาแก่ข้าพเจ้าเถิด บางที ข้าพเจ้าอาจมอบทรัพย์ เครื่องปลื้มใจจากโกศกะทั้งปวง ให้แก่ท่านเปเรตนั้นตอบว่า เมื่อชาติก่อน พระนครพาราณสี มีกิตติคุณเลื่องลือไปไกล ข้าพระองค์เป็นคนคบดีผู้มั่งคั่ง อยู่ในพระนครนั้น แต่เป็นคนมีจิตทราม ไม่เคยให้สิ่งของแก่ใคร มีใจข้องอยู่ในอาภิสได้ตกไปถึงวิสัยแห่งพญายม เพราะเป็นผู้ทุศีลเพราะบาปกรรมเหล่านั้น ข้าพระองค์นั้นจึงลำบาก เนื่องจากถูกความหิวเสียดแทง เพราะความทุกข์อันเกิดแต่ความหิวนั้นแหละ ข้าพระองค์ปรารถนาอาภิส จึงได้มาหาหมู่ญาติมนุษย์ แม้เหล่าอื่น มีปกติไม่ให้นานและไม่เชื่อว่าผลแห่งทานมีอยู่ในปรโลก ธิดาของข้าพระองค์พูดอยู่เสมอว่า เราจักให้ทานอุทิศบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย พวกพราหมณ์บริโศก ทานที่นางจัดแจงแล้ว ข้าพระองค์จะไปยังเมืองอันธกวินทะ เพื่อบริโศกอาหารพระราชาราชจึงตรัสสั่งกับเขาว่า ถ้าท่านไปได้เสวยผลทานนั้น ฟังรีบกลับมาบอกเหตุที่มีจริงแก่เราเราฟังคำมีเหตุผลอันควรเชื่อถือได้แล้ว จักทำสักการบูชาบ้าง เปเรตจุฬเศรษฐีรับพระดำรัสแล้ว ได้ไปยังเมืองอันธกวินนั้น (แต่ไม่ได้รับผลแห่งทานนั้น) เพราะพราหมณ์ทั้งหลายที่บริโศกภัตตรเป็นผู้ไม่มีศีล ไม่ควรแก่ทักษิณากายหลัง เปเรตจุฬเศรษฐีกลับมายังกรุงราชคฤห์อีกได้แสดงกายให้ปรากฏเฉพาะพระพักตร์ ของพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่ชน พระราชาทอดพระเนตรเห็นเปเรตนั้นกลับมาอีกจึงตรัสถามว่า เราจะให้ท่านอะไร ถ้าเหตุที่จะทำให้ท่านอหิมาตลอดกาลนานมีอยู่ ขอท่านจงบอกเหตุนั้นแก่เรา จุฬเศรษฐีเปเรตกราบทูลว่า พระราชาขอพระองค์จงทรงอังคาสพระพุทธรูป และพระสงฆ์ด้วย ข้าว น้ำ และจีวร แล้วทรงอุทิศส่วนบุญนั้นเพื่อประโยชน์แก่อุปการแก่ข้าพระองค์ ด้วยทรงบำเพ็ญกิจอย่างนี้ ข้าพระองค์จะพึงอหิมาตลอดกาลนาน เพราะเหตุนั้น พระราชาจึงรับเสด็จออกทรงถวายทานมากมายแก่สงฆ์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์แล้ว ทรงกราบทูลเรื่องราวแต่พระตถาคต และทรงอุทิศส่วนบุญให้แก่เปเรตนั้น จุฬเศรษฐีเปเรตนั้น ได้รับการบูชาแล้ว เป็นผู้ดงมยัณิก ได้มาปรากฏเฉพาะพระพักตร์ของพระราชาแล้ว กราบทูลว่าข้าพระองค์เป็นเทวดาผู้มีฤทธิ์ อย่างยอดเยี่ยมมนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีฤทธิ์เสมอเหมือนกับ ข้าพระองค์ไม่มี ขอพระองค์ทรงทอดพระเนตรอานุภาพซึ่งหาประมาณมิได้ของข้าพระองค์นี้เถิด ที่พระองค์ทรงถวายทานมากมายแก่สงฆ์อุทิศแก่ข้าพระองค์ด้วยความอนุเคราะห์ พระองค์ผู้เป็นเทพแห่งมนุษย์ ข้าพระองค์เป็นผู้ที่พระองค์ทรงให้อหิมาตลอดกาลเป็นนิตย์ด้วยไทยธรรมเป็นอันมาก บัดนี้ ข้าพระองค์มีความสุขแล้วจึงขอทูลลา”^{๗๒}

เรื่องการอุทิศส่วนบุญดังกล่าว การกรวดน้ำอุทิศบุญให้เมื่อเราได้ทำบุญส่งไปให้เขาแล้ว ควรจะกรวดน้ำแผ่เมตตาด้วย เพราะจะทำให้การอธิษฐานนั้นเร็วขึ้น ครูบาอาจารย์ท่านแนะนำ ว่าหลังจากสร้างบุญควรมีการกรวดน้ำทำบุญแผ่เมตตาไปให้ทุกครั้งและควรทำในวันนั้นเลย ซึ่งส่วนมากคนที่ไปทำบุญตามวัดหรือสถานที่ที่เราได้สร้างบุญไว้แล้วต่าง ๆ มักจะมีที่กรวดน้ำอยู่แล้ว ก็ควรกรวดน้ำส่งบุญให้ทันที แต่หากท่านที่ลืมหรือติดขัดอะไรก็ขอให้กลับมาทำที่บ้านก็ได้ สอดคล้องกับพิธีสารทที่มีการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญของชาวไทยเชื้อสายเขมร และการเรียกผีบรรพบุรุษและผีที่ไม่มีญาติ ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้นั้นชาวบ้านใช้เหล้าขาวและน้ำเปล่าธรรมดาในการประกอบพิธี “พิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญนี้ เชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษเหล่านั้นไม่สามารถที่จะรับสิ่งของได้โดยตรง

^{๗๒} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๒๔๖-๒๔๖.

นอกจากลูกหลานจะได้กรวดน้ำ อุทิศส่วนบุญไป และเชื่อกันว่าเมื่ออุทิศวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ไปให้ต้องมีตัวแทนของผีบรรพบุรุษ คือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ที่มีชีวิตอยู่ได้ใช้สิ่งของเหล่านั้นก่อน ผีบรรพบุรุษจึงจะได้รับสิ่งของเหล่านั้นด้วย”^{๗๓}

๒.๘ สรุป

คำว่าสารท เป็นรูปภาษาบาลี มาจากคำว่า สรท แปลว่าฤดูใบไม้ร่วงส่วนรูปภาษาสันสกฤตเป็น ศารท มาจากคำว่า ศรท ซึ่งแปลอย่างเดียวกัน เมื่อสำเร็จรูปเป็นคำว่า สารท หรือ ศารท แปลว่า เนื่องด้วยว่าฤดูใบไม้ร่วง ถ้ากล่าวตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ฤดูมีเพียง ๓ ฤดูใน ๑ ปี คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน คำศัพท์ของภาษาบาลีและสันสกฤต รุนหลังแบ่งออกเป็น ๖ ฤดู ฤดูละ ๒ เดือน ฤดูสารท หรือศารท ตกในเดือน ๑๑ (อัสสยุระ) และเดือน ๑๒ (กัตติกะ) แต่การทำบุญของไทยตกในปลายเดือนสิบ๑

ในยุคก่อนพุทธกาลนั้นพวกอารยันนั้นมี ความเชื่อ ว่าการสร้างสรรคัจฉาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวทนเอง” เพราะวามนุษย์เกิดความกลัวและมีความต้องการที่จะรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความหนาว ความหิว ภัยความร้อนจึงเกิดการนับถือแม่น้ำภูเขาพระจันทร์พระอาทิตย์ต้นไม้ดวงดาวเป็นต้น โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจและสามารถให้คุณและโทษกับมนุษย์ได้ จึงต้องแสวงหาทางออกโดยการบูชาเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บวงสรวงกราบไหว้ ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประเพณีต่าง ๆ ในยุคต่อมา

ในเชื่อเกี่ยวกับพิธีสารทในศาสนาพราหมณ์ เป็นความเชื่อที่มีมาช้านาน ก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นแม้แต่หลักการบางอย่างในพระพุทธศาสนา ก็รับเอาแนวคิดของศาสนาพราหมณ์มาใช้หากแต่มีการบูรณาการและประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับแนวคิดของตัวเอง อย่างไรก็ตามศาสนาพราหมณ์ในสังคมอินเดียก็ยังคงมีบทบาทอยู่จนถึงทุกวันนี้ คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นี้ เมื่อมาถึงยุคหลังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัยซึ่งปรากฏหลักการที่คล้ายกันเช่น หลักมหายัญ ๕ อย่างกับเรื่องการทำพิธี ๕ อย่างใน พระพุทธศาสนานั้นเอง กำเนิดความเชื่อของมนุษย์ตั้งแต่โบราณของมนุษย์ในอดีตนั้นมี พัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ในยุคโบราณนั้นได้เกิดความเชื่อเรื่องพิธีลอยบาป ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษและพัฒนามาเป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จึงถือได้ว่าพิธีสารทเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคมอินเดียพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดมาในช่วงหลัง ต้องรับเอาคติความเชื่อ ประเพณีบางอย่างเข้าสู่ศาสนาของตน

กำเนิดและพัฒนาการของประเพณีสารทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าบ่อเกิดของประเพณีสารทนั้น เกิดจากความเชื่อของคนในยุคโบราณซึ่งเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งลึกลับ ถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของศาสนาพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่ โดยเป็นหลัก

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสุครีเม สุทธิธมโม, เจ้าอาวาสวัดตา淤, ๒๓ เม.ย. ๒๕๖๐.

ปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ประเพณีสารทในพระพุทธศาสนาพบว่า มีกำเนิดจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทำบุญอุทิศให้กับเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เอง และ พระสารีบุตรเถระได้สร้าง กุฎี ๔ หลังถวายแก่สงฆ์พร้อมทั้งข้าวและน้ำ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นมารดาและ นางติสสาอุบาสิกา ได้ถวายภัตตาหารและผ้าไตรจีวรแก่พระภิกษุ ๘ รูปแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่นางเปรต เป็นผลให้ผู้ได้รับส่วนบุญพ้นจากความเป็นเปรตได้ ความเชื่อดังกล่าวได้มีการปฏิบัติ สืบต่อกันเรื่อยมา

ในความเชื่อภพภูมิและการเกิดใหม่ของคนเรานั้น คนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเชื่อว่าการทำดีต้องได้ดี เชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม เพราะจิตของคนเรามีระดับที่ค่อนข้างคงที่แน่ชัด เรียกว่า “ภูมิจิต” ซึ่งภูมิจิตนี้สอดคล้องกับ ภพภูมิที่สัตว์จะไปเกิดต่อในชาติภพหน้าเพราะจิตนั้นมีความคงที่ระดับหนึ่งจนเกิดสภาวะเหมือนภพซ้อนขึ้นมาทั้ง ๆ ที่อยู่บนโลกยกตัวอย่างเช่น แต่ก่อนเป็นเหมือนคนทั่วไปพอทำบุญครั้งแรกเกิดจิตที่เป็นกุศลมีปีติสุขจากนั้นจึงทำบุญบ่อย ๆ จิตใจก็มีสุขสดชื่นภูมิจิตก็เปลี่ยนจากความเป็นโลภีย กลายเป็นสวรรค์ขึ้นมาทันที มองโลกก็เหมือนอยู่สวรรค์มีความสุขในจิตของตนเทียบเท่ากับได้ขึ้นสวรรค์ชั้นนั้นจริง ๆ จิตใจของคนผู้นั้นก็จะวนเวียนอยู่กับสิ่งเหล่านั้นทั้ง ๆ ที่ยังอยู่บนโลกและเมื่อตายลงจิตก็จะระลึกถึงแต่สิ่งเหล่านั้นปกติแล้วเมื่อสัตว์ตายลงจิตดวงสุดท้าย คือ จุตติจิต จะส่งให้ไปเกิดยังภพภูมิหากจิตระลึกถึงสิ่งใดมาก ก็จะส่งผลให้ไปเกิดยังภพภูมิที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวนั้นดังนั้น เมื่อสัตว์ตายลงจึงมีโอกาสดังกล่าวไปยังภพที่จิตเกี่ยวพันอยู่จึงเป็นไปได้สูงมากด้วยเหตุนี้ บุคคลควรหลีกเลี่ยงจากอบายภูมิทั้งสามอันได้แก่ นรกภูมิ เปรตภูมิ เดรัจฉานภูมิ อันเป็นภพภูมิชั้นต่ำตัวอย่างเปรตในคัมภีร์มหาวีรยวงศ์แห่งพระวินัยปิฎกและลักขณสังยุตแห่งสังยุตตนิกายมียอยู่ด้วยกัน ๒๑ ประเภท เปรต อรรถกถาพระสูตรและอรรถกถาพระอภิธรรมมียอยู่หลายแห่งด้วยกันและในคัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์หลักมียู่ ๔ ประเภท เปรตในคัมภีร์คัมภีร์โลกบัญญัติประการ มีภูมิอาศัยใกล้ชิดกับมวลหมู่มนุษย์มากที่สุดปฏิภนตามสภาพที่กรรมจัดสรรไว้มีจำนวน ๑๒ ประเภท ที่มีความทุกข์มากกว่าความสุขมีความลำบากเป็นอย่างมากและต่อเนื่องกันตลอดเวลา

หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท เป็นการปฏิบัติบุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีต่อบุคคลที่มีพระคุณ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่หรือได้เสียชีวิตไปแล้ว และบุคคลที่เป็นลูกหลานหรือญาติพี่น้องจะต้องแสดงออกมาโดยการทำบุญอุทิศส่งผลบุญไปให้เพื่อให้เขาได้รับผลบุญนั้น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นของประณีตและละเอียดอ่อนการแสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีสารทเดือนสิบ เช่น มีการใช้เครื่องบูชา เพราะเชื่อกันว่า รูป เทียนที่ใช้จุดบูชาพระรัตนตรัยนั้น คือ บูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนนิมิตพรพรุขสามารถเป็นสื่อติดต่อ ระหว่างมนุษย์กับนิมิตพรพรุขได้

บทที่ ๓

ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

การศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้น ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับประวัติชาวไทยเชื้อสายเขมรและประเพณีบุญเดือนสิบในตำบลสระเยาว์ กรรมและการเกิดใหม่ตามคติความเชื่อในประเพณีสารทเดือนสิบ บุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ คตินิยมของการจัดพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ ประวัติชาวไทยเชื้อสายเขมรและประเพณีบุญเดือนสิบในตำบลสระเยาว์

กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีภาษาพูดที่จัดเป็นภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรสูง(ขแมร์เลอ) เนื่องจากมีสำเนียงและคำศัพท์หลายคำแตกต่างไปจากภาษาพูดของชาวเขมรในประเทศกัมพูชาซึ่งจัดเป็นชาวเขมรลุ่มหรือเขมรต่ำ(ขแมร์กรอม) อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยของทั้ง ๒ สำเนียงคือภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษาเขมรถิ่นกัมพูชา ภาษาเขมรถิ่นไทยหรือเขมรสูงสามารถใช้พูดสื่อสารกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชาได้ แต่ภาษาเขมรลุ่มในประเทศกัมพูชามักไม่ค่อยเข้าใจภาษาเขมรสูง โดยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขมรสูงอาศัยอยู่หนาแน่นในอำเภอกันทรวิชัย, อำเภอขุขันธ์, อำเภอขุนหาญ, อำเภอกันทรลักษณ์, รวมทั้งบางส่วนของอำเภอศรีรัตนะ(ตำบลสระเยาว์), อำเภอไพรบึง, อำเภอปรามังการและอำเภอยะหา ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งจังหวัด

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในปี พ.ศ.๒๓๒๔ เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบ ในสงครามครั้งนี้เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ และเมืองสังขะ ได้ร่วมยกกองทัพไปตีเมืองเสียมราฐ กำแพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ชาวเขมรรุ่นสุดท้าย ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๑๐ แต่ในช่วงที่เสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ กลับมาเป็นของไทยช่วงสงครามเอเซียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕ มีคนไทยที่เป็นชาวศรีสะเกษจำนวนหนึ่งไปตั้งถิ่นฐานในกัมพูชา อย่างไรก็ตามในช่วงที่เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชากรณีปราสาทเขาพระวิหาร ราว พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๐๕ รัฐบาลไทยในสมัยนั้นยังมิได้มีนโยบายรับชาวเขมรที่ไม่ฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในแผ่นดินไทย จึงทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับกัมพูชาบริเวณชายแดนศรีสะเกษจึงมีอยู่ตลอดมา ชาวเขมรสูง ส่วนมากอยู่ในชนบทมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง และในกรุงเทพฯ เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา ประกอบอาชีพหลักของตน

๓.๑.๑ ประวัติประเพณีบุญเดือนสิบ

วันสารท เป็นวันที่เชื่อกันว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมีโอกาสได้กลับมารับส่วนบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงมีการทำบุญใหญ่เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับเหล่านั้น ชาวไทยก็มีวันสารทไทย ชาวจีนก็มีวันสารทจีน อีกทั้งยังมีคติความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ต่างกันแต่เพียงกำหนดวันทำบุญเท่านั้น สำหรับชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว์นั้นไม่มีการระบุแน่ชัดว่ามีการบันทึกที่แน่นอนว่ามาเกิดขึ้นเมื่อไร แต่น่าจะมีมานานแล้วเพราะอำเภอศรีรัตนังเองนั้นแยกออกมาจากอำเภอกันทรลักษณ์ยังไม่ถึง ๕๐ ปีจึงไม่มีการระบุที่แน่นอน ถึงอย่างนั้นพวกเขาก็มีการจัดงานเนื่องในวันสารทด้วยเช่นกัน โดยจะร่วมกันจัด “ประเพณีแซนโฎนตา” หรืองานสารทเขมรขึ้นเพื่อทำบุญใหญ่ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ

คำว่า แซนโฎนตา หากแปลเป็นภาษาไทยก็คือประเพณีเซ่นไหว้ตายาย โดยคำว่า แซน = เซ่น ไหว้ โฎน = ยาย (บรรพบุรุษฝ่ายหญิง) ตา = ตา (บรรพบุรุษฝ่ายชาย) หรือเรียกรวมว่าเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรยังคงอนุรักษ์สืบสานกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะที่ตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนัง จังหวัดศรีสะเกษ

ประเพณีแซนโฎนตาหรือบุญเดือนสิบเป็นพิธีกรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ชาวตำบลสระเยาว์ เชื้อสายเขมรที่ปฏิบัติกันมาช้านาน กล่าวกันว่า ในรอบ ๑ ปีนักขัตฤกษ์ของโลกมนุษย์ พระยายมราชจะอนุญาตให้ผู้ที่รับกรรมอยู่ในนรกทั้งหลายได้ขึ้นไปปรับบุญกุศลจากลูกหลานญาติมิตรได้หนึ่งครั้ง ในเดือน ๑๐ โดยนับตั้งแต่วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ไปจนถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ แล้วจึงกลับไปปรับโทษทัณฑ์ในนรกภูมิต่อไปจนสิ้นกรรม ด้วยความเชื่อว่า เหล่ามนุษย์ที่รับกรรมอันแสนทรมานและยาวนานอยู่ในนรก เมื่อขึ้นมาเห็นข้าวปลาอาหารขนมนมเนยและผลไม้อันอุดมสมบูรณ์ที่ลูกหลานจัดเตรียมไว้ให้ ก็เกิดความปลื้มอกปลื้มใจเมื่อถึงกำหนดที่ต้องกลับไปปรับโทษในนรกก็จะอ้อนวอนยอพรให้ลูกหลานประสพแต่สิ่งที่ดีงาม ส่วนพวกที่ขึ้นมาแล้วได้เที่ยวเดินตามหาบ้านเรือนลูกหลานทุกคนแต่ไม่เห็นมีใครตั้งสำรับค้ำค้อนเตรียมไว้ให้ ก็เกิดความเศร้าโศกผิตหวังจนพาลโกรธเคืองลูกหลานที่จะคิดเลี้ยงดูปู้ย่าตาหวดเพียงปีละครั้งก็ทำไม่ได้ จึงกล่าววาจาสาปแช่งให้ได้รับความเดือดร้อน ชาวบ้านจึงยังยึดถือปฏิบัติตามประเพณีนี้ แต่ก็มีกรเซ่นไหว้เฉพาะแต่ละครอบครัว ญาติมิตรในชุมชนหรือหมู่บ้านปัจจุบันเมื่อเวลาผ่านไป บางครอบครัวที่เป็นคนรุ่นใหม่เริ่มขาดความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรม ดังนั้นทางอำเภอศรีรัตนัง ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ จึงได้ร่วมกันจัดงานประเพณีแซนโฎนตาให้ลูกหลานรุ่นใหม่ได้รู้จัก

สำหรับการประกอบพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ หรือแซนโฎนตานี้ จะเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑๓ ค่ำ ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือนของตนเป็นพิเศษ และเตรียมเครื่องสักการะเซ่นไหว้ประกอบด้วยเครื่องสักการบูชา อาทิ รูปเทียน ข้าวตอกดอกไม้ น้ำอบ เสือ ชัน สไบ ผ้าขาวม้า ฯลฯ และเครื่องเซ่นไหว้หรือเครื่องกระยาสังเวย ทั้งอาหารคาวหวาน ไก่ย่าง ปลาอย่าง ผัด แกง และอาหารประเภทข้าวต้ม เช่น ข้าวต้มหมู ข้าวต้มด่าง ข้าวต้มมะพร้าว รวมถึงขนม เช่น ขนมเทียน ข้าวเม่า กระยาสารท ผลไม้และกล้วยสุกชนิดต่าง ๆ เครื่องดื่มทั้งหลาย น้ำอวดลม น้ำสะอาด เครื่องเซ่นเหล่านี้แต่ละบ้านจะช่วยกันจัดหาจัดทำขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหารคาวหวานและผลไม้ที่ปู้ย่าตายายญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วเคยชอบ รวมทั้งเตรียมเสื่อสาตปูทับด้วยผ้าขาวเตรียมไว้

จากนั้นในวันแรม ๑๔ ค่ำ ซึ่งเป็นวันประกอบพิธี ลูกหลานที่อยู่ต่างถิ่นต่างแดนต่างก็เดินทางกลับมามาร่วมพิธีและเป็นโอกาสที่จะได้มาพบปะญาติพี่น้องพร้อมหน้าพร้อมตา เมื่อได้เวลาหัวหน้าครอบครัวจะเรียกลูกหลานและคนในบ้านมานั่งล้อมเครื่องสักการะ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สวดชุมนุมมนต์เทวดาให้ท่านลงมารับรู้รับทราบเป็นสักขีพยานในการพิธีแซนโชนาของลูกหลาน แล้วจึงกล่าวเชื้อเชิญดวงวิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยระบุชื่อและนามสกุล ที่จำชื่อไม่ได้ก็จะเรียกรวมว่า “โชนา” ญาติๆ ที่มาร่วมพิธีก็จะผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปกรวดน้ำและกล่าวเชิญโชนาให้มารับเครื่องสักการะบูชา พร้อมทั้งจรรย์ชื่อของขนมผลไม้ อาหารคาวหวานต่าง ๆ ที่ปู่ย่าตายายเคยชอบ ว่าลูกหลานได้เตรียมไว้ให้แล้วอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ เชิญโชนาทุกท่านได้รับรู้และรับเอาเป็นสมบัติพิพิตให้อิ่มเอมเปรมปรีดิ์

การกรวดน้ำหน้าเครื่องเช่นใหม่นี้จะทำ ๒-๓ ครั้ง เพราะบรรดาญาติต่างก็เดินทางมาจากคนละทิศ หรือคนละภพภูมิ ระยะทางใกล้ไกลไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้นลูกหลานจึงจะต้องเรียกเชิญอีก ๒-๓ ครั้ง จากนั้นก็จะทิ้งช่วงระยะหนึ่ง กะว่าโชนาอ้อมหน้าสำราญทั่วหน้ากันแล้วจึงกรวดน้ำอีกครั้ง เป็นการลาสำหรับ บอกให้ปู่ย่าตายายล้างมือล้างปากเคี้ยวหมากสูบบุหรี่ให้สบายอกสบายใจ แล้วจึงค่อยตามลูกหลานไปวัดเพื่อรับศีลและฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ จากนั้นลูกหลานก็จะถอยสำรับกับข้าวลงมาเลี้ยงดูกันเอง แล้วจึงพากันไปวัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ โดยไม่ลืมที่จะเชิญโชนาไปด้วย ส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของประเพณีแซนโชนาก็คือการเตรียม “บายตะเบ็ดตะโบร” และ “บายเบ็ญ” เพื่อใช้ประกอบพิธีในวันแรม ๑๕ ค่ำ สำหรับบายตะเบ็ดตะโบรนั้น คือของถวายพระที่จัดใส่ภาชนะ เช่น กาละมังใบเล็ก ๆ หรือกระบุง กระเเมอ โดยจัดให้มีถ้วยใบหนึ่งใส่ไว้ตรงกลางเย็บกรวยด้วยใบตองครอบไว้ ข้างในกรวยใส่ข้าวเหนียวหนึ่งแล้วปิดปากกรวยด้วยเงินเหรียญ แล้วนำกรวยวางลงในถ้วย คล้องด้วยฝ้าย ๑ ใจ รอบกรวยจะจัดวางกล้วยน้ำว้าสุก ๑ หวี ข้าวต้มต่าง ๑ พวง ข้าวต้มผัดหรือข้าวต้มอื่น ๆ รวมถึงอาหารแห้ง เช่น ไก่ย่าง ปลาหรือหมูย่าง

ส่วนบายเบ็ญนั้น คืออาหารที่เตรียมไว้ในกระตังเล็ก ๆ ๒๐-๓๐ กระตัง และกระตังใบใหญ่สัก ๒ ใบ บรรจุขนม ผลไม้ หมากพลู บุหรี่ และภาชนะใส่น้ำไปตั้งไว้นอกรั้วบ้าน สำหรับผีที่ไม่มีญาติจัดเครื่องเช่นนี้ไว้ ส่วนสิ่งของที่อยู่ในกระตังเล็ก ๆ นั้น เมื่อพระสวดมาดึกาบังสุกุลและอนุโมทนาให้แล้ว ก็จะนำไปวางไว้ตามทางสามแพร่ง โคนต้นไม้ หั้วไร่ปลายนา เพื่ออุทิศให้สัมภเวสีผีเร่ร่อนต่อไป เพื่อให้พิธีแซนโชนาสมบูรณ์ จึงต้องมีการส่งโชนาตากลับบ้าน โดยการจัดกับข้าวเช่น บอกปู่ย่าตายายกลับสู่ภพภูมิเดิมโดยให้นำเอาโรคภัยต่าง ๆ ไปด้วย ทั้งไว้แต่ความเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลาน แล้วนำเอาเสบียงอาหารส่วนหนึ่งใส่ลงในเรือที่ทำจากกาบกล้วยให้ปู่ย่าตายายนำติดตัวไปในเรือทำหุ่นจำลองแทนตัวโชนา แล้วจึงนำเรือกาบกล้วยไปลอยในแม่น้ำลำคลอง ให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ แล้วกลับมาพบลูกหลานใหม่ในปีต่อ ๆ ไป เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการโดยสมบูรณ์

อีกทั้งยังจะได้เห็นการแต่งกายที่ผู้สูงอายุใส่เสื้อ “อ่าวเก็บ” หรือเสื้อผ้าไหมย้อมมะเกลือให้เป็นสีดำ แล้วทอลายเรียกว่าลายลูกแก้ว และมีการ “เทอแซว” หรือการเย็บหรือถักตะเข็บลายตีนตะขาบอย่างประณีตสวยงามทั้งหญิงและชายอีกด้วยและนี่ก็เป็นอีกหนึ่งประเพณีดี ๆ ที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรยังคงมีศรัทธาเหนียวแน่น และแสดงถึงความกตัญญูที่ถูกปลูกฝังและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นประเพณีแห่งความกตัญญูทั้งต่องามและแผ่ไปด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอีกด้วย

๓.๑.๒ ลักษณะของผู้นำประกอบพิธีกรรม

ผู้นำในการประกอบพิธีสารท ถือว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ

- ระดับครอบครัว คือ มีหัวหน้าครอบครัวแต่ละครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี
- ระดับเครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้น ๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี
- ระดับชุมชน คือ มีผู้อาวุโสของชุมชนต่าง ๆ เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็น

ผู้นำประกอบพิธี

- ระดับอำเภอและจังหวัดมีนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงาน

พระ

พุทธศาสนาและผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้นำในการประกอบพิธี

ในตำบลสระเยาว์เองจะมีการจัดอยู่ในระดับครอบครัว และในระดับหมู่บ้านเท่านั้น ไม่มีการจัดในระดับตำบล ส่วนในระดับอำเภอเคยมีการจัดขึ้นมาเหมือนกัน แต่นานมาแล้วปัจจุบันจัดที่วัดของเจ้าคณะอำเภอเป็นงานระดับอำเภอ^๑ แล้วเพราะส่วนหนึ่งมีประชากรหลายชนเผ่าอาศัยอยู่ร่วมกันจึงมีการจัดในระดับหมู่บ้านกันเท่านั้น^๒

๓.๑.๓ ลักษณะของผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นในระดับครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลูกหลาน ส่วนในระดับเครือญาติก็จะประกอบไปด้วยญาติพี่น้องในตระกูลทั้งฝ่ายที่แต่งงานกับตระกูลอื่นก็มาร่วมด้วยและในระดับชุมชนก็ประกอบไปด้วยชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกัน พิธีสารทนี้ไม่ว่าใครจะทำงานอยู่ที่ไหนก็ตามเมื่อถึงวันนี้ทุกคนต่างก็จะระลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และมีความตั้งใจที่จะมาร่วมงานให้ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุญดังกล่าวเป็นวันรวมญาติของชาวไทยเชื้อสายเขมรด้วย

๓.๑.๔ ลักษณะวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

วัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นมีหลายอย่าง เช่น เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องบูชาและภาชนะต่าง ๆ และเตรียมเครื่องสักการะเซ่นไหว้ ประกอบด้วยเครื่องสักการบูชา อาทิ ธูปเทียน ข้าวตอกดอกไม้ น้ำอบ เสือ ชื่น สไบ ผ้าขาวม้า ฯลฯ และเครื่องเซ่นไหว้หรือเครื่องกระยาสังเวย ทั้งอาหารคาวหวาน ไก่ย่าง ปลาย่าง ผัก แกง และอาหารประเภทข้าวต้ม เช่น ข้าวต้มหมู ข้าวต้มด่าง ข้าวต้มมะพร้าว รวมถึงขนม เช่น ขนมเทียน ข้าวเม่า กระยาสารท ผลไม้และกล้วยสุกชนิดต่าง ๆ เครื่องดื่มทั้งเหล้า น้ำอัดลม น้ำสะอาด เครื่องเซ่นเหล่านี้แต่ละบ้านจะช่วยกันจัดหาจัดทำขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหารคาวหวานและผลไม้ที่ปู่ย่าตายายญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วเคยชอบ รวมทั้งเตรียมเสื่อสาตปูทับด้วยผ้าขาวเตรียมไว้ ส่วนภาชนะนั้นเอาไวใส่เพื่อเซ่นไหว้ในระดับครอบครัว และเครือญาติก็จะใส่ถ้วยชามใส่ลงในถาดเหมือนคนปกติธรรมดา ส่วนในระดับชุมชนนั้น ถ้าเป็นอาหารแห้งก็

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาตอนไชย สิริวิพัฒน์, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเกียรติแก้วสามัคคี, ๑๙ เมษายน

๒๕๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงใสด, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว์, ๒๐ เมษายน

๒๕๖๐.

จะใช้ใบตองเพื่อห่อแต่ส่วนมากปัจจุบันนิยมใส่ในถุงพลาสติกเพื่อความสะดวกสบายมากกว่าแล้วจะจัดใส่เอาไว้ในกระถาง พร้อมกับพืชผักสวนครัวและผลไม้ต่าง ๆ ปลาปิ้ง เนื้อปิ้ง ต่าง ๆ กระถางโถนาตา (กระถางใส่อาหาร) นี้ใส่อาหารเช่น ไก่ ปลาอย่างขม ข้าวต้มมัด ถั่วลันเตา เครื่องแกง เช่น พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ผักกามัน ต้ม ตอนเย็นเอาไปวัดคู่ กับ “บายเบนต์” เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็เอา กระถางโถนาตานี้ไปเทหน้าโบสถ์หรือวิหารศาลาการเปรียญให้ผีเปรตบรรพบุรุษ เพื่อเป็นเสบียงเดินทางกลับ^๓

๓.๑.๕ ลักษณะสถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

เมื่อกล่าวถึงสถานที่ในการประกอบพิธีสารท (แซนโถนาตา) ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ชาวบ้านจะใช้สถานที่อยู่ ๒ แห่ง ดังนี้

- ที่บ้าน มีการจัดพิธีกรรมในระดับครอบครัวและเครือญาติ ก็จะจัดที่บ้าน เพราะชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษแม่จะล่องลับไปแล้ว แต่ก็มีดวงวิญญาณยังล่องลอยอยู่บริเวณบ้าน เพื่อกอดดูแลคุ้มครองสารทุกข์สุกดิบของลูก ๆ หลาน ๆ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีบรรพบุรุษที่อยู่ยมโลกจะถูกปล่อยออกมาในวันแรม ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ด้วยเหตุนี้การที่ผีบรรพบุรุษเดินทางมาเป็นระยะทางยาวไกล ก็ต้องเชิญท่านมาแวะที่บ้านก่อน เพราะจะได้รับของเซ่นไหว้ที่บ้าน และเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปรับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้

- ที่วัด เป็นการเซ่นไหว้ในระดับชุมชนหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และอีกความเชื่อหนึ่งก็เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ ซึ่งสถานที่วัดนี้เองเชื่อกันว่าเป็นเขตอภัยทาน ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เข้าไปในวัดจะได้รับความปลอดภัย และได้รับความเมตตา กรุณา ซึ่งแม้แต่ผีไร้ญาติก็ยังได้รับอนุเคราะห์ ให้ได้รับผลบุญผลทานเหมือนผู้อื่น ๆ ที่มีเครือญาติคอยทำบุญทำทานให้เช่นกัน และวัดก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านด้วย ในวันสารทนี้ชาวบ้านมีความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อรอรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะเป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้าต่อไป

ประเพณีและพิธีกรรมที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรถือปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนานนี้ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัยเป็นประจำทุกปีสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษ โดยมีการ เซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกกันว่า แซนโถนาตา โดยมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นการปฏิบัติต่อผู้ตาย ที่เป็นญาติพี่น้องของตนเอง ซึ่งมีการนำสิ่งของต่าง ๆ มาเซ่นไหว้ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพราะความเชื่อเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้ตายนั้นยังมีชีวิตอยู่ เพราะชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเชื่อว่า การเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีจริงและเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติในวันสารท (วันแซนโถนาตา) ผู้ที่ตายที่เป็นญาติพี่น้องจะได้รับส่วนบุญแน่นอน และเชื่อว่าผลบุญเหล่านั้น จะช่วยให้ผู้ตายได้พ้นจากหนี้กรรมที่มีอยู่ และจะได้ไปเกิดในภพใหม่ต่อไปแน่นอน องค์ประกอบสำคัญทั้ง ๕ ลักษณะของพิธีสารทนี้ มีความแตกต่างกันตามลักษณะความเชื่อบางลักษณะของวิถีชีวิตบาง ลักษณะของการปกครองบางลักษณะของอิทธิพลด้านศาสนา บาง ซึ่งแต่ละชุมชนของจังหวัดศรีสะเกษ ต่างก็ตระหนักถึงความสำคัญขององค์ประกอบเหล่านี้ หากแต่มีสาระสำคัญที่เหมือนกันคือ มีจุดประสงค์เพื่อบูชาบรรพบุรุษ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงไปแล้ว และเพื่อความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชนนั่นเอง

^๓ พระครูโสภณวิบูลย์, คู่มือชาวบ้าน, (สุรินทร์: ศิริรัตนออฟเซตการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๔-๙๕.

๓.๑.๖ ประเภทของพิธีสารเดือนสิบ

พิธีสารเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นงานที่มีสำคัญและมี การจัดขึ้นทุกปีทุกหมู่บ้าน จะเป็นงานเล็กงานใหญ่ก็แล้วแต่หมู่บ้านนั้น ๆ จะจัดเชื่อกันว่าเป็นงาน ประเพณีที่มีการทำบุญและมีความรื่นเริงด้วยเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับ ไปแล้ว ช่วงนี้พืชผลการเกษตรกำลังให้ผลในช่วงนี้จึงเป็นโอกาสดีที่ลูกหลานต้องทำบุญ ซึ่งในปัจจุบัน มีการจัดงานฉลองอย่างสนุกสนานกันมาก จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประเพณีสารทเดือนสิบ ของจังหวัดมีลักษณะการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเมื่อแบ่งประเภทการจัดพิธีกรรมตามช่วงของระยะเวลา แล้วมี ๒ ประเภท ดังนี้

๑) เบนท์ตุง (สารทเล็ก) คำว่า เบนท์ ในที่นี้คือชื่อเรียกช่วงเทศกาลงาน “เบนท์ตุง” เป็น คำภาษาเขมร แปลว่า สารทเล็กมีช่วงระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๘ วันเริ่มมีการประกอบ พิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ ถึง วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษครั้งแรกกระทำในวันนี้ บรรดาญาติพี่น้องของแต่ละ ครอบครัวและชาวบ้านคนอื่น ๆ ต้องไปทำบุญถวายภัตตาหารพระทุก ๆ วันมิได้ขาดโดยมีคำศัพท์เรียก เทศกาลงานบุญช่วงนี้ว่า เทศกาลบุญ การเบนท์ บุญถือศีล หรือจะเรียกว่าเทศกาลบุญ หรือบุญเลี้ยง พระก็ได้เหตุที่ต้องเรียกอย่างนี้เพราะตลอดช่วงเวลาของสารทเล็กนี้ชาวบ้านต้องหมั่นไปทำบุญเลี้ยงพระ ที่วัดทุกวัน และต้องรักษาศีล ๕ ให้ครบถ้วน ซึ่งกินเวลารวมตลอดเทศกาลนานถึง ๑๕ วัน

๒) เบนท์ทม (สารทใหญ่) คำว่า เบนท์ทม ตรงกับภาษาไทย ว่า บิณฑิใหญ่ มีช่วง ระยะเวลาการทำบุญให้ผีบรรพบุรุษตลอด ๗ วันเริ่มมีการประกอบพิธีตามวัดต่าง ๆ เพื่อทำบุญอุทิศ ให้ผีบรรพบุรุษ (เรียกอีกอย่างว่า พิธีสวดตุง) ตั้งแต่วันแรม ๙ ค่ำ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ พิธี สารทที่สำคัญจะประกอบพิธีวันแรม ๑๔ ค่ำช่วงนี้จะมีพิธีเช่นไหว้ตลอดวัน แต่การรวมญาติเพื่อเช่น ไหว้ จะประกอบพิธีในเวลาประมาณ ๑๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป จนถึงรุ่งเช้า ซึ่งประเพณีสารทนี้มี ระยะเวลายาวนานถึง ๑๕ วัน เป็นการทำบุญครั้งสุดท้าย “จุนโฌนตา” (ส่งให้ตายาย) ก่อนถึงวันสารท ใหญ่นั้น บรรดาลูกหลานเช่นคนที่แต่งงานแล้วไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งอีกตำบลหนึ่งอีกจังหวัดหนึ่ง แม้แต่ไกล ๆ แค่นี้ก็ตามเขาจะจัดหาของฝาก เช่นกล้วย อ้อย ปลา ข้าวสาร เสื้อผ้า หรืออย่างใด อย่างหนึ่ง เอาไปเยี่ยมเยียนฝากคิดถึงผู้สูงอายุในตระกูล เป็นการแสดงความคิดถึง ความยอมรับนับ ถือ สมัยก่อนมีอยู่หนาแน่นมาก แม้สมัยราวพ.ศ. ๒๕๒๒ ช่วงนี้ บรรดาลูกหลานที่ไปรับจ้างใน กรุงเทพมหานครในจังหวัดอื่น ก็จะกลางนเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้านเกิด มีของฝากเงินทอง เสื้อผ้า เพื่อเป็นของขวัญให้ผู้ที่อยู่ทางบ้านดีใจโดยมากเมื่ออยากพบญาติโดยพร้อมหน้าพร้อมตา ก็มักจะมา ในช่วงบิณฑิใหญ่ จะเห็นว่าประเพณีนี้ไม่ได้เจาะจงเฉพาะผู้ตายเท่านั้น แต่คนที่มีชีวิตอยู่ก็ได้รับ ประโยชน์เช่นกัน เป็นการประกอบพิธีตามระยะเวลา โดยแต่ละขั้นตอนนั้น มีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน จึงเหมาะแก่การแบ่งประเภทเพื่อชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ ตามระยะเวลาแต่ละช่วงนั่นเอง

แต่ในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษมีบุคคลหลายกลุ่ม หลายชนเผ่ามา อยู่รวมกันในตำบลเดียว มีความแตกต่างทางด้านภาษา วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตประจำวัน และการ ประกอบอาชีพ คือมีอยู่กัน ๔ ชนเผ่า คือ ส่วย ลาว เขมร และเยอ ในการทำบุญเดือนสิบนั้นก็อาจจะ ไม่ตรงกันกับที่อื่น ๆ บางหมู่บ้านก็มีการจัดงานประเพณีสารทเดือนสิบเพียงครั้งเดียวในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ มีอยู่ ๘ หมู่บ้าน ได้แก่หมู่บ้านขนาด บ้านโนนคำแก้ว บ้านบัวใหญ่ บ้านบัวน้อย บ้านหนอง

โดน บ้านสลับ บ้านหนองโดน บ้านศรีสุข เพราะทั้ง ๘ หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านของคนไทยเชื้อสายเขมรอาศัยอยู่รวมกับคนไทยเชื้อสายส่วย,ลาว,เยอ เมื่อคนในหมู่บ้านมีเชื้อสายไหนมากที่สุดและมีผู้นำเป็นคนเชื้อสายนั้น ๆ ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยตามวันเวลาผ่านไปเรื่อย ๆ มาจนมาถึงปัจจุบันก็มีการจัดขึ้นเพียงครั้งเดียว ส่วนอีก ๔ หมู่บ้านนั้นคือ บ้านปูน บ้านกล้วย บ้านตาชู บ้านโคกสะอาด จะมีการจัดงานประเพณีสารทเดือนสิบขึ้น ๒ ครั้งเช่นเดียวกับที่อื่น ๆ จัด บางครั้งเขตของตำบลสระเยาว์บางหมู่บ้านของตำบลที่มีเขตติดกับชุมชนชาวส่วย ชาวเยอ หรือชาวลาว ประเพณีก็จะเบี่ยงเบนไปทางนั้นด้วยเหมือนกัน^๔

๓.๑.๗ จุดมุ่งหมายในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนะ

จุดมุ่งหมายจะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่า เป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญู กตเวทิตาจิตต่อกันและกัน ซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย “มารดาบิดาเมื่อเห็นฐานะ ๕ ประการนี้ จึงปรารถนาบุตรผู้เกิดในตระกูลด้วยหวังว่า บุตรที่เราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเรา จักช่วยทำกิจของเรา วงศ์ตระกูลจักดำรงอยู่ได้นาน จักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การรับทรัพย์มรดก และเมื่อเราทั้งสองตายแล้วจักทำบุญอุทิศให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเมื่อเห็นฐานะเหล่านี้ จึงปรารถนาบุตรเพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษ ผู้สงบเป็นกตัญญูกตเวทิตุบุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ท้าวต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดา ช่วยทำกิจของท่านเชื้อฟุ้งโอวาท ตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีลยอมเป็นที่สรรเสริญ”^๕ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักคำสอนนี้มุ่งอธิบายให้เห็นว่าผู้อุทิศส่วนบุญได้กระทำหน้าที่ของญาติเป็นพลเมืองที่ดีด้วย เพราะได้ทำหน้าที่ครบทุกอย่าง พิธีกรรมในประเพณีสารทเดือนสิบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคี เพื่อให้เกิดความเคารพแก่บรรพบุรุษ และมรดกของบรรพบุรุษที่ได้ส่งสมถายทอดมา การแสดงออกในประเพณีสารทเดือนสิบ มีการเซ่นไหว้บูชาผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อกันว่าหากไม่ปฏิบัติเช่นนั้น วิญญาณที่ล่องลอยอยู่ก็จะให้โทษแต่ในทางกลับกันถ้าได้ปฏิบัติเซ่นไหว้บูชาก็จะให้คุณประโยชน์ มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง การปฏิบัติในพิธีกรรมดังกล่าว สะท้อนให้เห็นการเคารพรากเหง้าต้นตระกูลของตนเองได้ประโยชน์ทั้งภพนี้และภพหน้าส่งผลให้เกิดเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เพราะได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ แสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางจิตใจเป็นสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่ลึกซึ้งแม้แต่อยู่กันคนละภพก็มีอาจตัดสายสัมพันธ์นี้ได้ จึงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติเพื่อความสุขของคนที่มีชีวิตอยู่และเพื่อความสุขของผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วพิธีสารทเป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้และอำนวยประโยชน์ให้แก่บุคคลได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของพิธีสารทนั้น ประมวลได้ ๗ ลักษณะดังนี้

๑) เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิต์ แก่ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้วก็สามารถทำได้โดยถวายทักษิณาทานอุทิศส่วนบุญไปให้

^๔ สัมภาษณ์ นายสว่าง แก่นแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านขนาด หมู่ที่ ๕, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^๕ อัง.ปจก. (ไทย) ๒๒/๓๙/๖๐-๖๑.

๒) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับเปรต เพราะเป็นภูมิของสัตว์ผู้ต้องเสวยผลกรรมที่เคยทำไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เป็นภูมิที่ไร้อาชีวะ ขาดอาหาร คอยรับส่วนบุญที่เขากุศลให้ได้อย่างเดียวเท่านั้น

๓) เพื่อการแสดงความรัก ผู้มีอุปการะหรือญาติผู้ล่วงลับไปด้วยการร้องไห้เศร้าโศก คร่ำครวญนั้นมิได้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด เพราะไม่สามารถจะเรียกร้องให้ท่านเหล่านั้นกลับฟื้นคืนชีพได้แต่ทักขิณาทานที่บุคคลถวายในพระสงฆ์เท่านั้น ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

๔) เพื่อเป็นกุศโลบาย พิธีสารทนี้ใช้เป็นกุศโลบายเพื่อสั่งสอนให้บุคคลมีจิตใจเสียสละ บริจาคทานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อสั่งสมบุญไว้ในภพหน้า

๕) เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชาวไทยเชื้อสายเขมรโดยอาศัยบรรพบุรุษร่วมกัน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ในครอบครัวหมู่วงศ์ญาติและชุมชน

๖) เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล ตามหลักมงคลสูตรในพระพุทธศาสนา คือ การส่งเสริมให้เลี้ยงดูบิดามารดา เมื่อบิดามารดาล่วงลับไปลูกหลานก็สมควรที่จะแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้

๗) เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ให้คนในสังคมได้แสดงออกถึงความกตัญญูทดแทนที่ต่อผู้มีพระคุณทั้งหลาย อาทิ พ่อ แม่ บรรพบุรุษผู้ก่อกำเนิดชีวิตลูกหลาน แล้วเลี้ยงดูอุ้มชูจนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้และแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณต่อตนเองคน

โบราณมีความเชื่อว่า วันแชนโหนดานี้หากลูกหลาน คนใดไม่ได้ทำบุญไปให้ไม่จัดสำหรับ เช่น ไห้วหรือไม้ไผ่รวมพิธีกรรม โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรผีบรรพบุรุษอาจไม่พอใจและอาจจะโยนไปเป็นเหตุให้ทำมาหากินไม่ราบรื่น เพราะถูกเปรตที่เป็นญาติสาปแช่ง จิตใจเกิดความกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่ออย่างนี้ทุกคนจึงพยายามไปรวม หรือไม่ก็จัดเครื่องเช่น ไห้วที่บ้านของตนถึงจะมีภาระกิจมากมายอย่างไร เมื่อวันนี้มาถึงจะต้องไปรวมมีส่วนร่วมให้ได้ แล้วความเป็นสิริมงคลก็จะเกิดขึ้นแก่ตน และครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานนอกจากนี้ยังเป็นพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของญาติ ที่เป็นทั้งพี่น้องร่วมสายโลหิตทำให้เห็นบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษว่า เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายที่สนองความต้องการ และเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคมเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติอีกด้วย

๓.๑.๘ ขั้นตอนของพิธีสารทเดือนสิบ

ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษนั้น มีขั้นตอนการจัดพิธีสารทเขมรขั้นตอนการจัดพิธีได้ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการจัดงานและขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการจัดงาน การเตรียมการจัดงานนั้นมีการกำหนดการที่ชัดเจนแล้วว่า ในช่วงเดือนสิบ ต้องมีพิธีสารทซึ่งช่วงนี้ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดทุกวัน การเตรียมงานในระดับครอบครัวนั้น ก็จะเตรียมภาชนะต่าง ๆ ที่จะนำมาประกอบพิธีกรรม เตรียมอาหารหวานคาว ขนม ต่าง ๆ ส่วนแม่บ้านของแต่ละครอบครัวก็เตรียมเครื่องบูชา คือ การทำกรวย ๕ อัน ดอกไม้ ธูปเทียน อย่างละคู่ใส่ลงไปในกรวยแล้วใส่ขันหรือจาน วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่จะนำไปใส่ในกระเเมอ (กระจาด) นั้นก็ต้องเตรียมไว้ด้วย เช่น พริกขี้หนูผลไม้ต่าง ๆ รวมทั้งอาหารต่าง ๆ ที่ทำไว้เมื่อทำพิธีที่บ้านเสร็จก็จะนำกระเเมอไปทำพิธีที่วัดต่อไป ส่วนของทางวัดนั้นการเตรียมงานดังกล่าวมีการนัดหมายประชุมปรึกษาหารือ

เกี่ยวกับการจัดประเพณีดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในวัดโดยนัดมาทำความสะอาดที่วัด เช่น ล้างห้องน้ำ กวาดลานวัด เตรียมน้ำดื่ม น้ำใช้ ล้างภาชนะ เป็นต้น

๒) ขั้นตอนการดำเนินการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดพิธีสารทเดือนสิบนี้แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ ระดับชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

(๑) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับครอบครัว คือ การเตรียมวัตถุดิบของเครื่องเซ่นไหว้ ในพิธีสารท(แซนโฎนตา) ประกอบด้วย อาหารหวานคาว เครื่องดื่ม ผลไม้ อาหารคาว ได้แก่ ปลาหนึ่ง หมูย่าง ปลาย่าง ไก่ย่าง แกงกล้วย ลาบหมู ไก่หนึ่ง ซึ่งต้องเป็นไก่ทั้งตัว โดยเอาเครื่องในออกด้วย ของหวาน ได้แก่ ข้าวต้ม ขนมเทียน ขนมนางเล็ด ขนมดอกบัว ขนมกระยาสารท ผลไม้ ได้แก่ กล้วย มะพร้าวอ่อน ส้ม พุทรา ละมุด เป็นต้น เครื่องดื่ม ได้แก่ เหล้าขาว น้ำเปล่า น้ำอัดลม อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ที่นอน เสื้อหาวย หมอน ผ้าไหม ผ้าขาว ผ้าโสร่ง และอาภรณ์ต่าง ๆ สำหรับในปัจจุบันส่วนที่เป็นอาหารผลไม้และเครื่องดื่มตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ทุกคนในพื้นที่แห่งนี้ก็จะหาซื้อตามท้องตลาดทั่วไปที่หาได้ตามที่นั้น ๆ เพื่อความสะดวกสบายเป็นหลัก ส่วนพาน เทียนรูป กรวย ๕ ซ่อ ทำจากใบตองสดม้วนเป็นกรวย แล้วสอดด้วย รูปและเทียนพิธีสารทที่จัดขึ้นในระดับครอบครัวนี้ กำหนดเอาวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๑๐ โดยชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารต่าง ๆ เช่น ขนม ข้าวต้ม และเครื่องเซ่นไหว้ สำหรับพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ผู้นำประกอบพิธีกล่าวนำคำกล่าวบวงสรวง เพื่อเรียกผีบรรพบุรุษ การกล่าวคำบวงสรวงไม่ได้ใช้แค่ในระดับครัว แต่ยังคงใช้ในระดับเครือญาติ ระดับชุมชน หลังจากการกล่าวบวงสรวงเชิญผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่นไหว้แล้ว ก็เว้นระยะประมาณ ๑๐ นาที ต่อไปผู้นำประกอบพิธี ก็จะเชิญผีบรรพบุรุษให้มาเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ ที่ลูกหลานเตรียมไว้ เพื่อจะรับศีลรับพรที่วัดต่อไป ต่อจากนั้นผู้นำประกอบพิธี ก็จะห่อเครื่องบวงสรวงใส่ใบตอง แล้วบอกผีที่ไม่มีญาติมารับสิ่งของเหล่านั้นด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในครอบครัวนี้ ด้วยหลังจากนั้นก็เก็บเครื่องเซ่นไหว้ใส่กระเเมอ (กระจาด) เพื่อนำไปประกอบพิธีในระดับเครือญาติต่อไป^๖

(๒) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับเครือญาติ การจัดพิธีสารทในระดับเครือญาตินี้มีกำหนดในช่วงเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ปัจจุบันอาจจะล่วงเวลาไปจนถึง ๒๐.๐๐ น. เพราะวันเวลาที่มีการยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยนิยมเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายมากขึ้น จะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อเนื่องจากการประกอบพิธีในระดับครอบครัว เมื่อประกอบพิธีในระดับครอบครัวเสร็จแล้ว ก็จะประกอบพิธีในระดับเครือญาติต่อไป ซึ่งก่อนประกอบพิธี ก็มีการเตรียมวัตถุดิบของต่าง ๆ สำหรับการเซ่นไหว้ เช่นขนม อาหารหวานคาว พร้อมทั้งเครื่องดื่มและเสื้อผ้าอาภรณ์ ต้องจัดเตรียมไว้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ทุกอย่าง สิ่งของเหล่านี้เมื่อเตรียมพร้อมแล้ว ก็ไปรวมกันที่บ้านผู้อาวุโสของตระกูล เพื่อร่วมพิธีบวงสรวงเซ่นไหว้ เพราะถือว่าเป็นศูนย์รวมของญาติและวงศ์ตระกูล เมื่อจัดสถานที่และเครื่องเซ่นไหว้เรียบร้อยแล้ว ลูกหลานก็จะเชิญผู้อาวุโสของตระกูลเป็นผู้นำในการประกอบพิธีโดยการรินน้ำลงพื้นดินแล้วเรียกผีบรรพบุรุษที่ล่วงไปแล้วทั้งหมด ซึ่งมีการเอ่ยชื่อบ้าง เถาที่ตนเองจำได้ เพื่อให้มารับเครื่องเซ่นไหว้บวงสรวงเหล่านั้น การเซ่นไหว้ในระดับเครือญาติจะมีการเชิญผู้อาวุโสในบ้านอื่นและแขกผู้มีเกียรติมาร่วมงานด้วย เมื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้พอสมควรแก่

^๖ สัมภาษณ์ พระอธิการอนุสรณ์ จิตฺตมโฆ, เจ้าอาวาสวัดหนองบัวใหญ่, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

เวลาแล้วเจ้าภาพก็จะยกข้าวปลาอาหารรวมทั้งสุรายาสุมมาเลี้ยงแขก และร่วมรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี^๗

(๓) ขั้นตอนการจัดพิธีสารทในระดับชุมชน ในการประกอบพิธีระดับชุมชนนั้นต้องไปจัดพิธีที่วัด พิธีจะเริ่มตั้งแต่มีการสวดมนต์เย็น ทุกครอบครัวเตรียมกระเเมอ (กระจาด หรือตะกร้า) ใส่อาหารคาว หนากพลู ขนม หวาน บุหรี่ ข้าวต้ม ทุกอย่างรวมกันในกระเเมอ เรียกว่า กระเเมอโณนตา ซึ่งมีการตกแต่งกระเเมอให้สวยงามเพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชาและจุดธูปเทียนเพื่อทำพิธี มีพระสงฆ์เป็นผู้สวดบทสวดมนต์พิเศษเป็นการสวดเพื่อเชิญผีปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว มารับศีล และฟังธรรม และเมื่อเวลาตอนเช้าจะมีการนำกระเเมอโณนตาที่มีอาหาร ข้าวต้ม ขนมคาวหวาน ปลา เนื้อสัตว์ของปิ้งย่าง รวมกัน นำมาประกอบพิธีที่วัดโดยมีผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์มาจุดธูปเทียน และสวดทำบุญอุทิศตอนเช้า แล้วชาวบ้านก็จะนำกระเเมอเดินเวียนเทียนรอบโบสถ์เมื่อได้เวลาแล้วเชื่อกันว่า ผี เปรต อสุรกายจะออกมาล้อมวงรอคอยอาหาร และส่วนบุญที่จะนำไปเทลงพื้นหญ้าบางพื้นที่ที่กองไว้ตรงกลางศาลา แล้วเรียกให้บรรพบุรุษมารับส่วนบุญส่วนกุศลหรือผลบุญส่งให้กับปู่ย่าตา ยาย พิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและเพื่อขอความคุ้มครองป้องกันอันตรายขอความสุขความเจริญแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ในตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อฉันเสร็จแล้วก็แผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง^๘ เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้วจะมีการนำอาหารต่าง ๆ อย่างละชิ้นสองชิ้นแล้วจึงนำไปที่นาเพื่อเซ่นไหว้แม่โพสพ จากนั้นก็นำบายเบนต์ไปหว่านหรือโรยให้ทั่วนาข้าวซึ่งโดยปกติแล้วในเวลานั้นข้าวจะตั้งท้องก็เป็นการรับขวัญข้าวพอดี^๙

๓.๒ กรรมและการเกิดใหม่ตามคติความเชื่อในประเพณีสารทเดือนสิบ

ประเพณีบุญเดือนสิบเกิดขึ้นจากความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณี นิยมสืบทอดแนวคิดจากอินเดียที่ว่า บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังต้องใช้เวรกรรมอยู่ในยมโลกและจะกลับมาเยี่ยมญาติหรือครอบครัวของตนในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึงแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ซึ่งทำให้เกิดมีการทำบุญทำทานอุทิศส่วนกุศล ให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งได้รับการปล่อยตัวมาจากนรกที่ตนต้องจองจำอยู่เนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อย้ายโลกมนุษย์โดยมีจุดประสงค์ในการมาขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เชื่อกันว่าในช่วงเทศกาลบุญสารทเดือนสิบ บรรดาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะบุคคลที่ก่อกรรมไม่ดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต เมื่อตายไปจะลงโทษใช้กรรมในนรกภูมิกลายเป็น "เปรต" คติเรื่องกรรมที่ปรากฏอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ ขบวนแห่เปรตและแห่เครื่องเซ่นไหว้ เป็นการจำลองรูปแบบของเปรตลักษณะต่าง ๆ ตามแต่จะก่อกรรมมาเมื่อครั้งดำรงชีวิต เมื่อถึงสารทเดือนสิบ ยมโลกหรือนรกภูมิจะพักการลงโทษเปรตเหล่านี้ และปล่อยให้ขึ้นมารับส่วนบุญส่วนกุศล ที่ลูกหลานได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ประเพณีสารทเดือนสิบ เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณ หลังจากตายไปเชื่อว่าผู้ทำกรรมโดยอ้อมได้รับกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก

^๗ สัมภาษณ์ พระอธิการอิศราวุธ จิตตปสาโท, เจ้าอาวาสวัดสระเยาว, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ พระใส อธิภทโท, รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองบัวทอง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์รัตโนภาส, เจ้าอาวาสวัดสลัป, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

เป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะผลแห่งบาปที่ทำไว้และ ดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการ การอุปการะของญาติพี่น้องหรือผู้อื่น ที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ส่วนเดียว จึงจะมีความเป็นอยู่พออยู่ได้ ถ้าไม่มีใครอุทิศไปให้ ก็ไม่ได้รับบุญ เมื่อลูกหลานเชื่อว่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ต้องเสวยกรรมอยู่ในนรก ดังนั้นในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๐ จึงมีการทำบุญรับตายาย และในวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ เป็นวันที่เปรตทั้งหลายต้องกลับนรกตามเดิม ลูกหลานจึงทำบุญอุทิศให้เปรตบรรพบุรุษอีกครั้งเป็นส่งตายายเดินทางกลับเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนอย่างเต็มที่เพื่อให้บรรพบุรุษเดินทางกลับอย่างมีความสุข มีสิ่งของที่ลูกหลานอุทิศไปให้ใช้ในระหว่างเสวยกรรมเพียงพอในรอบปี^{๑๐}

คติความเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี มีความสอดคล้องกัน ด้วยลักษณะของความเชื่อที่ผสมผสานกัน ระหว่างคติความเชื่อเดิมของชาวบ้านกับคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา สืบทอดกันมาตามลำดับ จึงก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิญญาณว่า หลังจากที่ยังชีพไปแล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้อย่างไรจะได้รับผลกรรมนั้น ทำได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก เป็นเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั่นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการการอุปการะของญาติพี่น้อง หรือผู้อื่น เท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้รับบุญ ซึ่งผลวิสัยที่พบนั้นมีความสอดคล้องกันตามคติความเชื่อ ดังที่กล่าวมาแล้ว

๓.๓ บุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับเรื่องบุคคลที่ควรบูชานั้น ปรากฏในสัพพหมกสูตร ว่าด้วยสกลที่มีพรหมว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกลใด บูชาบิดามารดาในเรือนตน สกลนั้นชื่อว่ามีพรหมบุตรของสกลใด บูชาบิดามารดาในเรือนตน สกลนั้นชื่อว่ามีบุรพจารย์ บุตรของสกลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกลนั้นชื่อว่ามีอาหุไนยบุคคล คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของบิดามารดาคำว่าบุรพจารย์ นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่า อาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของบิดามารดา ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรบิดามารดา ผู้อ่อนนุเคราะห์ประชาท่านเรียกว่าพรหม บุรพจารย์ และอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงนมัสการ และสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำและการล้างเท้า เพราะการปรนนิบัติบิดามารดานั้น บัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์”^{๑๑} สอดคล้องกับเรื่องราวที่ปรากฏใน ลิจฉวิกรมกสูตร ความว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่ามหานามะ กุลบุตรคนใด เป็นกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษก ๑ แล้วก็ตาม เป็นผู้ปกครองรัฐซึ่งรับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตามเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ตาม เป็นหัวหน้าคณะก็ตาม เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตามมีธรรม ๕ ประการนี้ กุลบุตรนั้นพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยธรรม ๕ ประการ^{๑๒} คือ

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, เจ้าคณะตำบลสระเยาว เจ้าอาวาสวัดบ้านขนาด, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๑} อง.พูก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๑๒} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๗.

(๑) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดาด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม มารดาบิดาผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า “ขอ เจ้าจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญ อย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย

(๒) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาบุตร ภรรยา ทาสกรรมกร และคนใช้ด้วย โศกทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม บุตร ภรรยา ทาส กรรมกรและคนใช้ผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า “ขอท่านจงมีชีวิตยืนนานมีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อันบุตร ภรรยา ทาส กรรมกรและคนใช้อนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

(๓) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเพื่อนชวานาและเพื่อนร่วมงานด้วยโศก ทรัพย์ที่หามาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วย ธรรมได้มาโดยธรรมเพื่อนชวานา และเพื่อนร่วมงานผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้ว ย่อม อนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า “ขอเพื่อนจงมีชีวิตยืนนานมีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อัน เพื่อนชวานาและเพื่อนร่วมงานอนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

(๔) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเทวดาผู้รับพลีกรรมด้วยโศกทรัพย์ที่หา มาได้ด้วย ความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มา โดยธรรมเทวดาผู้รับพลีกรรมได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจ อันงามว่า “ขอท่านจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้วพึงหวัง

(๕) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาสมณพราหมณ์ด้วยโศกทรัพย์ที่หามาได้ ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดย ธรรมสมณพราหมณ์ผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงาม ว่า “ขอท่านจงมีชีวิตยืนนานมีอายุยืนนาน” กุลบุตรผู้อันสมณพราหมณ์อนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความ เจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย” คติความเชื่อเรื่องการบูชาบุคคลที่ควรบูชา พบว่าการประกอบ พิธีกรรมในประเพณีสารทเดือนสิบนั้นมีการบูชาบุคคล ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑) การบูชาพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ เป็นสาวกของพระพุทธองค์ สงฆ์นั้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ สมมติสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุหมู่หนึ่งมีจำนวน ตั้งแต่ ๔-๒๐ รูปขึ้นไป สามารถประกอบสังฆกรรม ตามพระวินัยกำหนด อริยสงฆ์ ได้แก่ ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปแล้ว เช่น พระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์“การบูชาพระสงฆ์ในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษ นั้นสังเกตได้จากพุทธศาสนิกชนเข้าไปหาพระสงฆ์ต้องกราบไหว้ด้วยความเคารพมีกิริยาอาการ เรียบร้อยพูดจาปราศรัยด้วยความเคารพและอ่อนน้อม อนึ่งพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ทาง พระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการถวายไทยธรรมให้กับพระภิกษุสงฆ์ ในพิธีสารททุกครั้งไปเมื่อ มีการทำบุญที่วัด เพราะเชื่อกันว่าพระสงฆ์เป็นเนืองนาคบุญของโลกเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศัลบริสุทธิ สมควรได้รับการบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ปรนนิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศ

ไปให้ญาติก็มีการถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชั้นจะมีก็แต่พี่ซึก ผลไม้ เนื้อ ขนม ข้าวต้ม บางส่วนเท่านั้นที่เอาไปเทใกล้กับลานโบสถ์ตามคติความเชื่อโบราณ”^{๓๓}

๒) การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องกับพิธีสารทที่ชาวจังหวัดศรีสะเกษ ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้

- การเข้าไปหา บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ บิดา มารดาอโหสิกรรมกับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต

- มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุขความเจริญอายุยืนขวัญเย็น

- พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้วให้ได้รับผลบุญนี้ด้วยหนึ่งความมุ่งหมายที่สำคัญของประเพณีสารทโดยเฉพาะเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายและญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นเพราะวิถีชีวิตของชาวจังหวัดศรีสะเกษ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ตามลักษณะของสังคมเกษตรกรรมจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึงการทำอาหารและสิ่งของอื่น ๆ ถวายพระด้วยนอกจากนี้ยังถวายพระในรูปของผลผลิตที่ยังไม่แปรสภาพ เช่น ข้าวสารอาหารแห้งและของใช้ส่วนตัวต่าง ๆ ด้วยเพื่อเป็นเสบียงแก่พระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองครอบครัวและเพื่อผลในการประกอบอาชีพต่อไปส่วนการบูชาในลักษณะอื่น ๆ มีปรากฏดังนี้

๓) การบูชาผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นคติความเชื่อที่ปฏิบัติร่วมกันในระดับเครือญาติ เพราะวงศ์ตระกูลหนึ่ง ก็มีผู้อาวุโสในตระกูลรวมอยู่ด้วย เมื่อถึงวันสารทก็เป็นหน้าที่ของลูกหลานที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับ บิดามารดาของตน คือการเข้าไปหา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจพร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ ปู่ย่า ตายาย อโหสิกรรม กับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุยืนขวัญเย็น พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้วให้ได้รับผลบุญนี้ด้วย“การบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของผู้ที่รักและเคารพ ซึ่งล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะในขณะที่บุคคลเหล่านี้ยังมีชีวิตได้ทำประโยชน์ให้มากมาย เมื่อท่านเหล่านี้ตายจากไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่เบื้องหลังในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติ จะต้องมีการบูชา เช่น ไหว้ กันอยู่เสมอและทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของส่งไปให้เพราะการระลึกถึงบุญคุณที่ท่านเหล่านั้นเคยทำกับตนมาก่อนถ้าใครไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อก็อาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นานาจึงเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องภูตผีหรือวิญญาณ ว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลสุขสวัสดีมาให้และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากความลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดถึงและทำการกราบไหว้เช่นสักการะบูชาบ่อยเข้า ๆ ก็ปลุกความเชื่อลึก

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระมหาดอนไชย สิริวิฑฒโน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเกียรตินี้แก้วสามัคคี, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ลงไปในส่วนนี้ของแต่ละคน จนไม่สามารถถอดถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ความเชื่อที่ตัวเองเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์”^{๑๔}

๓.๔ คตินิยมของการจัดพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวตำบลสระเยาว จะผูกพันกับการนับถือผี มักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโฎนตา ซึ่งถือว่ามียุติพิลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร กล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายหลักในการทำพิธีนี้ก็คือ ความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเชื่อว่าคนเราเมื่อตายไปแล้ว วิญญาณยังสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ หากวิญญาณเหล่านั้นได้รับการต้อนรับดี ได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานอุทิศให้ก็ช่วยช่วยให้พรให้ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง อยู่เย็นเป็นสุขและถ้าครอบครัวใดไม่ได้ทำพิธีนี้ ก็จะเป็นคนอกตัญญูผีบรรพบุรุษจะโกรธและสาปแช่ง ให้ประสบกับความทุกข์ เดือดร้อน มีอันเป็นไปต่าง ๆ นา ๆ ให้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีอันเป็นไป ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจ เกิดความทุกข์จิตใจก็จะมีความกังวลเศร้าหมองและมีผลต่อการทำมาหากิน^{๑๕} ซึ่งพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวนี้นี้กลายเป็นการความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวไทยเชื้อสายเขมรและมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ และมีคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวมานี้ สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องการบูชาในประเพณีสารทเดือนสิบของประชาชนในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและการบูชาด้วยการประกอบพิธีกรรม ดังนี้

- เครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ रुपเทียน อย่างละ ๕ คู่ เรียกว่า กรวย ๕ ใช้จุดบูชา ก่อนพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ เป็นประกอบพิธีเพื่อเชิญวิญญาณผีบรรพบุรุษให้ทราบ และเตรียมพร้อมที่จะรับเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ การทำกรวยนั้นทำด้วยใบตองสดแล้ว พันให้เป็นรูปกรวยแล้วนำมาบรรจุใส่ ดอกไม้ रुप เทียน อย่างละ ๕ คู่ จึงเรียกว่ากรวย ๕ ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายของคำว่า ชั้น ๕ ในพระพุทธศาสนา

- เครื่องสังเวย ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ อาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ พืชผักผลไม้ เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับเงินทองต่าง ๆ “บายเบนต์” วางบนพานหรือจานเป็นรูปทรงกรวย เสียบไม้ไผ่เล็ก ๆ กับหมากอ่อน ฝาคีบ่าง ๆ และวางเงินเหรียญไว้บนข้าวครอบไว้ด้วยกรวยที่ทำจากใบตองสด ส่วน “กระเซอ” (กระเจาดใส่สิ่งของเครื่องเซ่นไหว้สานด้วยไม้ไผ่หรือพลาสติก) สำหรับใส่เสปียงต่าง ๆ มีลักษณะรูปร่างแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น มีสายสะพาย มีหูหิ้วโดยชาวบ้านจะนำมา

^{๑๔} มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๖), หน้า ๗๐.

^{๑๕} ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสงและคณะ, พิธีกรรมแซนโฎนตา : กรณีศึกษากันชนสองตอน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแห่นอำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕.

รวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษตามความเชื่อว่าสิ่งของเหล่านี้จะได้นำไปใช้ในภพหน้า

ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษมีการแสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีสารทเดือนสิบ เช่น มีการใช้เครื่องบูชา เพราะเชื่อกันว่า รูป เทียนที่ใช้จุดบูชาพระรัตนตรัยนั้น คือ บูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนผีบรรพบุรุษสามารถเป็นสื่อติดต่อ ระหว่างมนุษย์กับผีบรรพบุรุษได้ ดอกไม้ที่ใช้ในพิธีกรรม เป็นดอกไม้ที่พอลาได้ในพื้นที่ของตน เช่น ดอกกรัก ดอกพุด ดอกจำปี เป็นต้น ดอกไม้เหล่านี้จะมีกลิ่นหอมและมีสีขาวเนื่องจากเชื่อกันว่า สิ่งของที่มีกลิ่นหอมเป็นสิ่งที่ดีงาม ดอกกรัก หมายถึงความเชื่อ ดอกพุด เป็นชื่อที่พ้องกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีสิ่งของต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า ของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน คือ สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าอามิสบูชา ส่วนการปฏิบัติบูชานั้น ปรากฏให้เห็นในลักษณะการประพุดเทียนน้อมถ่มถนอมและการเคารพกราบไหว้ การเลี้ยงอาหารบรรพบุรุษทั้งผู้ที่มีชีวิตอยู่และผู้ล่วงไปแล้ว^{๑๖}

๓.๔.๑ การจัดพิธีสารทตามคตินิยมของคนในท้องถิ่น

การประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่ได้กระทำมาแต่ในอดีตนั้น เป็นลักษณะความเชื่อที่สืบทอดและถือปฏิบัติกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่าง ความคิด หรือการกระทำ ที่ได้สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบัน^{๑๗} การประกอบพิธีกรรมบุญเดือนสิบก็เช่นกันจะเป็นการไหว้ผีบรรพบุรุษ ก็เพราะเชื่อว่าเมื่อมีการทำพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษแล้ว จะทำให้ผู้เช่นไหว้ไม่มีอันตรายเพราะผีบรรพบุรุษจะช่วยปกป้องคุ้มครอง ความเชื่อดังกล่าวนี้นี้มักจะเป็นลักษณะร่วมของคนไทยทุกท้องถิ่น อันสืบเนื่องมาจากการประสบปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั่นเอง เช่นเมื่อคนเราประสบปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเองได้หรือคนอื่นก็มาอาจที่จะช่วยได้ คนเราจึงหันเหไปหา ความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งที่เรียกว่าเหนือธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจลึกลับ อำนาจเหล่านั้นอาจเป็นเทพเจ้า ภูตผี เปรตตะนั้น เพื่อเป็นการอ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นได้คุ้มครอง หรือบางทีเข้าใจว่าภัยพิบัติต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านั้น จึงมีการอ้อนวอนภาวนาขอให้ปลอดภัยเมื่อตนเองปลอดภัยแล้ว ก็แสดงความกตัญญู ด้วยการเช่นไหว้บูชาสิ่งเหล่านั้นหรือประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าในสังคมไทย มีความเชื่อเหล่านี้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันซึ่งประเพณีพิธีกรรมของภาคต่าง ๆ นั้นก็มีความแตกต่างกันไปแล้วแต่สภาพแวดล้อมของพื้นที่^{๑๘}

๑). คตินิยมเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่น คตินิยมของการจัดพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเช่นไหว้บรรพบุรุษชาวไทยเขมร จะผูกพันกับการนับถือผีมักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมรยังผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโฎนตา ซึ่งถือว่ามียุทธพลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร กล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมาย

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระอธิการอิศราวุธ จิตตปสาโท, เจ้าอาวาสวัดสระยาว, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอส ซี พับลิเคชัน, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๒.

^{๑๘} เจือ สตะเวทิน, คติชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๙-๑๔.

หลักในการทำพิธีนี้ก็คือความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยเชื่อว่าคนเราเมื่อตายไปแล้ววิญญาณยังสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ต่อไป^{๑๙}

๒). คตินิยมเกี่ยวกับเรื่องการเข้าทรง พิธีกรรมการเข้าทรงนั้นในภาษาของคนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษเรียกว่า “การเล่นแทนหรือรำแม่มด” เป็นพิธีการเข้าทรงให้ครูทำขึ้นเพื่อบูชาครูของชาวไทยเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งความเชื่อนี้เชื่อว่าผีบรรพบุรุษ หรือผีบรรพบุรุษได้ทำให้เกิดการเจ็บป่วยเพราะเมื่อรักษาที่โรงพยาบาลไม่หายแล้ว ต้องมาทำพิธีเข้าเล่นแทน (ให้ครู) ต่อไป เพราะเห็นว่าเป็นแนวทางสุดท้ายในการรักษาพยาบาลผู้ป่วย และบางคนที่หายบ้าง บางคนก็ไม่หาย การให้ครูของ แทนหรือผี ยังสามารถทำนาย เสี่ยงทาย ไ้ห่วย และค้นหาสาเหตุของความเจ็บป่วยได้อีกด้วยเรียกว่าพิธีเรียกขวัญ ให้คนเป็นไข้ และเมื่อหายจากอาการไข้แล้วเมื่อถึงวันพระวันสำคัญทางศาสนาจะกราบไหว้บูชา เมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็คิดว่ามีต้นเหตุมาจากครูกำเนิดเนื่องจากคิดว่าเคยทำสิ่งไม่ดีไว้ทำให้ครูกำเนิดโกรธและทำให้มีอันเป็นไป เล่นแทน(การเข้าทรงของชาวไทยเชื้อสายเขมร) จะเป็นสื่อกลางติดต่อกันระหว่างผีกับเทพหรือสิ่งลี้ลับอื่น ๆ^{๒๐}

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นความเชื่อที่เกิดจากความเชื่อดั้งเดิมของคนโบราณคือเมื่อคนตายไปแล้วเชื่อว่าวิญญาณยังคงลอยอยู่สามารถให้คุณและให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้นอกจากความเชื่อเรื่องผีของคนในท้องถิ่นแล้ว อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ก็มีส่วนแทรกความเชื่อเหล่านั้นด้วย กล่าวคือ ในศาสนาพราหมณ์ก็มีความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่เชื่อในเรื่องกรรม เหตุนี้เองความเชื่อทั้งสองจึงผสมกลมกลืนกันจนมีอาจแยกออกจากกันได้ แต่พิธีกรรมดังกล่าวก็เกิดขึ้นเพื่อหวังผลในการเกิดใหม่ให้ดีกว่าชาตินี้ ทั้งของตัวเองและผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ไปแล้วส่วนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาก็มีเรื่องกรรมเช่นกัน ซึ่งผลของการกระทำก็เป็นพลังที่จะกำหนดวิถีชีวิตของคนเรา จึงมีแนวคิดในเรื่องการทำบุญอุทิศเพื่อแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษนั่นเอง^{๒๑}

๓). คตินิยมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ คำว่า ผีบรรพบุรุษ ได้แก่วิญญาณของปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้วยังเป็นสัณเฑาะส์แสวงหาที่เกิดเที่ยวไป ๆ มา ๆ ยังบ้านเรือนของลูกหลานมาดูแลความสุขทุกข์คุ้มครองบ้านเรือนเพื่อลูกหลานได้รับความผาสุกช่วยให้ดำรงวงศ์สกุลเจริญรุ่งเรืองสืบทอดธรรมนิยมจนมีพิธีไหว้เจ้า คือ ไหว้เซ่นสังเวยผีวิญญาณพ่อแม่ที่ตายไปแล้วเหตุนี้ คนอีสานจึงมีความเชื่อเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือนกันมาถึงเทศกาลตรุษสารท จึงทำบุญตรุษสารทอุทิศบุญกุศลไปถึงผีวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งยังเป็นสัณเฑาะส์จะได้รับส่วนกองบุญของลูกหลาน เมื่อได้รับแล้วจะมีความปลาบปลื้มดีใจ เรียกว่า ประเพณีส่งข้าวเปรต^{๒๒} ผีปูตาที่ชาวบ้านเรียกสั้น ๆ ว่า ปูตานี้ยังมีความเชื่อปรากฏอยู่และถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะทุกคนยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อความเป็นสิริมงคล เพราะเชื่อว่าผีปูตาช่วยให้ชาวบ้านอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขและแคล้วคลาดจากอันตรายต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น และการตั้งชื่อปูตา จะต้องตั้งชื่อตามความสำคัญของสัญลักษณ์ ในสถานที่นั้น ๆ เช่น ถ้าศาลอยู่ใต้ต้นมะขาม ก็จะต้องตั้งชื่อผีปูตาต้นมะขาม

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงโส, นายก อบต.สระยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางติ่ม นางวงศ์, ผู้ใหญ่บ้านโนนคำแก้ว ตำบลสระยาว, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสมหมาย นางวงศ์, รองประธานสภา อบต.สระยาว, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} เพ็ญศรี ดูก และคณะ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕-๑๖.

ถ้าศาลตั้งอยู่ที่ตันโพธิ์ก็ตั้งชื่อว่าฝิปปูตตันโพธิ์ เป็นต้น และเมื่อจะมีการเซ่นไหว้บูชา ก็เตรียมงาน โดยมีผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ร่วมมือกัน จัดตกแต่งสถานที่ให้มีความงดงาม และจัดเตรียมสถานที่สำหรับพระสงฆ์ เพื่อเตรียมประกอบพิธี เจริญพระพุทธมนต์ ส่วนในช่วงเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตร เมื่อเสร็จแล้ว ก็ถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ และยอดเงินที่เหลือก็จะนำถวายพระสงฆ์ให้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ที่วัดต่อไป^{๒๓}

ชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดศรีสะเกษมีความเชื่อว่าเมื่อวันดังกล่าวเวียนมาถึง ฝิบรรพบุรุษเมื่อยังมีชีวิตอยู่ร่วมรับประทานอาหารและของหวานของคาวเครื่องต้มต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหารที่บรรพบุรุษเคยชอบเมื่อยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเครื่องเซ่นไหว้ทุกอย่างพร้อมแล้วผู้นำในพิธีก็จะถามถึงลูกหลานคนนั้นหลานคนนั้นมาหรือยัง เสียงถามเสียงตอบอิงคะนิง เมื่อพร้อมหน้าเป็นที่พอใจแล้วก็จะเริ่มเซ่นไหว้โดยจุดธูป เทียน ยกขันห้ำไหว้และเรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้และรินน้ำให้ล้างมือรินเครื่องต้มทั้งหมักและเบา โดยขี้บอกให้วิญญาณรู้ว่ามิเครื่องเซ่นไหว้อะไรบ้าง เสียงเรียกผีของลูกหลานที่มีอยู่หลายคนฟังแทบไม่รู้เรื่อง การเรียกวิญญาณต้องพยายามออกชื่อคนนั้น คนนี้ ให้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็รินเครื่องต้มเรื่อย ๆ ให้ได้ครบสามครั้งในพิธีเช่นนั้นใช้เวลาประมาณ ๑๐ – ๓๐ นาที จากนั้นก็จะรินน้ำให้ล้างมือล้างปากเปลี่ยนเสื้อผ้าอาภรณ์ให้ใหม่ซึ่งได้จัดไว้ในพิธีบอกให้ฝิบรรพบุรุษไปวัดเพื่อฟังพระเจริญพระพุทธมนต์บอกบุญกุศลต่อไป ผู้นำในการประกอบพิธีก็กล่าวอวยชัยให้พรลูกหลานที่มาร่วมงานโดยสมมติเป็นตัวแทนของบรรพชน รับประทานเครื่องเซ่นไหว้เป็นที่สนุกสนานร่วมกัน^{๒๔}

๔). คตินิยมเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ของชาวเขมรเซ่นเครื่องต้มการเซ่นไหว้เหล่านี้เพราะเชื่อว่าเหล่านี้เป็นเครื่องต้มที่บุพการีและฝิบรรพบุรุษชอบน้ำเพราะเชื่อว่า เมื่อฝิบรรพบุรุษได้รับประทานข้าวปลาอาหารอิ่มแล้วต้องดื่มน้ำตามทีหลังอาหารจะถวายอาหารคาวหวาน ประกอบด้วย ไก่ย่าง ปลาปิ้ง เนื้อย่าง ลาบ ก้อย แกงร้อน ขนมน้ำยา ยำเนื้อทอด ไข่ต้ม ข้าว ข้าวต้ม ขนมน้ำ ข้าวโพด มัน ผัก และผลไม้ โดยเฉพาะ ไก่ย่าง เชื่อว่าเป็นอาหารที่ดีที่สุดที่หาง่าย เพราะเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน และเป็นตัวแทนของสัตว์สองเท้าที่นำมาเลี้ยงบวงสรวงเซ่นไหว้ ปลาปิ้ง เพราะเชื่อว่าฝิบรรพบุรุษจะได้ช่วยรักษาข้าวในนาให้อุดมสมบูรณ์ เพราะปลาหามาได้จากที่นาของตนเอง เซ่นไหว้นี้เนื่องจากเชื่อว่า การจัดเซ่นไหว้ฝิบรรพบุรุษในแต่ละปีจะต้องถวายสัตว์สี่เท้าด้วย จึงจะครบองค์ประกอบ เซ่นไหว้ ลาบ ก้อย แกงร้อน ขนมน้ำยา ยำเนื้อทอด ไข่ต้ม ข้าว ข้าวต้ม ขนมน้ำ ข้าวโพด มัน ผัก และผลไม้ เพราะเชื่อว่า เป็นอาหารที่บรรพบุรุษนิยมรับประทาน และเป็นอาหารพื้นบ้านที่ใช้รับประทานกันมาตลอดเมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ โดยเฉพาะข้าวต้มเป็นของหวานที่ใช้ต้อนรับแขก ใช้ถวายพระและเซ่นไหว้ฝิบรรพบุรุษ ที่ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ส่วนหมาก พลู และยาสูบ นำมาเซ่นไหว้ด้วยเพราะมีความเชื่อว่าการต้อนรับแขกในสมัยโบราณจะต้องใช้สิ่งเหล่านี้ เสื้อผ้า แป้ง หวี และกระจกเงินนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งของที่ใช้ในการแต่งตัว การให้ทานเสื้อผ้า แก้วที่มีชีวิตอยู่เมื่อกรวดน้ำอุทิศผลไปให้ ฝิบรรพบุรุษจะได้จับของเหล่านี้โดยตรง ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับภาชนะใส่เครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ถ้วย จาน และถาด เชื่อว่าเป็นขนบธรรมเนียมของชาวไทยเขมรที่ใช้มาตั้งแต่อดีตใช้ถาดเป็นภาชนะข้าวแทนกระด้ง เพราะเชื่อว่าฝิบรรพบุรุษเป็นผี

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระอธิการอิศราวุธ จิตตปสาโท, เจ้าอาวาสวัดสระเยาว์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสว่าง แก่นแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านขนาด, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ญาติผู้ใหญ่ควรแก่การเคารพนับถือภาษาชนที่ใช้จะต้องเป็นของที่ซื้อใหม่ ๆ สำหรับไว้ต้อนรับ โดยเฉพาะเพื่อให้สมเกียรติสำหรับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของปुरुองภาษาชนใส่เครื่องเช่นไห้ว ประกอบด้วย เสื้อ พูก ผ้าขาว และหมอนเพราะมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะเกิดความพอใจ ที่ ลูกหลานให้ความเคารพนับถือและแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น^{๒๕}

๓.๔.๒ การจัดพิธีสารทตามคตินิยมแบบศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์เข้าสู่ดินแดนไทยและกัมพูชาโดยมีความเกี่ยวข้องกับราชสำนักพูนันตลอดมาถึงราชสำนักไทยมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งเห็นได้จาก โบราณสถาน โบราณวัตถุทางศาสนาพราหมณ์ มีร่องรอยกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ประเทศไทยและกัมพูชาลัทธิพราหมณ์ได้นำเอาพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเผยแพร่และแผ่ขยายอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษซึ่งสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ความเชื่อวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ปรากฏให้เห็นในโบราณสถานคติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เหล่านี้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของอารยธรรมของอินเดียมีการนำมาประยุกต์ใหม่ผสมผสานกลมกลืนให้เข้ากับความเชื่อของคนในท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ มีการถ่ายทอดและขยายอิทธิพลความเชื่อเหล่านี้เพื่อตอบสนองความสุขทางกายและทางใจ ให้สอดคล้องกับสังคมและวิถีชีวิตการดำรงอยู่ตามยุคสมัยโดยมุ่งเน้นคุณค่าด้านความสงบสุขทางอารมณ์พิธีสารทนั้นในศาสนาพราหมณ์เป็นพิธีเช่นไหว้บูชาบรรพบุรุษที่ผู้นำในพิธีกรรมนั้นจะต้องเป็นลูกชายเพราะจะช่วยให้บรรพบุรุษพ้นจากนรก^{๒๖} การบูชาบรรพบุรุษคือ การเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของท่านด้วยก้อนข้าวสุก (ปิงทะ) เพื่อช่วยบรรพบุรุษมีบิฑามารดา เป็นต้นให้พ้นนรกขุมปุตตศราถ์ ครั้งแรกทำก่อนเอาศพไปเผาศพไปเผากระทำตลอดไป ๑๐ วันตั้งแต่วันตาย จนถึงวันที่ ๑๑ กระทำเป็นการรวมญาติโดยญาติฝ่ายแม่และฝ่ายพ่อขึ้นไป ๓ ชั่วโมง และลงมาอีก ๓ ชั่วโมง ศราถ์เหล่านี้จะต้องทำไปเดือนละครั้งเป็นอย่างน้อยตลอดปี^{๒๗} แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเข้าไปมีบทบาทในสังคมอีสานแล้วก็ตาม แต่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก็ไม่ได้ลบเลือนความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของสังคมอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยเชื้อสายเขมร ได้แสดงออกให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องภูติผีบรรพบุรุษยังฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกในสังคมของคนแถบนี้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน^{๒๘}

^{๒๕} วันทา แก่นวงษ์คำ, ประเพณีการทำบุญเบญจ์ของชาวบ้านพราน ตำบลพราน อำเภอนาหว้าจังหวัดศรีสะเกษ *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

^{๒๖} ธีรยุทธ สุนทรา, *ศาสนโศภนศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓.

^{๒๗} เสฐียร พันธรั้ง, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติวิธาน, เจ้าคณะตำบลสระยาวและเจ้าอาวาสวัดบ้านขนาด, ตำบลสระยาว, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

๓.๔.๓ การจัดพิธีสารตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อเรื่องเป็นเปรตนั้นชาวอีสานเชื่อว่ามีมูลเหตุจากบุคคลที่ประกอบด้วยอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ ความโลภความโกรธและความลุ่มหลงโดยแสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจที่เรียกว่า ทุจริต ๓ คือ กายทุจริต วาจาทุจริต และมโนทุจริต^{๒๙}

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องโลกหน้ามีจริงนั้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ว่า สัตว์จะต้องถือกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งหรือภพภูมิใดภพภูมิหนึ่ง จนกว่าจะบรรลอรหัตผลทำลายกิเลสจนหมดสิ้นก็ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกความเชื่อเรื่องเปรตทางพระพุทธศาสนานั้นสืบเนื่องจากเค้าเรื่องของญาติพระเจ้าพิมพิสารที่ตายไปแล้วเกิดเป็นเปรต พระองค์จึงทรงอุทิศส่วนบุญไปให้และเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธนิยมทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้เป็นเปรตในปรโลก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเพราะเชื่อว่าญาติจะได้รับ ส่วนบุญที่ญาติอุทิศไปให้เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นมีความหมาย ๒ ด้าน คือ ผู้ล่วงลับไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ส่วนในทัศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายที่หลากหลายออกไปสรุปได้ว่า เปรต คือ ผู้ที่ตายไปจากโลกมนุษย์แล้วไปเสวยผลแห่งกรรมที่ตนได้กระทำไว้ เช่นเปรตสูงเทียมสวรรค์ เปรตไฟไหม้ทั้งตัว เป็นต้นมูลเหตุให้เกิดเปรตอันเกิดอนุสัย ๓ อย่าง และอกุศล ๓ อีกทั้งเหตุอื่น ๆ อีก เช่น ความเห็นผิดจากคลองธรรม หากพิจารณาในแง่ของบุญกรรมของเปรตจะเห็นว่า เกิดจากการกระทำความชั่วทางกายเรียกกายทุจริตการกระทำทางวาจาเรียกว่าวาจาทุจริตและการกระทำทางใจเรียกว่า มโนทุจริต^{๓๐}

ชาวอีสานส่วนใหญ่จะไม่แยกว่าอะไรเป็นพุทธ เป็นผี นั่นคือจะเชื่อถือให้ความเคารพและประกอบพิธีกรรมตามจารีตทุกผู้ทุกนามแม้แต่พระภิกษุที่เป็นคนในท้องถิ่นเอง (ที่ไม่ได้ศึกษาปริยัติธรรมสมัยใหม่) ก็ไม่นิยมชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า พิธีกรรมใดเป็นพิธีเนื่องด้วยผีสง หรือพิธีกรรมใดเป็นพิธีของชาวพุทธ และโดยปกติแล้วสังคมอีสาน ก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะแยก กลับเห็นว่าพิธีกรรมเหล่านั้นเป็นพิธีกรรมที่นำมาเพื่อสันติสุข เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและสังคม ไม่พึงใจที่จะละเว้นไม่ประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น หรือไม่เคารพนับถือ ด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้อาจจะเป็นคำตอบที่ดีในคำถามที่ว่าทำไมความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณ ในสังคมอีสานนั้น ยังฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึก มากกว่าท้องถิ่นอื่น^{๓๑}

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกับประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวคือ พิธีกรวดน้ำและการเรียกผีบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้สอดคล้องกับเรื่องการอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนาความเชื่อเรื่องยมบาลปล่อยเปรตมารับส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้องสอดคล้องกับเรื่องการรับส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการนำดอกไม้ ของหอม อาหาร ทรัพย์สินเงินทอง หรือของมีค่ามามอบให้ผู้มีพระคุณ สอดคล้องกับหลักการบูชาทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการบูชาวัตถุเช่น

^{๒๙} พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวิโร(สิทธิศักดิ์), “ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน : กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๙.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๗๘.

^{๓๑} เพ็ญศรี ตึก,และคณะ, **วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙๐.

การบูชาพระพุทธรูป การเซ่นไหว้ศาลปู่ตา ศาลพระภูมิ และเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของบรรพบุรุษในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องวัตถุที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมบูชาสักการะ บรรพบุรุษ และพระรัตนตรัยในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ สอดคล้องกับหลักการบูชาสังเวชนียสถาน ตามคติทางพระพุทธศาสนาความเชื่อเรื่องการสาปแช่งของผีบรรพบุรุษ และการประสบเหตุเภทภัยต่าง ๆ เพราะความไม่รู้จักกตัญญูรู้คุณตามคติความเชื่อในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษ นั้น สอดคล้องกับหลักความเชื่อเรื่องอบายภูมิตามคติทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องผีบรรพบุรุษ ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการปลุกฝังความกตัญญูตามคติของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่อง การเซ่นไหว้ด้วยวัตถุสิ่งของการถวายทานแก่สมณพราหมณ์ ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษสอดคล้องกับหลักการบริจาทตามคติของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่อง การเรียกผีบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ การให้พรของผู้อาวุโส การให้พรของผีบรรพบุรุษ

ตลอดถึงการแสดงธรรมเทศนาของพระสงฆ์ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษสอดคล้องกับหลัก ปิยวาจาตามคติของพระพุทธศาสนา พิธีแห่เครื่องเซ่นไหว้ ถวายทานแก่พระสงฆ์ และการรวมญาติเพื่อพบปะในงานประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษสอดคล้องกับหลักอัตถจริยาตามคติของพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตน ในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษนั้นสอดคล้องกับหลักสมานัตตตามคติของพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผลบุญผลบาปที่มีผลต่อชีวิตหลังความตายในพิธีกรรมแซนโฎนตานี้สอดคล้องกับหลักกรรมและการเกิดใหม่ตามคติทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องการเซ่นไหว้เพื่อขอความคุ้มครองและป้องกันอันตรายจากบรรพบุรุษ ในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษสอดคล้องกับหลักความไม่ประมาทตามคติทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่อง บุญบาป กรรม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในประเพณีสารทเดือนสิบ ของจังหวัดศรีสะเกษคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะความเชื่อที่สอดคล้องกันบ้าง ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาบ้าง ลักษณะการไขปริศนาธรรมบ้าง การหยิบยกพิธีกรรมและเรื่องราวต่าง ๆ มาวิเคราะห์เป็นหลักธรรมบ้าง ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียด ดังนี้

๓.๔.๔ การปลุกฝังจริยธรรมในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร

จริยธรรมเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติหรือสัจธรรมการปฏิบัติในกรณีนี้ก็คือการดำเนินชีวิตแต่เราจะต้องมาดูว่าในการปฏิบัติอย่างนี้หรือในการดำเนินชีวิตอย่างนั้นเราจะต้องทำอะไรบ้างคือจะต้องมีคำถามว่าที่ปฏิบัติสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติหรือสัจธรรมนั้น ปฏิบัติต่ออะไร ถึงตอนนี้ เราก็จะเห็นสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชีวิตจำแนกได้ ดังนี้ คือ

- ชีวิตของมนุษย์เอง
- สังคม
- ธรรมชาติแวดล้อม
- สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้น ซึ่งอาจจะรวมเข้าในข้อแรก

เป็นสิ่งที่ฟุ้งมาและงอกออกมาจากตัวมนุษย์เองในที่นี้ ในการที่จะปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังขารหรือกฎของธรรมชาตินั้น เราก็ต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ถูกต้อง คือ ปฏิบัติต่อชีวิตของตนเอง ต่อสังคมและต่อธรรมชาติแวดล้อมให้ถูกต้อง ดังนั้น ความหมายของจริยธรรมจึงพูดได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และปฏิบัติถูกต้องต่อสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นดังที่กล่าวข้างต้นนี้คือจริยธรรม^{๓๒}

นอกจากความสัมพันธ์กับพ่อแม่แล้วเด็กจะได้รับการฝึกจากครอบครัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องด้วยโดยมีพ่อแม่เป็นผู้นำเริ่มตั้งแต่การนำในด้านความรู้สึกและทัศนคติที่ดีงามลูกที่ยังเป็นเด็ก ๆ ที่เป็นหญิงชาย เป็นพี่น้อง จะมีการสร้างความรู้สึกรูปแบบหนึ่ง คือการสร้างความรู้สึกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นความรู้สึกที่ดีงาม มีเมตตา คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันความรู้สึกแบบนี้ อยู่เหนือหรือข้ามพ้นความรู้สึกทางเพศ คือความเป็นพี่เป็นน้องนั้น เหมือนไม่มีเพศ เหมือนไม่มีความเป็นหญิงเป็นชายความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้องนี้จะมากลบหรืออย่างน้อยมาคานความรู้สึกทางเพศที่มองกันระหว่างหญิงชายเด็กที่อยู่ในครอบครัวในลักษณะนี้ จะชินกับความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้อง ถ้ามีการปลูกฝังดี เวลาออกไปอยู่ในสังคมเด็กก็จะมีความรู้สึกแบบนี้เป็นพื้นฐานอยู่ในใจ เวลาพบปะมองเห็นผู้หญิงอื่นผู้ชายอื่น ก็จะมีความรู้สึกส่วนหนึ่งที่นึกถึงความเป็นพี่สาวน้องสาวเป็นพี่ชาย น้องชาย ซึ่งเป็นความรู้สึกที่คลุกกับความรู้สึกทางเพศได้ทันที ถ้าไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ติดมาจากการอบรมบ่มเพาะในครอบครัวแล้วเมื่อเด็กเติบโตขึ้น ก็จะมีความรู้สึกด้านเดียว คือความรู้สึกระหว่างหญิงชาย เพราะฉะนั้น เมื่อออกไปในสังคมก็มีทางที่จะเกิดปัญหาได้มากคิดว่าปัจจุบัน จะมีปัญหาเรื่องนี้มากด้วยคือ ความรู้สึกที่พัฒนาจากความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ ลูกและระหว่างพี่น้องซึ่งเรียกสั้นๆ ว่าความรู้สึกฉันพ่อแม่ลูก และความรู้สึกมองกันอย่างพี่น้องกำลังจะเลือนหายไป

เพราะฉะนั้นเวลาออกไปอยู่ในสังคม ก็จะมีปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพราะการที่คนมองกันด้วยความรู้สึกแบบญาติพี่น้องไม่มีมาช่วยดุลหรือคานความรู้สึกที่หนักไปในด้านความรู้สึกทางเพศอย่างเดียวตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญมากเท่ากับว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคมที่จะจูงสังคมไปในทางที่ดี เพราะฉะนั้นในพุทธศาสนาจึงมีคำสอนที่ท่านสอนพระไว้ว่าถ้าพบผู้หญิงวัยสูงหน่อยก็ให้มองเป็นเหมือนแม่ ถ้าพบผู้หญิงที่อายุน้อยกว่าหน่อยก็ให้มองเป็นพี่สาวถ้าอายุน้อยกว่าก็ให้มองเป็นน้องสาว ตรงนี้ก็คือการนำความรู้สึกแบบญาติพี่น้องมาชักนำคุณธรรมซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีงาม ถ้าโดยพื้นฐานมีการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวที่ดี ความรู้สึกนี้ก็จะมาช่วยอย่างเป็นธรรมชาติไปเอง คือความสัมพันธ์แบบพี่น้องนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันที่เคยชินอยู่เป็นประจำในวัฒนธรรมไทยที่ผ่านมาจะเห็นชัดว่า การเน้นความสัมพันธ์ด้วยความรู้สึกอย่างญาติพี่น้องนี้ได้แสดงออกในทางภาษาเวลาพบหญิงชายอื่นก็จะใช้คำทักทายเรียกกันอย่างญาติพี่น้องตามอายุวัยของเขาคนอื่นที่อายุมากกว่าก็เรียกว่า คุณตา คุณยายหรือตาโน่น ยายนี่ คนที่อายุในระดับใกล้เคียงกับพ่อแม่ก็เรียกว่า ลุง ป้า น้า อา ถ้าอายุใกล้เคียงกับตัวเองก็เรียกพี่นั้น น้องนี่

ช่วยนำความรู้สึกอย่างพี่อย่างน้องขึ้นมาเหนือความรู้สึกอย่างหญิงอย่างชายแต่ปัจจุบันวัฒนธรรมนี้กำลังจะเลือนหายไปไม่ค่อยได้ยินเรียกกันคงจะเป็นเพราะวัฒนธรรมตะวันตกแผ่อิทธิพลเข้ามาครอบงำถ้ามองกว้างออกไปถึงระบบสังคมและการเมืองก็คือจะหันเข้าหาประชาธิปไตยได้

^{๓๒} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **สังขารกับจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑-๑๒.

อำนาจธุรกิจซึ่งเน้นเสรีภาพและความเสมอภาคแบบแก่งแย่งแบ่งแยกโดยละทิ้งหรือยอมสูญเสีย ภารดรภาพแทนที่จะนำเอาภารดรภาพที่มีอยู่ค่อนข้างดีแต่เดิมมาเป็นฐานในการพัฒนา ประชาธิปไตย^{๓๓}

คุณค่าของทางจริยธรรมของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร สะท้อนให้เห็นความจริงของชีวิตในการที่จะทำความดีเพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ ควรกระทำตัวให้เป็นบรรพบุรุษที่ดีให้ ลูกหลานเคารพ เพราะการบูชาบรรพบุรุษ การสักการะสมณพราหมณ์ ความเคารพต่อผู้คนที่อยู่ร่วมกันนับถือต่อกันและกันเป็นสิ่งที่บุคคลควรกระทำอย่างยิ่ง เป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมคือความ กตัญญูกตเวที และรู้ซึ่งถึงคุณความดีของบุคคลอื่นและสิ่งอื่น โดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้

๑. คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมหรือกฎแห่งศีลธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ

๒. คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม่เหล่านั่นก็พึงทราบว่าเป็นกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นมงคลและ

๓. คุณค่าด้านจิตใจ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครื่องญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหฺนาสำราญ ด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีตามหลัก พระพุทธศาสนา

๓.๕ หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ

ในภาษาไทย คำว่า บูชา เป็นคำศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า บูชา,เป็นอิตถีลึงค์หรือ บูชนเป็น นปฺงสกลิงค์ แปลว่า การบูชา วิเคราะห์คำศัพท์ว่า บูชาติ บูชน,บูชียเต บูชนเต,แปลว่า การบูชาชื่อว่า บูชา,หรือ อ้นย่อมบูชา ชื่อว่า การบูชา,ลง ยุ ปัจจัยแต่หน้า ปูช ธาตุเป็นภาวรูป ภาวสาธนะ^{๓๔} คำว่า บูชา คำศัพท์เดิมคือ บูชา,บูชน เมื่อเปลี่ยนรูปคำตามไวยากรณ์แล้ว รูปศัพท์ ก็แปลงไปเป็น บูชา บ้าง บูชน บ้าง แปลว่า การบูชาเหมือนกันทั้ง ๒ ศัพท์ คัมภีร์อิถิธานวรรณนา ให้ความหมายคำว่า บูชา ไว้ว่า (ปูช+ปูชย +อ+อา) แปลว่า การบูชา, การทำพิธีกรรม,วิเคราะห์ว่า บูชนบูชา หมายถึง การบูชา ชื่อว่า บูชา^{๓๕} เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาไทยแล้ว คำว่า บูชา หมายถึงการยกย่อง สรรเสริญ เป็นต้น ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะ เคารพนบถและไหว้ ชื่อว่าบูชา^{๓๖}

ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า การแสดงความเคารพต่อ บุคคล หรือสิ่งที่นับถือด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น เช่นบูชาพระ บูชาเทวดา, บูชาไฟ ,การยกย่องเทิดทูนด้วยความนับถือหรือเลื่อมใสในความรู้ ความสามารถ เช่นบูชาวีรบุรุษ บูชาความรู้

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๔-๑๑.

^{๓๔} มงคล (บาลี) ๑/๕๗/๕๔, มงคล (ไทย) ๑/๕๗/๘๑.

^{๓๕} พระมหาสมปอง มุทีโต, คัมภีร์อิถิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๑.

^{๓๖} มงคล. (บาลี) ๑/๖๙/๗๕, มงคล (ไทย) ๑/๖๙/๑๑๒.

บูชาฝีมือ^{๓๗} จึงพอสรุปได้ว่า การบูชาจึงหมายถึงการสักการะการแสดงความรัก นบถ บูชา นอบ น้อมต่อบุคคลหรือสิ่งที่มีนบถเสื่อมใส ด้วยเห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคล หรือสิ่งที่มีนบถด้วยการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ด้วยความเคารพนบถอย่างจริงใจ การสวดสรรเสริญสวดขอพร การขอร้องอ้อนวอนสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและมีความสุขดี เป็นการแสดงกิริยาอาการที่เสื่อมใสใจจริง หรือการบูชาคือแสดงออกซึ่งความเคารพยกย่องเชิดชู เป็นการแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกข้อหนึ่ง ที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ การบูชาเป็นลักษณะของการแสดงออกของผู้รู้จักบุญคุณการยอมรับนับถือคุณงามความดีของคนอื่น ซึ่งมีคุณค่าสมควรแก่การปฏิบัติสืบต่อกันอย่างยั่งยืน

๓.๕.๑ บุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับเรื่องบุคคลที่ควรบูชา นั้น ปรากฏในสพรหมกสูตร ว่าด้วยสกุลที่มีพรหมว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของสกุลใด บูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีพรหมบุตรของสกุลใด บูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบุรพาจารย์ บุตรของสกุลใดบูชาบิดามารดาในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามิอาหุไนยบุคคล คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของบิดามารดาคำว่าบุรพาจารย์ นี้เป็นชื่อของบิดามารดา คำว่า อาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของบิดามารดา ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรบิดามารดา ผู้อนุเคราะห์ประชาท่านเรียกว่าพรหม บุรพาจารย์ และอาหุไนยบุคคลของบุตร เพราะเหตุนั้นบัณฑิตพึงนมัสการ และสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำและการล้างเท้า เพราะการปรนนิบัติบิดามารดานั้น บัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์”^{๓๘} สอดคล้องกับเรื่องราวที่ปรากฏใน ลิลิตวิหมารกสูตร ความว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่ามหานามะ กุลบุตรคนใด เป็นกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษก ๑ แล้วก็ตาม เป็นผู้ปกครองรัฐซึ่งรับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตามเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ตาม เป็นหัวหน้าคณะก็ตาม เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตามมีธรรม ๕ ประการนี้ กุลบุตรนั้นพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยธรรม ๕ ประการ^{๓๙} คือ

๑) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นบถ บูชาบิดามารดาด้วยโศภณวัตถุที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม มารดาบิดาผู้ได้รับสักการะ เคารพ นบถ บูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอเจ้าจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย

๒) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นบถ บูชาบุตร ภรรยา ทาสกรรมกร และคนใช้ด้วยโศภณวัตถุที่หาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำ

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๓๔.

^{๓๘} อง.พูก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^{๓๙} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๗.

ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม บุตร ภรรยา ทาส กรรมกรและคนใช้ผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอท่านจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันบุตร ภรรยา ทาส กรรมกรและคนใช้อนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

๓) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเพื่อนชวนาและเพื่อนร่วมงานด้วยโศกทรพยาที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมเพื่อนชวนา และเพื่อนร่วมงานผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอเพื่อนจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันเพื่อนชวนาและเพื่อนร่วมงานอนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย

๔) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเทวดาผู้รับพลีกรรมด้วยโศกทรพยาที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมเทวดาผู้รับพลีกรรมได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้วย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอท่านจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้วพึงหวัง

๕) กุลบุตรในโลกนี้สักการะ เคารพ นับถือ บูชาสมณพราหมณ์ด้วยโศกทรพยาที่หาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรมสมณพราหมณ์ผู้ได้รับสักการะเคารพนับถือบูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอท่านจงมีชีวิตยืนนานมีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันสมณพราหมณ์อนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อมเลย คติความเชื่อเรื่องการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการประกอบพิธีในสารทเดือนสิบนั้นมีการบูชาบุคคล ๓ ลักษณะ ดังนี้

(๑) การบูชา พระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ เป็นสาวกของพระพุทธองค์ สงฆ์นั้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ สมมติสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุหมู่หนึ่งมีจำนวน ตั้งแต่ ๔-๒๐ รูปขึ้นไป สามารถประกอบสังฆกรรมตามพระวินัยกำหนด อริยสงฆ์ ได้แก่ ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนได้บรรลุมรรคผลนิพพานไปแล้ว เช่น พระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์“การบูชาพระสงฆ์ในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดสุพรรณบุรี นั้นสังเกตได้จากพุทธศาสนิกชนเข้าไปหาพระสงฆ์ต้องกราบไหว้ด้วยความเคารพมีกิริยาอาการเรียบร้อยพูดจาปราศรัยด้วยความเคารพและอ่อนน้อม อนึ่งพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ทางพระพุทธศาสนาที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการถวายไทยธรรมให้กับพระภิกษุสงฆ์ ในพิธีสารททุกครั้งไปเมื่อมีการทำบุญที่วัด เพราะเชื่อกันว่าพระสงฆ์เป็นเนื่อนาบุญของโลกเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศัลบริสุทธิสมควรได้รับการบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ปรนนิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศไปให้ญาติก็มีการถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชิ้นจะมีแค่พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ขนม ข้าวต้ม เป็นต้น ที่เอาไปเทใกล้กับลานโบสถ์ตามคติความเชื่อโบราณ”^{๔๐}

(๒) การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องกับพิธีสารทที่ชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระมหาดอนไชย สิริวิฑฒโน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเกียรตินี้แก้วสามัคคี, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

- การเข้าไปหา บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ พร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ บิดา มารดา อโหสิกรรมกับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต

- มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุขความเจริญอายุยืนขวัญยืน

- พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้วให้ได้รับผลบุญนี้ด้วยอเนกความมุ่งหมายที่สำคัญของประเพณีสารทโดยเฉพาะเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายและญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นเพราะวิถีชีวิตของชาวจังหวัดศรีสะเกษ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ตามลักษณะของสังคมเกษตรกรรมจึงมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึงการทำอาหารและสิ่งของอื่น ๆ ถวายพระด้วยนอกจากนี้ยังถวายพระในรูปของผลผลิตที่ยังไม่แปรสภาพ เช่น ข้าวสาร อาหารแห้งและของใช้ส่วนตัวต่าง ๆ ด้วยเพื่อเป็นเสบียงแก่พระสงฆ์ในช่วงเข้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองครอบครัวและเพื่อผลในการประกอบอาชีพต่อไปส่วนการบูชาในลักษณะอื่น ๆ มีปรากฏดังนี้

(๓) การบูชาผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เป็นคติความเชื่อที่ปฏิบัติร่วมกันในระดับเครือญาติ เพราะวงศ์ตระกูลหนึ่ง ก็มีผู้อาวุโสในตระกูลรวมอยู่ด้วย เมื่อถึงวันสารทก็เป็นหน้าที่ของลูกหลานที่จะคอยดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับ บิดามารดาของตน คือการเข้าไปหา ปู่ย่า ตายาย เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่เพื่อทำความเคารพและกราบไหว้ด้วยความบริสุทธิ์ใจพร้อมด้วยการเปล่งวาจาขอให้ ปู่ย่า ตายาย อโหสิกรรม กับเรื่องที่ลูกหลานเคยทำไม่ดีไว้ในอดีต มอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภค บริโภค ที่ท่านชอบเป็นของขวัญและกำลังใจ พร้อมกับคำอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ อายุยืนขวัญยืน พาท่านไปวัดเพื่อถวายทาน รับศีล รับพร ฟังธรรมจากพระสงฆ์พร้อมกับอุทิศส่วนบุญให้ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย และเจ้ากรรมนายเวรที่ล่วงไปแล้วให้ได้รับผลบุญนี้ด้วย “การบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของผู้ที่รักและเคารพ ซึ่งล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะในขณะที่บุคคลเหล่านี้ยังมีชีวิตได้ทำประโยชน์ให้มากมาย เมื่อท่านเหล่านี้ตายจากไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่เบื้องหลังในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ในสายเครือญาติ จะต้องมีการบูชา เช่น ไหว้ กันอยู่เสมอและทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของส่งไปให้เพราะการระลึกถึงบุญคุณที่ท่านเหล่านั้นเคยทำกับตนมาก่อนถ้าใครไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเชื่อก็อาจจะได้รับโทษต่าง ๆ นานาจึงเป็นเหตุให้มีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลสุขสวัสดีมาให้และหากทำให้ผีโกรธก็จะนำความทุกข์ยากความลำบากมาให้ด้วย เมื่อมีการพูดถึงและทำการกราบไหว้เช่นสักการะบูชาบ่อยเข้า ๆ ก็ปลูกความเชื่อลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่สามารถถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว จะทำสิ่งที่ตนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ความเชื่อที่ว่านี่เองเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์”^{๔๑}

^{๔๑} มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๖), หน้า ๗๐.

๓.๕.๒ ลักษณะการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท

การบูชาในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตรนั้น สรุปใจความได้ ดังนี้ “อานนทต้นสาละทั้งคู่ผลิดอกนอกฤดูกาล บานสะพรั่งเต็มต้น ดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปราย ตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคต ดอกมณฑารพ อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศ โปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคตจรรณแห่งจันท์อันเป็นทิพย์ ก็ร่วงหล่นจากอากาศ โปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคต เพื่อบูชาตถาคต ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะเคารพนับถือ บูชานอบน้อมด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ ก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก หรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพนับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้นอานนท เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ อานนท เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล^{๔๒} อีกอย่างหนึ่ง

“บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ลูกรับผู้ที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง สักการะผู้ที่ควรสักการะ เคารพผู้ที่ควรเคารพ นับถือผู้ที่ควรนับถือ บูชาผู้ที่ควรบูชา เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ ยึดมั่นไว้อย่างนั้นหลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในที่ใด ๆ เขาจะเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง มาณพการที่บุคคลเป็นผู้ไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้ผู้ที่ควรกราบไหว้ ลูกรับผู้ที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่ผู้ที่ควรให้อาสนะ ให้ทางแก่ผู้ที่ควรให้ทาง สักการะผู้ที่ควรสักการะ เคารพผู้ที่ควรเคารพนับถือผู้ที่ควรนับถือ บูชาผู้ที่ควรบูชา นี่เป็นปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง”^{๔๓} คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวมานี้ สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องการบูชาในประเพณีสารทเดือนสิบของประชาชนในตำบลสระเยาว์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและการบูชาด้วยการประกอบพิธีกรรม ดังนี้

- เครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน อย่างละ ๕ คู่ เรียกว่า กรวย ๕ ใช้จุดบูชา ก่อนพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ เป็นประกอบพิธีเพื่อเชิญวิญญาณผีบรรพบุรุษให้ทราบ และเตรียมพร้อมที่จะรับเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ การทำกรวยนั้นทำด้วยใบตองสดแล้ว พันให้เป็นรูปกรวยแล้วนำมาบรรจุใส่ดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ ๕ คู่ จึงเรียกว่ากรวย ๕ ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายของคำว่าขันธ ๕ ในพระพุทธศาสนา

- เครื่องสังเวย ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ อาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ พืชผักผลไม้ เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับเงินทองต่าง ๆ “บายเบนต์” วางบนพานหรือจานเป็นรูปทรงกรวยเสียบไม้ไม้เล็ก ๆ กับหมากอ่อน ฝาคีบ่าง ๆ และวางเงินเหรียญไว้บนข้าวกรอบไว้ด้วยกรวยที่ทำจากใบตองสด ส่วน“กระเชอ” (กระจาดใส่สิ่งของเครื่องเซ่นไหว้สานด้วยไม้ไผ่หรือพลาสติก) สำหรับใส่เสบียงต่าง ๆ มีลักษณะรูปร่างแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น มีสายสะพาย มีหูหิ้วโดยชาวบ้านจะนำมารวมกันที่วัดเพื่อประกอบพิธีทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษตามความเชื่อวาสังของเหล่านี้จะได้นำไปใช้ในภพหน้า

^{๔๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๙๙/๑๔๘.

^{๔๓} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๙๖/๓๕๕.

ประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษมีการแสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีสารทเดือนสิบ เช่น มีการใช้เครื่องบูชา เพราะเชื่อกันว่า รูป เทียนที่ใช้จุดบูชา พระรัตนตรัยนั้น คือ บูชาคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนผีบรรพบุรุษ สามารถเป็นสื่อติดต่อ ระหว่างมนุษย์กับผีบรรพบุรุษได้ ดอกไม้ที่ใช้ในพิธีกรรม เป็นดอกไม้ที่พุดหาได้ในพื้นที่ของตน เช่น ดอกกรัก ดอกพุด ดอกจำปี เป็นต้น ดอกไม้เหล่านี้จะมีกลิ่นหอมและมีสีขาว เนื่องจากเชื่อกันว่า สิ่งของที่มีกลิ่นหอมเป็นสิ่งที่ดีงาม ดอกกรัก หมายถึงความเชื่อ ดอกพุด เป็นชื่อที่พ้องกับพระพุทฺธศาสนา นอกจากนี้ยังมีสิ่งของต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า ของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน คือ สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ในทางพระพุทฺธศาสนาเรียกว่าอามิสบูชา ส่วนการปฏิบัติ บูชานั้น ปรากฏให้เห็นในลักษณะการประพุดเทียนน้อมถ่มถนอมและการเคารพกราบไหว้ การเลี้ยงอาหารบรรพบุรุษ ทั้งผู้ที่มีชีวิตอยู่และผู้ล่วงไปแล้ว^{๔๔}

๓.๖ สรุป

กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีภาษาพูดที่จัดเป็นภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรสูง(ขแมร์เลอ) เนื่องจากมีสำเนียงและคำศัพท์หลายคำแตกต่างไปจากภาษาพูดของชาวเขมรในประเทศกัมพูชาซึ่งจัดเป็นชาวเขมรลุ่มหรือเขมรด่า(ขแมร์กรอม) อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยของทั้ง ๒ สำเนียงคือภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษาเขมรถิ่นกัมพูชา ภาษาเขมรถิ่นไทยหรือเขมรสูงสามารถใช้พูดสื่อสารกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชาได้ แต่ภาษาเขมรลุ่มในประเทศกัมพูชามักไม่ค่อยเข้าใจภาษาเขมรสูง โดยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขมรสูงอาศัยอยู่หนาแน่นในอำเภอภูสิงห์, อำเภอขุขันธ์, อำเภอขุนหาญ, อำเภอกันทรลักษ์, รวมทั้งบางส่วนของอำเภอสรีรัตนะ(ตำบลสระเยาว์), อำเภอไพรบึง, อำเภอปรางค์กู๋และอำเภอยะทับทัน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งจังหวัด

ประเภทของกรจัดงานนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ๑) ช่วงสารทเล็ก (เบญท์ตุง) ประกอบพิธีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ แต่ในบางหมู่บ้านในตำบลสระเยาว์เช่นบ้านขนาด บ้านโนนคำแก้ว บ้านสลัก บ้านหนองบัวใหญ่ บ้านบัวน้อย บ้านหนองโดน บ้านกันจาน จะมีการจัดขึ้นเพียงช่วงเดียวเท่านั้นในช่วงนี้ไม่มีการจัดแบ่งเป็นสารทเล็กสารทใหญ่เหมือนบ้านต่าย บ้านกล้วย บ้านสระเยาว์ บ้านปูน บ้านโนนสะอาด ที่มีการจัดถึง ๒ ครั้ง ๒) ช่วงสารทใหญ่ (เบญท์ทม) นับไปอีก ๑๔ วัน จากวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ บ้านต่าย บ้านกล้วย บ้านสระเยาว์ บ้านปูน บ้านโนนสะอาด ที่มีการจัดถึง ๒ ครั้งมีทั้งสารทเล็กสารทใหญ่ จุดมุ่งหมายจะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่าเป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูทเวทิตาจิตต่อกันและกัน ซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

ประเพณีบุญเดือนสิบเกิดขึ้นจากความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณี นิยมสืบทอดแนวคิดจากอินเดียที่ว่า บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังต้องใช้เวรกรรมอยู่ในยมโลกและจะกลับมาเยี่ยมญาติหรือครอบครัวของตนในช่วงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึงแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ซึ่งทำให้เกิดมีการ

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระอธิการอิศราวุธ จิตตปสาโท, เจ้าอาวาสวัดสระเยาว์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ทำบุญทำทานอุทิศส่วนกุศล ให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งได้รับการปล่อยตัวมาจากนรกที่ตนต้องจองจำอยู่เนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อบำเพ็ญบุญโดยมีจุดประสงค์ในการมาขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนัง จังหวัดศรีสะเกษ เชื่อกันว่าในช่วงเทศกาลบุญสารทเดือนสิบ บรรดาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะบุคคลที่ก่อกรรมไม่ดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต เมื่อตายไปจะลงไปชดใช้กรรมในนรกภูมิกลายเป็น "เปรต" คติเรื่องกรรมที่ปรากฏอีกรูปแบบหนึ่งก็คือ ขบวนแห่เปรตและแห่เครื่องเช่นไห้ว เป็นการจำลองรูปแบบของเปรตลักษณะต่าง ๆ ตามแต่จะก่อกรรมมาเมื่อครั้งดำรงชีวิต เมื่อถึงสารทเดือนสิบ ยมโลกหรือนรกภูมิจะพักการลงโทษเปรตเหล่านี้ และปล่อยให้ขึ้นมารับส่วนบุญส่วนกุศล ที่ลูกหลานได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้

โดยในวันนี้จะมีการบูชาสิ่งที่ควรบูชา ซึ่งชาวเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนังนั้นได้บูชาคือ พระสงฆ์ เพราะเชื่อกันว่าพระสงฆ์เป็นเพื่อนบุญของโลกเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศีลบริสุทธิ์สมควรได้รับการบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ประนินบัติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศไปให้ญาติก็มีการถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชั้นจะมีก็แต่พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ขนม ข้าวต้ม บางส่วนเท่านั้นที่เอาไปเทใกล้กับลานโบสถ์ตามคติความเชื่อโบราณ การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย และผู้สูงอายุที่ตนเองเคารพนับถือประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนังจังหวัดศรีสะเกษนั้น มีขั้นตอนการจัดพิธีสารทเขมรขั้นตอนการจัดพิธีได้ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการจัดงานและขั้นตอนการขึ้นเตรียมการจัดงาน การเตรียมการจัดงานนั้นมีการกำหนดการที่ชัดเจน ขั้นตอนการขึ้นเตรียมการจัดพิธีสารทเดือนสิบนี้แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ ระดับชุมชน

คตินิยมความเชื่อในพิธีกรรมนี้เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวตำบลสระเยาว จะผูกพันกับการนับถือผี มักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโฎนตา โดยมีเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องสังเวยประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ อาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ มีคตินิยมที่เห็นชัดคือ คตินิยมเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่น คตินิยมเกี่ยวกับเรื่องการเข้าทรง ในพิธีกรรมการเข้าทรงนั้นในภาษาของคนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษเรียกว่า การเล่นแพนหรือรำแม่มด คตินิยมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษคำว่า ผีบรรพบุรุษ ได้แก่วิญญาณของปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้ว คตินิยมเกี่ยวกับเครื่องเช่นไห้ว

หลักการบูชาตามที่ปรากฏในพิธีสารท หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทของชาวตำบลสระเยาวนั้น เป็นการปฏิบัติบุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นบุคคลที่มีพระคุณ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่หรือได้เสียชีวิตไปแล้ว และบุคคลที่เป็นลูกหลานหรือญาติพี่น้องจะต้องแสดงออกมาโดยการทำบุญอุทิศส่งผลบุญไปให้เพื่อให้เขาได้รับผลบุญนั้น ๆ โดยมีวัตถุที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นของประณีตและละเอียดอ่อน การแสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีสารทเดือนสิบ เช่น มีการใช้เครื่องบูชา เพราะเชื่อกันว่าธูป เทียนที่ใช้บูชาพระรัตนตรัยนั้น คือ บูชาคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนผีบรรพบุรุษสามารถเป็นสื่อติดต่อระหว่างมนุษย์กับผีบรรพบุรุษได้ กตัญญูกตเวทิตีที่ปรากฏในพิธี

สารท เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวาทที่มีอยู่ในสังคมนี้ และเป็นการปลูกฝังค่านิยมปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเป็นคนมีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิต ซึ่งความเชื่อนี้เป็นการสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตและแสดงความกตัญญูทวาทต่อผีบรรพบุรุษ การเรียกผีบรรพบุรุษเพื่อให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีสารท กระทำโดยมีพระสงฆ์เป็นประธานในพิธีย่อมจะเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและสังคม

สังคหวัตถุตามที่ปรากฏในพิธีสารท ได้นำเอาหลักสังคหวัตถุตามคติทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ ซึ่งการวิจัยพบว่าผู้จัดพิธีสารทไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องสังคหวัตถุก็มี ส่วนที่รู้และเข้าใจสังคหวัตถุอย่างดีก็มี ส่วนพระสงฆ์นั้นเข้าใจว่าสังคหวัตถุ คืออะไร และประเพณีสารทเดือนสิบนี้มีหลักสังคหวัตถุปรากฏขึ้นอย่างไรบ้างก็เป็นที่น่าสนใจได้พอสมควรดังนั้นประเพณีสารทเดือนสิบนี้ ได้ปรากฏหลักธรรมของสังคหวัตถุ อยู่หลายลักษณะเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การให้ทานตามหลักสังคหวัตถุ เห็นปรากฏอยู่ในประเพณีสารทตั้งแต่เริ่มจนจบพิธี คุณค่าของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร คุณค่าของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้ ๑. คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมหรือกฎแห่งศีลธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ ๒.คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม่เหล่านั่นก็พึงทราบว่าเป็นกตัญญูทวาทที่นั่นเป็นมงคลเพราะเป็นเหตุประสบผลวิเศษมีประการต่าง ๆ มีเป็นผู้อันสัตบุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญเป็นต้น และ ๓.คุณค่าด้านจิตใจ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหันสำราญด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทวาทที่ตามหลักพระพุทธศาสนา

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสาย เขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

การศึกษาวិเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ในบทที่ ๔ นี้ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าด้านความกตัญญูทวนเวียนตามคติทางพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านสังคหวัตถุ ๔ ตามคติทางพระพุทธศาสนา คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล คุณค่าด้านครอบครัว คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์พิธีสารทและประโยชน์ของพิธีสารทเดือนสิบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าด้านกตัญญูทวนเวียนตามคติทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนานี้กล่าวถึงหลักการของความดีไว้มากมาย เช่น ความกตัญญูทวนเวียนที่เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่สามารถวัดความเป็นคนดีของมนุษย์ได้ ซึ่งวัดจากพฤติกรรมวัดจากการแสดงออกซึ่งความกตัญญูทวนเวียนที่มีต่อบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา ปู่ตายาย และเครือญาติซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งดี ๆ มีคุณค่ามากมายความกตัญญูทวนเวียนที่จึงเป็นเหมือนกลไกที่จะขับเคลื่อนให้สังคมครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และประเทศชาติ ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นมีความสุขซึ่งผู้วิจัยขอนำความเชื่อเรื่องความกตัญญูตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษมาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจ ดังนี้

๔.๑.๑ ความกตัญญูทวนเวียนตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท

ปรากฏการณ์เรื่องความกตัญญูทวนเวียน ที่แสดงออกถึงการตอบแทนคุณ บิดา มารดา มีหลักฐานปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ ใน “สุตตปิฎก” นั้น ได้แสดงเรื่องของเปรตญาติของพระสุทนต์เถระ ดังนี้ “พระเถระกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นแม้ทั้งหมดว่า ขอท่านทั้งหลายจงให้ภัตตาหารตามที่ได้มาแก่ผมเถิดผมจักทำสังฆภัตเพื่ออนุเคราะห์ญาติทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงมอบถวายพระเถระ พระเถระจึงนิมนต์สงฆ์มาแล้วถวายทาน ครั้นถวายแล้วอุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายคือ มารดา บิดา และพี่ชายของเราขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิด ในลำดับที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั้นเองโภชนาเสอาศดประณีตสมบูรณ์พร้อมด้วยกับมีรสต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้น หลังจากที่ได้ของกินนั้น เปรตผู้เป็นพี่ชายมีผิวพรรณดี มีกำลังมีความสุข ก็มาแสดงตนกล่าวว่าท่านผู้เจริญดูเอาเถิดโภชนามีมากมาย แต่พวกเราเปลือยกายอยู่ขอท่านจงพยายามที่จะให้พวกเราได้ผ้านุ่งผ้าห่มเถิดพระเถระเลือกเก็บผ้าเก่าจากกองขยะเย็บผ้าเก่าให้เป็นจีวรแล้วได้ถวายสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔ ครั้นถวายแล้ว ได้อุทิศส่วนกุศลให้ว่าขอผลทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายคือ มารดาบิดาและพี่ชายของเราขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิดในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้นั้นเอง ผ้าทั้งหลายก็เกิดมีแก่เปรตเหล่านั้นหลังจากได้ผ้าแล้วเปรตผู้เป็นพี่ชายนุ่งผ้า

สวยงาม มีผิวพรรณดี มีกำลัง มีความสุข”^๑ สอดคล้องกับเรื่องที่ปรากฏใน “อภิขมานเปตวัตถุ” เรื่องของเปรตผู้เดินทวนกระแสน้ำอันไหลไม่ขาดสายความว่า “โกถียมหาอมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสารถามเปรตตนหนึ่งว่า ท่านเปลือยกายเหมือนกับเปรตครั้งท่อนตัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกาย เดินอยู่ในที่นี้ซึ่งมีน้ำในแม่น้ำคงคาไหลไม่ขาดสายท่านจักไปไหนนะเปรตท่านอยู่ประจำที่ไหน (พระสังคีติกาจารย์กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า) เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้านจันทกฐิละ ซึ่งอยู่ในระหว่างवासกคามกับกรุงพาราณสี อนึ่งมหาอมาตย์ซึ่งปรากฏชื่อว่า โกถียะ เห็นเปรตนั้นแล้ว จึงได้ให้ข้าวสัตตและผ้าสีเหลืองคู่หนึ่งแก่เปรต เมื่อเรือหยุดได้สั่งให้สิ่งของเหล่านั้นแก่อุบาสกผู้เป็นช่างกลบกผ้าถุงผ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันทีในขณะที่มหาอมาตย์ได้ให้ผ้าคู่หนึ่งแก่อุบาสกซึ่งเป็นช่างกลบก ลำดับนั้นเปรตนั้นนุ่งห่มผ้าเรียบร้อยตัดทรงดอกไม้ตกแต่งร่างกายอย่างสวยงามทักขิณาย่อมสำเร็จแก่เปรตผู้ดำรงอยู่ในฐานะเพราะฉะนั้นผู้มีปัญญาพึงให้ทานบ่อย ๆ เพื่ออนุเคราะห์เปรตทั้งหลาย”^๒

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้ คล้ายกับคติความเชื่อเรื่องความกตัญญูทเวทียในพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ดังนี้ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หากใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมสารทนี้ ก็จะถูกส่งลงทเวทียกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูและเชื่อว่าคนที่อกตัญญู จะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต หากมีความสุข ความเจริญไม่มี พิธีเช่นไหว้เรียกผีบรรพบุรุษในการประกอบพิธีระดับชุมชนนั้นต้องไปจัดพิธีที่วัดด้วย โดยพิธีจะเริ่มตั้งแต่มีการสวดมนต์เย็นทุกครอบครัวเตรียมกระเซอ (กระจาดหรือตะกร้า) ใส่อาหาร คาว อาหารหวาน หมากพลู ขนม หวาน บุหรี่ ข้าวต้ม เหล้า ทุกอย่างรวมกันในตะกร้านี้ มีการตกแต่งกระเซอให้สวยงามเพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชา และจัดรูปเทียนเพื่อทำพิธีมีพระสงฆ์โดยการสวดนำเชิญผีปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับมารับศีลและฟังธรรม ในช่วงเช้าจะมีการนำกระจาดหรือถาดที่มีอาหาร ข้าวปลา ใส่รวมกัน นำมาประกอบพิธีที่วัดโดยมีผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์มาจัดรูปเทียนและจะสวดดารในตอนเช้าเพื่อสวดทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ ในบ้านปูน บ้านกล้วย บ้านต่าย บ้านโนนสะอาด จะทำกันในตอนเช้ามีดหมูบ้านอื่น ๆ จะทำกันในเวลาช่วงสาย แล้วชาวบ้านก็จะนำกระเซอเดินเวียนเทียนรอบโบสถ์หรือศาลาการเปรียญวัด เมื่อได้เวลาแล้วเชื่อกันว่า ผี เปรต อสุรกาย จะออกมาล้อมวงรอคอยอาหารและส่วนบุญที่จะนำไปเทลงพื้นหญ้า เป็นการอุทิศส่วนกุศลผลบุญให้กับปู่ย่าตายาย พิธีกรรมดังกล่าว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและเพื่อขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุข ความเจริญแก่ลูก ๆ หลาน ๆ ในตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตรเลี้ยง

๔.๑.๒ การปลูกฝังความกตัญญูตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท

การปลูกฝังความกตัญญูด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปุพพเปตพลี และญาติพลีซึ่งเป็นหน้าที่ของลูกหลานโดยตรงที่จะต้องปฏิบัติโดยไม่ต้องรอให้บิดามารดาจากโลกนี้ไปดังความปรากฏใน สพรหมกสูตร ว่าด้วยสกุลที่มีพรหม ความว่า “เพราะบิดามารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรบิดามารดาผู้อนุเคราะห์ประชาท่านเรียกว่าพรหม บุรพาจารย์และอาหุไนยบุคคลของบุตรเพราะเหตุนี้ บัณฑิตพึงนมัสการและสักการะบิดามารดานั้นด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอนการอบกลืน การให้อาบน้ำ และการล้างเท้าเพราะการปรนนิบัติบิดา

^๑ ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๔๑๖-๔๒๓/๒๓๓-๒๓๔.

^๒ ชุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๘๗-๓๙๑/๒๒๙.

มารดานั้นบัณฑิตจึงสรรเสริญในโลกนี้เองเขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์”^๓ สอดคล้องกับเรื่องที่ปรากฏใน สาริบุตรเถรเทศว่าด้วย เรื่องนางเปรตอดีตมารดาพระสาริบุตรเถระ พระสาริบุตรเถระถามนางเปรตตนหนึ่งว่า “แนะนำผู้มีร่างกายซูบผอม มีแต่ซี่โครงผุดขึ้นเธอเปลือยกาย มีผิวพรรณและรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัวซูบผอม มีร่างกายสะพรั่งไปด้วยเส้นเอ็นเธอเป็นใครกันเล่ามายืนอยู่ ณ ที่นี้ (นางเปรตตอบว่า) เมื่อก่อนในชาติอื่น ๆ ดิฉันเกิดในตระกูลศากยะ เป็นมารดาของท่านดิฉันเข้าถึงเปตวิสัย ถูกความหิวกระหายครอบงำดิฉันถูกความหิวกระหายครอบงำแล้วจึงกินน้ำลายน้ำมูกเสมหะที่เขาถมทิ้งแล้วกินมันเหลวซากศพที่ถูกเผาอยู่และกินโลหิตของหญิงทั้งหลายผู้คลอดลูกกินโลหิตของคนที่มีแผลและผู้ที่ถูกตัดจมูกและศีรษะและกินหนัง เนื้อ เอ็นเป็นต้น ที่อาศัยร่างกายชายหญิงดิฉันไม่มีที่พึ่งไม่มีที่อยู่อาศัย นอนบนเตียงอันแปดเปื้อนกินหนองและเลือดของปศุสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ลูกน้อยเอ๋ย ขอลูกจงให้ทานเพื่อแม่ครั้งให้แล้วจงอุทิศส่วนบุญนั้นให้แม่บ้างถ้ากระไร แม่จะพึงพ้นจากการกินหนองและเลือดพระสาริบุตรเถระฟังคำของมารดาแล้วคิดจะช่วยเหลือ จึงปรึกษาพระมหาโมคคัลลานเถระ พระอนุรุทธะ และพระกัปปินะได้สร้างกุฏิ ๔ หลัง แล้วถวายกุฏิ ข้าว และน้ำ แต่พระสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ อุทิศส่วนบุญให้มารดาในลำดับที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้ตนเอง วิกาคคืออาหาร น้ำดื่มและเครื่องนุ่งห่มก็เกิดขึ้นแก่นางเปรตนั้น นี่เป็นผลแห่งทักษิณาลำดับนั้น นางมีร่างกายหมดจด นุ่งผ้าสะอาดสวมใส่ผ้าเนื้อดีกว่าผ้าแคว้นกาสิ มีพัสดราภรณ์และเครื่องประดับวิจิตรงดงาม”^๔

เรื่องราวดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกับการถือปฏิบัติมาด้วยศรัทธาของชาวไทยเชื้อสายเขมรในประชาชนในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ เพราะเชื่อกันว่า ในปลายเดือนสิบของแต่ละปี เป็นระยะที่พืชพันธุ์ธัญญาหารในท้องถื่นอุดมสมบูรณ์ เป็นช่วงที่ชาวศรีสะเกษส่วนใหญ่ ชื่นชมยินดีในพืชพันธุ์ของตน เพราะเชื่อกันว่า ในระยะเดียวกันนี้เปรตจะถูกปล่อยให้ขึ้นมาจากนรก เพื่อมาร้องขอส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ด้วยเหตุนี้ ณ โลกมนุษย์ จึงได้มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ไปให้ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่น้องลูกหลาน ที่ล่วงลับไป โดยการจัดอาหารคาวหวาน วางไว้ที่บริเวณวัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ กับ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วแต่ด้วยเหตุที่วิถีชีวิตของประชาชนในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวิถีชีวิตแห่งพระพุทธศาสนา ในสังคมเกษตรจึงมีความมุ่งหมายอันร่วมอยู่ด้วยคือ

(๑) เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญ ให้กับ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นผู้ล่วงลับไปแล้ว

(๒) เพื่อเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึง การหาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ มาถวายพระ เพื่อเป็นเสบียงแก่พระสงฆ์ ในช่วงเข้าพรรษาในฤดูฝน ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่ตนเอง ครอบครัวต่อไป

(๓) เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความสนุกสนานรื่นเริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ในทุกประเพณี ของประชาชนในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุก ๆ ปี เรียกว่า แชนโฌนตา

สอดคล้องกับลักษณะความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษหากทำความดีไว้ เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่จะได้ไปเกิดในสวรรค์แต่หากทำความชั่วจะตกนรกกลายเป็นเปรตต้องทุกข์ทรมานต้องอาศัยผลบุญที่

^๓ อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

^๔ ข.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๑๖-๑๒๕/๑๘๗-๑๘๘.

ลูกหลานอุทิศส่วนกุศลให้ในแต่ละปี มายังชีพเปรตจึงถูกปล่อยตัว กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อมาขอส่วนบุญจากลูกหลาน ญาติพี่น้อง และจะกลับไปปรกดังเดิมโอกาสนี้เองลูกหลานและผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงนำอาหารไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศล ให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนที่ ถือเป็นความพยายามของมนุษย์ ที่มุ่งทดแทนพระคุณบรรพบุรุษ^๕

ในพิธีสารทเดือนสิบนี้มีการเชิญบิดามารดาและผู้อาวุโสในครอบครัวเป็นประธานในพิธี เช่นไหว้ เพื่อเป็นตัวแทนของลูกหลานในการบอกกล่าวเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างลูกหลานกับผีบรรพบุรุษ โดยลูกหลานทั้งหมดจะกล่าวจุดประสงค์ ให้บิดามารดาได้ทราบ และบิดามารดาก็กล่าวแก่ผีบรรพบุรุษอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเรียกผีบรรพบุรุษให้มารับประทานอาหาร โดยลูกหลานจะเช่นไหว้และเอ่ยชื่อสิ่งของและอาหารที่จัดเตรียมมาให้ โดยเชื่อกันว่า ขณะนี้ลูกหลานได้นั่งอยู่ใกล้กับผีบรรพบุรุษแล้ว และได้เห็นความสามัคคีความเต็มใจที่ลูกหลานได้ทำให้ เพราะว่าลักษณะคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี นั้นเชื่อกันว่ามนุษย์ที่รับกรรมอันแสนทรมานอยู่ในนรกนั้น เมื่อขึ้นมาเห็นข้าวปลาอาหาร ขนมมณเฑียร และผลไม้อันอุดมสมบูรณ์ ที่ลูกหลานจัดให้ ก็จะเกิดความปลื้มใจ เมื่อถึงกำหนดที่ต้องกลับไปปรกโทษในนรก ก็จะอำนวยอวยพรให้ลูกหลานประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ส่วนพวกที่ขึ้นมาแล้วได้เที่ยวเดินตามหาบ้านเรือนลูกหลานทุกคนแต่ไม่เห็นมีใครตั้งสำรับเตรียมไว้ให้ก็จะเกิดความผิดหวังโกรธเคืองลูกหลานที่จะคิดเลี้ยงดู ปูย่า ตายาย เพียงปีละครั้ง ก็ทำไมได้จึงกล่าววาจาสาปแช่งให้ได้รับความเดือดร้อน ชาวบ้านจึงยังยึดถือปฏิบัติตามประเพณีนี้สืบต่อมาอย่างต่อเนื่อง

การทำบุญวันสารทนั้นเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ญาติสนิทมิตรสหายทั้งที่ล่วงลับไปแล้ว และยังมีชีวิตอยู่ เพราะเป็นช่วงที่ว่างจากการทำนาบ้าง ไม่เร่งรัดเหมือนกับช่วงปักดำหรือช่วงเก็บเกี่ยว และการไปวัดฟังธรรมในอดีต มักเป็นเรื่องของผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ในวันเช่นนี้ ควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวไปวัดทำบุญและรักษาศีลให้มากขึ้น และเป็นช่วงเวลาที่ไมเร่งรัดงานมากนัก ฝ่ายพระสงฆ์ควรเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ประเพณีวันสารทเดือนสิบนี้ให้ประชาชนเข้าใจและรู้ซึ้งถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง เพื่อส่งเสริมให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ควรส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีวันสารท ให้มีการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางในหมู่คนไทยทุกกลุ่มเพื่อเป็นที่รู้จักและแพร่หลายต่อไป อนึ่ง การแสดงออกถึงความกตัญญูทดแทนที่มีอยู่ในสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้เป็นการปลูกฝังค่านิยมปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเป็นคนมีจิตสำนึกรับผิดชอบชั่วดี ย่อมเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและสังคม

๔.๒ คุณค่าด้านสังคหวัตถุ ๔ ตามคติทางพระพุทธศาสนา

ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่งและทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว ทำเพื่อความสมัคสมานสามัคคีในระหว่างเพื่อนบ้าน โดยยึดหลักสังคหวัตถุ ตามคติทางพระพุทธศาสนา คือหลักการสงเคราะห์กันด้วยการให้การยึดเหนี่ยวน้ำใจของคนในชุมชนให้แน่นหนาเพราะยึดถือคติคือความสามัคคีเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยขอนำเอาคติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีสารทเดือนสิบ สงเคราะห์กันเข้ากับหลักสังคหวัตถุทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

^๕ สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์รัตนภาส, เจ้าอาวาสวัดสลั, ตำบลสระเยาว, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

๔.๒.๑ การบริจาคทานตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ

การให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน^๖ การให้เป็นการดำรงชีวิตในระดับสูงสุด ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของชนทั้งหลายเป็นการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือการให้ทานโดยไม่หวังผลใด ๆ และสิ่งที่เราให้ออกไปคือสิ่งที่เราได้กลับมา ถ้าให้สิ่งที่ดีก็จะได้รับสิ่งที่ดีกลับคืนมา

“พุทธศาสนิกชนต่างเป็นผู้ที่มีใจปราศจากความตระหนี่ ชอบให้ทานด้วยมือของตนเอง เวลาทำทานก็ให้ของที่ประณีตที่เลิศกว่าที่ตนเองใช้ ให้ทานเป็นประจำสม่ำเสมอโดยไม่ขาด บุญที่เกิดจากการให้ทานก็จะติดเป็นฝังสำเร็จติดตัวไปทุกภพทุกชาติบุญนี้จะคอยดึงดูดให้ประสบแต่สิ่งที่ดีงาม ส่งผลให้สมบูรณ์บริบูรณ์ทั้งโลกียทรัพย์และอริยทรัพย์ เหมือนพวกบัณฑิตนักปราชญ์ไม่ว่าก็ภพก็ชาติ ท่านก็ให้ทานมาตลอด อาณิสสนั้นก็ทำให้เกิดอยู่ใน ๒ ภูมิ คือมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อสร้างบารมี และเสวยทิพย์สมบัติในสุคติโลกสวรรค์เท่านั้น ส่วนคนพาล คือ คนที่ไม่เห็นคุณค่าของการทำความดี ยิ่งถ้าเป็นผู้มีความเห็นผิด เช่น เห็นว่าการทำทานไม่มีผล ผลของการทำดีและทำชั่วไม่มีจริง จึงเอาความถูกใจมากกว่าความถูกต้อง ทำบาปอกุศลมากเข้า ๆ เมื่อละโลกไปแล้ว ก็มีแต่ไปสู่อบายภูมิ เวียนเกิดเวียนตายอยู่ในวัฏสงสารอีกยาวนานนับภพนับชาติไม่ถ้วน พระพุทธองค์จึงตรัสไว้ว่า สังสารวัฏของคนพาลนั้นยาวนาน เพราะหาที่สิ้นสุดไม่พบ”^๗

การให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา และสละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นสิ่งที่ให้ได้แก่ ทรัพย์สิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไปเมื่อจัดกลุ่มลักษณะของทานแล้วแบ่งกลุ่มได้ ๓ ลักษณะดังนี้^๘

๑) อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของ คือ การให้สิ่งของเป็นทานเช่น สิ่งของที่เป็นปัจจัยสี่หรือการให้ทานวัตถุ มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พักอาศัยประทีปโคมไฟ เป็นต้น อามิสทาน แบ่งตามทายก คือ^๙

- ทาสทาน หมายถึง การที่ทายกให้ของที่ดีกว่าของที่ตนบริโภคว่าสอยเอง เช่นเมื่อได้มะม่วงมา ๓ ผลก็เลือกผลที่เล็กที่สุดให้ไปหรือได้ ๓ ผลที่มีขนาดเท่า ๆ กัน ก็เลือกผลที่ไม่ชอบใจให้ไป การให้อย่างนี้ เรียกทาสทาน เพราะว่าใจของทายกตกเป็นทาสของความตระหนี่แล้วจึงให้ ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นข้าทาสบริวาร

- สหายทาน หมายถึง ทายกให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคว่าสอย ตนบริโภคว่าสอยอย่างไร ถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น เช่น ได้มะม่วงมา ๓ ผล ก็ให้ผลที่ดี เช่นเดียวกับที่ตนจะบริโภค ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นมิตรสหาย

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๓.

^๗ พระราชภาวนาวิสุทธิ, ธรรมะเพื่อประชาชนฉบับมงคลชีวิต เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๐.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๘.

^๙ พระมหาสุวิทย์ วิเศษโสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (ปทุมธานี: ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

- สามิทาน หมายถึง ทายกให้ของที่ดีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายเวลาจะให้ก็ให้สามิทานเป็นส่วนมาก เช่น เวลาจะตักบาตรพระ จะคดข้าวปากหม้อซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดเอาไว้ถวายพระก่อน หรือเวลาเลี้ยงพระภิกษุสามเณรจะตักแกงข้าวปลาอาหารอย่างประณีตบรรจงกว่าที่ตนเองบริโภคถวายท่าน หรือเวลาที่จะให้ของแก่ผู้ใดผู้หนึ่งแม้ว่าจะมีฐานะเสมอหรือต่ำกว่าเราก็กเลือกของที่ดีที่ชอบใจให้ไปอย่างนี้เรียกสามิทาน เพราะใจของผู้ให้เอาชนะความตระหนี่เป็นนาย เป็นเจ้าของเป็นอิสระแล้วจึงให้ท่านดูใจให้สิ่งของแก่คนที่ตนเคารพหรือมีพระคุณแก่ตน เช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์พระภิกษุสงฆ์ ฉะนั้น

๒) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมะเป็นทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดีบอกศิลปวิทยาที่ดีมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เป็นเหตุให้มีความสุขรวมถึงการอธิบายให้รู้และเข้าใจในเรื่องบุญบาป ให้ละสิ่งที่เบียดเบียนกุศลดำรงตนอยู่ในทางกุศล ซึ่งจะนำพาตนให้สะอาดบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ธรรมทาน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

วิทยาทานทางโลก ได้แก่ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบายทุกอย่าง ดังนั้นทางพระพุทธศาสนาได้จัดความรู้ว่าเป็นขุมทรัพย์อย่างหนึ่ง บุคคลผู้มีความรู้ดีจึงเปรียบได้ว่ามีขุมทรัพย์ติดตัวไป ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็เชื่อมั่นได้ว่าสามารถเอาตัวรอดปลอดภัยแน่นอนอนวิทยาทานทางธรรม ได้แก่ ความรู้ที่เป็นธรรมะนั้น ยิ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ด้วยเหตุที่ว่า การดำเนินชีวิตของทุกคนนั้น ถ้าขาดเสียซึ่งหลักธรรมชีวิตจะพบแต่ความทุกข์เดือดร้อนผิดหวังตลอดไปต่อเมื่อได้ยินได้ฟังธรรมะและนาธรรมมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม ย่อมเกิดความเจริญงอกงามในชีวิตของตน ทำให้จิตใจปลอดโปร่งสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส ในที่สุดก็ทำให้รู้แจ้งเห็นแจ้งในพระธรรมคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเข้าถึงความสุขที่แท้จริงโดยการให้คำสอนที่ถูกต้องที่เป็นธรรมะนั้น เปรียบได้ว่าเป็นการให้ขุมทรัพย์ที่เป็นอมตะติดตัวไว้ให้ประทีปที่ติดตามไปดั่งนั้นบัณฑิตทั้งหลายจึงกล่าวว่า การให้ธรรมทานเปรียบเหมือนการให้ขุมทรัพย์ หรือประทีปที่จะเป็นเครื่องส่องทางชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม นำชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญเมื่อยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำ ย่อมมีชีวิตที่ดีงามเกิดในสุคติภพเมื่ออบรมบ่มบารมีแก่กล้าแล้วย่อมสละละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง เข้าถึงพระนิพพานได้เพราะเหตุนี้แลพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า การให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง การให้ธรรมะจึงเป็นทานที่มีอนันตสงส์มาก ทำให้เกิดสติปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาที่จะทำให้รู้แจ้ง เห็นแจ้ง^{๑๐}

๓) อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่นไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงเกินของผู้อื่นไม่มีเวรไม่ผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นนิตย์ การให้อภัยเป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เป็นการให้ที่ง่าย แต่คนเราทำได้ยากเพราะมีกิเลสอยู่ในใจ ต้องอาศัยการฟังธรรมประพฤติปฏิบัติธรรมบ่อย ๆ จนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นคุณประโยชน์ของการให้อภัย แล้วจะให้อภัยได้ง่ายขึ้นหากมองเห็น ๆ จะดูเหมือนว่าการให้อภัยเป็นการให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นมีความสุขสบายใจ แต่แท้ที่จริงแล้วผู้ที่ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุด ก็คือตนเอง เพราะทุกครั้งที่เราให้อภัยได้จะรู้สึกปลอดโปร่งเบากายเบาใจสดชื่นแจ่มใสมีความสุข นอกจากนี้การ

^{๑๐} พระมหาสุวิทย์ วิฆเนสโก, ทาน ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หน้า ๒๙-๓๓๑.

ช่วยเหลือผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายให้ปลอดภัย พ้นจากอันตรายนั้นได้ เช่นการช่วยปล่อยสัตว์ ที่เขาจะนำไปฝากให้พ้นจากการถูกฆ่า เหมือนกับการปล่อยสัตว์ปล่อยปลาก็นับว่าเป็นอภัยทานเช่นกัน เพราะได้ให้ความไม่มีภัยให้ความเป็นอิสระแก่สัตว์เหล่านั้น การให้ความปลอดภัยให้ความไม่มีเวรไม่มีภัยแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายด้วยการไม่เบียดเบียนจัดเป็นการให้ที่สูงขึ้นไปอีก พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเรียกว่า มหาทาน ซึ่งจัดไว้ในเรื่องศีลส่วนการให้อภัย คือทำตนเป็นผู้ไม่มีภัยกับตนเอง ใครที่สามารถสละภัย คือโทษะ ออกจากใจได้มีจิตใจสงบ สะอาด จิตจะประกอบไปด้วยเมตตา เมื่อทำไปแล้วถึงระดับหนึ่งจัดว่าเป็นการภาวนา ที่เรียกว่า เมตตาภาวนาซึ่งมีอานิสงส์สูงยิ่ง^{๑๑}

คดีเรื่องการบริจาคทานดังกล่าว สอดคล้องกับลักษณะการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมร คือ การสะท้อนให้เห็นความรักความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชนชาวไทยเขมรเชื่อกันว่าเมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ประตูนรกจะเปิดและอนุญาตให้ผีในยมโลกเดินทางมาเยี่ยมญาติได้ชาวบ้านจะพากันไปวัดเพื่อประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และญาติที่ล่วงลับฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนา เป็นต้น โดยชาวบ้านจะจัดเตรียมทำขนมหลากหลายชนิด มีขนมเทียน ข้าวต้มมัด กระจ่างสารท เป็นต้น เพื่อเอาไปทำบุญที่วัด และเป็นของฝากให้ญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ชิดกัน เมื่อญาติพี่น้องในครอบครัวและญาติจากที่อื่น ๆ มาพร้อมกันแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีเซ่นไหว้ โดยจุดธูปเทียนกล่าวอัญเชิญให้บรรพบุรุษและญาติที่ได้ล่วงลับไปแล้วมารับประทานอาหารที่ได้จัดเตรียมไว้ให้ โดยเชิญเป็นระยะ ๆ จำนวน ๓ - ๔ ครั้ง การอัญเชิญในแต่ละครั้ง จะมีกรวดน้ำทุกครั้งเมื่อครบแล้ว

จะนำถ้วยชามมาตักอาหารใส่ขนมและผลไม้ที่เป็นเครื่องเซ่นไหว้ รวมทั้งบุหรีและธูปเทียนแล้วนำไปวางไว้บนดินนอกบ้าน ส่งไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเพื่อเก็บไว้กิน ขณะเดียวกันก็จะกล่าวคำขอพรให้ลูกหลานมีความสุขความเจริญทำมาค้าขายมีกำไร และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานการบริจาคทานในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวจังหวัดศรีสะเกษ เริ่มตั้งแต่การบริจาควัตถุสิ่งของ เช่น ข้าวปลาอาหาร ขนม นมเนย ของใช้ส่วนตัว เสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ให้ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่และบริจาคแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วด้วย เพราะความเชื่อของชาวบ้านเชื่อกันว่า เมื่อต้องการอุทิศส่วนบุญไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น ต้องให้กับบรรพบุรุษหรือผู้ที่มีศีลตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้อุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ ขณะเดียวกันการถวายวัตถุสิ่งของกับพระสงฆ์ ก็มีความเชื่อที่เหมือนกัน คือ ถวายให้พระสงฆ์ได้อุปโภคบริโภคก่อน แล้วค่อยอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าการบริจาคทานแก่ผู้มีพระคุณ บริจาคทานแก่ผู้ที่มีศีลถือว่ามีอานิสงส์มากและอานิสงส์ดังกล่าวนี้อเอง จะส่งผลไปให้ญาติหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วด้วย^{๑๒}

๔.๒.๒ ปิยวาจาตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารท

การที่จะใช้ภาษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อจะสื่อให้คนอื่นได้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีหลักที่เรียกว่า ความแตกฉาน ๔ ประการ ความแตกฉานนี้ทางพระเรียกว่าปฏิสัมมิตา คือ ปัญญาแตกฉาน มี ๔ ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง คือ อตถปฏิสัมมิตา ความแตกฉานหรือปัญญาแตกฉาน ใน

^{๑๑} พระมหาสุวิทย์ วิบุลย์โก, ทาน ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์รัตนภาส, เจ้าอาวาสวัดสลั, เจ้าคณะตำบลเสด็จ, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ความหมายหรือในเนื้อความ ประการที่สอง คือ อัมมปฏิสัมภิตา หมายความว่า ในเรื่องที่เป็นข้อความ ยืดยาว เนื้อหาสาระรายละเอียดมากมายต้องสามารถจับหลักจับประเด็นได้ ประการที่สาม นิรุติ ปฏิสัมภิตา แปลว่า ปัญหาแตกฉาน คือเรื่องภาษานี้เอง คือความชำนาญในการใช้ภาษาตัวเองเข้าใจ ภาษาดีแล้ว และสามารถเอามาใช้สื่อให้คนอื่นเข้าใจด้วย ประการที่สี่คือปฏิภาณปฏิสัมภิตา แปลว่า ปัญหาแตกฉานในความคิดทันการ ข้อนี้เป็นปัญญาในทางปฏิบัติคนเรานี้มีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ บาง คนเรียนรู้มากมาย แต่ไม่สามารถใช้ความรู้เหล่านั้น ใช้ความรู้ไม่เป็นคือมีปัญหาเกิดขึ้น มีเรื่องราว เกิดขึ้น ไม่สามารถเอาความรู้ที่มีอยู่มากมายนั้น มาเชื่อมโยงกันเป็นความรู้ความคิดใหม่ที่ใช้ในกรณี นั้นเฉพาะเรื่อง^{๑๓}

ปิยวาจา เป็นวาจาที่อ่อนหวาน ไพเราะ สุภาพอ่อนโยน เมื่อมีวาจาลักษณะดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครที่ชอบวาจาแข็งกระด้าง หยาบคายหรือ วาจาที่ก้าวร้าวไม่รู้กาลเทศะ และไม่มีมารยาท ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วยกัน คนเรานั้นจะได้ดีหรือถึงความเสื่อมก็ด้วย วาจา เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งมีคำกล่าวของคนโบราณ ท่านได้กล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท คือการพูดดีพูดสุภาพไพเราะอ่อนหวานนั่นเอง เป็นข้อ ปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคน และจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นเองส่วนคำว่า เลข หมายถึง วิชาความรู้ที่ยังเป็นรอง คือ ถึงแม้จะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าพูดไม่ดีก็ไม่มีความสำเร็จเพราะคน ปากเสียไม่อาจเป็นเพื่อนกับใครได้ จะคบหาสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีที่จริงใจต่อกันก็เป็นเรื่องยาก

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว สอดคล้องกับพิธีกรรมที่ปฏิบัติในประเพณีสารท เดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี คือ มีการ เรียกชื่อผีบรรพบุรุษและเรียกผีต่าง ๆ ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ โดยการใช้วาจาที่ไพเราะ ดังนี้ "มาเด้อ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ปีหนึ่งมีครั้งเดียว ถึงวันโหนดตาแล้ว ญาติที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ให้มารับประทานกัน ทุกท่าน ลูกหลานได้ตระเตรียมต้อนรับไว้แล้วมี ข้าวต้ม ขนมนมเนย ทุกอย่าง ลูกหลานเตรียมไว้ ต้อนรับแล้วมารับประทานทุก ๆ ท่าน เชิญมากันทุก ๆ ท่านเลย

จากตัวอย่างคำกล่าวเรียกผีบรรพบุรุษดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการใช้วาจาที่ไพเราะเพื่อ เรียกบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ ซึ่งเป็นการใช้ปิยวาจา เป็นวาจาที่ดูดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง ใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำ แสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

๔.๒.๓ อรรถจริยาตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ

อรรถจริยา คือ การ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ ตลอดถึงช่วย แก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม”^{๑๔} คือการอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ หรือ ร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการ อยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สาราณียธรรม ๖ ประการ คือ

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐-๔๕.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๙.

(๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่าง ๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาวจีกรรม พูดยต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตาโมกกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

(๔) สาธารณโมคิ ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดย ขอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

(๕) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรึบความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๕}

สอดคล้องกับลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีซึ่งได้แก่ บุคคลที่มีส่วนในการดำเนินงานทั้งในด้านการกำหนดขั้นตอน การเตรียมสิ่งของต่าง ๆ เพื่อใช้ในการประกอบประเพณีสารทเดือนสิบ จนสิ้นสุดลงทุกขั้นตอนบุคคลที่เกี่ยวข้องประเพณีสารทเดือนสิบนี้ ประกอบด้วย พระสงฆ์ มรรคนายก และผู้เข้าร่วมในการประกอบประเพณีสารทเดือนสิบ

พระสงฆ์ คือ ผู้นำทางศาสนาฝ่ายสงฆ์ ซึ่งจะมีพระสงฆ์ที่รูปกัได้อันจำพรรษาอยู่ที่วัดในขณะนั้น มีหน้าที่ในการเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็น และประกอบพิธีกรรมในเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ และจะสิ้นสุดบทธา

มคณายก คือ บุคคลที่เป็นผู้นำทางด้านศาสนาฝ่ายฆราวาสหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เป็นผู้รู้ขั้นตอนในการประกอบพิธีในประเพณีสารทเดือนสิบเป็นอย่างดี และรวมทั้งพิธีกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน นับได้ว่ามรรคนายกเป็นผู้นำชุมชนในเรื่องของพิธีกรรมและเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน ส่วนมากอายุประมาณ ๔๐ ปีขึ้นไปและมีครอบครัวแล้ว ที่สำคัญคือต้องเป็นผู้อ่านออก เขียนได้ เสียสละเวลาส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้ มีความสนใจและขยันท่องบทสวดมนต์ คำอาราธนาศีลต่าง ๆ จนคล่อง มีความชำนาญในขั้นตอนของพิธีกรรมต่าง ๆ กล่าวพูด กล่าวทำ หรือเป็นผู้ที่เคยผ่านการบวชเรียนมาแล้ว"ประเพณีแซนโฎนตา" ถือเป็นประเพณีที่ว่าด้วยการตอบแทนคุณบรรพบุรุษที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *ชีวิตงานและสังคมที่สมบูรณ์*, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ป. สัมพันธ์พานิชย์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๗-๑๖๒.

๔.๒.๔ สมานัตตตามคติของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสาร

สมานัตตตา ได้แก่ ความมีตนเสมอคือทำตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๑๖} บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีธรรม ๗ ประการ ซึ่งก็เป็นการย้ำสิ่งที่กล่าวไปแล้วนั่นเอง แต่ในที่นี้มาด้วยกันเป็นชุดจะยังไม่บอกชื่อก่อนเพราะเป็นภาษาบาลี ซึ่งอาจจะยากหน่อยจึงขอพูดเป็นภาษาไทยว่า คุณสมบัติในตัวของผู้ว่ามี ๗ ประการ^{๑๗} คือ

(๑) รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องมีหลักการรู้จรรยาหน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่นอย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐคือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตามก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ต้องชัดแล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

(๒) รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้วจะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมากเมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทาง ก็ไม่มัววุ่นวายใครจะพูดจาวาด่าเหน็บแนม เมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสาไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่องเอาแต่เรื่องที่เข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่

(๓) รู้จักตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไรอยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญาความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติมีความสามารถยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้ว จะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลา ให้นำได้ดียิ่งขึ้นไป

(๔) รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ ทำนอยกว่าอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญา และการเก็บภาษีเป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้น ๆ หรือในเรื่องราวนั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดีได้สัดส่วน พอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาต ความพอดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริงฉะนั้น จะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

(๕) รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณความเหมาะสมของเวลาว่าเรื่องนี้ จะลงมือตอนไหนเวลาไหนจะทำอะไรอย่างไรจึงจะเหมาะสมดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลาตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลาซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เช่นวางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้นและเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้นเราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

(๖) รู้ชุมชน คือ รู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไรมีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขาก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราก็ต้องรู้ความต้องการของเขาเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงจุด

(๗) รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัวเพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผลตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไรโดยเฉพาะในการใช้คนซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีอรรถาธิบายความสามารถความถนัดอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

คติทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้วนั้นสอดคล้องกับประเพณีสารทเดือนสิบของคนไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวคือในประเพณีสารท มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีต่อบรรพบุรุษ ผู้ร่วมประกอบพิธีจะประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัว และผู้มีเกียรติในระดับเครือญาติจะจัดประกอบพิธีกรรมขึ้นที่บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของวงศ์ตระกูล และผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่นับถือผีเดียวกัน และในระดับชุมชนนั้นจะประกอบพิธีกรรมกันที่วัดประจำหมู่บ้าน โดยมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม คือ ผู้มีอาวุโสสูงสุดของแต่ละตระกูลส่วนผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม จะประกอบด้วยชาวบ้านทุกครอบครัวในหมู่บ้านรวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่นับถือผีเดียวกันในระดับชุมชนนี้ นอกจากจะมีผู้อาวุโสเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมแล้วยังมีผู้รู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมด้วยส่วน ทำบายเบญจเพ็ญบูชาแม่โพสพและผีไร่ผืนนาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในนา สิ่งของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ประกอบด้วยเครื่องบูชา เครื่องเซ่นไหว้ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่นนอกจากนี้ก็จะสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัว จะใช้บ้านของตนเอง ในระดับเครือญาติจะใช้บ้านผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลและในระดับชุมชนจะใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่ประกอบพิธีความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร จะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมใด ๆ ก็ตามชาวไทยเขมรจะต้องมีการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอด้านคติความเชื่อชาวไทยเขมร มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ชาวบ้านเชื่อว่าบรรพบุรุษเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมก็จะถูกส่งคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูและเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุข ความเจริญไม่มี ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการเซ่นสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครองอวยชัย ให้พร ให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าภูมิดินแดนนั้นจะดลบันดาล ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเขมรได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคน มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

การดำเนินชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ได้นำเอาหลักสัจจกถาตามคติทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ซึ่งการวิจัยพบว่าผู้จัดพิธีสารท

ไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องสังคหวัตถุก็มี ส่วนที่รู้และเข้าใจสังคหวัตถุอย่างดีก็มี ส่วนพระสงฆ์นั้นเข้าใจว่าสังคหวัตถุ คืออะไร และประเพณีสารทเดือนสิบนี้ มีหลักสังคหวัตถุปรากฏขึ้นอย่างไรบ้างก็เป็นที่น่าสนใจได้พอสมควร ดังนั้นประเพณีสารทเดือนสิบนี้ ได้ปรากฏหลักธรรมของสังคหวัตถุอยู่หลายลักษณะเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การให้ทานตามหลักสังคหวัตถุเห็นปรากฏอยู่ในประเพณีสารทตั้งแต่เริ่มจนจบพิธีปิยวาจาที่ปรากฏในลักษณะการอวยพรของบิดามารดาและการแสดงธรรมของพระสงฆ์ ส่วนอรรถจริยาและสมานัตตตาทปรากฏเห็นได้ชัดเมื่อมีการจัดประเพณีนี้ในระดับชุมชน เช่น วัด โรงเรียน และระดับจังหวัด ซึ่งคติความเชื่อของชาวจังหวัดศรีสะเกษมีความสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในประเพณีสารทของชาวดำบลสระยาว อำเภอสรรีตันะ จังหวัดศรีสะเกษตามที่ได้วิจัยได้พบเห็นดังกล่าวนี้

๔.๓ คุณค่าทางจริยธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีสารทเดือนสิบ

ประเพณีสารทนั้นมีลักษณะคติความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาเช่นไว้ฬิบรรพบุรุษการกินสุราให้ฬิบรรพบุรุษเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบด้านลบ คุณค่าของทางจริยธรรมของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร สะท้อนให้เห็นความจริงของชีวิตในการที่จะทำความดีเพราะเมื่อมีชีวิตอยู่ควรกระทำตัวให้เป็นบรรพบุรุษที่ดีให้ลูกหลานเคารพ เพราะการบูชาบรรพบุรุษการสักการะสมณพราหมณ์ความเคารพต่อผู้คนที่อยู่ร่วมกันนับถือต่อกันและกันเป็นสิ่งที่บุคคลควรกระทำอย่างยิ่ง เป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมคือความกตัญญู กตเวทิตะและรู้ซึ่งถึงคุณความดีของบุคคลอื่นและสิ่งอื่น โดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้

๑. คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมหรือกฎแห่งศีลธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ

๒. คุณค่าด้านความกตัญญู เป็นการระลึกถึงการอุปการะของบุคคลที่เคยชุบเลี้ยงให้กำเนิดมาหรือการแสดงออกต่อผู้ที่มีบุญคุณผู้มีพระคุณ

๓. คุณค่าด้านจิตใจ การเซ่นไหว้ฬิบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครื่องญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอัมหนาสำราญด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตะตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ในทางตรงกันข้ามคติความเชื่ออีกลักษณะหนึ่งก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มิให้คุณค่าทางจริยธรรมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคติความเชื่อที่สอดคล้องกันหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ

ข้อนี้ยอมรับว่ามันเป็นของยาก ที่ว่าใครจะมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องสมบูรณ์ บรรพบุรุษสมัยก่อนโน้นเขาก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีที่ได้ทำกันมาแล้ว เพื่อมีผลอย่างนี้อยู่ไม่น้อยเราไปละทิ้งเสียบ้างเปลี่ยนแปลงเสียบ้าง กระทั่งมลายโง่เขลาไม่รู้อะไรจะทำอย่างไร มันก็สูญหายไปเสียควรจะมีข้อฟื้นฟูกันขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น เป็นเครื่องรองรับศีลธรรมเป็นเปลือกของศีลธรรมเป็นภาชนะรองรับศีลธรรม ศีลธรรมคือการกระทำเพื่อให้เกิดความสงบ หรือความปรกติอยู่ในรูปต่าง ๆ กันพอเราเห็นว่าอย่างนี้ดี ก็ทำเป็นธรรมเนียมประเพณีขึ้นมาคนที่หลังไม่ต้องคิดให้มันยุ่งหัว ทำไปได้ตามขนบธรรมเนียมที่ได้มีอยู่แล้วก็จะอยู่กันเป็นสุขได้ อย่างนี้เราเรียกว่า ประเพณีหรือขนบธรรมเนียมนั้นเป็นภาชนะ หรือเป็นเปลือกที่จะรักษาศีลธรรมไว้ ให้อยู่อย่างเด่นชัด มันคงและง่ายสำหรับทุกคน แม้คนที่ไม่มีสติปัญญาในสมัยโบราณ เราจะพบว่าเขามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ๆ มากมาย ซึ่งล้วนแต่ทำให้คนเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วไปสรุปอยู่ที่ความรู้สึก

ว่า เราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นเขาสอนให้คิดเช่นนั้น ให้ท่องบ่นเช่นนั้น ให้มีการกระทำเพื่อความเป็นอยู่อย่างนั้น มีการทำบุญชนิดที่เจือจาน ในลักษณะที่ถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น^{๑๘}

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าว สอดรับกับคติความเชื่อของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวศรีสะเกษซึ่งมีคุณค่าและสาระสำคัญ เช่น คุณค่าของการให้ทาน คุณค่าของการสมานาถศีลและคุณค่าของการภาวนา ตลอดจนการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วโดยเฉพาะการอุทิศส่วนบุญให้แก่มนุษย์และเทวดา ล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีคุณค่าทางจริยธรรมและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตนได้ปรารถนาและตั้งใจไว้ คือ

(๑) เพื่อชวนชวายทำบุญให้ตัวเอง กล่าวคือ เพื่อความสุขของตัวเองหลักความไม่ประมาทในการที่จะทำอะไร ๆ ด้วยความเพียรและในการที่จะพัฒนาตน

(๒) เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการกรวดน้ำเพื่ออุทิศให้ญาติของตนซึ่งเป็นการทำบุญที่เกี่ยวกับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น งานทำบุญครอบรอบวันตาย งานทำบุญตามเทศกาลประเพณีและงานศพตลอดถึงงานทำบุญในประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นต้น

(๓) เพื่อบูชาแก่พระสงฆ์ จุดม่งหมายของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วนั้นมีพระสงฆ์เป็นผู้รับเครื่องไทยธรรม เพราะมีความเชื่อว่าอานิสงส์จากการบูชาแก่พระสงฆ์นั้นมีอานิสงส์มาก

ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ จัดขึ้นเพื่อควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยอุบายการสอนจริยธรรมให้แก่ประชาชน ตลอดจนมีการถ่ายทอดระเบียบจารีตประเพณีอันดีงามที่จะพึงปฏิบัติให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงอีกด้วย เพราะประเพณีสารทเดือนสิบเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวศรีสะเกษ ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมบางอย่าง มีความสอดคล้องและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เนื่องจากชาวศรีสะเกษมีพื้นฐานความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนาด้วย ประเพณีสารทเดือนสิบเน้นคุณค่าในการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามคติความเชื่อของชาวศรีสะเกษถือได้ว่าการทำบุญไปให้ผู้ล่วงลับไปนั้น เพื่อแสดงถึงความรักสามัคคีซึ่งกันและกันระหว่างญาติพี่น้องกับผู้ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ผู้ล่วงลับได้รับความสุขในภพที่ตนเองอาศัยอยู่ ผู้วิจัยเห็นว่าประเพณีสารทเดือนสิบมีคุณค่าที่สอดคล้องตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ การเน้นประโยชน์และคุณค่าให้เกิดขึ้นกับทุกคนในครอบครัวและสังคมรู้จักสามัคคีกันขึ้น และเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่ล่วงลับแล้วด้วย มุ่งให้เขาได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำของตน ทำให้ผู้จากไปนั้นได้รับประโยชน์ นับเป็นประเพณีที่ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนแพร่หลายในปัจจุบันประเพณีสารทเดือนสิบมีพิธีตักบาตรในตอนเช้า มีการถวายอาหารพระสงฆ์ ต่อจากนั้นพระสงฆ์สวดพุทธมนต์บทต่าง ๆ จนถึงบท ชะยันโต ประธานสงฆ์จะพรมน้ำมนต์ และจบด้วย ยะถาสัพพี ในระหว่างพระสงฆ์สวดยะถาสัพพีทุกคนจะตั้งใจกรวดน้ำ โดยมองไปที่สายน้ำที่รินไหลจากภาชนะใบหนึ่งลงสู่ภาชนะอีกใบหนึ่ง ด้วยจิตใจที่จดจ่อไม่ให้ขาดสายส่วนในใจก็จะอุทิศบุญกุศลถึงปู่ ย่า ตา ยาย ฝั่งญาติ สัมมาเวส ฝั่งเรือน ฝั่งเปรต เจ้ากรรมนายเวร เป็นต้น เชื่อกันว่าการทำเช่นนี้จะ

^{๑๘} พระธรรมโกศาจารย์(พุทธทาสภิกขุ), การกลับมาแห่งศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๕๗-๖๖.

สามารถส่งบุญกุศลถึงผีบรรพบุรุษและผีอื่น ๆ ที่อุทิศให้ได้คุณค่าของการกรวดน้ำเชื่อกันว่าแม้แต่คนที่
ยังไม่ตายก็ยังสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกอึดอัดได้ การแผ่เมตตาสามารถอุทิศส่วนบุญให้แก่ผีบรรพบุรุษ
หรือผีต่าง ๆ ได้และการแผ่เมตตาก็ยังสามารถส่งให้ผีได้หลุดพ้นจากปวงกรรมได้และที่สำคัญที่สุดคือ
เรื่องของจิตใจที่แน่วแน่เป็นระยะเวลาหนึ่งที่ทำให้เกิดพลังสมาธิสามารถส่งถึงผีบรรพบุรุษหรือญาติผู้
ล่วงลับได้ ส่วนของบรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นลูกหลานก็จะแผ่เมตตาให้ตามลำดับเพื่อน้อมเอา
ประโยชน์เกื้อกูลเอาความปรารถนาดีไปให้แก่บรรพบุรุษ ที่ยังมีชีวิตอยู่และสัพพสัตว์ทั้งหลายด้วยเมื่อ
สรุปประเด็นหลัก ๆ แล้วเห็นว่าการอุทิศส่วนบุญตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณี
สารทเดือนสิบนั้น มีสาระสำคัญ ๔ อย่าง ดังนี้

(๑) เป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย มุ่งประโยชน์และคุณค่าให้ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป
แล้วได้รับรู้และอนุโมทนาเพื่อให้บรรพบุรุษเหล่านั้นหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานเหล่านั้น

(๒) เพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง ด้วยความปรารถนาให้ตัวเองมีความสุข ร่ำรวย มีรูปร่างที่
สวยงาม ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

(๓) เพื่อเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงสื่อสัญลักษณ์ที่ลูกหลานได้กระทำให้ ตามความเชื่อที่
ได้หล่อหลอมมา ผีบรรพบุรุษจะรับรู้หรือไม่อย่างไรก็ตาม แต่ก็ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(๔) เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ แสดงความรักผูกพันของผู้คนในชุมชนแสดงความ
เมตตาและความสุข และแสดงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นสะพานเชื่อมไปสู่ความดีงามทั้งปวง

คุณค่าที่สำคัญของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว
อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ สะท้อนให้เห็นความจริงของชีวิตในการที่จะทำความดีเพราะเมื่อมี
ชีวิตอยู่ ควรกระทำตัวให้เป็นบรรพบุรุษที่ดีให้ลูกหลานเคารพ เพราะการบูชาบรรพบุรุษ การสักการะ
สมณพราหมณ์ ความเคารพต่อผู้คนที่อยู่ร่วมกันนับถือต่อกันและกันเป็นสิ่งที่บุคคลควรกระทำอย่างยิ่ง
เป็นการแสดงออกซึ่งคุณธรรมคือความกตัญญูต่อกัน และรู้ซึ่งถึงคุณความดีของบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ผู้
หวังความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานจึงต้องปฏิบัติตามหลักการบูชา และรู้จักตระหนักใน
หลักการบูชา และย่อมสามารถได้ประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตต่อไป กล่าวได้ว่า การบูชาด้วย
อามิสและการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ เป็นเหตุให้บุคคลได้รับประโยชน์เหมาะสมกับการ
ปฏิบัติและเป็นการบูชาที่เป็นผลดีแก่ผู้ถูกบูชา^{๑๙}

การเซ่นไหว้ในพิธีสารทเดือนสิบ นั้นผู้ที่เป็นบุตรหลานไม่ว่าจะเป็น สะใภ้ เขย จะต้องส่ง
วัตถุสิ่งของและเครื่องเซ่นนี้ไปให้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ให้ท่านได้ใช้เครื่องเซ่นนั้นเพื่อทำพิธีเซ่นต่ออีก
ทีหนึ่งส่วนปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะมีของมอบตอบแทนให้ลูกหลาน เช่น ผ้าไหม ผ้าซิ่น เงินทอง เป็นต้น
เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่มีความกตัญญู ส่วนในช่วงเย็นจะเริ่มทำพิธีเซ่นไหว้เมื่อพี่น้องลูกหลานมาพร้อม
หน้ากันแล้วก็จัดรูปเทียนโดยมีผู้อาวุโสที่สุดจะเป็นผู้บอกกล่าวเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษ ผู้อาวุโสที่
เป็นพราหมณ์จะรู้ขั้นตอนดีจะมีคำกล่าวคำเชิญเฉพาะคนที่ไม่เป็นก็เพียงแค่ว่าเอ๋ยชื่อ นามสกุลของ
บรรพบุรุษให้ถูกต้องไม่ว่าใครจะเป็นพ่อเป็นแม่ ปู่ ย่า ตา ทวด ก็ต้องเอ๋ยชื่อนามสกุลให้ถูกต้องและ
ครบถ้วน เพื่อแสดงความรำลึกกตัญญูในขณะกล่าวเชิญก็กรวดน้ำไปด้วย เมื่อครบทุกคนแล้วก็หยุดพัก
สักครู่ แล้วทำพิธีต่ออีกจนครบคนละ ๓ ครั้ง ส่วนรอบสุดท้ายนี้ให้หยาดน้ำพร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางยุพิน เพ็งประโคน, เจ้าหน้าที่ปกครอง อ.ศรีรัตนะ, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

๔.๔ คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล

คุณค่าของปัจเจกบุคคล เกิดขึ้นด้วยความเชื่อในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ พระสงฆ์และคนในพื้นที่ได้กระทำสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับประเพณีและวิถีวัฒนธรรมชุมชนอีสาน ที่มีความเชื่อและยึดถือให้ความเคารพในผีบรรพชนที่ได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว โดยคนรุ่นหลังต้องมีความเคารพและทำบุญอุทิศไปให้เพื่อแสดงออกถึงความรักและเป็นเครือญาติ ในด้านของปัจเจกบุคคลเกี่ยวประเพณีบุญเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ถือเป็นธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมตามความเชื่อ ซึ่งเป็นการยอมรับในสิ่งที่ตนนับถือ และสะท้อนที่เกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันมาอย่างโบราณ คือ

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ชาวบ้านทุกคนให้ความสำคัญกับประเพณีการทำบุญเดือนสิบเพราะมีความเชื่อว่า วิญญาณมีจริง ดังที่ พระครูศรีรัตนกิจกริช กล่าวว่า “มนุษย์ทุกคนมีวิญญาณ การที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ก็เพราะว่าวิญญาณยังอยู่ในร่าง ถ้าเมื่อใดหลุดออกจากร่างไปแล้ว ผู้นั้นจะไม่มีชีวิตอยู่ เพราะฉะนั้นคนที่ตายไปแล้ววิญญาณก็จะหลุดออกจากร่างไป วิญญาณเหล่านี้จะล่องลอยวนเวียนอยู่เพื่อรอการเกิด หากสร้างบาปกรรมไว้มาก่อนยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องตกไปอยู่ในนรก กลายเป็นอมมนุษย์ หรือชาวบ้านเรียกกันว่า เปรต ลักษณะของเปรตตามความเข้าใจของชาวบ้านคือ มีลักษณะผอมสูงโง่ง เพราะอดอยากมีปากเท่ารูเข็ม วิญญาณพวกเปรตเหล่านี้จะถูกยมบาลปล่อยขึ้นมาให้เยี่ยมลูกหลานในโลกมนุษย์ปีละครั้งหนึ่งในช่วงเดือนสิบ ด้วยเหตุนี้ชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณนี้เอง จึงก่อเกิดประเพณีการทำบุญตามประเพณีสารทเดือนสิบให้แก่ผีบรรพบุรุษ^{๒๐} ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดประเพณีบุญเดือนสิบ เพราะมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของวิญญาณ “ชาวบ้านก็ต้องเตรียมอาหาร เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ญาติพี่น้องหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว และประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ตามหลักของศาสนาพุทธ”^{๒๑}

๒) ความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม “ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถือคติทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ได้ปรากฏชัดในประเพณีทำบุญเดือนสิบ ซึ่งประเพณี ทำบุญที่หวังอุทิศส่วนกุศลไปให้ให้ผู้ล่วงลับไปแล้วที่กลายเป็น เปรต ในนรกภูมิ เปรตเหล่านี้เป็นผลเนื่องมาจากผลกรรมที่ได้กระทำไว้ในสมัยยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็ต้องชดใช้ผลกรรมเหล่านั้นคือ เป็นเปรตถูกทรมานอยู่ในนรกภูมิ ความเชื่อเรื่องเปรตนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม ตามความรู้สึกลึกซึ้งของชาวบ้าน “มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมนี้เชื่อว่าส่งผลไปในชาตินี้และชาติหน้า การชดใช้กรรมจึงเกิดขึ้นได้ทุกขณะแม้เมื่อตายไปแล้วก็ตาม เช่น คนที่ชั่วจากหายาบคายกับบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตายไปแล้วจะเป็นเปรตที่มีปากเท่ารูเข็มและต้องกินอาหารลำบาก ด้วยผลของการกระทำของตนเอง”^{๒๒} พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงที่ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตและไม่มี

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์รัตนโกส, เจ้าอาวาสวัดสลั, เจ้าคณะตำบลสี่งิ้ว, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายคำกาย นางวงศ์, สมาชิกสภา อบต. ม. ๕, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสว่าง แก่นแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านขนาด หมู่ที่ ๕, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ชีวิตล้วนเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกกันว่า กฎแห่งธรรมชาติ หรือนิยาม^{๒๓} อันหมายถึง ความเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีที่มา และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ทุกอย่างล้วนเป็นเหตุเป็นผลกันตามหลักของอิทัปปิจจยตาที่กล่าวมา “สรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในฐานะสิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและสิ่งหนึ่งเป็นผล”^{๒๔} ทั้งนี้ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง จึงมีเหตุปัจจัยเกิดจากกฎธรรมชาติมิใช่พระผู้เป็นเจ้า หรือผู้ใดมากำหนดไว้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาอเทวนิยม

๓) ความเชื่อเกี่ยวกับชาติภพ เป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในพิธีกรรมในวันทำบุญเดือนสิบชาวบ้านทุกคนจะมีความเชื่อในเรื่องนี้โดยชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่อง ปรภพ หรือ ชาติหน้าว่ามีอยู่จริง มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาแล้วจะต้องตายไปก็กลับมาเกิดอีกเวียนว่ายตายเกิดอยู่เป็นเช่นนี้ ถ้าผู้นั้นยังไม่ถึงบรรลุนิพพาน คือ ไม่เกิดอีกต่อไปเป็นการชดใช้กรรมไม่มีสิ้นสุดการตายแล้วไปเกิดในชาติใหม่หรือภพใหม่ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ภูมิ นรกภูมิ หรือสวรรค์ภูมิแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าชาติหน้ามีจริง ความเชื่อเรื่องพวกเปรตที่อยู่ในนรกภูมิจึงเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับชาติภพ และเปรตเหล่านี้ก็รอวันที่จะได้ไปเกิดในชาติ-ภพ ซึ่งแล้วแต่บุญกรรมของตนเองที่ทำไว้ การทำบุญเดือนสิบจึงแสดงให้เห็นถึงฐานของความเชื่อดังที่กล่าวมาแล้วได้เป็นอย่างดี

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับผลทาน มีความเชื่อเรื่องของการให้ทาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์โลกทั่วไป จะเห็นได้ว่าศาสนาทุกศาสนา จึงมีคำสอนที่เกี่ยวกับการให้ทานอยู่ด้วยเสมอการให้ทานมีทั้งที่เป็นวัตถุทานและไม่ใช่วัตถุทาน ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผลของทานสูงมากคือ เชื่อว่าการให้ทานสามารถส่งผลถึงผู้ได้รับทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า โดยสามารถส่งผลทานข้ามชาติกันได้จึงได้มีการปฏิบัติประเพณีทำบุญเดือนสิบขึ้น โดยการจัดอาหารต่าง ๆ ตามประเพณีเพื่อส่งผลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเชื่อว่าผลของทานที่ทำขึ้นนี้จะถึงผู้ล่วงลับไปแล้วจริง ๆ จึงได้มีการทำบุญอุทิศผลทานตามแบบอย่างประเพณี

๕) ความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์แห่งความกตัญญูกตเวที ชาวบ้านเชื่อว่าความกตัญญูกตเวทีจะส่งผลต่อผู้ปฏิบัติ ทำให้มีความสุข ความสำเร็จและความเป็นสิริมงคลแห่งชีวิต ดังนั้นในการประกอบประเพณีทำบุญเดือนสิบ จึงถือถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากในชีวิตที่จะแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้จะไปอยู่ ณ ถิ่นฐาน ต่างก็พยายามเดินทางกลับเพื่อประกอบพิธีในครอบครัวของตน ซึ่งจะส่งผลให้ตนเองมีความสุขสำเร็จใจชีวิตทั้งส่วนตัวและการงานตลอดไป ถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และแสดงออกโดยการกระทำทางกายคือ การให้ทาน เป็นต้น การให้ ถือว่าเจตนาบริสุทธิ์เต็มที่จะต้องบริสุทธิ์ครบทั้ง ๓ กาล หรือ ๓ วาระ เรียกว่า เจตนา ๓^{๒๕} คือ ปุพพเจตนา หมายถึงเจตนาก่อนที่จะให้ จากเจตนา คือตั้งใจที่จะเสียสละ อปราปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทาน มีจิตใจขึ้นบาน เกิดปีติโสมนัสว่า ทานที่บัณฑิตบัญญัติไว้ เราก็ได้

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๒.

^{๒๔} สมภาร พรหมทา, **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๕.

^{๒๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๓/๓๐๘/๓๐๗-๓๐๘.

ปฏิบัติตามแล้ว ทานของเราสำเร็จประโยชน์ด้วยดีแล้วการทำใจอย่างนี้ จึงได้เจตนาครบทั้ง ๓ กาล ได้บุญเต็มที่ได้และที่ว่าได้บุญเต็มที่ ก็เพราะตัวเจ้าภาพนั่นเองได้ฟอกจิตของตนอยู่ตลอดเวลา

ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำบุญเดือนสิบนั้น เป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง และพิธีกรรมจึงเหมือนเป็นหนึ่งการรวมญาติ เป็นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อห้ามที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เป็นความเชื่อที่มีรากฐานมาจากบรรพชนในอดีตที่ดำรงอยู่ได้ในปัจจุบันโดยความเชื่อในการนับถือจัดได้ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีการส่งต่อความรู้ทางสังคมและกฎข้อห้ามทางสังคมที่ได้ถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลัง โดยผ่านพิธีกรรม ซึ่งมีรายละเอียดมากมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงการสั่งสมประเพณีดังกล่าวมาเป็นระยะเวลายาวนาน และได้ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลาน โดยมีพระภิกษุและผู้อาวุโสในหมู่บ้านอบรมดูแลและใช้ชีวิตในทางที่ถูกโดยใช้กฎทางพิธีกรรมประโยชน์ที่ได้จากพิธีกรรมก็เพื่อให้หมู่เครือญาติที่เป็นตระกูลเดียวกันมีปฏิสัมพันธ์กันและกระชับความสัมพันธ์ที่ดีของญาติในตระกูล เป็นการแสดงความเคารพและใช้พิธีกรรมนี้เพื่อขอขมาในสิ่งที่คนในตระกูลได้ทำผิดกฎไป ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่เป็กฎสำหรับใช้ชีวิตและเป็นกฎเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคลภายในบ้านให้มีความเคารพกฎและประพฤติตนดี เพราะเชื่อว่าเมื่อประพฤติตนดี ผีบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองให้ทำกินขึ้น ไม่เจ็บป่วย เมื่อได้ทำบุญอุทิศไปให้แล้ว

การมีส่วนร่วมในงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ซึ่งระเบียบแบบแผนหรือแบบอย่างที่ยังปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีต่าง ๆ ช่วยทำให้เกิดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเป็นสิ่งตอกย้ำใจให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยม จึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ควรรักษาไว้คู่กับพระพุทธศาสนาตลอดไป โดยชาวบ้านตำบลสระยาว อำเภอกอศรีตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เกี่ยวข้องนั้นได้ปฏิบัติและเกิดคุณค่าด้านปัจเจกบุคคล ดังนี้

๔.๔.๑ การมีส่วนร่วม

เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นส่วนบุคคล หรือกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมกันคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติงานการแบ่งปันผลประโยชน์ การร่วมกันติดตามผลและการประเมินผลการดำเนินงานในกิจกรรมนั้น ๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของการจัดงานที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบทางชาวไทยเชื้อสายเขมรมีการประกอบพิธีกรรม เป็นการสืบสานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยความสัมพันธ์ชุมชนกับวัดถือเป็นการช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อให้เกิดความสำเร็จงาน ความสำคัญของพิธีกรรมสามารถให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทั้งการดำเนินงานวางแผนงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์^{๒๖} การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นชุมชนจะต้องแสดงออกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น เพื่อให้พิธีกรรมของการจัดงานที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณีที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาเกิดเรียบร้อยเพราะการมีส่วนร่วมนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนตัดสินใจเพื่อทำหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ และเป็นสิ่งสำคัญของหมู่คณะ ที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดมีประสิทธิภาพ^{๒๗}

การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายวี คุณชัย, ผู้สูงอายุบ้านขนาด, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ เชื้อสาย, เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จะต้องได้รับการตอบสนองและมีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้า ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจึงควรจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนโดยครบถ้วน ดังนั้น การเข้าร่วมประเพณีของพิธีกรรมการทำบุญสารทเดือนสิบนั้น สามารถช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นแสดงความคิดเห็น การแสดงออกทางใจ เพื่อเป็นการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการ แสดงความคิดเห็น หรือการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง และทำให้เกิดการคิดริเริ่มที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมของประชาชนมากขึ้น ทำให้เกิดการร่วมด้วยช่วยกันในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนที่อยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ มากขึ้น เพื่อการรักษาหรือการทำให้เกิดเห็นคุณค่าผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชุมชนหรือท้องถิ่นต้องการ

๔.๔.๒ การสมัครสมานสามัคคี

การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมที่จัดขึ้นของประเพณีบุญสารทเดือนสิบนั้น ยังสามารถเชื่อมโยงถึงจิตใจของผู้เกี่ยวข้องในการเห็นความสำคัญ การร่วมงานการจัดกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะของชุมชนนั้น ๆ เพราะชุมชนของสังคมไทยพื้นฐานก็มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงออกของความมีน้ำใจ^{๒๘} การสร้างความรักสามัคคีเป็นการสร้างความรักพร้อมทั้งพิธีกรรมยังสามารถเชื่อมชุมชนต่อชุมชน เป็นการสร้างความพร้อมเพรียงใจร่วมกัน ลักษณะของความสามัคคีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ แนวความคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำโดยตรง และเพื่อส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความสามัคคีได้อย่างถูกต้องด้วยเหตุนี้การแสดงออกซึ่งการกระทำจึงเป็นอีกริธีหนึ่งของความสามัคคีและเป็นหลักสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างตรงไปตรงมา ความหมายของความสามัคคี ก็คือ การกระทำใน ๓ ลักษณะกล่าวคือ กรรม^{๒๙} ทางไตรทวาร ได้แก่ กายทวาร ประตุททางกาย วจิตทวาร ประตุททางวาจา และมโนทวาร ประตุททางใจ ดังนี้

๑) การกระทำทางกาย (กายกรรม) คือ ความสามัคคีร่วมแรงกายของผู้คนในสังคมในการกระทำต่าง ๆ ที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม เช่น การร่วมแรงกันทำความสะอาดถนน สวนสาธารณะ แหล่งน้ำ เป็นต้น

๒) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการพูดจาติดต่อสื่อสารกันด้วยคำพูดที่จริง เหมาะสม อ่อนหวาน เช่น การชำระการพูดไพเราะต่อประชาชนผู้มาติดต่อราชการต่าง ๆ ฝ่ายประชาชนก็พูดชัดเจน ไพเราะอ่อนหวานตอบ เป็นต้น

๓) การกระทำทางใจ (มโนกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการคิดพิจารณาในการแก้ไขปัญหา และการปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ เช่น ร่วมใจกันปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ มีการทำสมาธิ ฟังพระธรรมเทศนา งานเทศน์มหาชาติ^{๓๐}

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาเสวียน กณฺณยานมโม, พระอารุโสดบ้านขนาด หมู่ที่ ๕, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} ที.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๐.

ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมตามธรรมเนียมบุญสารทเดือนสิบทางชาวไทยเชื้อสายเขมร สามารถเชื่อมบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมงานพุทธศาสนาที่จัดกิจกรรมขึ้นในตำบลสระเยาว์ อำเภอสรีรัตนะ เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะสร้างความเข้าใจ ความปรองดอง ความเอื้อเฟื้อในชุมชนและยังสามารถจัดงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

๔.๔.๓ การผสมผสานบูรณาการ

การประกอบพิธีกรรมของงานที่จัดขึ้นเกี่ยวกับประเพณีบุญสารทเดือนสิบ การจัดงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้านพิธีกรรม ในลำดับพิธีกรรมบางครั้งต้องใช้แบบประยุกต์ เพราะยุคสมัยเปลี่ยนไปตามโลกาภิวัตน์ ลำดับพิธีกรรมก็อาจจะใช้แบบผสมผสานเพื่อให้เข้ายุคสมัยใหม่ แต่ก็ก็ต้องรักษาพิธีกรรมที่ถูกต้องเอาไว้ เพียงแต่เพิ่มเติมบางส่วนเพื่อความสะดวกของงาน ทุกวันนี้การจัดกิจกรรมประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ต้องอาศัยความรู้ทั้งของเดิมและความรู้ด้านศาสตร์สมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรม เพื่อเป็นการประยุกต์ให้งานมีสีสัน และเป็นการช่วยด้านประชาสัมพันธ์ เป็นการบูรณาการผสมผสานความรู้เดิมและความรู้ใหม่ในชุมชน เพื่อเป็นการเผยแพร่สู่ชุมชนอื่น ๆ^{๓๑} ดังนั้นการผสมผสานบูรณาการนั้น เป็นการประยุกต์การประกอบพิธีกรรมทั้งของเก่าและของใหม่ที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นอย่างปัจจุบันจะเห็นได้จากการจัดงานเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีหลายรูปแบบเปลี่ยนไปตามชุมชน สังคม หรือบริบทของท้องถิ่นนั้นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้นจึงได้ประยุกต์บางครั้งต้องนำความรู้สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเพื่อเป็นการบูรณาการผสมผสานอย่างลงตัว

๔.๔.๔ รักษาคุณค่าพิธีกรรม

คำว่า พิธีกรรม โดยทั่วไปผู้คนมักจะเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องที่มีระเบียบการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดประการหนึ่งหรือเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องของการปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ซึ่งโดยมากมนุษย์เรามักจะคิดถึงความหมายประการหลังมากกว่าอย่างใดก็ตามเมื่อพิจารณาจากกรอบด้านภาษานั้นจะพบว่าคำว่า พิธีกรรม นั้นมีความหมายที่แตกต่างกันไปตามนัยของภาษาและความเข้าใจของผู้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวอยู่หลายประการ พิธีกรรมเป็นคำภาษาไทยที่แปลงหรือดัดแปลงและผสมคำจากภาษาบาลีซึ่งคำที่ผสมกันมานั้นก็คือ วิธ แปลว่า ระเบียบชนิดกับคำว่า กัมมะ แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันก็เป็นพิธีกรรม โดยคำว่าพิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่เป็นพิธีคือเป็นวิธีที่จะทำให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ^{๓๒} หมายความว่า พิธีกรรมเป็นระเบียบการดำเนินการตามคำสอนของศาสนาใดศาสนาหนึ่งแล้วจะก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นภายหลังจากการดำเนินการตามวิธีการของคำสอนนั้นแล้ว การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นลำดับขั้นตอนของความเชื่อตามแบบอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา เพราะมีความเชื่อ และความดี แล้วปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง และได้แสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจ^{๓๓} สมรรถนะของจิตจึงแบ่งออกเป็น ๖ ประการ ด้วยกัน คือ ด้านการกระทำ ภายในตัวของ

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสมหมาย นางวงศ์ รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว์, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก, ๒๕๓๗), หน้า ๔.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระมหาเสวียน กณฺณลาณธมฺโม, พระอาวาสในวัดบ้านขนาด, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

จิตเอง การสั่งสมกรรม รักษาผลแห่งกรรม การพัฒนาตัวเองหรือสั่งสมสันดานของคนเรา การรับ
 อารมณ์^{๓๔} ดังนั้นด้านผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบพิธีกรรมนั้นจะเกิดคุณค่ารักษา เพราะเมื่อเข้า
 ร่วมงานที่จัดขึ้นของประเพณีบุญสารทเดือนสิบทางชุมชนท้องถิ่นแล้ว จะเกิดพัฒนาจิตใจของผู้ที่
 เกี่ยวข้องนั้นเกิดขึ้นด้วยคุณงามความดี เรียกว่าจิตใจเป็นบุญกุศลโดยมองเห็นคุณค่าความเชื่อของ
 พิธีกรรม มีการสำรวมทางกาย วาจา มีความคิดรอบคอบ มีการเสียสละ และทำให้เกิดปัญญามี
 ความสุขตามลำดับ เห็นคุณค่าพร้อมทั้งรักษาพิธีกรรมสืบต่อไป จะเห็นได้ว่า คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล
 ในการประกอบพิธีบุญสารทเดือนสิบนั้น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างความสามัคคีมีการผสมผสาน
 และรักษาคุณค่ารักษาพิธีกรรมเอาตามประเพณี ซึ่งเป็นระเบียบแบบแผนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของ
 ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างความสมัครสมานสามัคคี เห็นความสำคัญของประเพณีบุญ
 สารทเดือนสิบของชุมชนตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี โดยสามารถผสมผสานบูรณาการกับศาสตร์
 สมัยใหม่ปัจจุบันได้อย่างลงตัว เพราะประเพณีสารทเดือนสิบเป็นงานบุญประเพณีสารทเดือนสิบของ
 ชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้รับอิทธิพลด้านความ
 เชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความเชื่อมาจากทางศาสนาพราหมณ์ โดยมีการผสมผสานกับความเชื่อทาง
 พระพุทธศาสนาเข้ามาในภายหลัง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลและการถวาย
 ทานแก่พระสงฆ์ ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพชนและญาติที่ล่วงลับ ซึ่งเชื่อว่าได้รับการปล่อยตัวมา
 จากภูมิภพ ที่ตนต้องจองจำอยู่เนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่โดยจะเริ่มปล่อย
 ตัวจากภูมิภพในทุก วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ เพื่อมายังโลกมนุษย์ โดยมีจุดประสงค์ในการมาขอส่วน
 บุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ที่ได้เตรียมการอุทิศไว้ให้ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ล่วงลับ
 หลังจากนั้นก็จะกลับไปยังภูมิภพ

๔.๕ คุณค่าด้านครอบครัว

ระบบครอบครัวและเครือญาติ คำว่า “ครอบครัว” หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่
 ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายรวมถึงลูกด้วย^{๓๕} เป็นภาษาอังกฤษว่า “family ; a group
 consisting of one or two parents and their children.”^{๓๖} “ญาติ” เป็นคำที่สังคมวัฒนธรรม
 กำหนดขึ้นมา แล้วใช้เรียกผู้ที่มีความสัมพันธ์กันในทางสายเลือดและการแต่งงาน ในแต่ละวัฒนธรรมก็
 มีระบบของคำเรียกญาติต่างกันไป ซึ่งจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบครอบครัวและเครือญาติ
 ในสังคมนั้น ๆ โดยทั่ว ๆ ไปคำเรียกญาติแต่ละคำจะแยกให้เห็นถึงความต่างของคนแต่ละรุ่น เช่น
 คำว่า ปู่ ย่า ตา ยาย จะบอกว่าเป็นคนรุ่นก่อนรุ่นพ่อแม่ของเราหรือจะแยกให้เห็นถึงความต่างเพศ
 เช่น คำว่าปู่ บอกว่าเป็นญาติเพศชายรุ่นพ่อของพ่อ และย่าเป็นญาติเพศหญิงรุ่นแม่ของพ่อ หรือจะ
 แยกให้เห็นถึงความต่างวัย เช่น คำว่าพี่ บอกถึงความมีวัยสูงกว่าผู้พูดและคำว้าน้องบอกถึงความมีวัย

^{๓๔} อภิ.ป. (ไทย) ๓๔/๕๖-๖๕/๑๔-๑๕.

^{๓๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ , (กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 นานบุ๊คส์พลัสเคชั่น จำกัด , ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๐.

^{๓๖} A S Hornby , Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English , Page ๔๒๑.

ต่ำกว่าผู้พูด หรือแยกให้เห็นว่าเป็นญาติทางสายเลือดหรือการแต่งงาน ลูกเขย สะใภ้ บอกถึงผู้ที่มาแต่งงานกับลูกสาวหรือลูกชาย^{๓๗}

กิจกรรมของประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ ชาวไทยเชื้อสายเขมรเป็นการได้ถวายทานชั้นข้าวในวันสำคัญแล้วแต่เป็นการส่งเสริมตลอดจนถึงปลูกฝังจิตสำนึกให้กลุ่มผู้ที่ได้ปฏิบัติดีแล้วและให้ทาน มีความกตัญญูทวาทะที่รู้จักบุญคุณของบรรดาญาติทั้งหลายที่ล่วงลับไป อันเป็นที่เคารพรักของตนและสังคมทั้งยังเป็นการสร้างสรรค์จรโลงชุมชนให้กลุ่มคนในสังคมได้รู้จักคุณค่าของกันและกัน โดยคำนึงถึงฐานะอันสมควรของแต่ละบุคคล และเมื่อมีการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลตามแบบแผนที่ปรากฏ ผลตามมาจากกิจกรรมอันนี้คือการมีความพร้อมเพรียงกันของผู้ที่อยู่ในสังคมส่วนย่อย คือระดับครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติอันว่าความสามัคคีกลมเกลียวกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวและญาติมิตรถือว่าเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงความดี ความสามัคคีและน้ำใจอันเกื้อกูลต่อกันของคนในสังคมอันจะเป็นแรงที่ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มคนในสังคม ให้เป็นไปด้วยความเข้าใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กล่าวคือกิจกรรมอันนี้ สามารถเป็นสื่อสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัว อันเป็นส่วนประกอบของสถาบันทางสังคม จะส่งผลให้เกิดความมีเสถียรภาพทางสังคมเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานซึ่งไม่ปรากฏชัด จากตำนานหรือจากการเล่าขานว่ามาแต่ยุคไหนสมัยไหนจะเป็นเรื่องของการทำบุญที่เกี่ยวข้องกับพี่น้องชาวสุรินทร์ที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมรท้องถิ่น เป็นการทำบุญเพื่อที่จะอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วหรือปู่ย่าตายาย ก็สืบทอดกันมาถือเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณกาล^{๓๘}

ในขณะที่เดียวกันก็อาจหมายรวมถึงการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของครอบครัวด้วย อีกทั้งเป็นกระบวนการเพื่อดำรงไว้ซึ่งสถานภาพหรือความอยู่รอดของความเป็นครอบครัวเอาไว้ให้ตลอด พัฒนาการของครอบครัวทุกครอบครัวจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติหน้าที่อันถือเป็นภาระรับผิดชอบสำคัญของสมาชิกในครอบครัว และเป็นคุณลักษณะที่ต้องดำรงไว้ ทุกยุคทุกสมัยผลกระทบใด ๆ ในครอบครัวย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อครอบครัวไม่อาจดำรงความเข้มแข็งเอาไว้ได้ สมัยแต่ก่อนทำตามบรรพบุรุษที่เคยรับรู้เกี่ยวกับบุญวันแซนโชนดา เป็นวันที่เขาทำมาแต่โบราณถ้าสมัยแต่ก่อนเขาว่าวันเบ็น หรือวันโชนดา เป็นวันปล่อยดวงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับไปให้มารับกุศลผลบุญหรือปล่อยมารับของที่ลูกหลานเตรียม^{๓๙} พิธีกรรมการทำบุญเดือนสิบช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้อาวุโส มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยเป็นผลเกิดจากการถ่ายทอดประเพณีอุทิศผลบุญหรือส่งไปให้ผีบรรพบุรุษ^{๔๐} กล่าวไว้ว่า “คนรุ่นใหม่ได้รับการสืบทอดความเชื่อจากพ่อแม่และผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ลูกหลานในครอบครัวจะมีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโสมีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่คนรุ่นใหม่ทุกคนในหมู่บ้านก็ให้ความเคารพประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องและเป็นประจำทุกปี

^{๓๗} แหล่งที่มา, ออนไลน์, www.human.cmu.ac.th วารุณี ภูริสินสิทธิ์, ภาควิชาสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เข้าถึงวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงไส, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสุรต ทองอ่อน, ผู้สูงอายุในหมู่บ้านโนนคำแก้ว หมู่ที่ ๑๓, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางแสน มณีจันทร์, ผู้สูงอายุในหมู่บ้านขนาด หมู่ที่ ๕ ตำบลสระเยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

การทำบุญเดือนสิบเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยบุคคลที่เป็นกลุ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปสู่การปฏิบัติที่ถ่ายทอดออกมา เพราะวัฒนธรรม จะเห็นได้จากการทำทำบุญเดือนสิบ บุญข้าวสาก หรือข้าวสาก (สลากภัต) นิยมทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนสิบเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือเปรต บางท่านว่าเป็นการทำบุญอุทิศกุศลให้เปรตอีกครั้ง เป็นการแสดงออกทางมนานึก และมีความรับผิดชอบ ซึ่งการมีจิตสำนึกของการพัฒนาประเพณีแสดงออกทางครอบครัว จะต้องยึดหลักปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนเองให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพื่อความเจริญและความสุขให้กับตนเองและสังคม โดยยึดปฏิบัติดังต่อไปนี้

๔.๕.๑ ความรับผิดชอบ

การมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวหรือสังคมถือเป็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ที่จะสร้างความมั่นใจในการอนุรักษ์ของประเพณีบุญสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยภูมิ ให้ดำรงอยู่ได้ยาวนานยิ่งขึ้นตลาดถึงรุ่นลูกหลานต่อไป^{๔๑} ความรับผิดชอบจะเป็นพลังเกื้อหนุนให้เกิดความสำเร็จตามความประสงค์ โดยอาศัยหลักธรรมเกื้อหนุนในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นตัวช่วยเสริมให้เกิดพลังทางใจองค์ธรรมที่เป็นกำลังนี้ พระพุทธองค์ทรงจำแนกไว้ ๕ ประการ มีชื่อเรียกว่า พละ ๕ ประกอบด้วย สัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ^{๔๒} ดังนั้น องค์ธรรมทั้ง ๕ ประการนี้จะพลังหรือตัวเสริมให้ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งต่าง ๆ ทำให้ไม่เกิดการย่อท้อสามารถสร้างความเพียรไม่เกียจคร้าน โดยมีสติในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและครอบครัวในชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย

๔.๕.๒ การครองตน

กระบวนการพัฒนาตนเองในทางพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงการครองตนต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) มีแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมคือ ในพระพุทธศาสนา โดยมากจะเน้นหลักจริยธรรมในการใช้ชีวิตการครองชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่มุมทุกด้าน ทุกระดับทั้งทางกาย ทางวาจาทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^{๔๓} ไตรสิกขาประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา

การมีศีลหรืออาราธนาศีล ถือเป็นสิ่งสำคัญของชาวบ้านเพราะพิธีกรรมต่าง ๆ ก่อนที่จะทำบุญกุศลสารทเดือนสิบชาวไทยเชื้อสายเขมร หรือสวดเจริญพระพุทธมนต์ต้องอาราธนาศีลก่อนทุกครั้งเพื่อให้มีจิตใจที่บริสุทธิ์และเป็นธรรมเนียมประเพณีของชาวพุทธที่ได้ปฏิบัติตามกันมาส่งผลถึงการมีความตั้งมั่นและปัญญาเกิดขึ้น^{๔๔} ความสำคัญของไตรสิกขานี้เป็นกระบวนการที่สำคัญในการ

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายทองคำ เกาะแก้ว, มัคคทายกวัดบ้านขนาด, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} อ.ปยุต. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๗-๑๘.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๔.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูประดิษฐ์รัตนภาส, เจ้าอาวาสวัดสลบและเจ้าคณะตำบลเสี้ยว, ๑๙ เมษายน ๖๐.

พัฒนามนุษย์คือการจัดตั้งระบบระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขานั้นได้สอดแทรกอยู่ในหลักธรรมต่าง ๆ ดังนี้

๑) ไตรสิกขา เป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลายดังปรากฏในอนุพุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสืบพบว่า ภิกษุทั้งหลายเพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดธรรม ๔ ประการ เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา และอริยวิมุตติเราถอนภวตัณหาได้แล้ว ภวเนตติสิ้นไปแล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติอันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้^{๔๕}

๒) ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัยดังปรากฏในวัชชีปัตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็ให้พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา ๓ เพื่อการละราคะ โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม^{๔๖}

๓) ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานในการฝึกพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้นดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิและปัญญาย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันหรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลและสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง^{๔๗}

ดังนั้น การครองตนเองนั้นต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเรียกว่า หลักไตรสิกขา คือ ศีล คือการสำรวมกาย วาจา ของตนเองให้เป็นปกติ สมาธิ คือการตั้งมั่นในการกระทำกิจทุกอย่าง ความมั่นใจและปัญญา คือการมีความรอบรู้ในกิจของตนที่ปฏิบัติในสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตนเอง

๔.๕.๓ การครองคน

การปฏิบัติเพื่อเป็นคุณความดีคือการมีหลักธรรมสำหรับครองตนเองและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อกำกับความประพฤติทางกาย วาจา และทางใจ ให้อยู่ในขอบข่ายของความดีงามเพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ตนเองและสังคมโดยรวม คือความสุขอันเป็นผลจากการทำความดี ละเว้นการทำความชั่ว โดยใช้จริยธรรมเป็นหลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามเพื่อบรรลุถึงความสงบสุขของชีวิตและครอบครัว แนวการปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นจริยธรรม เช่น ศีลธรรมทางศาสนา เป็นต้น

การที่จะอยู่ในครอบครัวที่มีความสุข โดยอาศัยการปฏิบัติที่อยู่ร่วมกันจะต้องมีหลักธรรมที่สามารถครองใจซึ่งกันและกัน คือ การให้ การพูดจาอ่อนหวาน เพราะจะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์และความสามัคคีของครอบครัว กระจายไปสู่ชุมชน และสังคมต่อไป^{๔๘} หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาทในแง่ของการมีมิตรสหายหรือบริวารที่ดีจริง พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของการมีมิตรสหายที่ดีไว้ในอุปัชฌายสูตรว่า “ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี

^{๔๕} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑/๑-๒.

^{๔๖} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐ – ๓๑๑.

^{๔๗} วจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางยุพิน เพ็งประโคน, เจ้าหน้าที่ปกครอง อ.ศรีรัตน จ.ศรีสะเกษ, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว”^{๔๙} แต่การที่จะสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกันเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารเรียกว่า หลักสังคหัตถ์^{๕๐} ซึ่งมีด้วยกัน ๔ ประการ คือ

๑) ทาน การให้ปันการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่นด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับเป็นการแสดงความมีน้ำใจและเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาเช่นผู้ให้ยอมเป็นที่รัก^{๕๑} ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ติดต๋มจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจามีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติจะต้องมีเทคนิคในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชนและประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

๓) อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่ยจำเป็นไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ในการผูกสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกันจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ เช่น เมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่าง ๆ ที่ประเทศสัมพันธ์มิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีหรือแสดงถึงความมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อกัน

๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามีมิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไปการคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ ดังนั้นเมื่อปฏิบัติได้ ย่อมให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้น ๆ การมีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของคนทั่วไป ขอนี้บางท่านจึงเรียกว่า มนตัมหาเสน่ห์ เพราะทำให้ตนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่นพร้อมทั้งสามารถร่วมมือกันปฏิบัติเกี่ยวกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๕.๔ การครองงาน

การปฏิบัติตัวตามชุมชนเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญโดยให้ความร่วมมือและพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่การช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูวัฒนธรรม พิธีกรรมและประเพณีของการทำบุญสารทเดือนสิบโดยมีความสนใจในการปฏิบัติ รวมแรงร่วมใจ จึงจะสำเร็จประโยชน์^{๕๒} การจะสำเร็จต้องยึดหลักธรรมการทำงานร่วมกัน มีความคิดเห็นในทางเดียวกันก็จะสามารถปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง อิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นแนวทางในการทำงานให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคายอันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ

^{๔๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕/๒.

^{๕๐} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๒.

^{๕๑} ธรรมรักษา, พระไตรปิฎกฉบับสุภาสิต, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายนำ สอทอง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง ๔ ข้อ จึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังต่อไปนี้

๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร

๒) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเทเป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น

๓) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบเมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบ

๔) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง

ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกในการที่จะให้เกิดคุณค่าต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวเพื่อให้เกิดการมีสติสัมปชัญญะการครองตนเป็นการสร้างความมีระเบียบวินัย ศีล สมาธิ และปัญญาตามหลักไตรสิกขา การครองคน จะต้องมีความใจซึ่งกันและกันอาศัยผลถึงความสามัคคีและการครองงานเพื่อเป็นการสร้างกิจกรรมในท้องถิ่นไปสู่ความสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนสังคมสืบต่อไป จะเห็นได้ว่า คุณค่าด้านครอบครัวเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ด้านความรับผิดชอบด้านการครองคนการครองงานหรือทำงานนั้นจะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือหลักอิทธิบาท ๔ อันได้แก่ ฉันทะ คือความพอใจในการทำงานนั้น วิริยะเป็นความเพียรในการทำงาน จิตตะ ต้องอาศัยจิตจดจ่อ และวิมังสา คือการตรวจสอบความถูกต้องของการทำงานนั้น เพื่อบรรลุจุดประสงค์การทำงานต้องอาศัยหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ชาวบ้านท้องถิ่นตำบลสระยาวในการจัดงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความรับผิดชอบและมีความตั้งใจทั้งฝ่ายพระสงฆ์และบ้านเมืองจนจัดงานประเพณีอย่างนี้ขึ้นทุกปี

๔.๖ คุณค่าด้านสังคม

สังคมในโลกมนุษย์เรา มีระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย กล่าวคือ หนึ่งคนเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันครอบครัวและครอบครัวหนึ่งก็เป็นส่วนประกอบของชุมชน และชุมชนก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่กว้างขึ้นไปอีกโดยการไล่เรียงจากตำบลไปจนถึงประเทศชาติ และหลายประเทศชาติก็รวมตัวกันเป็นสังคมโลก ด้วยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเช่นนี้ ถ้าหากว่าสังคมระดับใดระดับหนึ่งก็เกิดมีปัญหาขึ้นสังคมหน่วยอื่นที่สัมพันธ์กันอยู่ ก็ย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วย เรียกว่าปัญหาของสังคมหนึ่ง สามารถส่งผลกระทบของปัญหาไปยังสังคมอื่นที่อยู่ร่วมกันได้แบบลูกโซ่ และโดยที่กิจกรรมการอุทิศส่วนบุญถือเป็นกิจกรรมอันเริ่มจากตัวบุคคลเป็นอันดับแรกแล้วขยายตัวออกไปสู่สังคมอื่น ๆ ที่ใหญ่ขึ้นไปไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัวหรือชุมชน เป็นต้น

การทำบุญให้แก่บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น อันประกอบไปด้วยจิตใจ ที่ประกอบไปด้วยความมีเมตตากรุณาของบุคคล แม้ไม่ได้ส่งผลให้สังคมที่กำลังวุ่นวาย ให้สงบสุขภายในทันทีแต่ก็ส่งผลทางอ้อมแก่สังคม จะเป็นผลโดยอ้อมด้วยเหตุที่ว่า การสร้างสันติสุขนั้นจะต้องเริ่มจากภายในจิตใจของแต่ละคนก่อน กล่าวคือ เมื่อปัจเจกบุคคลได้สร้างบุญแล้ว และได้ทำการเจริญเมตตาจิตขยายส่วนบุญที่ตนได้ทำแล้วไปให้บุคคลอื่นจึงส่งผลให้ ไม่เฉพาะแต่

ตนเองเท่านั้นที่ได้รับความสุขอันเกิดขึ้น จากคุณธรรมภายในจิตใจของตนแต่บุคคลอื่น ที่อาศัยอยู่ในสังคมรอบข้างก็พลอยได้รับความสุขไปด้วย กล่าวคือเมื่อคนหนึ่งได้ทำตัวเป็นปกติสุขไม่ทำความเดือดร้อนเบียดเบียนผู้ใดให้ทุกข์ร้อนใจมีจิตใจที่อัมเอิบผ่องใส ก็ย่อมส่งผลให้บุคคลรอบข้างไม่ถูกเบียดเบียนจึงถือได้ว่าประโยชน์ที่สังคมพึงจะได้รับเป็นส่วนที่ออกไปจากการพัฒนาคุณธรรมของบุคคลแล้วส่งขยายไปสู่ผู้อื่นจากจุดเล็กขยายไปสู่สังคมส่วนใหญ่โดยในทางพระพุทธศาสนาต้องอาศัยหลักเมตตาเพื่อปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

แม้ว่าผู้ทำความดีแล้วจะมุ่งมั่นแผ่เมตตาแบ่งปันความสุขให้แก่ผู้อื่นมากมายเพียงใดก็ตามแต่โดยเนื้อแท้แล้วตัวผู้แผ่เมตตานั่นเองที่จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงดังประโยชน์หรืออานิสงส์ หรือผลดีจำนวน ๑๑ ข้อ ที่ผู้ทำการแผ่เมตตาจะพึงได้รับอันประกอบด้วย

- ๑) เมื่อหลักก็เป็นสุข
- ๒) เมื่อตื่นก็เป็นสุข
- ๓) ยามนอนก็ไม่ฝันร้าย
- ๔) ย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
- ๕) ย่อมเป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
- ๖) เหล่าเทวดาย่อมรักษา
- ๗) ปราศจากภัยจากยาพิษ ไฟ หรือศัสตราวุธ
- ๘) จิตเป็นสมาธิง่าย
- ๙) สีสหน้าผ่องใส
- ๑๐) เมื่อจะตาย ใจก็สงบไม่หลงใหลไร้สติ
- ๑๑) ถ้ายังไม่บรรลุคุณพิเศษที่สูงกว่า ย่อมเข้าถึงพรหมโลก^{๕๓}

จุดประสงค์หลักของการมีเมตตา นั่นก็คือ เป็นการฝึกให้จิตใจของตนเกิดความประณีตอ่อนโยน ที่แสดงออกด้วยความรู้สึที่ประกอบไปด้วย ความเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นรอบข้าง และพร้อมที่จะขยายออกไปสู่ผู้อื่นอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ทั้งมีความพยายามที่จะทำการข่มจิตใจไม่ให้เกิดความคิดชั่วขึ้นในมโนทวารยามใดที่ตนเองตั้งจิตทำความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีความคิดมุ่งร้ายเบียดเบียนต่อผู้อื่นเช่นนี้แล้วความคิดที่มีความรุนแรงที่จะมากระทบกับจิตใจ ก็อยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ เมื่อมีสิ่งใดก็ตามมากระทบต่อจิตใจ ที่อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งก็สามารถคลี่คลายได้โดยไม่ให้เหตุการณ์นั้นลุกลามรุนแรงได้ เมื่อแนวคิดนี้ขยายวงกว้างออกไปแล้วย่อมที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้อย่างแน่นอน คุณค่าด้านสังคมที่เกิดจากการทำบุญสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ คือได้จัดงานบุญสารทเดือนสิบชาวไทยเชื้อสายเขมรเป็นประจำทุกปี โดยมีผู้รู้ต้นแบบในชุมชนที่ถ่ายทอดกันมาตามยุคสมัย คือ

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๔.

๔.๖.๑ ชาวบ้านต้นแบบ

ต้นแบบของการมีความรู้ของภูมิปัญญาและผู้รู้ มีเอกลักษณ์การจัดงานหรือการถ่ายทอดที่ถูกต้องมีปราชญ์ประจำท้องถิ่นของแต่ละตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษชาวไทยเชื้อสายเขมร เพื่อจะได้รวบรวมข้อมูลของความรู้ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเอาไว้ และเป็นการอนุรักษ์ผู้รู้เพื่อการถ่ายทอดด้วยการมีผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นตัวอย่างหรือต้นแบบ ก็จะสามารถช่วยกันถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่นจากประสบการณ์และสามารถถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาเป็นการรักษาเอาไว้ของวัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณีของชุมชน ตำบลที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอันเป็นคุณค่าของสังคมสืบไป^{๕๔} ผู้รู้หรือปราชญ์ต้นแบบจะต้องมีความชำนาญ เก่งองค์ความรู้เกี่ยวกับงานประเพณีสารทเดือนสิบและเป็นที่เคารพของผู้เรียนรู้และยอมอนุเคราะห์ผู้เรียนรู้ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

- ๑) แนะนำให้เป็นคนดี
- ๒) ให้เรียนดี
- ๓) บอกความรู้ในศิลปะวิทยาทุกอย่างด้วยดี
- ๔) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
- ๕) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย^{๕๕}

ดังนั้น ผู้รู้หรือปราชญ์ต้นแบบที่มีความชำนาญ เป็นคุณค่าของผู้รู้และเป็นที่ยอมรับของส่วนร่วมเพราะการที่จะฝึกหัดอบรมหรือจัดตั้งชมรมของความรู้ที่ได้สั่งสมมาผู้ที่มีความรู้จากประสบการณ์มีความรู้การจัดงานเพราะการรวบรวมและคัดเลือกผู้รู้หรือปราชญ์ต้นแบบจะมีผลในด้านการอบรมการถ่ายทอดเพราะถ้าคัดเลือกแบบอย่างต้นแบบได้ถูกต้องและคัดสรรแล้วก็จะประโยชน์ต่อผู้เรียนในการฝึกหัดอบรมและเป็นที่เคารพของผู้เรียนรู้

๔.๖.๒ รักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

งานประเพณีท้องถิ่นบุญสารทเดือนสิบชุมชนตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษชาวไทยเชื้อสายเขมร ถือเป็นหน้าที่ของผู้รู้และปราชญ์เพราะเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นรูปแบบความรู้ที่ถูกต้อง อาทิเช่น การถ่ายทอด การจัดงาน พิธีกรรม วัฒนธรรม และประเพณีจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการรักษาเอกลักษณ์นั้นมีความสำคัญที่จะสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เอกลักษณ์ที่ดงาม คือการรักษาวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เพราะวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ของผู้รู้และชุมชน เพื่อให้ลูกหลานเห็นเป็นแบบอย่าง แล้วนำไปปฏิบัติตามก็ถือว่าเป็นการอนุรักษ์พร้อมทั้งพัฒนาให้เห็นคุณค่ารักษาประเพณี^{๕๖} ดังนั้นเอกลักษณ์ท้องถิ่นบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเห็นคุณค่าและเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

- ๑) การเห็นคุณค่า โดยการปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายสมหมาย นางวงศ์, รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว, ๒ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖ – ๒๗๒/๒๑๒ – ๒๑๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายบุญทัน สายทอง, ผู้สูงอายุบ้านขนาด, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอันจะสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเองด้วย

๒) รักษาฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรมคุณธรรมและค่านิยม

๓) การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการร่วมกลุ่มการพัฒนาเพื่อการต่อยอดในการอนุรักษ์ที่ผ่านมา

๔) การถ่ายทอด โดยการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมาเลือกสรรกรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วนำไปถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการรับรู้เข้าใจตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

๕) ส่งเสริมการจัดกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๖) การส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่นโดยการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ดำเนินงานด้วยความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่^{๕๗}

ดังนั้น การรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นการกระทำได้โดยการปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยสนับสนุนวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนา เป็นการรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมช่วยถ่ายทอด พร้อมทั้งส่งเสริมผู้ที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นมีความรู้ในการที่จะถ่ายทอดสืบทอดไป จะเห็นได้ว่า ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านจะต้องมีการรวบรวมผู้รู้ต้นแบบซึ่งเป็นผู้มีความชำนาญและเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม มีกลยุทธ์ในการถ่ายทอดโดยรู้จังหวะโอกาสในการถ่ายทอดต้องรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีกลยุทธ์ในการถ่ายทอดการแบ่งปันความรู้ เห็นคุณค่า รักษาฟื้นฟูส่งเสริมการจัดกิจกรรม ถือเป็นการสืบสานวัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณีของชุมชนที่เป็นต้นแบบ

๔.๖.๓ การแบ่งปันความรู้

ผู้นำหรือนักวิชาการทางความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานหรือผู้มีความรู้และเป็นที่ไว้วางใจจากประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผู้ใหญ่บ้าน ครูอาจารย์ เป็นต้น ซึ่งจะต้องเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนา ผู้นำและผู้รู้จะมีการประชุมชาวบ้านเพื่อแบ่งหน้าที่ในการทำงานประสานงานและชาวบ้านก็ช่วยกันจัดกันทำอย่างเต็มความสามารถความเต็มใจโดยเฉพาะในการแบ่งปันความรู้ หรือวิธีการ กระบวนการต่าง ๆ ต้องทำเป็นแบบอย่างหรือพาปฏิบัติกันจริงจัง เป็นต้น^{๕๘} จากหนังสือหลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีว่าประมุขศิลป์ คือ คุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีนั้น เป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ กล่าวคือ สามารถวิเคราะห์วิจัยข้อมูลอย่างเป็นระบบจากพฤติกรรมและวิธีการปกครองการบริหารองค์กรให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง

^{๕๗} ผู้ช่วยศาสตราจารย์นฤทิต เอี่ยมใส, ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๕), หน้า ๗.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายคำกาย นางวงศ์, สมาชิกสภา อบต.หมูที่ ๕, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

มาแล้วประมวลขึ้นเป็นหลักหรือทฤษฎีตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหัวหน้าฝ่ายบริหารให้เกิดประโยชน์แก่การปกครองการบริหารที่ดี กล่าวคือให้บรรลุผลสำเร็จดีมีประสิทธิภาพสูงได้ เพราะเหตุนี้ ประมุขศิลป์ คือคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีจึงถือว่าเป็นศาสตร์^{๕๙} ดังนั้น คุณลักษณะความเป็นผู้นำหรือผู้รู้ทางความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นคุณสมบัติที่สำคัญและจำเป็นของหัวหน้าฝ่ายบริหารหรือผู้นำทุกระดับให้สามารถปกครองและบริหารองค์กรที่รับผิดชอบให้ดำเนินไปถึงความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูงและสามารถแบ่งปันความรู้ในท้องถิ่นชุมชนอย่างมั่นคงในกาลทุกเมื่อไม่กลับกลายเป็นความทุกข์เดือดร้อนอีกได้ในภายหลังเป็นเสมือนนายสารถิผู้ขับรถเทียมม้าหรือเป็นเสมือนนายวงดนตรีผู้ควบคุมวงดนตรีที่สามารถฉันทักฉันทั้น

๔.๖.๔ การมีความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติที่มีบริบทของภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นรากฐาน มีพัฒนาการที่เชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับวิถีวัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ มีลักษณะเป็นองค์รวมอย่างบูรณาการ คือ ภูมิปัญญาปัจจัยสี่อันเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีรากของการปฏิบัติที่มีความหลากหลายไม่ตายตัว ถ่ายทอดโดยการพาทำจริง ตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งทางกายและใจของมนุษย์ ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมาจากรากฐานองค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีใช้มาตราบว้ดจากฐานอุตสาหกรรม แต่เป็นฐานที่เกื้อกูลและพัฒนาต่อคุณภาพชีวิตทั้งภายในและภายนอก^{๖๐} การมีบุคคลที่มีความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีไทยเชื้อสายเขมร ถือเป็นบุคคลที่มีความสามารถ และเป็นบุคคลต้นแบบและตัวอย่างเพราะสามารถจัดกิจกรรมและนำปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนส่งผลถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ให้ลูกหลานได้เห็นแล้วสืบทอด^{๖๑} ดังนั้นการมีความรู้ทางความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีบุญสารทเดือนสิบและความสามารถให้แก่คนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการที่นำไปสู่การเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการพัฒนามิติอื่น ๆ ของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้และการจัดการตัวเองได้ในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาทางจิตใจให้สามารถยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมที่ทำให้ชุมชนสงบร่มเย็นร่วมกันได้เป็นปกติอย่างยาวนาน

๔.๗ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมจากประเพณีบุญเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีผลต่อการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลให้ดำเนินชีวิตไปตามฮึดครองประเพณีหรือ วิถีชีวิตที่ดีงามของชุมชนอีสาน ทำให้บุคคลมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีที่พึ่งพิงทางใจให้เกิดความรู้สึก ปลอดภัย อุ่นใจ และทำให้บุคคลเกิดการยับยั้งชั่งใจในการประพฤติผิดจากฮึดครองประเพณีของ ชุมชนเพราะเกิดความยำเกรงในอำนาจของผีบรรพบุรุษพิธีกรรมนี้ยังทำให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว เกิดการถ่ายทอดประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษ ช่วยให้สมาชิกในครอบครัว

^{๕๙} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโณ), **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มงคลชัยพรันตัง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๒.

^{๖๐} สันธู สโรบล, **นี่คือผ้าทอพื้นบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.วนิดาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายวิทยา ทุมมา, หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

เกิด ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้อาวุโส เคารพเชื่อผู้ใหญ่ นอกจากนี้พิธีกรรมการบูชาปูตา ยังทำให้เกิดระเบียบทางสังคม เกิดความสามัคคีในสังคม มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน เกิดความพร้อมเพรียง กันเป็นหมู่คณะ ทำให้สังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อนด้วย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทั้งหลายประการนี้สามารถกล่าว ได้ว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงที่ทำให้เกิดความเชื่ออันเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคล ส่วนผลที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจนั้น นายคำกาย นางวงศ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว บ้านขนาด กล่าวไว้ว่า ผลต่อทางเศรษฐกิจผู้ใหญ่มองว่ามั่นคงเป็นผลทางจิตใจ ทำให้คนเกิด กำลังใจในการทำงานในการค้าขาย เพราะมักจะขอให้ปูตาช่วยให้ทุกอย่างราบรื่นสะดวกพอมีกำลังใจก็เลยเกิดความขยัน อดทนมากขึ้น จึงเป็นผลทางอ้อมที่ทำให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจ และ นานางต้ม นางวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านโนนคำแก้ว กล่าวไว้ว่า การไหว้บูชาบรรพบุรุษนั้นทำให้คนมีกำลังใจ มีความเชื่อมั่นในอำนาจปูตาซึ่งเป็นบรรพบุรุษนั้นว่าจะมาช่วยตนตามที่ตนขอไว้จึงเป็นผลทำให้คนที่มาทำบุญมีความเชื่อมั่นในกิจการงานต่าง ๆ และในการดำเนินชีวิตมากขึ้นผลที่ตามมาคือค้าขายดีขึ้นนั่นเองนอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการทำบุญให้บรรพบุรุษนั้น โดยเฉพาะการกลับมาไหว้บิดามารดาที่เสียชีวิตไปแล้วทำให้หมู่บ้านค้าขายจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นร้านขาย อาหาร ขายของชำ หรือร้านขายรูปเทียนเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้

สรุปคุณค่าพิธีกรรมในประเพณีบุญเดือนสิบนั้นในด้านเศรษฐกิจ

- (๑) ทำให้เศรษฐกิจเกิดการอยู่ดีกินดีเพราะบุคคลมีกำลังใจในการการดำเนินชีวิต
- (๒) ทำให้เศรษฐกิจเพราะบุคคลขยันขันแข็งในการทำกิจการงานต่าง ๆ
- (๓) ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เพราะสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน

๔.๘ คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา

คติความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีสารทเดือนสิบมีความสอดคล้องกับคติทางพระพุทธศาสนาตามลักษณะของพิธีกรรมบ้างลักษณะของคติความเชื่อบ้างดังคำประพันธ์ของพุทธศาสนิกชนกล่าวไว้ว่า “เมื่อศีลธรรมเป็นไปอย่างแพร่หลายทุกหัวระแหงเราก็ไปเรียกว่าวัฒนธรรมบ้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น เป็นศีลธรรมด้วยในฐานะที่เป็นเหตุแห่งความสงบก็มีในฐานะที่เป็นผลคือความสงบก็มี จึงเห็นได้ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม จึงถือว่าศีลธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ หรือมีค่านิยมของทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดากิจกรรมที่มนุษย์จะพึงกระทำในโลกนี้”^{๖๒}

ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ นั้นนอกจากนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักแล้วยังยึดถือเอาความเชื่อในความดี การกตัญญู ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านด้วยความเชื่อทั้งพุทธและผีของชาวบ้านไม่มีความขัดแย้งกันแต่หากเกือหนุนเนื่องกันอยู่อย่างกลมกลืนเพราะชาวบ้านยังต้องอาศัยศาสนาพุทธเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งปูตาด้วยที่นับถือกันมายาวนาน การจัดงานท้องถิ่น

^{๖๒} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การกลับมาแห่งศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๗๖.

ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมร ตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เป็นงานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ถือเป็นการรักษาประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะตน เพราะเกิดจากความเชื่อหรือความมีศรัทธาชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ มีความรักความศรัทธาที่จะสนับสนุนความรู้ของท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะเป็นตัวที่ส่งเสริมและเป็นปัจจัยที่สำคัญพร้อมทั้งเป็นการรักษาประเพณี พิธีกรรมวัฒนธรรมเป็นต้น การมีศรัทธาของผู้รู้ในการจัดงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบต้องประกอบไปด้วยดังนี้

๔.๘.๑ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ในสังคมไทย ความเชื่อและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแยกไม่ออก อาจกล่าวได้ว่าเราไม่ได้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็ได้หมายความว่าความเชื่อและศาสนาจะมีบทบาทด้อยลงไป การนับถือศาสนาของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่จะหล่อหลอมให้สังคมไทยเป็นไปในแบบอย่างที่เราเรียกว่า "อย่างไทย" มีเอกลักษณ์เป็นไทย ลักษณะความเชื่อและศาสนาที่อยู่ในสังคมไทย หรือเรียกว่า "แบบไทย ๆ" สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ หรือ จะเรียกอารยธรรมไทยว่าเป็นอารยธรรมพุทธศาสนาได้หรือไม่อย่างไร ความเชื่อและศาสนาในวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในแง่การสร้างสรรค์ การยกระดับวัฒนธรรม และความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนาและความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรงและโดยอ้อม ที่ทำให้เกิดอารยธรรมในสังคม หรือของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง อาจจะแผ่ขยายไปสู่ที่ต่าง ๆ จากจุดศูนย์กลางอารยธรรมนั้น เช่น พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาหลักที่สร้างอารยธรรมหรือมีส่วนสร้างอารยธรรมของหลายชาติ หลายภาษา เป็นจักรกลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและในความเป็นไปของอารยธรรมโลกในปัจจุบัน

ระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนา เป็นเรื่องสำคัญ ความประพฤติทางศีลธรรมจรรยาอย่างเดียวย่อมไม่พอ ต้องมีการเตรียมในด้านต่าง ๆ ในส่วนนี้มักผูกอยู่กับ ระบบของพิธีกรรม เป็นพื้นฐานเดิมมาแต่เริ่มมีการเชื่อเรื่องเทพที่ต้องปรนนิบัติให้พอพระทัย การปฏิบัติบูชาด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ มุ่งเพื่อแสดงความภักดีการสวดมนต์ทำวัตรเพื่อให้จิตใจสงบ ศาสนาอันมีระบบความคิด ปรัชญา เป็นแกนหลักในทางการสร้างเหตุผล หรือเพื่อพิสูจน์ความเป็นไป ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาของตน ศาสนาผูกพันหรืออาจเรียกว่า เกิดในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในสังคม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เพื่อประโยชน์แก่การเข้าใจพฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยมากและทุกระดับยอมรับนับถือ แต่การนับถืออาจต่างกันไปตามพื้นภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล มีแนวคิดสำคัญ ได้แก่ เรื่องเวียนว่ายตายเกิดกรรม บาปบุญคุณโทษ บารมี และการอุทิศส่วนบุญกุศล

๔.๘.๒ ความเชื่อทางพิธีกรรม

พิธีกรรมนับเป็นการแสดงออกของสังคมที่มีความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ในระดับมนุษย์ต่อมนุษย์มนุษย์ต่อสิ่งแวดลอมละมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ พิธีกรรมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเพราะพิธีกรรมต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำไม่ว่าจะเป็นความเชื่อต่อสิ่งใดพิธีกรรมในสังคมไทยมีขอบเขตอยู่ ๒ ประการ คือ

- พิธีกรรมส่วนรวม คือ มีแบบแผนการกระทำคล้ายคลึงกันทั้งประเทศ

- พิธีกรรมจำเพาะถิ่น คือ มีแบบแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่งแต่องค์ประกอบของพิธีกรรมทั้งสองประเภทจะเหมือนกันคือมีความเชื่อเป็นรากฐานการกระทำโดยผู้ประกอบพิธีอุปกรณ์ในพิธีวิธีดำเนินการและผู้ร่วมพิธี^{๖๓} การมีความเชื่อทางพิธีกรรมของงานที่จัดขึ้นของประเพณีบุญสารทเดือนสิบนั้นถือว่าผู้รู้จะต้องมีส่วนร่วมภายในงานที่จัดขึ้น เพราะผู้รู้ในงานของชุมชนนั้นจะมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่ามีส่วนช่วยงานภายในชุมชนของตนเองชุมชนยึดการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาโดยอาศัยความเชื่อที่สืบทอดกันมาทางพิธีกรรมย่อมเกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน^{๖๔} ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชาวบ้านตำบลสระเยาว์อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษมีประโยชน์ต่อความเชื่อทางพิธีกรรมในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพึ่งตนเองได้ มีความรักความรู้ท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นเจ้าของผลงาน

๔.๘.๓ ความเชื่อทางประเพณี

เป็นความเชื่อความคิดการกระทำค่านิยมทัศนคติศีลธรรมจารีตระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีตลักษณะของประเพณีถือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่สืบทอดกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ประเพณีเป็นเรื่องของความประเพณีของกลุ่มชนยึดถือเป็นแบบแผนสืบทอดกันมานาน ถ้าใครประพฤติผิดนอกแบบถือเป็นการผิดประเพณีเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติอีกอย่างโดยเนื้อหาสาระแล้ว ประเพณีกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กลุ่มชนในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นแต่ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่มีเงื่อนไขที่ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็นมรดกคนรุ่นหลังจะต้องรับไว้และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปรวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่น ๆ ด้วย^{๖๕}

การมีความเชื่อทางด้านประเพณีบุญสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นการสร้างความรักความศรัทธาที่มีชุมชนหมู่บ้านของตนเองพร้อมทั้งประเพณียังสร้างความสามัคคีในหมู่คณะในชุมชนหรือผู้ที่มาร่วมงานประเพณีซึ่งสร้างความสามัคคีระหว่างหมู่คณะเป็นการเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คนทั่วไปได้รู้เห็นชื่นชมช่วยสืบทอดงานท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป ^{๖๖} ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางที่เกี่ยวข้องกับบุญทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้างในการถ่ายทอดของประเพณีแต่ก็ยังถือว่าสร้างความสามัคคีในชุมชนของคนตำบลสระเยาว์ได้อย่างลงตัวและสืบทอดจนมาถึงคนปัจจุบัน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ความสามัคคีของมวลมนุษย์ว่าทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อความสงบสุขความเจริญของโลกมนุษย์ทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์

^{๖๓} จารุวรรณ ธรรมวัตร, **คติชาวบ้าน**, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๙๐.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายทองคำ เกาะแก้ว, มัคณายกวัดบ้านขนาด, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์), ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงใส, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

โลกได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษย์ทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์ อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุข ด้วยริ้วแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรืออำนาจวิเศษใด ๆ มาบันดาลให้^{๖๗} ดังนั้น การมีความเชื่อทางประเพณีของชาวบ้าน และผู้นำนั้น สามารถสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและชุมชนนั้นได้เพราะประเพณีบางอย่างเกี่ยวกับ ประเพณีบุญสารทเดือนสิบนั้นเป็นงานร่วมกันของหมู่บ้าน ชุมชน สามารถรวมประชาชนและชุมชน ของหน่วยงานผู้รู้เข้ามาร่วมงานในแต่ละครั้งได้มาก

๔.๘.๔ ความเชื่อทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมโดยทั่วไปจะหมายถึง รูปแบบกิจกรรมของมนุษย์และก็เป็นโครงสร้างเชิง สัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่คนในหมู่ได้ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมกันใช้อยู่ในหมู่พวกของตนส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่านดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละคร และภาพยนตร์ บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ เรื่องที่ว่าด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูงวัฒนธรรมระดับต่ำวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยมคุณค่าของวัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

- วัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางสังคม เป็นลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้สะสมไว้ในอดีต และได้ตกทอดมาเป็นสมบัติที่มนุษย์ปัจจุบันนำเอามาใช้ในการครองชีวิต

- วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนแห่งการครองชีวิต^{๖๘}

วัฒนธรรม ยังมีองค์ประกอบสำคัญที่จะบ่งบอกว่า วัฒนธรรมของคนในชาตินั้นได้ประพจน์ ปฏิบัติในลักษณะอย่างไรสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติหรือว่าทำความเสื่อมเสียให้แก่ประเทศ โดยพฤติกรรมของพลเมืองส่วนนี้สามารถดูได้จากการกระทำในลักษณะสำคัญ ๓ อย่าง ต่อไปนี้

- สัญลักษณ์ หมายถึง การใช้สิ่งหนึ่งมาสื่อความหมายแทนถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ต้องการกล่าวถึง สัญลักษณ์มีประโยชน์คือ ช่วยให้เราสามารถสื่อสารกันได้สะดวก สามารถวางแผนทำงานร่วมกันและสามารถถ่ายทอดความคิดที่เป็นนามธรรมได้

- ภาษา เป็นอีกรูปหนึ่งของสัญลักษณ์ ที่แสดงออกด้วยการพูด การฟัง และการเขียน มนุษย์จัดเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถใช้ภาษาได้ ความสามารถทางภาษาของมนุษย์ทำให้เรา แตกต่างจากสัตว์อย่างมากเพราะเราสามารถสร้างสรรค์อารยธรรมให้เกิดขึ้นและเจริญก้าวหน้าได้ไม่หยุดยั้งในขณะที่สัตว์ไม่มีภาษาทำให้พวกมันไม่สามารถพัฒนาอารยธรรมได้

- ค่านิยม วัฒนธรรมเป็นความคิดรวบยอดที่ตัดสินว่าสิ่งใดมีค่า หรือไม่มีค่านั้นมีพื้นฐานมาจากค่านิยมอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งค่านิยมนี้ จะมีส่วนกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และเป็นแนวทางในการ พัฒนาสังคม อารยธรรมของเรา เป็นบรรทัดฐาน เป็นกฎระเบียบที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้เรา ปฏิบัติหากเราไม่ปฏิบัติตามจะมีการต่อต้านหรือลงโทษ การลงโทษจะมีความรุนแรงมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับสังคมกำหนดว่าพฤติกรรมนั้นมีผลกระทบต่สังคมอย่างไรและเทคโนโลยีเป็นการใช้ความรู้

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *กรณีธรรมกาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ อำไพ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒๖.

^{๖๘} ไพฑูรย์ เครือแก้ว, *ลักษณะสังคมไทยและการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: เกื้อกูลการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๗.

ทางวิทยาศาสตร์มาประดิษฐ์คิดค้น เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สบายขึ้นเทคโนโลยีมีผลต่อระบบความคิดและการดำเนินชีวิตของมนุษย์มากและระบบความคิดของสังคมมีผลต่อความเจริญทางเทคโนโลยีด้วยเช่นกัน^{๖๙}

การมีความเชื่อทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนางานบุญสารทเดือนสิบนั้น สามารถสร้างความรักความเชื่อทางวัฒนธรรมยังเป็นเรื่องที่พลเมืองในสังคมต้องช่วยกันรักษาและปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดความสามัคคี เกิดความปรองดองของคนในชาติและเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ต้องกระทำให้เกิดขึ้นในสังคม^{๗๐} จะเห็นได้ว่า คุณค่าทางพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชนและสังคมที่มีความเชื่อค่านิยม มีแบบแผนในการปฏิบัติสามารถสร้างความรักสมัครสมานความเมตตาปราณี ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป เพราะการมีความศรัทธาของชาวบ้านตำบลสระยาวอำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นก้าวแรกที่จะสามารถเข้าถึงทางประเพณีที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาโดยได้มีความรู้ในการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้บุญสารทเดือนสิบของชาวตำบลสระยาว โดยถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบของพิธีกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชนแล้วนำมาปฏิบัติเป็นประจำทุกปีถือเป็นคุณค่าทางพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านนอกจากนั้นพิธีกรรมในประเพณีสารทเดือนสิบ ยังคงต้องมีการอนุรักษ์ไว้ให้ยืนยาวคู่กับชาวบ้านในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

๔.๙ การอนุรักษ์พิธีสารทและประโยชน์ของพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร

พิธีสารทหรือเทศกาลเดือนสิบเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงคุณธรรมสำคัญ ๆ หลายประการเช่น ความกตัญญู ความเมตตากรุณา ความสามัคคี ศิลปกรรม หัตถกรรม เอกลักษณ์ของชาติ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ส่งเสริมปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้ดำรงคงอยู่และดียิ่ง ๆ ขึ้นซึ่งมีแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีสารทเดือนสิบให้ดำรงอยู่ต่อไป แยกออกได้ ๖ ประเด็น ดังนี้

- ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทการทำบุญ ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้เห็นถึงประโยชน์ และความสำคัญของประเพณีสารทเดือนสิบตลอดถึงให้มีถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ในพิธีกรรมนี้เป็นประจำทุกปี และควรมีการรวบรวมข้อมูลขั้นตอนของประเพณีแซนโหม้นตา ให้เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้เพื่อพิมพ์แจกจ่ายให้แก่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำไปศึกษาและทำพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง

- ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน เช่น พิธีกรรมแซนโหม้นตาในบุญเดือนสิบก็เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่ออนุรักษ์แล้วก็เผยแพร่องค์ความรู้ ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างถูกต้องโดยผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ เป็นผู้คอยให้คำปรึกษาและถ่ายทอด ให้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อเป็นการเชิญชวน ให้คนต่างถิ่นได้มารู้เข้าใจประเพณีดังกล่าวด้วย^{๗๑}

^{๖๙} ไพฑูรย์ มีกุล, แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมไทย, (สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายคำกาย นางวงศ์, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางวนิดา อินธิเดช, ปลัดอำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

- ควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีสารไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีหัวข้อศึกษาสำคัญ ๆ เช่น สันติภาพของพิธี ความเป็นมาวิธีปฏิบัติประโยชน์การทำงานบำรุงอนุรักษ์ ส่งเสริมและการปรับปรุงแก้ไขและควรจัดพิธีสารสาธิตที่ถูกต้องโดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรต่าง ๆ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนอย่างกว้างขวางจัดการประกวดแข่งขันเกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติขณะเดียวกันก็จัดวิทยากรคอยชี้แจงสั่งกับและหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีนี้^{๗๒}

- เนื่องจากประเพณีสารทมีความสัมพันธ์กับการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของประเทศ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลสารทด้วยวิธีการต่าง เช่น เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีนี้โดยขอความร่วมมือกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง และสื่อมวลชนและทางราชการ ควรส่งเสริมให้สถานศึกษา จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประเพณีทาบุญวันสารท เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับอาหารในเทศกาลสารท และเชิญชวนเยาวชนไปร่วมกันทำบุญตามประเพณี

- ควรเชิญชวนให้ทำบุญในเทศกาลสารท เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไม่มุ่งเฉพาะญาติพี่น้องหรือผู้เกี่ยวข้องกับเราเท่านั้น

- ควรจัดการประกวดการทำอาหาร และพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีในฤดูนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรและวัฒนธรรมไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในหลักสามัคคีธรรม

มีการแจกจ่ายให้ปันสิ่งของต่าง ๆ ในเทศกาลสารทและในโอกาสอันควร ตลอดถึงส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับความร่วมมือร่วมใจระหว่างญาติพี่น้อง ในการทำบุญวันสารทและร่วมกันทำกิจกรรมอื่นใดในโอกาสสำคัญเพื่อให้เกิดความมั่นคงในวงศ์สกุล^{๗๓} การอนุรักษ์ประเพณีสารทที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ เป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ยังคงปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นการส่งเสริมความผูกพันระหว่างครอบครัวและญาติพี่น้องและยังเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของบุพการีแม้จะล่วงลับไปแล้วเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทุกเวลา พิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเห็นได้ทุก ๆ ปีในช่วงเดือนสิบ เมื่อคนต่างถิ่นได้มาพบเห็นพิธีสารทก็เกิดความประทับใจในงานบุญดังกล่าวกล่าวคือสภาพที่เห็นคนทั้งหลาย มีความยิ้มแย้มแจ่มใสรื่นเริงเป็นกันเอง และคึกคัก ซึ่งเป็นการแสดงออกต่อคนต่างถิ่นอย่างจริงจังเพราะชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดข้างเคียงถือว่าอยากดีมีจนอย่างไรก็ต้องทำบุญนี้ให้ได้^{๗๔} สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของพระครูปริยัติติคุณกล่าวคือประเพณีแซนโชนตาเป็นประเพณีที่สมควรมีการอนุรักษ์ ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวหมู่บ้านของตน เพราะสามารถปลูกฝังความกตัญญูทุกเวลาให้แก่ลูกหลาน ปลูกฝังความเคารพต่อผู้มีพระคุณซึ่งประเพณีดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่นความสามัคคีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นต้น และเมื่อมีการยึดถือสืบต่อกันมาก็ย่อมเกิดการพัฒนาและยังมีการส่งเสริมมากก็ยิ่งส่งผลดีให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ ตลอดถึงเกิดผลในระดับสังคมเมือง และสังคมระดับชาติได้เป็นอย่างดี^{๗๕}

^{๗๒} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปปพิธีกรรม**, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๗๓} อุดม เขยแก้ว, **ปฏิทินประเพณี ๑๒ เดือน**, (กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางติ่ม นางวงศ์, ผู้ใหญ่บ้านโนนคำแก้ว หมู่ที่ ๑๓, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระครูปริยัติติคุณ, เจ้าอาวาสบ้านขนาด, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

ประโยชน์ของพิธีสารเดือนสิบของไทยเชื้อสายเขมร

ชาวเขมรมีความเชื่อเหมือนกับคนไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา โดยได้รับการปลูกฝังให้เชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องของภูตผีปีศาจ วิญญาณ เรื่องไสยศาสตร์โหราศาสตร์และอำนาจลึกลับ ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์เราในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น ความเชื่อของคนไทยจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อรูปแบบเดิม กับความเชื่อในเรื่องของศาสนาที่เน้นในเรื่องกฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ เข้าด้วยกัน โดยแบ่งประเภทของความเชื่อตามการปฏิบัติออกเป็น ๕ ประเภท คือ

- เชื่อในลางบอกเหตุ
- เชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม
- เชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ไสยศาสตร์
- เชื่อในเรื่องอำนาจลึกลับที่มีเหนือมนุษย์หรือภูตผีปีศาจ
- เชื่อตามคำสอนของศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๗๖}

การจัดให้มีพิธีกรรมแซนโฎนตาในประเพณีสารทเดือนสิบนั้นก็เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมจากบรรพชนสู่คนรุ่นใหม่ในชุมชน เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้อย่างมั่นคงเพราะการประกอบพิธีกรรมนี้ เป็นวิถีทางของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งเมื่อมีการจัดพิธีกรรมที่วัดซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนชาวบ้านจะช่วยกันบริจาคทรัพย์เพื่อถวายแก่พระสงฆ์ และพระสงฆ์ก็นำทรัพย์เหล่านั้นมาทำประโยชน์ให้กับวัดและพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างถาวรวัตถุการใช้จ่ายในวัดเพื่อการอุปโภค และบริโภค ก็ได้ปัจจัยจากญาติโยมช่วยกันบริจาคในโอกาสที่มีประเพณีดังกล่าวถึงแม้จะมีบางความเชื่อที่เชื่อว่าเงินทองและทรัพย์สินนั้น อุทิศให้แก่ผู้ตายก็ตาม แต่ประโยชน์ที่เห็นได้จากการทำบุญนี้ก็ว่าได้ประโยชน์ในปัจจุบันทันตาเห็น^{๗๗} ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน เพราะเกิดความเชื่อที่ต้องปฏิบัติตามความเชื่อโดยการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ พิธีกรรม หมายถึงแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้ด้วยกฎเกณฑ์ หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำ และเพื่อให้มีความขลัง สังคมแบบดั้งเดิมจึงมักถือว่าถ้าทำพิธีกรรมอย่างถูกต้องและเคร่งครัดก็จะเป็นที่พอใจของเทพเจ้าแต่ถ้าทำผิดพลาดหรือไม่ทำเบี่ยงเบนก็จะลงโทษ^{๗๘} จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว^{๗๙}

^{๗๖} พวงผกา ประเสริฐศิลป์, ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ : โหราศาสตร์-ไสยศาสตร์ ใน ประเพณีไทยกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมารธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๓-๑๖๖.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงใส, เลขาธิการนายก อบต.สระยาว, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๗๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา. (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑๔.

^{๗๙} ธวัช ปุณโณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๐.

และเชื่อว่าเมื่อชีวิตถึงคราววิบัติเกิดโรคร้ายไข้เจ็บเกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้เกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ มีแต่อำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติเท่านั้นที่จะบันดาลแก้ไขได้ อำนาจเหล่านั้นอาจเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ พิธีกรรมแซนโฎนตา กับการประกอบอาชีพของชาวไทยเขมร มีความเชื่อว่าถ้าได้ประกอบพิธีกรรมผีบรรพบุรุษจะดลบันดาลให้การเพาะปลูกได้ผลดี การประกอบอาชีพของลูกหลานจะเจริญก้าวหน้า ดังจะเห็นได้จากการนำเอาขนมกระยาสารทมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ซึ่งจะมีความหมายแฝงอยู่ในวัตถุที่ที่ใช้ในการทำขนมกระยาสารท คือ ข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่วลิสงถั่วเขียว งา กะทิ และน้ำตาล โดยเฉพาะถั่วและงาชาวเขมรเชื่อว่าให้ความหมายไปในทางที่ดีในเรื่องการเพาะปลูก เพราะไม่ว่าจะไปตกที่ใดก็เจริญงอกงามเติบโตเร็ว ส่วนข้าวเม่าถือว่าเป็นของบริสุทธิ์และเก็บเกี่ยวก่อนที่ข้าวจะสุก ควรที่จะให้บรรพบุรุษได้กินก่อน จึงนำมาทำเป็นขนมกระยาสารทนำไปถวายพระให้อุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษเพื่อความเป็นสิริมงคล แก่ลูกหลานในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้า ถ้าไม่ได้ประกอบพิธีสารท ก็มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษจะอดอยากและโกรธจะสาปแช่ง ให้ลูกหลานประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ ทำมาหากินไม่เจริญก้าวหน้า ฉะนั้นชาวไทยเขมรจึงประกอบพิธีสารทกันทุกบ้าน ทำเป็นประจำทุกปีเพื่อให้ผีบรรพบุรุษพอใจจะได้ดลบันดาลให้เกิดสิ่งดี ๆ แก่ลูกหลาน^{๔๐} เมื่อประมวลสาระสำคัญของประเพณีสารทพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประโยชน์จากประเพณีสารท ๕ อย่าง ดังนี้

๑) ได้รับรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเองซึ่งควรแก่การอนุรักษ์ไว้แม้พิธีกรรมบางอย่างจะหมดไปแล้วก็ตามแต่ก็นับว่าเป็นมรดกสำคัญที่ตกทอดมาถึงยุคนี้

๒) ได้ทราบถึงเหตุผลที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและทราบจุดมุ่งหมายของประเพณีที่แท้จริงซึ่งควรที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคทันสมัยดีกว่าจะทอดทิ้งให้เสื่อมหายไปเพราะว่าเจตนาเป้าหมายและประโยชน์ก็เห็นได้ว่ามีข้อดีอยู่มากน้อย

๓) มีโอกาสได้บริจาคทานสมทานศัลภาวนาและได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์และได้รับความรักความผูกพันสามัคคีสมานฉันท์กันในหมู่เพื่อนบ้านด้วยกัน

๔) ได้ปลูกฝังเมตตาธรรมต่อบุคคลทั่วไปและช่วยให้ทราบถึงกิจกรรมความเป็นมาที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน สังคม

๕) มีโอกาสแสดงความกตัญญูกตเวทีแก่บุพการีญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าชาวไทยเชื้อสายเขมรให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยประเพณีที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล

^{๔๐} ธวัช ปุณโณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘๔.

๔.๑๐ สรุป

วิเคราะห์คุณค่าของคติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถสรุปได้ว่า

คติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้น สอดรับคติความเชื่อเรื่องความกตัญญู กตเวทิตะในพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ดังนี้ ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นผู้มีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่หากใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมสารทนี้ ก็จะถูกสาปแช่งจากบรรพบุรุษและจะไม่ประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต หากความสุขความเจริญไม่มี โรคภัยก็เกิดขึ้นกับตัวเองบ่อยขึ้น จึงแสดงความกตัญญูด้วยการทำพิธีเซ่นไหว้เรียกผีบรรพบุรุษทุกครอบครัวเตรียมกระเชอ (กระจาดหรือตะกร้า) ใส่อาหารคาว อาหารหวาน หมากพลู ขนม หวาน บุหรี่ ข้าวต้ม เหล้า ทุกอย่างรวมกันในแต่ละร้านนี้ มีการตกแต่งกระเชอให้สวยงามเพื่อนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชา และจุดธูปเทียนเพื่อทำพิธีมีพระสงฆ์โดยการสวดนำเจริญผิปปูย่า ตายาย ที่ล่วงลับ ในช่วงเช้าจะมีการนำกระจาดหรือถาดที่มีอาหารข้าวปลา ใส่รวมกัน นำมาประกอบพิธีที่วัดโดยมีผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์มาจุดธูปเทียนและจะสวดตบในตอนเช้าเพื่อสวดทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง และทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว ทำเพื่อความสัมพันธ์สามัคคีในระหว่างเพื่อนบ้าน โดยยึดหลักสังคหวัตถุ ตามคติทางพระพุทธศาสนา คือหลักการสงเคราะห์กันด้วยการให้การยึดเหนี่ยวน้ำใจของคนในชุมชนให้แน่นหนาเพราะยึดถือคติคือความสามัคคีเป็นหลัก

คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล คุณค่าด้านปัจเจกบุคคลในการประกอบพิธีบุญสารทเดือนสิบนั้น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างความสามัคคีมีของบุคคลในกลุ่มนั้น ๆ เกิดความรักและการห่วงหาในการผสมผสานและรักษาคุณค่ารักษาพิธีกรรมเอาตามประเพณีที่ตนเคารพนับถือ

คุณค่าด้านครอบครัว เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ด้านความรับผิดชอบ จะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาหลักอริยบท ๔ อันได้แก่ฉันทะ คือความพอใจในการทำตามประเพณี วิริยะ เป็นความเพียรในการทำเซ่นไหว้บรรพบุรุษทุกปี จิตตะ ต้องอาศัยจิตตั้งมั่นในการทำบุญและวิมังสา คือการตรวจสอบความถูกต้องของการทำงานตามประเพณีสารทเพื่อบรรลุตามจุดประสงค์การทำงานต้องอาศัยหลักธรรมอริยบท ๔ ชาวบ้านท้องถิ่นตำบลสระเยาว ในการจัดงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความรับผิดชอบและมีความตั้งใจทั้งฝ่ายพระสงฆ์และบ้านเมืองจนจัดงานประเพณีอย่างนี้ขึ้นทุกปี

คุณค่าด้านสังคม เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถเป็นการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการพัฒนาคนคือผู้รู้เอง โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มหมู่บ้านชุมชน และเครือข่ายด้านผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนี้การสร้างเครือข่าย เป็นการทำให้มีการติดต่อและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ พร้อมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมด้านการมีส่วนร่วมเพื่อร่วมคิดร่วมทำนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณค่าในด้านเศรษฐกิจ ผลที่ตามมาคือค้าขายดีขึ้นนั่นเองนอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการทำบุญให้บรรพบุรุษนั้น โดยเฉพาะการกลับมาไหว้บิดามารดาที่เสียชีวิตไปแล้วทำให้หมู่บ้านค้าขายจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นร้านขายอาหาร ขายของชำ หรือร้านขายธูปเทียนเครื่องเซ่นไหว้ต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ สรุปคุณค่าพิธีกรรมในประเพณีบุญเดือนสิบนั้นในด้านเศรษฐกิจ

๑. ทำให้เศรษฐกิจเกิดการอยู่ดีกินดีเพราะบุคคลมีกำลังใจในการดำรงดำเนินชีวิต

๒.ทำให้เศรษฐกิจเพราะบุคคลขยันขันแข็งในการทำกิจการงานต่าง ๆ

๓.ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เพราะสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงเกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน

คุณค่าด้านพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชน และสังคม ที่มีความเชื่อ ค่านิยม มีแบบแผนในการปฏิบัติ สามารถสร้างความรักสมัครสมานความเมตตาปราณี ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญ รุ่งเรืองสืบต่อไป เพราะการมีความศรัทธาของชาวบ้านตำบลสระยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ เป็นก้าวแรกที่จะสามารถเข้าถึงทางประเพณีที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา โดยได้มีความรู้ในการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ยุทธศาสตร์เดือนสิบของชาวตำบลสระยาว โดยถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบของพิธีกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชน แล้วนำมาปฏิบัติเป็นประจำทุกปีถือเป็นคุณค่าทางพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน

การอนุรักษ์พิธีสารท เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงคุณธรรมสำคัญ ๆ หลายประการ ได้แก่

๑.ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทการทำบุญ ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อสร้างจิตสำนึก

๒.ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน

๓.ควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีสารทไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๔.เนื่องจากประเพณีสารทมีความสัมพันธ์กับการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของประเทศ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลสารทด้วยวิธีการต่าง ๆ

๕.ควรเชิญชวนให้ทำบุญในเทศกาลสารท เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและ

๖.ควรจัดการประกวดการทำอาหาร และพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีในฤดูนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรและวัฒนธรรมไทยและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในหลักสามัคคีธรรม

ประโยชน์ของพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ได้แก่

๑.ได้รับรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่น

๒.ได้ทราบถึงเหตุผลที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและทราบจุดมุ่งหมายของประเพณีที่แท้จริงซึ่งควรที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคทันสมัย

๓.มีโอกาสดำเนินจิตภาวนาสมาทานศีลภาวนาและได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์และได้ความรักความผูกพันสามัคคีสมานฉันท์กันในหมู่เพื่อนบ้านด้วยกัน

๔.ได้ปลูกฝังเมตตาธรรมต่อบุคคลทั่วไปและช่วยให้ทราบถึงกิจกรรมความเป็นมาที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัวชุมชน สังคม และ

๕.มีโอกาสแสดงความกตัญญูต่เวทีก่แก่บุพการีญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าชาวไทยเชื้อสายเขมรให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยประเพณีที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล

บทที่ ๕

สรุป ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของคติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพสัมภาษณ์ภาคสนามซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑.๑ เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่าสารท เป็นรูปภาษาบาลี มาจากคำว่า สรท แปลว่าฤดูใบไม้ร่วงส่วนรูปภาษาสันสกฤตเป็น ศารท มาจากคำว่า ศรท ซึ่งแปลอย่างเดียวกัน เมื่อสำเร็จรูปเป็นคำว่า สารท หรือ ศารท แปลว่า เนื่องด้วยว่าฤดูใบไม้ร่วง ฤดูสารท หรือศารทตกในเดือน ๑๑ (อัสสยุระ) และเดือน ๑๒ (กัตติกะ) แต่การทำบุญของไทยตกในปลายเดือนกันยายน ในยุคก่อนพุทธกาลนั้นพวกอารยันนั้นมี ความเชื่อ ว่าการสร้างสรรคจักวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวदनเองเพราะว่ามนุษย์เกิดความกลัวและมีความต้องการที่จะรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความหนาว ความหิว กระจายความร้อนจึงเกิดการนับถือแม่น้ำภูเขาศาพระจันทร์พระอาทิตย์ต้นไม้ดวงดาวเป็นต้น โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจและสามารถให้คุณและโทษกับมนุษย์ได้ จึงต้องแสวงหาทางออกโดยการบูชาเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บวงสรวงกราบไหว้ ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประเพณีต่าง ๆ ในยุคต่อมา ในเชื้อเกี่ยวกับพิธีสารทในศาสนาพราหมณ์ก็เป็นความเชื่อที่มีมาช้านานก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นแม้แต่หลักการบางอย่างในพระพุทธศาสนาก็รับเอาแนวคิดของศาสนาพราหมณ์มาใช้หากแต่มีการบูรณาการและประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับแนวคิดของตนเอง อย่างไรก็ตามศาสนาพราหมณ์ในสังคมอินเดียก็ยังคงมีบทบาทอยู่จนถึงทุกวันนี้ คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นี้ เมื่อมาถึงยุคหลังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัยซึ่งปรากฏหลักการที่คล้ายกันเช่น หลักมหายัญ ๕ อย่างกับเรื่องการทำพิธี ๕ อย่างในพระพุทธศาสนานั้นเองในกำเนิดความเชื่อของมนุษย์มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ในยุคโบราณนั้นได้เกิดความเชื่อเรื่องพิธีลอยบาป ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษและพัฒนาการมาเป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จึงถือได้ว่าพิธีสารทเป็นหลักปฏิบัติที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคมอินเดีย พระพุทธศาสนาซึ่งเกิดมาในช่วงหลังต้องรับเอาคติความเชื่อประเพณีบางอย่างเข้าสู่ศาสนาของตน ในความเชื่อภพภูมิและการเกิดใหม่ของคนเรานั้น คนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเชื่อว่า การทำดีต้องได้ดี เชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม การทำความดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ตายไปแล้วเมื่อทำชั่วไว้มากก็ต้องตกนรก ไปเป็นเปรต เมื่อมาดูกำเนิดและพัฒนาการของประเพณีสารทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่าบ่อเกิดของประเพณีสารทนั้นเกิดจากความเชื่อของคนในยุคโบราณซึ่งเชื่อเรื่องอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งลี้ลับ ถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของศาสนาพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่ โดยเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ประเพณีสารทในพระพุทธศาสนามีต้นกำเนิดจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกไว้ว่าพระเจ้าพิมพิสาร ได้ทำบุญอุทิศให้กับเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เองและพระสารีบุตรเถระได้สร้างกฎ ๔ หลังถวายแก่สงฆ์พร้อมทั้งข้าวและน้ำแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นมารดาและนางตีสสาอุบาสิกา ได้ถวายภัตตาหารและผ้าไตรจีวรแก่พระภิกษุ ๘ รูป แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่นางเปรตเป็นผลให้ผู้ที่ได้รับส่วนบุญพ้นจากความเป็นเปรตได้ ความเชื่อดังกล่าวได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน

๕.๑.๒ เพื่อศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีภาษาพูดที่จัดเป็นภาษาเขมรถิ่นไทย หรือเขมรสูง(ขแมร์เลอ) เนื่องจากมีสำเนียงและคำศัพท์หลายคำแตกต่างไปจากภาษาพูดของชาวเขมรในประเทศกัมพูชาซึ่งจัดเป็นชาวเขมรลุ่มหรือเขมรต่ำ(ขแมร์กรอม) อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยของทั้ง ๒ สำเนียงคือภาษาเขมรถิ่นไทยและภาษาเขมรถิ่นกัมพูชา ภาษาเขมรถิ่นไทยหรือเขมรสูงสามารถใช้พูดสื่อสารกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชาได้ แต่ภาษาเขมรลุ่มในประเทศกัมพูชามักไม่ค่อยเข้าใจภาษาเขมรสูง โดยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขมรสูงอาศัยอยู่หนาแน่นในอำเภอกุสิงห์, อำเภอขุขันธ์, อำเภอขุนหาญ, อำเภอกันทรลักษ์, รวมทั้งบางส่วนของอำเภอสรีรัตนะ(ตำบลสระเยาว), อำเภอไพรบึง อำเภอปรางค์กู่และอำเภอยะชุมนุ้ม ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งจังหวัด ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่ชาวเขมรให้ความสำคัญ มีการจัดงานแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ๑) ช่วงสารทเล็ก (เบนต์ตุง) ประกอบพิธีวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ แต่ในบางหมู่บ้านในตำบลสระเยาวเช่นบ้านขนาด บ้านโนนคำแก้ว บ้านสลับ บ้านหนองบัวใหญ่ บ้านบัวน้อย บ้านหนองโดน บ้านกันจาน จะมีการจัดขึ้นเพียงช่วงเดียวเท่านั้นในช่วงนี้ไม่มีการจัดแบ่งเป็นสารทเล็กสารทใหญ่ เหมือนบ้านตาฮู บ้านกล้วย บ้านสระเยาว บ้านปูน บ้านโนนสะอาด ที่มีการจัดถึง ๒ ครั้ง ๒) ช่วงสารทใหญ่ (เบนต์ทม) นับไปอีก ๑๔ วัน จากวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ บ้านตาฮู บ้านกล้วย บ้านสระเยาว บ้านปูน บ้านโนนสะอาด ที่มีการจัดถึง ๒ ครั้งมีทั้งสารทเล็ก สารทใหญ่ จุดมุ่งหมายจะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ในงานบุญนี้ถือว่า เป็นงานสำคัญวันหนึ่งของวงศ์ตระกูล ในอันที่จะได้แสดงความกตัญญูตบเทวาจิตต่อกันและกัน ซึ่งเป็นความหวังของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ประเพณีบุญเดือนสิบเกิดขึ้นจากความเชื่อในขนบธรรมเนียมประเพณี นิยมสืบทอดแนวคิดจากอินเดียที่ว่า บรรพบุรุษที่

ล่องลับไปแล้วยังต้องใช้เวรกรรมอยู่ในยมโลกและจะกลับมาเยี่ยมญาติหรือครอบครัวของตนในช่วง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึงแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ซึ่งทำให้เกิดมีการทำบุญทำทานอุทิศส่วนกุศล ให้แก่ บรรพบุรุษที่ล่องลับไปแล้ว ซึ่งได้รับการปล่อยตัวมาจากนรกที่ตนต้องจองจำอยู่เนื่องจากผลกรรมที่ตน ได้เคยทำไว้ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อมายังโลกมนุษย์โดยมีจุดประสงค์ในการมาขอส่วนบุญจากลูกหลาน ญาติพี่น้อง ชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสครีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เชื่อกันว่าในช่วง เทศกาลบุญสารทเดือนสิบ บรรดาบรรพบุรุษที่ล่องลับไปแล้ว โดยเฉพาะบุคคลที่ก่อกรรมไม่ดีไว้เมื่อ ครั้งยังมีชีวิต เมื่อตายไปจะลงไปขุดใช้กรรมในนรกภูมิกลายเป็น "เปรต" คติเรื่องกรรมที่ปรากฏอีก รูปแบบหนึ่งก็คือ ขบวนแห่เปรตและแห่เครื่องเซ่นไหว้ เป็นการจำลองรูปแบบของเปรตลักษณะต่าง ๆ ตามแต่จะก่อกรรมมาเมื่อครั้งดำรงชีวิต เมื่อถึงสารทเดือนสิบ ยมโลกหรือนรกภูมิจะพักการลงโทษ เปรตเหล่านี้ และปล่อยให้ขึ้นมารับส่วนบุญส่วนกุศล ที่ลูกหลานได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ โดย ในวันนี้จะมีการบูชาสิ่งที่ควรบูชา ซึ่งชาวเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสครีรัตนะนั้นได้บูชาคือ พระสงฆ์ เพราะเชื่อกันว่าพระสงฆ์เป็นผู้อ่านบุญของโลกเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ศีลบริสุทธิ์สมควรได้รับ การบูชา ยกย่อง เลี้ยงดู ประณิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่แล้ววัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีการทำบุญอุทิศไปให้ญาติก็มี การถวายพระสงฆ์แทบจะทุกชิ้นจะมีก็แต่พืชผัก ผลไม้ เนื้อ ขนม ข้าวต้ม บางส่วนเท่านั้นที่เอาไปเท ไถลกับลานโบสถ์ตามคติความเชื่อโบราณ การบูชา บิดา มารดา ปู่ ย่า ตายาย และผู้สูงอายุที่ตนเอง เคารพนับถือ ประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสครีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้น มีขั้นตอนการจัดพิธีสารทเขมรขั้นตอนการจัดพิธีได้ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการ จัดงานและขั้นตอนการขึ้นเตรียมการจัดงาน การเตรียมการจัดงานนั้นมีกำหนดการที่ชัดเจน ขั้นตอน การดำเนินการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดพิธีสารทเดือนสิบนี้แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ ระดับชุมชน คตินิยมความเชื่อในพิธีกรรมนี้เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาว ตำบลสระเยาว จะผูกพันกับการนับถือผี มักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าใน ชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโถงนา โดยมีเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องสังเวย ประกอบด้วย เหล้า บุหรี่ อาหารหวานคาว เครื่องดื่มต่าง ๆ มีคตินิยมที่เห็นชัดคือ คตินิยมเกี่ยวกับ ประเพณีในท้องถิ่น คตินิยมเกี่ยวกับเรื่องการเข้าทรง ในพิธีกรรมการเข้าทรงนั้นในภาษาของคน ท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษเรียกว่า “การเล่นแทนหรือรำแม่ต” คตินิยมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีบรรพ บุรุษคำว่า ผีบรรพบุรุษ ได้แก่วิญญาณของปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ซึ่งตายไปแล้ว คตินิยมเกี่ยวกับ เครื่องเซ่นไหว้ หลักการบูชาตามที่ปรากฏในพิธีสารท หลักการบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ ปรากฏในพิธีสารทของชาวตำบลสระเยาวนั้น เป็นการปฏิบัติบุคคลที่ควรบูชาตามคติทาง พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นบุคคลที่มีพระคุณ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่หรือได้เสียชีวิตไปแล้ว และบุคคลที่ เป็นลูกหลานหรือญาติพี่น้องจะต้องแสดงออกมาโดยการทำบุญอุทิศส่งบุญไปให้เพื่อให้เขาได้รับผล บุญนั้น ๆ โดยมีวัตถุที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นของประณีตและละเอียดอ่อน การ แสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีสารทเดือนสิบ เช่น มีการใช้เครื่องบูชา เพราะเชื่อกันว่า รูป เทียนที่ใช้จุดบูชาพระรัตนตรียันั้น คือ บูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนผีบรรพบุรุษสามารถเป็นสื่อติดต่อ ระหว่างมนุษย์กับผีบรรพบุรุษได้ในความ กตัญญูทวาทที่ปรากฏในพิธีสารท เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวาทที่มีอยู่ในสังคมนี้ และเป็น

การปลูกฝังค่านิยมปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนเป็นคนมีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิต ซึ่งความเชื่อนี้เป็นการสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตและแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อผีบรรพบุรุษ การเรียกผีบรรพบุรุษเพื่อให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีสารท กระทำโดยมีพระสงฆ์เป็นประธานในพิธีย่อมจะเป็นผลดีต่อทั้งตนเองและสังคม เรื่องของสังคหวัตถุตามที่ปรากฏในพิธีสารท ได้นำเอาหลักสังคหวัตถุตามคติทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ซึ่งการวิจัยพบว่าผู้จัดพิธีสารทไม่รู้ไม่เข้าใจเรื่องสังคหวัตถุก็มี ส่วนที่รู้และเข้าใจสังคหวัตถุอย่างดีก็มี ส่วนพระสงฆ์นั้นเข้าใจว่าสังคหวัตถุ คืออะไร และประเพณีสารทเดือนสิบนี้มีหลักสังคหวัตถุปรากฏขึ้นอย่างไรบ้างก็เป็นที่เข้าใจได้พอสมควรดังนั้นประเพณีสารทเดือนสิบนี้ ได้ปรากฏหลักธรรมของสังคหวัตถุ อยู่หลายลักษณะเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า การให้ทานตามหลักสังคหวัตถุ เห็นปรากฏอยู่ในประเพณีสารทตั้งแต่เริ่มจนจบพิธี พบคุณค่าของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร คุณค่าของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร โดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้ ๑. คุณค่าด้านจริยธรรม ได้แก่ข้อประพฤติปฏิบัติทางศีลธรรมหรือกฎแห่งศีลธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ ๒.คุณค่าด้านความกตัญญู การระลึกถึงอุปการะของบุญหรือบุคคลแม่เหล่านั้ก็พึงทราบว่าเป็นกตัญญูทวดที่นั้นเป็นมงคลเพราะเป็นเหตุประสบผลวิเศษ มีประการต่าง ๆ มีเป็นผู้อันสตับุรุษทั้งหลายพึงสรรเสริญเป็นต้น และ ๓.คุณค่าด้านจิตใจ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษผี ปู ยา ตา ยาย รวมทั้งเครือญาติที่เสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นการประกอบพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรดาผีทั้งหลายมีความสุขและอิมหาสำราญด้วยข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้เสื้อผ้าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทวดที่ตามหลักพระพุทธศาสนา

๕.๑.๓ วิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าด้านปัจเจกบุคคลในการประกอบพิธีบุญสารทเดือนสิบนั้น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างความสามัคคีมีการผสมผสาน และรักษาคุณค่ารักษาพิธีกรรมเอาตามประเพณี ซึ่งเป็นระเบียบแบบแผนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างความสมัครสมานสามัคคี เห็นความสำคัญของประเพณีบุญสารทเดือนสิบของชุมชนตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ โดยสามารถผสมผสานบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ปัจจุบันได้อย่างลงตัว เพราะประเพณีสารทเดือนสิบเป็นงานบุญประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้รับอิทธิพลด้านความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความเชื่อมาจากทางศาสนาพราหมณ์โดยมีการผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามาในภายหลังโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลและการถวายทานแก่พระสงฆ์ให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพชนและญาติที่ล่วงลับ คุณค่าด้านครอบครัว เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ด้านความรับผิดชอบ ด้านการครองคน การครองงานหรือทำงานนั้น จะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาหลักอริยบท ๔ อันได้แก่ฉันทะ คือความพอใจในการทำงานนั้น วิริยะ เป็นความเพียรในการทำงาน จิตตะ ต้องอาศัยจิตจดจ่อและวิมังสา คือการตรวจสอบความถูกต้องของการทำงานนั้น เพื่อบรรลุจุดประสงค์การทำงานต้องอาศัยหลักธรรมอริยบท ๔ ชาวบ้านท้องถิ่นตำบลสระเยาว ในการจัดงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความรับผิดชอบ และมีความตั้งใจทั้งฝ่ายพระสงฆ์และบ้านเมืองจนจัดงานประเพณีอย่างนี้ขึ้นทุกปี คุณค่าด้านสังคม

เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถเป็นการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการพัฒนาคนคือผู้รู้เอง โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มหมู่บ้านชุมชน และเครือข่ายด้านผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนี้การสร้างเครือข่าย เป็นการทำให้มีการติดต่อและสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ พร้อมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมด้านการมีส่วนร่วมเพื่อร่วมคิดร่วมทำนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพคุณค่าในด้านเศรษฐกิจ ผลที่ตามมาคือค้าขายดีขึ้นนั่นเอง นอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการทำบุญให้บรรพบุรุษนั้น โดยเฉพาะการกลับมาไหว้บิดามารดาที่เสียชีวิตไปแล้วทำให้หมู่บ้านค้าขายจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นร้านขายอาหาร ขายของชำ หรือร้านขายรูปเทียนเครื่องเช่นไหว้ต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ สรุปลักษณะพิธีกรรมในประเพณีบุญเดือนสิบนั้นในด้านเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจเกิดการอยู่ดีกินดีเพราะบุคคลมีกำลังใจการดำเนินชีวิต ทำให้เศรษฐกิจเพราะบุคคลขยันขันแข็งในการทำกิจการงานต่าง ๆ ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนเพราะสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงเกิดการ ซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ในคุณค่าด้านพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชน และสังคมที่มีความเชื่อ ค่านิยม มีแบบแผนในการปฏิบัติ สามารถสร้างความรักสมัครสมานความเมตตาปราณี ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญ รุ่งเรืองสืบต่อไป เพราะการมีความศรัทธาของชาวบ้านตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นก้าวแรกที่จะสามารถเข้าถึงทางประเพณีที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา โดยได้มีความรู้ในการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ยุทธศาสตร์เดือนสิบของชาวตำบลสระยาว โดยถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบของพิธีกรรมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นชุมชน แล้วนำมาปฏิบัติเป็นประจำทุกปีถือเป็นคุณค่าทางพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน การอนุรักษ์พิธีสารท เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงคุณธรรมสำคัญ ๆ หลายประการ ได้แก่

๑) ควรมีการจัดเป็นพิธีสารทการทำบุญ ในระดับหมู่บ้านเป็นประจำทุกปีเพื่อสร้างจิตสำนึก

๒) ควรมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน

๓) ควรบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีสารทไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๔) เนื่องจากประเพณีสารทมีความสัมพันธ์กับการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของประเทศ จึงควรฟื้นฟูความสำคัญของเทศกาลสารทด้วยวิธีการต่าง ๆ

๕) ควรเชิญชวนให้ทำบุญในเทศกาลสารท เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและ

๖) ควรจัดการประกวดการทำอาหาร และพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีในฤดูนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเกษตรและวัฒนธรรมไทย และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในหลักสามัคคีธรรม ประโยชน์ของพิธีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ได้แก่ ได้รับรู้ประสบการณ์จากบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่น ได้ทราบถึงเหตุผลที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและทราบจุดมุ่งหมายของประเพณีที่แท้จริงซึ่งควรที่จะดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับ

ยุคทันสมัย มีโอกาสได้บริจาคทานสมทานศีลภาวนาและได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์และได้รับความรักความผูกพันสามัคคีสมานฉันท์กันใหญ่เพื่อนบ้านด้วยกัน ได้ปลูกฝังเมตตาธรรมต่อบุคคลทั่วไปและช่วยให้ทราบถึงกิจกรรมความเป็นมาที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และมีโอกาสแสดงความกตัญญูกตเวทีแก่บุพการีญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าชาวไทยเชื้อสายเขมรให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยประเพณีที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรังสรรค์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งมีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

๑) การจัดประเพณีบุญสารทเดือนสิบ ซึ่งต้องใช้ความสามารถทั้งสติปัญญาที่สั่งสมโดยการถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมของการจัดงานภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยผสมผสานทางพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาและนำมาปฏิบัติควรมีหลักในการนำหลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถปฏิบัติตามหน้าที่คือ การให้การเสียสละการอยู่ร่วมกันสามัคคี การให้อภัยเมื่อนำมาปฏิบัติดีแล้วความสมบูรณ์ความดีงามและความสำเร็จก็จะส่งผลขึ้นในชีวิตประจำวัน ทางหน่วยงานของรัฐเช่น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลควรจะมีการจัดให้เป็นงานในระดับตำบลมีการจัดจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน มีการแข่งขันการประกอบอาหาร เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน

๒) ศาสนพิธี เป็นพิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนา คือ บุญพิธี ทานพิธี กุศลพิธี และปณิณกะพิธี ซึ่งร่วมอยู่ในการจัดงานภูมิปัญญาท้องถิ่นทางพระพุทธศาสนาเมื่อมีความตั้งใจเพื่อจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการมีส่วนร่วมเพราะผู้ที่เข้าร่วมต้องแสดงออกเป็นประเด็นสำคัญสามารถรู้ได้เฉพาะตนเอง และเมื่อรู้ผลแล้วย่อมส่งผลเป็นอานิสงส์และจะได้นำผลนั้นมาปรับประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นตามโอกาสตามเวลาและสถานะ ดังนั้นทางสถานศึกษาจะต้องนำนักเรียนนักศึกษาเข้าวัดฟังธรรม ศึกษาประวัติความเป็นมา และศาสนพิธีจากพระอาจารย์ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการปลูกฝังความเชื่อประเพณีสารทให้ดำรงอยู่ต่อไป เป็นต้น

๓) วัฒนธรรม พิธีกรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนาควรนำผลหรือแนวทางการมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตเพราะทุกชีวิตต้องมีการดำรงชีวิตหรือความเป็นอยู่ในแต่ละวันในส่วนความดีจะเกิดสมบูรณ์ขึ้นและเป็นไปเพื่อความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ผู้นำในชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์ชักชวนกันมาทำบุญเพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ลูกหลานสืบทอดต่อไปไม่สูญหาย

๔) ศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งเป็นความรู้ในปัจจุบันโดยมีเครื่องมือมีกระบวนการวิธีการ และหลักการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามโอกาสและเลือกประเด็นที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องเพื่อความสะดวกและรวดเร็วและเท่าทันยุคสมัยปัจจุบันได้อย่างลงตัว

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นวิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ตลอดทั้งวัฒนธรรม พิธีกรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องและการใช้ศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ แต่ถ้าจะมีการศึกษาในครั้งต่อไปเพื่อให้เห็นความชัดเจนหรือรายละเอียดข้อปลีกย่อยเกี่ยวกับวิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ก็สามารถศึกษาได้ในส่วนรูปแบบในการพัฒนาต่าง ๆ คือ พัฒนาชุมชนพัฒนาสังคมเพื่อปรับใช้และพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามลำดับเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาโดยศึกษาในประเด็นที่ว่า

๑) วิเคราะห์คุณค่าของคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ โดยเจาะจงประเด็น เช่น การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นงานบุญเดือนสิบ เป็นต้น

๒) วิเคราะห์เปรียบเทียบประเพณีสารทเดือนสิบเชื้อสายเขมรกับเชื้อสายส่วย เชื้อสายลาว หรือเชื้อสายเยอ ในจังหวัดศรีสะเกษ

๓) วิเคราะห์เปรียบเทียบประเพณีสารทเดือนสิบของจังหวัดศรีสะเกษกับจังหวัดในภาคภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ: (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ: (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

เจือ สตะเวทิน. คติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๑๘.

ชัยนันท์ นันทพันธ์. ประสัมพันธ์อย่างไรจึงได้ผล. กรุงเทพมหานคร : บางกะปิกราฟฟิค, ๒๕๓๒.

ธรรมรักษา. พระไตรปิฎกฉบับสุภาษิต. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๓๒.

ธีรยุทธ สุนทรา. ศาสโนปมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

แปลก สนธิรักษ์. พิธีกรรมและลัทธิประเพณี. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔.

พวงผกา ประเสริฐศีล. ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ : โหราศาสตร์-ไสยศาสตร์ ใน ประเพณีไทยกับ

การเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม,

๒๕๔๒.

พระครูโสภณวิบูลย์. คู่มือชาวบ้าน. สุรินทร์ : ศิริรัตน์ออฟเซตการพิมพ์, ๒๕๔๐.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม พิมพ์เฉพาะบท. กรุงเทพมหานคร :

อัมรินทร์พรินต์ติ้ง กรุ๊ปจำกัด, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ชีวิตหนึ่งเท่านั้นสร้างความดีได้นันต์, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). การกลับมาแห่งศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสนานับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนธการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๓.

_____จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓.

_____พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :

โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสมปอง มุทิโต. คัมภีร์อภิธานวรรณนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระมหาสุวิทย์ วิเศษโสโก. ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต. ปทุมธานี : ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์, ๒๕๔๑.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มงคลชัยพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘.

พระราชภาวนาวิสุทธิ **ธรรมะเพื่อประชาชนฉบับมงคลชีวิต เล่ม ๓**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

เพ็ญศรี ดูก และคณะ. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ไพฑูรณ์ เครือแก้ว. **ลักษณะสังคมไทยและการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เกื้อกูลการพิมพ์, ๒๕๑๕.

ไพฑูรณ์ มีกุล. **แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมไทย**. สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

มงกุฏ แก่นเดียว. **ชมชายฉบับพิเศษ**. สุรินทร์ : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์, ๒๕๓๓.

มณี พยอมยงค์. **ความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๒.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. รวบรวมโดย สุเชาวน์ พลอยชุม. กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๙.

สมภาร พรหมทา. **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อารีย์ ทองแก้ว. **วัฒนธรรมท้องถิ่นสุรินทร์**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๔๙.

อุดม เขยแก้ว. **ปฏิทินประเพณี ๑๒ เดือน**. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา, ๒๕๔๗.

เอเดรียน สนอกกราส. **สัญลักษณ์แห่งพระสถูป**. แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจนและคณะ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

(๒) วิทยานิพนธ์

ฉัตรชัย วิชัยผิน และคณะ. “พิธีกรรมแซนโฎนตา บ้านบัวถนน ตำบลสูงเนิน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗.

นุทิศ เอี่ยมใส. “ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์” **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๕.

ประพัฒน์พงษ์ แก้วไธสง และคณะ. “พิธีกรรมแซนโฎนตา : กรณีศึกษาบ้านสระสองตอน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแห่น อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา**

หา

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

พรพิมล ก่อวงศ์. “หลักการประชาสัมพันธ์ตามแนวพุทธกับหลักการประชาสัมพันธ์สมัยใหม่”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส. “ศึกษาวิเคราะห์บุพเพตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบบลาน : กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีบัพัตหลวงราชสันฐาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระพิรพงษ์ พิรสกโก (ศรีฟ้า). “ศึกษารูปแบบและวิธีการประชาสัมพันธ์ของยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวโส (ดอกรัก). “การศึกษาเชิงเรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหาสมชาย ธีรภาโส (บุญเกลี้ยง). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุพจน์ คำน้อย. “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่อง การอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาอนันท์ ชวนาภิภู (แสนแป้น). “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระวรศักดิ์ ปญญาวุฒโธ (ภาสตา). “ประเพณีทำบุญหมู่บ้านของชาวไทยเขมร : กรณีศึกษาบ้านโคกใหม่ อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๑.

พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตร). “ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระอธิการช่วง ฐิตโส. “ศึกษาวิเคราะห์คติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวิโร (สิทธิศักดิ์). “ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน : กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พีระศักดิ์ วรฉัตร. “โครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาตำบลพรหมเทพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา**

- บัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๐.
 เพชรภรณ์ โสลาภา. “พิธีกรรมแซนโฌนตาที่บ้านกระหาด ตำบลกระหาด อำเภोजอมพระ จังหวัด
 สุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗.
- ภูมิจิต เรื่องเดช, ความเชื่อและการนับถือผีในไทยเขมร, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,**
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.
- เมธาวี ศิริวงศ์. “ประเพณีประเพณีกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม : กรณีศึกษางานเทศกาลแซน
 โฌนตา อำเภอบุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิต
 วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.
- วันทา แก่นวงศ์คำ. “ประเพณีการทำบุญเบญจของชาวบ้านพราน ตำบลพราน อำเภอบุขันธ์จังหวัด
 ศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, ๒๕๓๙.
- สุรัชย์ รัตนพนาวงษ์. “การศึกษาคำศัพท์ภาษาเขมรสุรินทร์ในประเพณีแซนโฌนตา”. **วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

(๓) บทความ,วารสาร,สารานุกรม

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิ
 ปัญญาจังหวัดอุดรดิตถ์,** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓.
- บรรพต เปรมชู. **พิธีโฌนตา, สมบัติอีสานใต้, บุรีรัมย์ :** วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒.
- ปรีชา นุ่นสุข. “สารทเดือนสิบมรดกทักษิณ”.อนุสาร อ.ส.ม. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (กันยายน
 ๒๕๒๓).

(๔) เว็บไซต์

- ชมรมรักษ์โหราศาสตร์ภาคพิธีกรรม, ประเพณีแซนโฌนตา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://horaburiram.igetweb.com/index.php?mo=๓&art=๕๑๐๘๑๓>, [๒๕ พ.ค.
 ๒๕๕๙].
- ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
www.human.cmu.ac.th. วารุณี ภูริสินสิทธิ์. ภาควิชาสังคมวิทยา –
 มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐].
- ฮีตสิบสองคลองสิบสี่ [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://guru.samook.com/๓๙๖๓/> [๑๐ มีนาคม
 ๒๕๖๐].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร
ในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

แบบสัมภาษณ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับคตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลงานวิจัยในภาพรวมซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างไร

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์และเสนอความคิดเห็น โดยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล / ฉายา.....อายุ.....ปี
- ๑.๒ ระดับการศึกษา.....
- ๑.๓ สถานที่ทำงาน.....
- ๑.๔ ตำแหน่ง.....
- ๑.๕ ระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

๒.๑ กำเนิดและ พัฒนาการของประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรในพื้นที่ตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ มีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ความหมายของประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นเช่นไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านเข้าใจการทำบุญให้เปรต และการมารับส่วนบุญของเปรต อย่างไร

๒.๔ ในความคิดเห็นของท่าน เปรตคืออะไร ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับเปรต อย่างไร

๒.๕ วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของประเพณีสารทเดือนสิบในพระพุทธศาสนา คืออะไร

๒.๖ ขั้นตอนในประเพณีสารทเดือนสิบในพื้นที่ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ มีอะไรบ้าง

๒.๗ อุปกรณ์ที่ต้องเตรียมไว้ในการทำบุญในประเพณีสารทเดือนสิบในพื้นที่ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ มีอะไรบ้าง

๒.๘ ท่านมีแนวทางปลูกฝังให้ลูกหลานอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีสารทเดือนสิบอย่างไรบ้าง

๒.๙ ท่านเห็นว่าในประเพณีสารทเดือนสิบในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ มีคตินิยมอะไรบ้าง

๒.๑๐ การทำบุญตามประเพณีสารทเดือนสิบมีประโยชน์ต่อสังคมในพื้นที่ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ อย่างไรบ้าง

๒.๑๑ ท่านเข้าใจเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษในประเพณีสารทเดือนสิบของพระพุทธศาสนา อย่างไรบ้าง

๒.๑๒ ท่านเห็นว่าหลักธรรมที่ปรากฏในการทำบุญประเพณีสารทเดือนสิบมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ความเข้าใจเกี่ยวกับคตินิยมที่ได้จากประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมร
ในตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

๓.๑ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับของการอุทิศส่วนบุญตามคตินิยมทางพุทธศาสนาในประเพณี
สารทเดือนสิบฯ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบูชาตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
ประเพณีสารทเดือนสิบฯ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับกตัญญูทเวทิตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
ประเพณีสารทเดือนสิบฯ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุตามคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
ประเพณีสารทเดือนสิบๆ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๕ ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับกรรมและการเกิดใหม่ที่ปรากฏในสารทเดือนสิบๆ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้

พระจักรพงษ์ จุกวุธโส

ผู้สัมภาษณ์

...../...../.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

วุฒิการศึกษา	- Ph.D. (Eastern Language) - อ.ม.(บาลีและสันสกฤต) - กศ.บ (การสอนภาษาไทย) - ป.ธ. ๖ การศึกษาคณะสงฆ์ - น.ธ. เอก การศึกษาคณะสงฆ์
ตำแหน่ง	- รองศาสตราจารย์ ,อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๒. รองศาสตราจารย์ วิเชียร ขาบุตรบุญทริก

วุฒิการศึกษา	- M.A.(Indian Philosophy and Religion) - B.A>(Pali And Buddhist Studies) - ร.บ.รัฐศาสตร์ - ป.ธ. ๘ การศึกษาคณะสงฆ์ - น.ธ. เอก การศึกษาคณะสงฆ์
ตำแหน่ง	- รองศาสตราจารย์ ,อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย - มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร. สุนันท์ เสนารัตน์

วุฒิการศึกษา	- Ph.D. (Philosopsy) - M.A. (Philosopsy) - พธ.บ.(ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - ป.ธ. ๘ การศึกษาคณะสงฆ์ - น.ธ. เอก การศึกษาคณะสงฆ์
ตำแหน่ง	- ผู้ช่วยศาสตราจารย์,อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย - มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความร่วมมืออนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

หนังสือขอความร่วมมืออนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐ ๘๑๓๗๒ ๖๔๓๗

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว ๙ วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโธ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๓๑๔๐๕๐๐๕ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษัณห์ เขมทสสี, ดร. และ ดร.บรรพต แด่โสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)

รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗

๑. ตรวจสอบและแก้ไข
วิทยานิพนธ์ ๑ ฉบับ
๒. ฉบับแก้ไขแล้ว
พร้อมฉบับต้นฉบับ
วันที่ ๑๖ มี.ค. ๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐ ๘๑๓๗๒ ๖๙๓๗

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/วศ

วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รศ.วิเชียร ชานุตรบุณทริก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จุกวิโรจน์ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๑๔๐๕๐๐๕ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษิต วัฒนชัย เขมทสสี, ดร. และ ดร.บรรพต แด่โสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออุทิศนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ได้ตรวจพิจารณา
ถูกต้องแล้ว 16 มี.ค. 60
ส.ค. ๖๐

รศ. วิเชียร ชานุตรบุณทริก
๒๖ มี.ค. ๖๐

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๙๓๗

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว ๘

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโรโส นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีร์ตะนะ จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภักขวิชร์ เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคนโธสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้
แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ได้รับข้อแล้ว สำนึก
อธิการบดี

27/๓.๑/๒๕๖๐

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๗๒-๖๑๓๗

ภาคผนวก ง

หนังสือขอสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์และตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์

หนังสือขอสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์และตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโส นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๑๔๐๕๐๐๕ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีสารเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีระณรงค์ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษวิชัย เขมทสสี, ดร. และ ดร.บรรพต แคนโสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ร.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาราชการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพรพระครูประทีปวิมลคุณ เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโธ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีณรงค์ จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษวิชัย เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคนโธสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
ติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)

รักษาราชการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗

พระครูประทีปวิมลคุณ
เจ้าคณะอำเภอศีขรภูมิ
(พระครูประทีปวิมลคุณ)
ดร. สิบเอก

19 เม.ย. 60

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระอาจารย์จก กิตฺติโก ภาวนารัตนวิมล/น

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโธ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๓๑๔๐๕๐๐๕ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีร์ตะนะ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษัณห์ เขมทสสี, ดร. และ ดร.บรรพต แคนโสสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

บัณฑิต ๒๕ มีนาคม ๖๐
Phra Ajarn Jakkh
(พระอาจารย์จก กิตฺติโก ภาวนารัตนวิมล)

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๙๓๗

19 เม.ย. 60.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน/เจริญพร ปณิธานอภินิหาร มงคลธำมรงค์
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโธ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระยาว อำเภอสรีร์ตะนะ จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษวิชัย เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคะไธสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
ติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออภัยที่หาเวลาตอบกลับช้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

(นางวนิดา อินธิเดช)
ปลัดอำเภอ

๒๐ มี.ย. ๒๕๖๐

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๗๒-๖๔๔๗

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน/เจริญพร พณ.สว.๓๑ สว.๓๑ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโส นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระเยาว อำเภอศรีรัตน จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภักขวิชร์ เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคนโสสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
ติดต่อประสานงานนิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อ.ศด. ๒๕๖๐
๒๐ เมษายน/๖๐

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติสละสิทธิ์การประกอบการศึกษา
เรียน/เจริญพร นายวิชา สอนอง นายก้องภพ นานา
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกฺกวิโส นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระบัว อำเภอศรีรัตน จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษัฒ์ เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคนโรสง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
ติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออภัยที่ขอขานคุณล่วงหน้า
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาราชการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ย.ศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗

๒๒. ๓. ๒๕๖๐.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๑๐/ว๑๑

๒๒ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหส์ัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน/เจริญพร นางสาว กนกนภา แก้วแก้ว ผู้ในชุมชน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระจักรพงษ์ ฉายา จกกวโธ นามสกุล สียา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๓๑๔๐๕๐๐๕
นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คตินิยมจาก
ประเพณีสารทเดือนสิบสองของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในตำบลสระเยาว อำเภอสรีร์ตะเน จังหวัด
ศรีสะเกษ” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ พระมหาภูษวชิร เขมทสสี, ดร. และ
ดร.บรรพต แคนโฮง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
ติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้า
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)
รักษาราชการผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อินดี ๑๙ ๒๕๖๐
นาย ๑๑๖ ๒๕๖๐

สำนักงานบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗

วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ถูกขอสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

รายชื่อผู้ถูกขอสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรในตำบลสระเยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

- พระครูประดิษฐ์รัตโนภาส. เจ้าอาวาสวัดบ้านสลับ เจ้าคณะตำบลเลื่องข้าว. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระครูปริยัตินิติคุณ. เจ้าคณะตำบลสระเยาว เจ้าอาวาสบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระครูสมุห์วัฒนา ฐิตวฑฺฒโน. พระวัดบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระอธิการอนุสรณ์ ฐิตธมโม. เจ้าอาวาสวัดหนองบัวใหญ่. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระอธิการอิศราวุธ จิตตปสาโท. เจ้าอาวาสวัดสระเยาว. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระใบฎีกาสุครีม สุทธิธมโม. เจ้าอาวาสวัดบ้านตาชู. สัมภาษณ์, ๒๓ เม.ย. ๒๕๖๐.
- พระมหาดอนไชย สิริวฑฺฒโน. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเกียรติแก้วสามัคคี. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระมหาเสียน กณฺดลยณฺธมโม. พระอาวุโสวัดบ้านขนาด หมู่ที่ ๕. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระสัง ฐานวโร. พระอาวุโสวัดบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.
- พระใส อธิภิกขุโท. รักษาการเจ้าอาวาสบ้านหนองบัวทอง, ตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.
- นางวนิดา อินธิเดช. ปลัดอำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นางยุพิน เพ็งประโคน. เจ้าหน้าที่ปกครอง อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายวิทยา ทุมมา. หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นางวรารณ ปาณาติ. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว นักบริหารงานท้องถิ่นระดับกลาง. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายสุชาติ สงไสด. ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายสมหมาย นางวงศ์. รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายสุวิทย์ เชื้อสาย. เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายนำ สอพอง. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายคำกาย นางวงศ์. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๕ สัมภาษณ์, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายวิจิต ทองเหลือ. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่.๑๓. สัมภาษณ์, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายสว่าง แก่นแก้ว. ผู้ใหญ่บ้านขนาด หมู่ที่ ๕. สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.
- นางติ่ม นางวงศ์. ผู้ใหญ่บ้านโนนคำแก้ว หมู่ที่ ๑๓. สัมภาษณ์, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายแดง สายทอง. มัคทายกบ้านโนนคำแก้ว หมู่ที่ ๑๓ สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายทองคำ เกาะแก้ว. มัคทายกวัดบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.
- นางแสน มณีจันทร์. ผู้สูงอายุบ้านขนาด หมู่ที่ ๕. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายลำพัน สายทอง. ผู้สูงอายุบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายวี คุณชัย. ชาวบ้านขนาด. สัมภาษณ์, ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.
- นายวิรัตน์ ทองอ่อน. ผู้สูงอายุชาวบ้านโนนคำแก้ว. สัมภาษณ์, ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

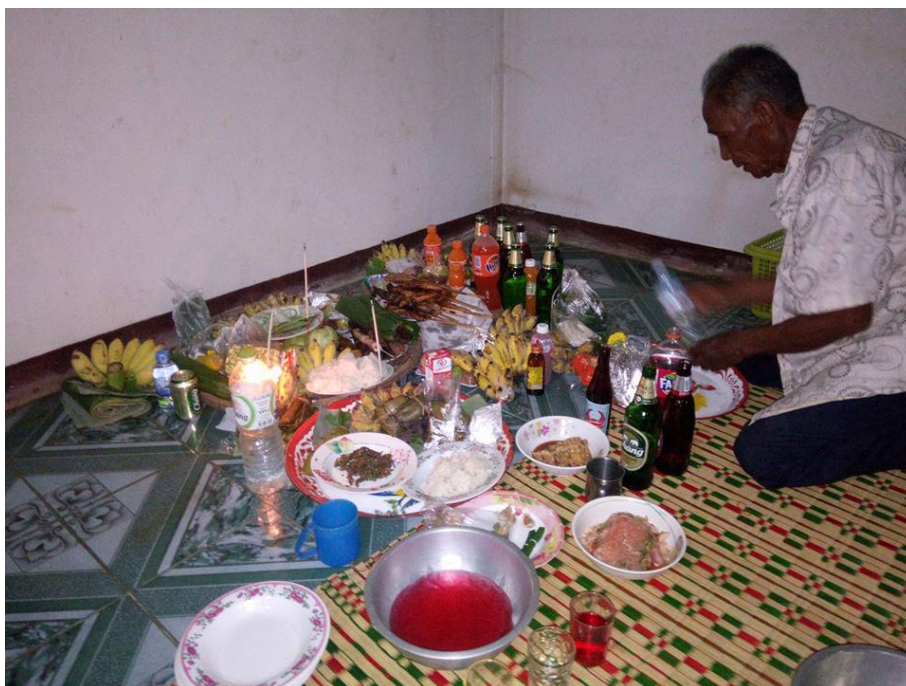
ภาคผนวก ฉ

รูปภาพเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน
ตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

รูปภาพเกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ในประเพณีสารทเดือนสิบของชาวไทยเชื้อสายเขมรใน
ตำบลสระเยาว อำเภอสรรคบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

รูปที่ ก ลักษณะของอาหารคาว หวาน ผลไม้และเครื่องดื่มที่ชาวบ้านใส่กระถาง หรือตะกร้ามาวัด
ที่มา : แชนโฌนตา สารทเดือนสิบ วัฒนธรรมบุญใหญ่แห่งอีสานใต้ @ จ.ศรีสะเกษ
<http://www.painaidii.com/event/event-detail/๐๐๐๐๒๖๓๗/lang/t/>

รูปที่ ข ลักษณะของอาหารที่คนในบ้านนำมาประกอบพิธีในบ้านของตนเอง ที่มา : ประเพณี “แซนโฌนตา” ของชาวบ้านขนาดใหญ่ที่ ๕ บ้านพ่อใหญ่สุบิน ดิงสะ วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๐

รูปที่ ค ลักษณะของอาหารที่คนในบ้านนำมาประกอบพิธีในบ้านของตนเอง ที่มา : “แซนโฌนตา” ของชาวบ้านหนองโดนหมู่ที่ ๑๑ บ้านคุณสุพรรณนิ มะลิวงศ์ วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๐

รูปที่ ง ภาพการรวมตัวของคนในหมู่บ้านนำอาหารมาประกอบพิธีในวัด ที่มา : ประเพณีที่สำคัญของบ้านโนนคำแก้ว บ้านขนาด “ในพิธีแซนโฌนตา” วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๐

รูปที่ จ สถานที่ที่จะจัดทำบุญที่วัด ถวายจันทน์พระสงฆ์และนำอาหารเครื่องเซ่นมาเช่นวิญญานบรรพบุรุษ ประเพณีที่สำคัญของบ้านนาตโนนคำแก้ว “ในพิธีแซนโฌนตา” วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๐

รูปที่ จ หลังจากประกอบพิธีในศาลาการเปรียญเสร็จก็จะนำอาหารบางส่วนมาวางไว้ตรงหน้ากำแพง หรือเจดีย์ที่บรรจุอัฐิธาตุของญาติของตนหรือที่เป็นบรรพบุรุษ ที่มา : เทศบาลตำบลก้านเหลือง อำเภองาวน้อย จังหวัดขอนแก่น <http://www.tessabankanluang.go.th/content-๒๒-๓๑.html>

ภาคผนวก ข

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

รูปที่ ๑ พระครูปริยัติฐิติคุณ เจ้าคณะตำบลสระยาว, เจ้าอาวาสบ้านขนาด
สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑ พระครูประดิษฐ์รัตนภาส, เจ้าอาวาสวัดสลับ เจ้าคณะตำบลเลื่องข้าว
สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๓ พระมหาดอนชัย สิริวิฑฒโน, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, วัดเกียรติแก้วสามัคคี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๔ พระครูสมุห์วัฒนา ฐิตวฑฒโน พระวัดบ้านขนาด
สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐

รูปที่ ๕ สัมภาษณ์ พระใบฎีกาสุครีบ สุทธิธมโม, เจ้าอาวาสวัดตายู สัมภาษณ์วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๖ สัมภาษณ์ พระอธิการศราวุธ จิตตปสาโท, เจ้าอาวาสวัดสระเยาว์ สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๗ สัมภาษณ์ พระใส อธิธิภทฺโท, รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองบัวทอง สัมภาษณ์วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๘ สัมภาษณ์ พระสัง ฐานวโร, พระอาวาสในวัดบ้านขนาด, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๙ สัมภาษณ์ พระมหาเสวียน กณฺธยาณธมฺโม, พระอาวาสในวัดบ้านขนาด, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๐ สัมภาษณ์ นางวนิดา อินธิเดช, ปลัดอำเภอศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๑ สัมภาษณ์ นางยุพิน เพ็งประโคน, เจ้าหน้าที่ปกครองอำเภอศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๒ สัมภาษณ์ นายนำ สอพอง, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสระยาว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๓ สัมภาษณ์ นายสุชาติ สงโสด, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว์ อ.ศรีรัตน
จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๔ สัมภาษณ์ นายสมหมาย นางวงศ์, รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระเยาว์
อ.ศรีรัตน จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๕ สัมภาษณ์ นายสุวิทย์ เชื้อสายฒ, เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสระยาว
อ.ศรีรัตน จ.ศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๖ สัมภาษณ์ นางวราภรณ์ ปาณาติ, นักบริหารงานท้องถิ่น ระดับกลาง, ปลัดองค์การบริหาร
ส่วนตำบลสระยาว และนายวิทยา ทุมมา, นักบริหารงานทั่วไประดับต้น หัวหน้าสำนักปลัดองค์การ
บริหารส่วนตำบลสระยาว, อำเภอศรีรัตน จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๗ สัมภาษณ์ นายสว่าง แก่นแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านขนาด หมู่ที่ ๕ ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๘ สัมภาษณ์ นางติ่ม นางวงศ์, ผู้ใหญ่บ้านโนนคำแก้ว หมู่ที่ ๑๓ ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๑๙ สัมภาษณ์ นายวิจิต ทองเหลือ, สมาชิกสภา อบต.สระยาว หมู่ที่ ๑๓ ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๒๐ สัมภาษณ์ นายคำกาย นางวงศ์, สมาชิก อบต. หมู่ที่ ๕ ตำบลสระยาว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๒๑ สัมภาษณ์ นายวี คุณชัย, ผู้สูงอายุบ้านขนาด หมู่ที่ ๕ ตำบลสระเยาว อำเภอศรรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๒๒ สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ทองอ่อน และ นายบุญทัน นางวงศ์ ผู้สูงอายุบ้านขนาด หมู่ที่ ๕ ตำบล สระเยาว อำเภอศรรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

รูปที่ ๒๓ สัมภาษณ์ นางแสน มณีจันทร์, ผู้สูงอายุบ้านขนาด หมู่ที่ ๕ ตำบลสระยาว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดศรีสะเกษ, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๖๐.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระจักรพงษ์ จุกวิโส (สียา)
- เกิด : วัน เสาร์ ที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๕
- สถานที่เกิด : หมู่ ๕ ตำบลสระยาว อำเภอสรีรังนะ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๒๔๐
- ประวัติทางการศึกษา
- : พ.ศ. ๒๕๓๖ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านคลองเหนก
อำเภอยะไข่ จังหวัดชุมพร
 - : พ.ศ. ๒๕๓๙ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบ้านเสด็จ
อำเภอสรีรังนะ จังหวัดศรีสะเกษ
 - : พ.ศ. ๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาเกษตรศาสตร์
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
 - : พ.ศ. ๒๕๔๔ สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาคอมพิวเตอร์
ธุรกิจ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
 - : พ.ศ. ๒๕๔๖ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีคณะบริหารธุรกิจ สาขา
เทคโนโลยีสารสนเทศการจัดการ(MIS) มหาวิทยาลัยราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติการการศึกษาทางสงฆ์

- : นักธรรมตรี พ.ศ. ๒๕๕๘ สังกัด วัดสุภโสภณ ตำบลลำปลายมาศ
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐
- : นักธรรมโท พ.ศ. ๒๕๕๙ สังกัด วัดสุภโสภณ ตำบลลำปลายมาศ
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐
- : นักธรรมเอก พ.ศ. ๒๕๖๐ สังกัด วัดสุภโสภณ ตำบลลำปลายมาศ
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐

ประวัติการทำงาน

- : เป็นครูพระสอนศีลธรรมโรงเรียนบำรุงวิทยา ตำบลลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน
- : พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นครูสอนนิสิตนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ - ปัจจุบัน

- อุปสมบท : วันอังคารที่ ๑๙ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗ เวลา ๑๐.๕๐ นาฬิกา ที่วัด
บ้านหนองบัวทอง ตำบลสระยาว อำเภอสรีรังนะ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๒๔๐
- สังกัด : วัดสุภโสภณ ตำบลลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐
เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๓ - ๐๖๖๘๙๒๘

ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๘

ปีที่จบการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๖๐